

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“-СКОПЈЕ

ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“

Генти Аднан Речи

**КОНФИСКАЦИЈА НА ИМОТ КАКО ИНСТРУМЕНТ ЗА БОРБА ПРОТИВ
ОРГАНИЗИРАНИОТ КРИМИНАЛ И КОРУПЦИЈАТА: ПРЕДИЗВИЦИ И
СОВРЕМЕНИ ТЕНДЕНЦИИ**

(докторски труд)

Кандидат:

м-р Генти Речи

Ментор:

акад. проф. д-р Владо Камбовски

Скопје, 2025 г.

Докторанд:

м-р ГЕНТИ АДНАН РЕЧИ

Тема: КОНФИСКАЦИЈА НА ИМОТ КАКО ИНСТРУМЕНТ ЗА БОРБА ПРОТИВ
ОРГАНИЗИРАНИОТ КРИМИНАЛ И КОРУПЦИЈАТА: ПРЕДИЗВИЦИ И
СОВРЕМЕНИ ТЕНДЕНЦИИ

Ментор: акад. проф. д-р ВЛАДО КАМБОВСКИ, Правен факултет „Јустинијан
Први“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје

Комисија за одбрана:

проф. д-р НИКОЛА ТУПАНЧЕСКИ, Правен факултет „Јустинијан Први“ при
Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје;

проф. д-р ГОРДАН КАЛАЈЦИЕВ, Правен факултет „Јустинијан Први“ при
Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје;

проф. д-р ГОРДАНА ЛАЖЕТИЌ, Правен факултет „Јустинијан Први“ при
Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје;

проф. д-р АЛЕКСАНДРА ДЕАНОСКА ТРЕНДАФИЛОВА, Правен факултет
„Јустинијан Први“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје.

Научна област:

Казнено право

Датум на одбрана:

КОНФИСКАЦИЈА НА ИМОТ КАКО ИНСТРУМЕНТ ЗА БОРБА ПРОТИВ ОРГАНИЗИРАНИОТ КРИМИНАЛ И КОРУПЦИЈАТА: ПРЕДИЗВИЦИ И СОВРЕМЕНИ ТЕНДЕНЦИИ

-Апстракт-

Конфискацијата на имот стекнат на нелегален начин е еден од најзначајните инструменти со коишто располагаат државите во борбата против организираниот криминал и другите тешки форми на криминал. Иако има корени од дамнина, неговата применливост во борбата против криминалот стана поизразена во последните декади. Во трудот се анализираат двете опасни појави - организираниот криминал и корупцијата, со посебен осврт во Република Северна Македонија. Во овој дел од трудот се анализираат дефинициите, појавните облици на овие видови криминал, како и состојбите во Република Северна Македонија.

Со оглед на меѓународната димензија на конфискацијата, во трудот се анализираат најважните конвенции од Обединетите нации и од Советот на Европа, како и релевантните акти на Советот на Европа и меѓународните институции што се однесуваат на конфискацијата на имотот стекнат на нелегален начин како инструмент во борбата против тешките форми на криминал.

Овој труд ја нагласува и улогата на финансиските истраги како клучна фаза во конфискацијата на незаконски стекнатиот имот. Освен поимното определување, во овој дел од трудот е направена анализа на законодавството на нашата држава, како и институционалната рамка надлежна за спроведување на финансиските истраги.

Голем дел од трудот заема компаративната анализа во којашто се опфатени 8 држави со слична традиција на казненоправниот систем на нашата држава, но и државите што имаат различен пристап - Обединетото Кралство, САД и Република Италија. Од компаративната анализа се извлечени сличностите и разликите што се однесуваат на уредувањето на конфискацијата и пристапот на државата кон оваа мерка.

Во трудот се анализира конфискацијата во Република Северна Македонија почнувајќи од нејзината независност, сè до ден-денес. Анализата во овој дел од трудот ја опфаќа законската регулатива од Кривичниот законик од Законот за кривична постапка, од Законот за управување на одземен имот во прекршочната и кривичната постапка и од Законот за конфискација во граѓанска постапка. Исто така, се анализираат податоците од страна на повеќе извори, односно од Управата за финансиска полиција, Државниот завод за статистика, Агенцијата за управување на одземен имот и од другите институции за примената на конфискацијата во практиката.

Значаен дел од трудот му е посветен на заштитата на човековите права при примена на конфискацијата од призмата на ЕКЧП и ЕСЧП.

Во последниот дел од трудот се анализираат 4 случаи од македонската судска практика од коишто 3 случаи во рамките на Основниот суд Скопје 1 – Одделение за организиран криминал и корупција и еден од Основниот суд Скопје 1. Анализата се однесува на правилноста на применување на мерката конфискација.

Клучни зборови: организиран криминал, корупција, финансиски истраги, кривичноправна конфискација, граѓанско правна конфискација.

Genti Adnan Rechi

**PROPERTY CONFISCATION AS AN INSTRUMENT IN THE FIGHT AGAINST ORGANIZED
CRIME AND CORRUPTION: CHALLENGES AND CONTEMPORARY TRENDS**

-A b s t r a c t-

The confiscation of property acquired illegally is one of the most important instruments available to states in the fight against organized crime and other serious forms of crime. Although as an institute, its roots date back to ancient times, its applicability in the fight against crime has become more pronounced in recent decades. The paper analyzes two dangerous phenomena: organized crime and corruption with special reference to the Republic of North Macedonia. In this part of the paper, the definitions and emerging forms of these types of crime are analyzed, as well as an analysis of the situation in the Republic of North Macedonia.

Given that confiscation has an international dimension, the paper analyzes the most important conventions from the UN and the Council of Europe, as well as the relevant acts of the Council of Europe and international institutions that refer to the confiscation of property acquired illegally as an instrument in the fight against severe forms of crime

This paper also emphasizes the role of financial investigations as a key stage in the confiscation of illegally acquired property. Apart from the conceptual determination, in this part of the paper, an analysis of the legislation of our country as well as the institutional framework, which is responsible for conducting financial investigations, is made.

A large part of the paper is taken up by the comparative analysis, which includes 8 countries with a similar tradition of the criminal justice system of our country, but also countries that have a different approach, such as England, the United States or Italy. From the comparative analysis, the similarities and differences related to the arrangement of the confiscation and the state's approach to this measure have been extracted.

The paper analyzes the confiscation in the Republic of North Macedonia starting from its independence until today. The analysis in this part of the paper covers the legislation starting from the Criminal Code, the law on criminal procedure, the law on the management of seized property in misdemeanor and criminal proceedings and the newly adopted law on confiscation in civil proceedings. Data obtained from several sources such as the Financial Police Administration, the State Statistics Office, the Agency for the Management of Confiscated Property and other institutions on the application of confiscation in practice have also been analyzed.

A significant part of the paper is devoted to the protection of human rights in the application of confiscation from the perspective of the ECHR and ECHR.

In the last part of the paper, 4 cases from the Macedonian judicial practice are analyzed, of which 3 cases within the framework of the Basic Court Skopje 1 - department for organized crime and corruption and one from the Basic Court Skopje 1. The analysis refers to the correctness of applying the measure of confiscation.

Keywords: Organized crime, Corruption. Financial Investigations, Criminal Forfeiture, Civil Forfeiture.

Изјавувам дека докторскиот труд е оригинален труд што го имам изработено самостојно.

Своерачен потпис на докторандот
(на електронската верзија, потпис и скратеницата с.р.)

(на електронската верзија од докторскиот труд)

Изјавувам дека електронската верзија од докторскиот труд е идентична со отпечатениот докторски труд.

Потпис на авторот, с.р.

Содржина

ВОВЕД	12
Предмет на истражувањето	14
Цели на истражувањето	15
Образложение на работните хипотези и тези	16
Методолошки пристап	17
ДЕЛ 1	18
ГЛАВА I ПОИМОТ ОРГАНИЗИРАН КРИМИНАЛ И НЕГОВИТЕ КАРАКТЕРИСТИКИ	18
1.1. Дефинирање на организириот криминал	18
1.1.1. Теоретски дефиниции за организириот криминал	19
1.1.2. Дефиниции, предвидени во меѓународните документи и институции	23
1.2. Облици на организириот криминал	24
1.2.1. Недозволена трговија со дрога	26
1.2.2. Недозволена трговија со луѓе	33
1.2.3. Криумчарење мигранти	36
1.2.4. Трговија со деца	38
1.2.5. Недозволена трговија со оружје	39
1.2.6. Перење пари	42
1.2.7. Тероризам	51
1.2.8. Злосторничко здружување	55
ГЛАВА II КОРУПЦИЈА: ПОИМ И КАРАКТЕРИСТИКИ	58
1.1. Појавни облици на корупцијата	60
1.1.1. Примање поткуп	61
1.1.2. Давање поткуп	62
1.1.3. Злоупотреба на службената положба и овластување	63
1.1.4. Тргување со влијание	63
1.2. Причини за појава на корупцијата (етиологија)	64
1.3. Областите што се најзагрозени од корупцијата	70
ГЛАВА III ОРГАНИЗИРАНИОТ КРИМИНАЛ И КОРУПЦИЈАТА КАКО ГЛАВНИ ПРЕДЗВИЦИ ЗА РАЗВОЈОТ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА	73
1.1. Состојбата во Република Северна Македонија	73
1.2. Анализа на извештаите на Европската комисија за напредокот на Република Северна Македонија	76
ГЛАВА IV ПРЕВЕНЦИЈА И РЕПРЕСИЈА НА ОРГАНИЗИРАНИОТ КРИМИНАЛ И КОРУПЦИЈАТА	81
1.1. Организириот криминал и корупцијата во Република Северна Македонија и нивното влијание врз општеството	81

1.2. Борбата против организираниот криминал и корупцијата во Република Северна Македонија	84
1.2.1. Законската рамка за борба против организираниот криминал и корупцијата.....	84
1.2.2. Институционалната рамка на РСМ за борба против организираниот криминал и корупцијата.....	87
ДЕЛ 2.....	89
ГЛАВА V ПОИМОТ, ВИДОВИТЕ И ПРАВНАТА ПРИРОДА НА КОНФИСКАЦИЈАТА	89
1.1. Улогата на конфискацијата во борбата против организираниот криминал и корупцијата.	89
1.2. Односот на мерката конфискација и казната	92
1.3. Историскиот развој на институтот конфискација	93
1.3.1. Конфискација на имот во југословенското казнено право	93
1.3.2. Историскиот развој на институтот конфискација во РСМ	96
1.4. Целта на конфискацијата	96
1.5. Видови конфискација.....	97
1.5.1. Кривичноправна конфискација	98
1.5.2. Граѓанско-правна конфискација	100
1.6. Правна природа на конфискацијата.....	101
1.7. Правна природа на граѓанската конфискација	102
ДЕЛ 3.....	103
ГЛАВА VI МЕЃУНАРОДЕН КОНТЕКСТ	103
1. Конвенциите од страна на Обединетите нации	103
1.1. Конвенцијата на Обединетите нации против незаконската трговија со наркотични дроги и со психотропни супстанции (Виенска конвенција, 1988 г.)	104
1.2. Конвенцијата на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал (Конвенцијата од Палермо, 2000 г.)	107
1.3. Конвенцијата на Обединетите нации против корупцијата (2003 г.)	109
2. Конвенциите од страна на Советот на Европа.....	111
2.1. Конвенцијата на Советот на Европа против перење пари, потрага, одземање и конфискација на приносите од кривични дела (Стразбуршка конвенција, 1990 г.)	111
2.2. Конвенцијата на Советот на Европа против перење пари, потрага, одземање и конфискација на приносите од кривични дела и финансирање тероризам (Варшавска конвенција, 2005 г.).....	113
2.3. Казненоправната конвенција против корупцијата (Стразбуршка конвенција, 1999 г.)	118
3. FATF – Financial Action Task Force (Работната група за финансиска акција)	118
4. Одлуките и другите акти од страна на ЕУ во врска со конфискацијата на имот стекнат на нелегален начин	120
4.1. Заедничка акција 98/699/JHA за перење пари, идентификација, следење, замрзнување, одземање и конфискација на инструментите и приносите од криминал	120
4.2. Рамковна одлука на Советот (2001/500/JHA, од 26 јуни 2001 година) за перење пари, идентификација, следење, замрзнување, одземање и конфискација на инструментите и приносите од криминал.....	120

4.3. Рамковна одлука на Советот (2003/577/ЈНА) за извршувањето во Европската унија на наредбите за замрзнување на имотот или доказите (2003/577/ЈНА)	121
4.4. Рамковна одлука (2004/757/ЈНА) за утврдување на минималните одредби за составните елементи на кривичните дела и казни во областа на недозволената трговија со дрога	121
4.5. Рамковна одлука на Советот на Европа за конфискација на приносите од казниви дела, инструменти и имот (2005/212/ЈНА).....	122
4.6. Рамковна одлука за примена на принципот на заемно признавање на наредбите за конфискација (2006/783/ЈНА)	123
4.7. Одлуката на Советот (2007/845/ЈНА) во врска со соработката помеѓу канцелариите за наплата на средства на земјите-членки во областа на потрага и идентификација на приносите или друг имот, поврзан со криминал.....	124
4.8. Директивата 2014/42/ЕУ за замрзнување и конфискација на инструментите и приносите од криминал во Европската унија	124
4.9. Регулативата 2018/1805 на Европскиот парламент и заемно признавање на наредбите за замрзнување и наредбите за конфискација.	125
5. Меѓународните органи и тела за борба против организираниот криминал и корупцијата	127
5.1. GRECO (Група држави против корупцијата)	127
5.2. CARIN	128
5.3. EGMONT GROUP	129
5.4. FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering)	129
5.5. MONEYVAL The Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism	130
5.6. OLAF - European Anti-fraud office, односно Европската канцеларија за борба против измами	130
ДЕЛ 4.....	132
ГЛАВА VII УЛОГАТА НА ФИНАНСИСКИТЕ ИСТРАГИ ПРИ КОНФИСКАЦИЈА НА ИМОТ, СТЕКНАТ НА НЕЛЕГАЛЕН НАЧИН	132
1.1. Поимот на финансиската истрага	132
1.2. Целта на финансиската истрага	135
1.3. Правната рамка во Република Северна Македонија	135
1.3.1. Законот за кривичната постапка	135
1.3.2. Кривичниот законик	Error! Bookmark not defined.
1.3.3. Законот за спречување на перење пари и финансирање тероризам	145
1.3.4. Законот за банките	146
1.3.5. Националните стратегии во однос на финансиските истраги	146
1.4. Институтционалната рамка за спроведување финансиски истраги.....	149
1.4.1. Правосудната полиција	150
1.4.2. Управата за финансиска полиција	150
1.4.3. Управата за финансиско разузнавање	151
1.4.3. Управата за јавните приходи	153
1.4.4. Државната комисија за спречување на корупцијата	153

1.5. Другите субјекти што учествуваат во финансиските истраги	154
1.5.1. Банките	154
1.5.2. Катастар	155
2. Компаративен преглед на правната рамка и институционалното уредување на финансиските истраги со државите од регионот	155
2.1. Република Србија	155
2.2. Република Албанија	157
2.3. Република Хрватска	159
2.4. Република Црна Гора	161
ДЕЛ 5	163
ГЛАВА VIII КОНФИСКАЦИЈА ВО КОМПАРАТИВНОТО ПРАВО	163
1. Република Албанија	163
2. Република Србија	171
3. Република Хрватска	181
4. Република Словенија	187
5. Сојузна Република Германија	195
6. Република Италија	200
7. Обединетото Кралство (со осврт на Англија)	208
8. Соединетите Американски Држави	214
ДЕЛ 6	223
ГЛАВА IX КОНФИСКАЦИЈА ВО КРИВИЧНОТО ЗАКОНОДАВСТВО НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА	223
1. Конфискација во Кривичниот законик на РСМ	225
2. Процесно-правни аспекти на конфискацијата во РСМ	233
3. Законот за конфискација на имот во граѓанска постапка	239
4. Законот за управување на конфискуваниот имот, имотната корист и одземените предмети во кривичната и прекршочната постапка	242
5. Законот за данок на личниот доход	247
6. Законот за спречување на корупцијата и судир на интересите	248
7. Меѓународната соработка во постапката за конфискување на имотот што потекнува од к.д.	249
7.1. Европрава (Eurojust)	254
7.2. Европската правосудна мрежа во кривичната материја (European Judicial Network in Criminal Matters)	256
7.3. ARO-канцеларија (Asset recovery office)	256
8. Графички приказ на институционалната рамка за спроведување на мерката конфискација	257
ДЕЛ 7	260
ГЛАВА X СТАТИСТИЧКИ ПОДАТОЦИ ЗА ПРИМЕНА НА МЕРКАТА конфискација на имотот и имотната КОРИСТ И ОДЗЕМАЊЕ НА ПРЕДМЕТИТЕ	260

7.1. Статистичките податоци за примена на мерката конфискација на имотот и имотната корист и одземање на предметите во периодот од 2011-2021 година.....	260
7.2. Извештај за работата на јавните обвинителства на Република Северна Македонија (од 2017-2021 година).....	265
ДЕЛ 8.....	268
ГЛАВА XI ЗАШТИТА НА ОСНОВНИТЕ ЧОВЕКОВИ ПРАВА И СЛОБОДИ ПРИ ПРИМЕНА НА КОНФИСКАЦИЈА НА ИМОТ; АНАЛИЗАТА И ОДЛУКИТЕ ОД СТРАНА НА ЕСЧП.....	268
1. Европската конвенција за човековите права (ЕКЧП)	269
2. Европскиот суд за човековите права	270
3. Правата што можат да бидат повредени при примена на конфискацијата	270
3.1. Правото на правичната судска постапка (член 6)	270
3.2. Правото на сопственост.....	272
3.3. Пресудите, донесени од страна на ЕСЧП, што се однесуваат на Република Северна Македонија ..	275
ДЕЛ 9.....	277
ГЛАВА XII АНАЛИЗА НА СЛУЧАИТЕ ОД МАКЕДОНСКАТА СУДСКА ПРАКТИКА.....	277
1. Анализа на пресудата К. бр. 1459/17 на Основниот суд Скопје 1.....	277
2. Анализа на пресудата I. КОК. бр. 72/15 на Основниот суд Скопје 1.....	281
3. Анализа на случај VI КОК - 116/19.....	284
4. Анализа на случај IX.«КОК. бр. 31/22».....	288
ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ	292
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА.....	303

ВОВЕД

Независноста на Република Македонија од рамките на СФР Југославија во 1991 година беше еден од најголемите историски настани за нашата држава. Имено, правно-меѓународниот субјективитет на државата беше потврден на 8 април 1993 година кога, со акламација во Генералното собрание на Обединетите нации, Република Македонија беше прифатена како 181 полноправна членка на светската организација. Во новата и независна држава започна периодот на транзиција, што требаше да послужи за трансформација на институциите на државата во институции што треба да се приспособат на правилата и стандардите на демократијата.

Меѓутоа, периодот по осамостојувањето, односно преодниот период, не е најсветлиот дел од историјата на нашата држава. Во 30-годишниот период на независност, нашата држава и општество се соочија со проблеми што го попречуваа нејзиниот просперитет. Еден од најголемите проблеми со коишто се соочува нашето општество од осамостојувањето на државата е предизвикот на справување со корупцијата и организираниот криминал. Иако бројот на институциите што се бораат против овие две појави е зголемен, исто така и законите донесени во оваа област се унапредени, сепак очекуваните резултати не се постигнати. Проблемот со корупцијата го потврдуваат многу извештаи, меѓу другите и најкредибилниот од *Transparency International* за перцепција на корупцијата што претставува светски показател за корупција во јавниот сектор. Во последните 10 години, нашата држава континуирано се рангира во црвена зона или држава со висока стапка на корупција. Исто така, таа најдобро е рангирана во 2014 година, на 64. место, а најлошо - во 2020 година, на 111. место. Сето тоа кулминираше во 2016 година, кога нашата земја беше класифицирана од страна на Советот на Европската унија во извештајот за напредокот на Република Северна Македонија како „заробена држава“. Според Мојаноски, концептот на „заробена држава“ се однесува на дејствијата од страна на поединци, групи или претпријатија и во приватниот и во јавниот сектор, да влијаат врз носењето на законите, регулациите, уредбите и другите владини политики, во нивна корист

како резултат на нелегалната и нетранспарентната провизија за лична корист на јавните службеници.¹ Во оваа смисла, „заробувањето на државата“, генерално се однесува на политичките и деловните структури (во случајот, 'грабнувачи') што ги „грабнале“ институциите и притоа успеале да наметнат законски и други регулативи што се во нивна полза а на штета на другите учесници во економијата и, секако, на штета на општеството.² На тој начин се врши „екстракција“ на придобивки од државата за мала група поединци, претпријатија или сектори преку дисторзија на основната законска и регулаторна рамка со огромни потенцијални загуби за општеството.³ Од овие причини, одржувањето контрола и рамнотежа (*Check & Balance*) во рамките на политичкиот и правниот систем има исклучителна важност за да се спречи несоодветната концентрација на моќ и да се осигура дека владеењето со институциите на државата ќе му служи на јавниот интерес.

Според тоа, може да заклучи дека казненоправниот систем не ја исполнил својата превентивна и репресивна функција. Доколку системот на кривичната правда не ги исполнува своите превентивни и репресивни функции, тоа може да доведе до низа последици, на пр., зголемување на криминалните активности, намалување на довербата на јавноста во државните институции и повреда на правата на граѓаните. Традиционалните казнени мерки и санкции, иако се неопходни, се покажаа како недоволни во борбата против организираниот криминал и корупцијата. Во овој контекст, конфискацијата на имот се појави како исклучително важен инструмент во борбата против корупцијата и организираниот криминал, сè со цел не само да се казнуваат извршителите на кривични дела туку и да се разбие финансиската инфраструктура што ги одржува нивните криминални организации и активности.

Со конфискација на приносите што потекнуваат од криминални активности, се спречува зајакнувањето на криминалната моќ на организираните криминални групи. Со конфискување на имотот или имотната корист стекната преку криминални активности на потенцијалните престапници им се става на знаење дека вклучувањето во криминални активности не само што ќе резултира со изрекување казни туку и со одземање на сè што е стекнато како резултат на тие активности. Ваквата последица од конфискацијата има за цел

¹ Мојаноски (2019), стр. 25.

² *Ibid.*

³ *Ibid.*

да ги обесхрабри потенцијалните сторители на казнени дела. Меѓутоа, иако во нашето кривично законодавство оваа мерка е предвидена уште од осамостојувањето, нејзината примена е голема реткост. Во последните години се направени законски измени заради унапредување на оваа мерка, но сепак нејзината примена во практиката се соочува со многу пречки. Една од причините за ретко применување на овој институт потекнува од незаинтересираноста на државата и непосветувањето внимание токму на овој дел од казненото право. Уредувањето на овој институт и освестувањето на државата за неговата важност во борбата против организираниот криминал и корупцијата почнува од 2004 година, тогаш кога конфискацијата за првпат се воведе во КЗ под овој поим. Дотогаш, овој правен пропис во Кривичниот законик можевме да го сретнеме под поимот *пленување*, додека со Законот за кривичната постапка не беа предвидени процесни правила за овој институт да се примени.

Предмет на истражувањето

Предметот на истражувањето во рамките на дисертацијата се однесува на утврдувањето на улогата на конфискацијата во борбата против организираниот криминал и корупцијата. Во фокусот на истражувањето се законските решенија што се однесуваат на конфискацијата на имотот и на хармонизацијата на кривичното законодавство со меѓународните конвенции и акти. Истовремено, истражувањето е насочено кон законските решенија што ги нудат/применуваат неколку држави од регионот, како што се: Република Србија, Република Албанија, Република Словенија и Република Хрватска, но и неколку поетаблирани држави: Обединетото Кралство (Англија), Сојузна Република Германија, Република Италија и, секако, Соединетите Американски Држави.

Исто така, се анализира домашното законодавство и домашната судска практика преку студии на случај и судската практика на Европскиот суд за човековите права во однос на тоа дали има повреда на правата на граѓанинот загарантирани со Европската конвенција за човековите права.

Предметот на ова истражување ги опфаќа и финансиските истраги со важна улога при идентификација и лоцирање на имотот, стекнат преку кривични дела, како и надлежните институции за спроведување на овие истраги.

Покрај веќе наведеното, во истражувањето ќе се анализира и конфискацијата на имотот во граѓанска постапка како можно законско решение за воведување на овој вид конфискација во нашето законодавство. Посебно се акцентирани правата и слободите на граѓаните што можат да бидат повредени при изрекување на мерката конфискација.

Цели на истражувањето

Институтот конфискација претставува важна алатка што сè повеќе се искористува од страна на државите во борбата против организираниот криминал и корупцијата. Земајќи ја предвид актуелноста на оваа тема во нашата држава, но и пошироко во другите држави, целта на ова истражување е насочена кон проширување на сознанијата, правната и институционалната рамка на надлежните институции за спроведување финансиски истраги и конфискување на приносите од криминал. Исто така, истражувањето има цел да ги анализира и да ги проучува домашните и меѓународните законски решенија за конфискацијата на противправно стекнат имот.

Истражувањето треба да понуди одговор на следниве прашања.

1. Дали кривичното законодавство на Република Северна Македонија е целосно усогласено со меѓународните акти во делот на конфискацијата на имотот?
2. Дали воведувањето на системот на граѓанска конфискација ќе ја зголеми ефективноста на правосудните органи во конфискување на имотот стекнат на противправен начин?
3. Потенцијалните последици од воведувањето систем на граѓанско-правна конфискација!
3. Кои се предизвиците при идентификување на имотот, стекнат на нелегален начин?
4. Утврдување на степенот на применување на институтот конфискација во практиката!
5. Зошто мерката конфискација не се применува во доволна мера?

Образложение на работните хипотези и тези

Почнувајќи од осамостојувањето на Република Македонија, сè до ден-денес и под новото уставно име, Република Северна Македонија се соочува со предизвикот во однос на организираниот криминал и корупцијата, длабоко вкоренет не само во рамките на институциите туку и во општеството. Институтот / законското начело конфискација во многу држави се покажа како ефективно решение за справување со овој феномен, но тоа не се однесува и за нашата држава. Во Република Северна Македонија, од воведувањето на мерката конфискацијата на имот, сè до нејзината практична примена, станува збор за многу низок коефициент на употреба на овој правен пропис.

Во рамките на истражувањето се поставени следниве хипотези:

1. Корупцијата и организираниот криминал во Република Северна Македонија имаат системски карактер. Имено, организираниот криминал и корупцијата се длабоко вкоренети и распространети во политичките, економските и социјалните институции на државата, што укажува дека станува збор за појави што не се изолирани, напротив, тие претставуваат интегрални компоненти во рамките на системската структура на државата;
2. Усвоените мерки на легислативно рамниште, вклучително и мерката конфискација и судската практика, не соодветствуваат со целите на борбата против организираниот криминал и корупцијата;
3. Казненоправната мерка конфискација не е ефикасна и не се применува доследно во практиката поради недоволен капацитет за водење финансиски истраги и недоволна поворзаност помеѓу институциите на јавниот и приватниот сектор;
4. Предвидувањето на граѓанската конфискација би можело да придонесе за поефективно конфискување на имотот, под услов оваа мерка да биде добро разработена.

Методолошки пристап

При разработка на докторската дисертација ќе се применуваат неколку стандардни методи на истражување за да се добие продлабочена и екстензивна анализа на предметот на докторската дисертација. Методот на анализа на содржината ќе се примени при анализа на истражувањата врзани за организираниот криминал и конфискацијата на имотот.

Нормативниот метод ќе се користи за анализа на законодавствата на неколку држави, како и за домашното законодавство. Исто така, овој метод ќе послужи при анализата на усогласеноста на домашното право со меѓународните конвенции и правото на Европската унија.

Со методот на компарација ќе се анализираат моделите на конфискација во државите од регионот, но и пошироко во светот, за да се извлечат заклучоци во однос на решенијата што ги нудат законодавствата на тие држави и да се согледа разликата, односно сличноста во однос на регулирањето на овој институт, односно законско начело.

Статистичкиот метод ќе се користи при собирање и анализирање на статистиките за конфискација на имотот што е стекнат на нелегален начин. Ќе се анализираат податоците преземени од Агенцијата за управување на одземен имот за периодот од 2011-2020 година; податоците од Државниот завод за статистика за изрекување на мерката конфискација; податоците од Управата за финансиска полиција за поднесни кривични пријави за сторени к.д.; а преку студијата на случај (*case study*), ќе се анализираат конкретни случаи од практиката што се однесуваат на практичната примена на институтот конфискација.

ДЕЛ 1.

ГЛАВА I ПОИМОТ ОРГАНИЗИРАН КРИМИНАЛ И НЕГОВИТЕ КАРАКТЕРИСТИКИ

Организираниот криминал претставува една од најопасните појави во општеството и државите. Динамичноста и приспособливоста на оваа појава во општеството, пред сè во економските и политичките односи, овој вид криминал го прават опасен и особено тежок за откривање. Како резултат на негативното влијание на овој феномен во општеството, сè повеќе станува врвен приоритет на државите при сузбивањето на оваа појава преку донесување соодветни правни инструменти и стратегии.

Меѓу најефикасните инструменти во борбата против организираниот криминал е конфискацијата на имотот што е стекнат на нелегален начин. Преку конфискацијата на имотот на организираните криминални групи се намалува нивниот економски капацитет за дејствување и нивната инфилтрација во легалните економски текови. Токму затоа, овие криминални групи настојуваат да изнајдат начини за да ги скријат приходите стекнати од нелегални извори и да ја избегнат нивната конфискација. Целта на конфискацијата не е само превенција од овој вид криминал и кои било други форми на криминал, туку и спречување на легализација на криминалните приноси.

1.1. Дефинирање на организирниот криминал

Организираниот криминал е сериозна закана за развојот и функционирањето на државите оставајќи зад себе последици не само од економски аспект, туку и последици врз основните човекови права и слободи. Самиот поим *организиран криминал* ни укажува дека не станува збор за обичен криминал, односно во прашање е криминал со однапред добро испланирани дејства и активности.

Феноменот организиран криминал го има привлечено интересот на многубројни истражувачи кои се обидуваат да ја разберат неговата појава и динамика. Многубројните дефиниции во литературата ја одразуваат сложената и неговата еволутивна природа, што го прави предизвик да се обезбеди дефинитивна и прецизна дефиниција. Авторите често нудат

различни дефиниции за овој криминал токму поради еволутивната природа на општествениот развој и различните карактеристики забележани во различни земји и временски периоди. Состојбата со многубројните дефиниции низ литературата е соодветно опишана од страна на Беаре потенцирајќи го придонесот од научниците, практичарите, новинарите и политичарите за широкиот опсег на дефиниции и претворајќи ја дефиницијата за организиран криминал во растечка индустрија.⁴ Следствено, бројот на дефинициите продолжува да се шири наизменично со перспективите и согледувањата.

Дефинирањето на оваа појава е од посебно значење не само за истражувачките цели туку и за формулирање ефективни, јавни политики и закони, насочени кон нејзиното спречување и сузбивање. Јасното и сеопфатно разбирање на организираниот криминал овозможува интервенции и стратегии за ефикасно да ги решат причините за појавувањето на овој вид криминал. Со воспоставување прецизни дефиниции, креаторите на политики и законодавецот можат да развијат цврсти рамки што овозможуваат спроведување на превентивните мерки и ефикасност при спроведувањето на законите.

1.1.1. Теоретски дефиниции за организираниот криминал

Поимот *организиран криминал* во различни временски периоди се однесувал на различни кривични дела или криминални активности, како што се: кражби или разбојништва. Имено, организираниот криминал се однесувал на т.н. криминалци кои се поумешни, повешти и пософистицирани од другите криминалци.⁵ Поимот организиран криминал бил користен за идентификување на мафијашките организации со корени во Италија, се разбира, подоцна многумина ќе ги сметат мафијашките организации како синоним на организираниот криминал.⁶ Проширувањето на опсегот на терминот покажува дека организираните криминални активности ги надминуваат географските и другите граници и можат да се манифестираат во различни форми, без да се ограничуваат на традиционалните мафијашки структури.

⁴ Beare (2003), 159 стр.

⁵ Von Lampe (2016), 17 стр.

⁶ *Ibid.*

Политичката и научната дебата во Европа за овој вид криминал почнува да се развива кон крајот на XX век, додека, пак, дебатата во Соединетите Американски Држави датира од 1950 година, тогаш кога Комитетот за истражување организиран криминал на американскиот сенат, раководен од сенаторот *Estes Kefauver*, го откри постоењето на многубројните криминални организации поврзани со семејства на американската мафија.⁷

Постојат многу обиди да се дојде до општоприфатена дефиниција за организираниот криминал. Според некои од авторите, за една криминална активност да може да се квалификува како организиран криминал треба да се исполнуваат одредени критериуми (два или повеќе членови, хиерархија, постоење подолго време, итн.). Некои автори акцентот го ставаат на структурата на организацијата и нејзината трајност.⁸ Според Конклин, организираниот криминал има карактеристики на формална организација: поделба на работата, координација на активностите преку одредени правила и кодови и распределба на задачите.⁹ Оваа дефиниција го елаборира начинот на функционирање на организираните криминални групи како формални организации нагласувајќи го значењето на структурата, правилата и распределбата на задачите во нивните активности. Еден дел од авторите важност му даваат на начинот за извршување на кривичните дела, а другите, пак, го додаваат и елементот на етничката припадност на членовите во криминалната група¹⁰. Овој пристап ги зема предвид културните, социјалните и историските контексти што влијаат врз формирањето и функционирањето на организираните криминални групи.

Берг ја дефинира криминалната организација како високоструктурирано, дисциплинирано, самоовековечено здружение на луѓе, обично поврзани по етничка линија, кои заговараат да вршат кривични дела за стекнување профит со користење страв и корупција за заштита на своите активности од кривично гонење.¹¹ Етничкиот елемент често се среќава во дефинициите на организираните криминални групи од мафијашки тип. Овој елемент за првпат се појавува со идентификација на италијанските криминални групи во САД, со убиството на популарниот началник на полицијата Дејвид Хенеси во Њу Орлеанс,

⁷ Камбовски (2005), 31 стр.

⁸ Conklin (2007), 73 стр.; Michalowski, (1985), 368 стр., Beirne & Messerschmidt, (2006), 160 стр.

⁹ *Ibid.*

¹⁰ Berg, (2008), 392 стр.

¹¹ *Ibid.*

од страна на членовите на италијанската криминална група кои потоа се прогласени за невини од страна на поротата што донесла пресуда под нивни притисок.¹²

Во денешно време, исто така, постојат етнички елементи во овој тип на криминални групи. Нивните членови обично имаат иста етничка припадност, блиски семејни врски, итн.. Меѓу најпознатите се руските, италијанските, албанските и српските криминални групи. Според Абадински, организираниот криминал е неидеолошко претпријатије што вклучува голем број лица во блиска социјална интеракција, хиерархиски организирана на најмалку три нивоа, заради стекнување профит и моќ преку вклучување во незаконски/нелегални текови. Албанесе го дефинира организираниот криминал врз основа на дефинициите од страна на повеќе автори во текот на последните три декади. Имено, засновајќи се врз нивните дефиниции, за Албанесе организираниот криминал претставува криминално претпријатие, коешто дејствува рационално за да профитира од нелегални активности; неговото континуирано постоење се одржува преку употреба на сила, закана, монополски контроли и корумпирање на јавните службеници.¹³ Според Албини, главната компонента на организираниот криминал може да се извлече од самиот поим: *организација*. Организацијата, според него, е основниот елемент што го разграничува организираниот криминал од другите видови криминал.¹⁴ Во таа насока, тој го дефинира организираниот криминал како секоја криминална активност што вклучува две или повеќе лица, специјализирани или неспецијализирани, што опфаќа некаков облик на социјална структура, со некаква форма на лидерство, користејќи одредени начини на работа, во коишто крајната цел на организацијата се среќава во претпријатијата од одредената група.¹⁵

Според теоретските истражувања од страна на многу автори, покрај елементите што вообичаено се поврзуваат со организираниите криминални групи, клучниот фактор за постоењето на организираниот криминал е поврзаноста меѓу овие групи и државата. Од оваа перспектива, соработката на организираниите криминални субјекти со државните актери (владините службеници, лицата кои се дел од органите на прогон или политичарите), има значајна улога во олеснувањето и овековечувањето на организираниите криминални

¹² Von Lampe (2016), 18 стр.

¹³ Albanese (2000), од 409-423 стр.

¹⁴ Albini, (1971), 35 стр.

¹⁵ *Ibid*, од 37-38 стр.

активности. Оваа врска помеѓу организираниот криминал и државата може да вклучи корупција, дослук или искористување на институционалните слабости, со што ќе се овозможи напредок на незаконското работење на криминалните мрежи. Во таа насока е исто така и дефиницијата на Елиот; според него, организираниот криминал во својата содржина - покрај организацијата, планирањето, поделбата на должностите, дисциплината и одговорноста во рамките на криминалната организација, чијашто цел е остварување профит - вклучува и одредена поврзаност со државата и некои нејзини органи, во смисла на соработка со органите на прогонот, со оние кои не го почитуваат и сакаат да го заобиколат законот.¹⁶ Но, постојат и дефиниции што не го спомнуваат елементот на поврзаност со државата или државните органи како нужен елемент. За да постои организиран криминал доволно е да се сторат одредени кривични дела: рекет, проституција, шверц со наркотични средства, коцкање, односно да постои криминална организација со силна структура, поделба на дејностите и одговорностите и планирање на криминалните активности.¹⁷

Во РС Македонија, бројот на авторите кои се занимавале со дефинирање на организираниот криминал е ограничен. Имено, од страна на професорот Камбовски, организираниот криминал е дефиниран како: „Извршување на казни дела од страна на злосторничко здружение заради остварување на профит и/или моќ, со употреба на насилство, или со користење на посебната положба во општеството, со намалување на ризикот преку вклучување во легалните економии, политички и други активности, како и однапред создаден систем на заштита од гонење.“¹⁸ Оваа дефиниција ја нагласува повеќедимензионалната природа на организираниот криминал и ги опфаќа незаконските активности спроведени од страна на криминалната организација за стекнување профит и моќ преку различни средства и начини со вклучување насилство, искористување на општествените позиции, ангажирање во правните активности со коишто се воспоставува заштитен механизам за да се избегне кривично гонење.

Од домашните автори, би ја издвоил дефиницијата од професорот Арнаудовски. Според него, организираниот криминал се дефинира преку следниве карактеристики: трајна

¹⁶ Eliot (1962), 114 стр.

¹⁷ McKinney (1966), 203 стр.

¹⁸ Камбовски (2005), 452 стр.

централизирана криминална организација, хиерархиска поставеност, внатрешна поставеност, развиен систем на јатаци, висок степен на покорност и верност, инфилтрирање во државните и стопанските институции и политичките партии до создавање на „персонална унија“ со цел за воспоставување монопол врз криминалната бранша, интернационализација и користење на современите средства на комуникација и мобилност.¹⁹ Авторот со оваа дефиниција ги опишува карактеристиките на специфичен вид организиран криминал, познат како „мафија“ или високоорганизиран криминален синдикат. Под трајна централизирана организација се подразбира криминална група што е добро воспоставена, структурирана и организирана за долгорочни криминални активности. Хиерархиската поставеност се однесува на организацијата со јасно поставена хиерархија што вклучува водач/водачи, подредени и синџир на команда. Внатрешната поставеност укажува дека организацијата може да има внатрешни поделби или подгрупи, коишто најчесто се нарекуваат „кланови“ или „семејства“, секоја со свои задачи и одговорности.

1.1.2. Дефиниции, предвидени во меѓународните документи и институции

Конвенцијата на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал беше усвоена во 2000 година во Палермо, Република Италија, како одговор на предизвиците што ги наметна оваа појава. Конвенцијата не го дефинира организираниот криминал, туку се осврнува само на дефиницијата за *организираните криминални групи*. Според конвенцијата, под *организирана криминална група* се подразбира: „структурирана група составена од три или повеќе лица, организирана трајно да дејствува во криминална област за да изврши едно или повеќе сериозни кривични дела предвидени во согласност со оваа конвенција, со цел директно или индиректно да се стекнат со финансиска или друга материјална корист“. Според дефиницијата, постоењето на организираната криминална група е поврзано со следниве четири критериуми:

1. Структурирана група од минимум три или повеќе лица;
2. Таа група веќе постои одреден временски период;
3. Групата има за цел да изврши најмалку едно сериозно кривично дело;

¹⁹ Арнаудовски (2007), 789 стр.

4. Директно или индиректно, групата се здобива со финансиска или друга материјална корист.

За сериозни кривични дела, според член 2б од конвенцијата, се сметат оние кривични дела за коишто е предвидено казна затвор од минимум 4 години или потешка казна. Конвенцијата им препорачува на државите-потписнички во нивните кривични законодавства да ги инкриминираат следниве дела: учество во организирана криминална група, перење на приносите што потекнуват од кривични дела и к.д. во врска со корупцијата. Слична дефиниција е дадена и од страна на Комитетот на министрите за надворешни работи на Советот на Европа, со Препораката *Rec(2001)11*, и според неа, организираната криминална група е структурирана група од три или повеќе лица што постои подолг временски период заради извршување на едно или повеќе сериозни кривични дела со цел директно или индиректно да се стекне со финансиска или друга материјална корист. Препораката е во иста линија со дефиницијата за сериозни кривични дела. Федералното истражно биро на САД (The Federal Bureau of investigation - FBI), ги дефинира организираните криминални групи како „која било група што има, на некој начин, формализирана структура и чијашто примарна цел е да се здобие со пари преку нелегални активности“.²⁰ Според Интерпол, организирана криминална група претставува кое било здружение или група лица инволвирани во постојана нелегална активност со примарна цел генерирање профит, без оглед на националните граници. Организираните криминални мрежи се вклучени во многу различни видови криминални активности што опфаќаат повеќе земји. Овие активности може да вклучуваат трговија со луѓе, дрога, недозволен стоки и оружје, вооружен грабеж, фалсификување и перење пари.²¹

1.2. Облици на организираниот криминал

„Организираниот криминалитет претставува многу сложена и комплексна појава како ниеден друг вид (тип) криминалитет познати во криминологијата, затоа што тој конкретно се изразува низ повеќе познати облици на криминалитет, на тој начин што таа

²⁰ Federal Bureau of Investigation <https://www.fbi.gov/hq/cid/orgcrime/glossary.html> [пристапено на 14 февруари 2019 година].

²¹ Interpol, Organized Crime <https://www.interpol.int/en/Crimes/Organized-crime#:~:text=Organized%20crime%20networks%20are%20billion,criminal%20activities%20spanning%20several%20countries>. [пристапено на 20 јуни 2020 година].

криминална активност вклучува во себе облици на криминалитет што ги напаѓаат сите области во животот, во општеството, во државата и во политичките односи, стопанските односи, социјалните и другите односи, така што речиси нема дел од населението што не е негова жртва и што не го чувствува неговото дејствување, и исто така е поврзан со државните и политичките структури, вграден е во државните институции, настојува да ги искористи за своите цели и во тоа успева.“²²

Организираните криминални групи се вклучуваат во широк опсег на криминални активности, што варираат во зависност од крајната цел. Овие групи првенствено се мотивирани од стекнување материјално богатство, финансиски придобивки и стремеж за моќ. Како резултат на тоа, нивните криминални потфати претежно се вртат околу економскиот криминал, иако тие не се ограничени на такви дела. Некои организирани криминални групи се специјализирани за одредена криминална активност, додека другите се вклучени во повеќе видови кривични дела истовремено. Различната природа на организираниот криминал се манифестира во неговата способност да се приспособи и да се вклучи во различни недозволени активности за да ги постигне своите цели.

Организираниот криминал може да се категоризира во различни типологии врз основа на различни критериуми, но главната поделба на појавните облици на организираниот криминал претставува: хиерархиски модел на организирани криминални групи; локален, културен модел на организиран криминал; претпријатие или бизнис-модел на организиран криминал. Според другата поделба, појавните облици на организираниот криминал се: модели што фокусираат на физичката структура и функционирањето на ОК, модели што се фокусираат на активностите на ОК и модели што се фокусираат на социјалните, културните и историските услови што го олеснуваат организираниот криминал.²³

Во продолжение, ќе анализираме дел од кривичните дела за чиешто извршување се потребни ресурси, софистицирана организација и тие, вообичаено, се извршуваат на организиран начин што вклучува голема мрежа луѓе.

²² Арнаудовски (2007), 422 стр.

²³ Лу, (2012), од 121-131 стр.

1.2.1. Недозволена трговија со дрога

Недозволената трговија со дрога претставува една од најпрофитабилните и најорганизираните криминални активности. Недозволената трговија со дрога е типичен пример на транснационалниот организиран криминал од причини што во криминалните активности како за нејзиното транспортирање преку граничните премини од едно во друго царинско подрачје, така и во малопродажбата, се вклучени лица од повеќе држави. Притоа, регионот на Западен Балкан има значајна улога како транзитна точка во нелегалната трговија со дрога и служи како порта за влез на дрогата во земјите од централна Европа. Освен тоа, покрај својата транзитна функција, Западен Балкан доживеа неодамнешна појава како област за производство на дрога.

Трговијата со дрога претставува загрижувачка појава, ако се земе предвид зголемената употребата на оваа супстанција. Според канцеларијата за криминал и дрога при ОН, во 2020 година околу 275 милион луѓе користеле наркотици, додека 36 милиони луѓе претрпеле нарушувања како резултат на употребата на дрога.²⁴ во согласност со податоците од 2019 година, презентирани во Европскиот извештај за дроги, многу од индикаторите за најчесто користени супстанции сугерираат дека расположливоста на дрогите останува висока.²⁵ Околу 96 милиони возрасни лица употребувале нелегални дроги. Бројот и количеството запланет кокаин досега има највисока стапка од кога било порано, со повеќе од 181 тон запланета дрога во 2018 година.²⁶

На меѓународен план се донесени неколку конвенции значајни за борбата против недозволената трговија со дрога, и тоа:

- Единствената конвенција за наркотични дроги во 1961 г.;

²⁴ UNODC World Drug Report 2021: Pandemic effects ramp up drug risks, as youth underestimate cannabis dangers <https://www.unodc.org/unodc/press/releases/2021/June/unodc-world-drug-report-2021--pandemic-effects-ramp-up-drug-risks--as-youth-underestimate-cannabis-dangers.html> [пристапено на 10.12.2022 г.].

²⁵ EMCDDA, (2019), European drug report: Trends and development https://www.euda.europa.eu/publications/edr/trends-developments/2019_en (пристапено на 20.1.2020 г.).

²⁶ Национална стратегија за дроги на Република Северна Македонија (2021-2025), со акциски план (2021-2023) <https://mvr.gov.mk/Upload/Editor/Upload/Strategija-za-drogi-mkd-final-version-1.pdf> пристапено на 28.11.2023 г.

- Конвенцијата за психотропни супстанции од 1971 г.;
- Конвенцијата на Организацијата на Обединетите нации за борбата против недозволената трговија со дроги и психотропни супстанции од 1988 година (Виенската конвенција), што претставува најзначаен документ во оваа насока;
- Меѓународната конвенција против транснационалниот организиран криминал од Палермо (2000 г.).

Трговијата со марихуана, кокаин и со хероин.

Марихуаната е најчесто користена дрога во светски рамки, а тоа се должи, пред сè, на нејзината достапност, како и на релативно ниската цена. Единствената конвенција за наркотичните дроги го класифицираше канабисот и неговите екстракти во првата категорија како опасна дрога заедно со другите опасни опојни дроги (кокаин, хероин, итн.). По низа препораки од страна на Светската здравствена организација, Комисијата за наркотични дроги при Обединетите нации донесе одлука за отстранување на канабисот од категоријата опасни наркотици во категоријата на помалку опасни дроги, со тоа што сепак се смета за штетна супстанција. Канабисот или, попопуларно наречено, марихуаната е билка што содржи психоактивна состојка (ТХЦ) со смирувачко дејство за тие што ја користат. Иако во светот постои тенденција за легализирање на оваа супстанција, побарувачката на црниот пазар е сè поголема. Според истражувањето од страна на ОН, во 2019 година околу 200 милиони луѓе користеле канабис, што претставува 4 % од светската популација. Бројот на лицата кои користеле канабис се зголемил за 18 % во последната декада.²⁷ Овие податоци покажуваат дека побарувачката за овој вид дрога е во пораст.

Република Северна Македонија претставува транзитна точка за шверцот на марихуана. Главно, мариуханата влегува од Република Албанија како најголем производител на оваа супстанција во регионот. Според статистиките, југоисточна Европа бележи експанзија во трговијата со албанскиот канабис. Заплената на билката канабис во регионот се зголеми од 23 тони во 2011 година на 48 тони во 2012 година.²⁸

²⁷UNODC, World Drug Report 2021. Vienna: UN, 2021.

https://www.unodc.org/res/wdr2021/field/WDR21_Booklet_1.pdf [пристапено на 12.12.2021 г.].

²⁸ UNODC, The illicit drug trade through south-eastern Europe. Vienna: UN 2014.

https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Illicit_DT_through_SEE_REPORT_2014_web.pdf [пристапено на 12.12.2021 г.].

Балканот претставува главната рута за шверцување на хероинот од Авганистан (еден од најголемите производители на хероин во светски рамки) до централна и до западна Европа, благодарение на својата географска позиција. Континуираната важност на балканската рута е видлива во големите заплени на клучните точки на патеката. Република Турција заплени 13,3 тони хероин во 2012 година (наспроти 7,2 тони, во 2011 г.) - една од највисоките заплени во светот. Сепак, овој тренд не го следат балканските земји коишто во 2012 година имаат конфискувано само 1 тон хероин, што претставува најмалку во 10 години.²⁹

Кокаинот е најупотребувана дрога во Европа, веднаш по канабисот. Станува збор за најмногу консумирана стимулативна дрога во европски рамки, со пазарна вредност на мало - проценета од страна на Европскиот мониторинг-центар за дроги и зависности од дроги (EMCDDA), од 5,7 милијарди евра годишно. Исто така, се проценува дека приближно секоја година во Европа се консумираат 91 тон кокаин.³⁰ Кокаинот е втората најзапленувана дрога во Европа, по канабисот. Трговијата со кокаин е многу попрофитабилна во споредба со другите видови дрога. Таа трговија ја вршаат претежно моќни криминални групи бидејќи овој вид дрога има висока цена, со што и добивката од тргувањето со неа е многу поголема во споредба со другите супстанции. Според извештајот на канцеларијата на ОН за дрога и криминал³¹ шверцот на кокаин преку балканската рута до земјите на централна и на западна Европа е маргинален. Според извештајот во 2009 г., во југоисточна Европа се заплени 350 килограми кокаин, а во 2012 г. се заплени 2,2 тона, во споредба со земјите од западна и од централна Европа за истата година кога биле заплени 53 тони кокаин. Според овие податоци, може да се констатира дека кокаинот главно од земјите на Јужна Америка влегува директно во Европа преку поморските пристаништа во западна и во централна Европа. Освен преку пристаништата, шверцот со кокаин се врши и преку приватни авиони и подморници, што укажува на неверојатно големата моќ на организираниите криминални групи.

²⁹ *Ibid.*

³⁰ EUDA(2016), Cocaine trafficking in Europe https://www.euda.europa.eu/cocaine-trafficking-europe_en

³¹ *Ibid.*

1.2.1.1. Инкриминции во КЗ - Неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурзори – член 215 од КЗ

Во Кривичниот законик делото „Неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурзори“ е систематизирано во Глава XXI во групата кривични дела против здравјето на луѓето. Делото *неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурзори* е предвидено во член 215 од Кривичниот законик.

Делото од став 1, се појавува во два облика. Првиот, за дејствие на извршување го има неовластеното произведување или преработување на наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурзори.³² Дејствието на извршување на вториот облик е организирање, продавање или нудење на продажба или заради продажба купување, држење или пренесување или на друг начин неовластено пуштање во промет наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурзори.³³ Објект на заштита во овие кривични дела е здравјето на луѓето.

Во интерес на контекстот на темава е став 3, што пропишува потешко казнување ако делото е извршено од страна на повеќе лица или сторителот на делото организирал мрежа на препродавачи/посредници или организирал дејствие од став 1, член 215. Делото е умислено. Сторителот треба да биде свесен дека произведува или преработува, без овластување за тоа, супстанции или препарати што се прогласени за наркотични дроги, психотропни супстанции или прекурзори, односно дека, секако, учествува во трговијата со предмети.³⁴

1.2.1.2. Статистичка анализа во врска со пријавените, обвинетите и осудените лица за кривичното дело *неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурзори* (член 215)

Република Северна Македонија претставува транзитна точка во регионот и преку неа поминуваат главните коридори за шверцот на дрога во западните земји. Исто како што е наведено во извештајот на *Global Organized Crime Index* за 2023 година, и според него,

³² *Ibid.*, 870 стр.

³³ *Ibid*

³⁴ *Ibid.*, 871 стр.

нашата држава е една од клучните влезни точки за хероин со потекло од Авганистан и од Турција на балканската рута преку нејзините источни граници, пред сè од соседната земја Бугарија.³⁵ Извештајот нотира дека РС Македонија е транзитна и, до одреден степен, земја-дестинација за шверцот на кокаин, а домашната потрошувачка останува ограничена поради неговата висока цена. Кокаинот пристигнува од Латинска Америка преку балканската рута и се пренесува кон Бугарија, Турција и кон Грција. Локалните групи, вклучени на пазарот на кокаин, соработуваат со косовските и албанските криминални групи за негов транспорт до западните пазари. Притоа, се верува дека и политичката заштита помага непречено да функционира овој незаконски пазар.³⁶

Табела 1. Вкупно запленето според видот и количеството по чл. 215 и чл. 216 од КЗ³⁷

Заплени	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Мариухана во кг.	286,4	784,6	477	632	226	623,7	510,18	1532,43	977,20	1890.63
Хероин во кг.	23,7	55,3	11,7	20,2	5,36	0,8	1,4	1,97	0,73	16, 5
Кокаин	1,5кг	173г	15,8г	318г	0,07г	717г	263,84г	586,69г	852,3г	2,329 грама
Стебла канабис	1247	2755	1421	1187	2362	2414	389	819	131	329
Таблети екстази	3628	206	142	1217	490	522	1187	472	409,5	6,543

Според податоците, органите на прогон се најефикасни во случајот кога станува збор за недозволена трговија со мариухана. Имено, во периодот од 2011-2020 година, најголема заплена има во 2020 г., односно 1.890 килограми. Во однос на запланет кокаин, најголема заплена е извршена во 2011 година, вкупно 1,5 килограми. Според количеството запланет кокаин, може да се утврди дека станува збор за мали дилери. Врз основа на многу

³⁵Global organized crime index (2023) https://ocindex.net/country/north_macedonia

³⁶ *Ibid.*

³⁷ Извор: Национална стратегија за дроги на Република Северна Македонија (2021-2025) со акциски план (2021-2023) <https://mvr.gov.mk/Upload/Editor Upload/Strategija-za-drogi-mkd-final-version-1.pdf>

меѓународни извештаи што ја карактеризираат нашата држава како транзитна земја, или дури и главен пат за транспорт на кокаинот во другите земји, и земајќи го предвид количеството заплнет кокаин во период од 2011-2020 година, може да се заклучи дека државата потфрлила во борбата против недозволената трговија со дрога - кокаин. Според овие континуирано слаби резултати, се доведува во прашање заинтересираноста на државата за сузбивање на овој вид недозволена трговија, соодветно со констатацијата од извештаите на *Global organized crime index*, дека политичката заштита помага непречено да функционира овој незаконски пазар.

Табела 2. Пријавени/обвинети/осудени лица за к.д. *неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурзори*³⁸

Год.	Вкупно пријавени лица	Вкупно обвинети	Вкупно осудени
2011	486	464	420
2012	437	348	322
2013	465	399	364
2014	443	419	391
2015	436	379	356
2016	434	303	281
2017	394	272	254
2018	505	207	184
2019	639	253	235
2020	467	237	225
2021	509	372	352
2022	520	347	336
2023	687	371	362
Вкупно	6.422	4.371	4.082

Неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурзори - константен број на пријавени од 2011-2023 г., со исклучок на 2023 г., кога имало најмногу (687) пријавени лица. Најголем број обвинети (464) се регистрирани во 2011 г., односно најмногу осудени лица (420) за к.д. *неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги, психотропни супстанции и*

³⁸ Извор: Државен завод за статистика www.stat.gov.mk

прекурзори. Во 2017 г., се регистрирани најмалку (394) пријавени лица. Најмалку обвинети (207) се регистрирани во 2018 г., односно вкупно 184 осудени лица. Интересно е тоа што бројот на осудените во однос на обвинетите лица изнесува 93,4 процентни поени, што покажува висока стапка на успешност при докажувањето на истите предмети од страна на Јавното обвинителство.

Табела 3. Соодносот меѓу осудените/вкупно осудени лица за к.д. *против здравјето на луѓето* и вкупно осудените за к.д. *неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурзори*³⁹

Год.	Вкупно осудени лица	Вкупно осудени лица за к.д. <i>против здравјето на луѓето</i>	Вкупно осудени лица за к.д. <i>неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурзори</i>
2011	9810	493	420
2012	9042	383	322
2013	9539	456	364
2014	11683	478	391
2015	10312	427	356
2016	8172	333	281
2017	6273	289	254
2018	5857	237	184
2019	4712	280	235
2020	6351	2034	225
2021	7634	2187	352
2022	7769	1574	336
2023	6528	671	362
Вкупно	103,682	9842	4082

Во претходно наведената табела (бр. 3), се прикажани податоци за вкупно осудените лица за сите к.д., за осудените лица за к.д. *против здравјето на луѓето* и за осудените лица за к.д. *неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги*. Од вкупно осудените 103.682 лица во периодот од 2011 до 2023 година, 9.842 лица или 9,5 % се

³⁹ Извор: Државен завод за статистика: www.stat.gov.mk

осудени за к.д. *против здравјето на луѓето*. Во периодот од 2011 до 2023 година, за к.д. *неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги* вкупно се осудени 4.082 лица, или 41,5 % од осудените лица за к.д. *против здравјето на луѓето*.

Процентуалната застапеност на к.д. *неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги* ќе биде поголема ако ги отстраниме податоците за 2020 и 2021 г., во периодот кога поради КОВИД-19 имало 3.542 осудени за к.д. *непостанување според здравствените прописи за време на пандемијата*, односно 55 отсто.

1.2.2. Недозволена трговија со луѓе

Недозволената трговија со луѓе претставува една од најзагрижувачките појави во општеството, најчесто присутна во државите со економско-политичка криза, во државите во транзиција, но исто така и во рамките на развиените држави. Нерамноправниот развој на државите и народите, економската и социјалната нееднаквост, поделбата на луѓето на богати и сиромашни, се факторите што придонесуваат за нејзината појава. Недозволената трговија со луѓе претставува глобален проблем. Според извештајот на *International Labor Organization* и *Walk Free Foundation*, објавен во 2017 г., заробени во современо ропство се околу 24,9 милиони жртви: од нив, 16 милиони (64 %) биле експлоатирани за работна сила; 4,8 милиони (19 %) биле сексуално експлоатирани; а 4,1 милион (17 %) биле експлоатирани во принудна работа наметната од страна на државата.⁴⁰

Причините поврзани со оваа општествена појава се многубројни, односно најчесто станува збор за сиромаштијата, невработеноста, потрагата за подобар живот, виорот на војните, политичките услови и друго. Глобалната економска криза, политичката нестабилност, конфликтите и граѓанските војни, етничкото чистење, нееднаквоста меѓу луѓето и процесите на социјална трансформација во минатиот век, придонесоа за миграцијата низ светот, како и за појава на новите миграциски феномени - трговијата со луѓе и шверцот.⁴¹

⁴⁰ Global Estimates of Modern Slavery, International Labour Organization
https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_575479/lang--en/index.htm [пристапено на 25.6.2018 г.]

⁴¹ Lee (2007), Ch.1.

Во врска со трговијата со луѓе, донесени се многубројни меѓународни документи за спречувањето на овој феномен. Еден од најзначајните е Протоколот за превеција, сузбивање и казнување на трговијата со лица, особено жени и деца, усвоен со Резолуцијата А/РЕС/55/25 од 15.11.2000 година; со тој протокол се дополнува конвенцијата против организираниот транснационален криминал. Според конвенцијата, под поимот *трговија со луѓе* се подразбира регрутирање, транспорт, трансфер, засолнување или примање лица, со закана или употреба на сила или други форми на принуда, киднапирање, измама, злоупотреба на моќ или позиција на ранливост или давање/примање плаќања или бенефиции за да се постигне согласност од лицето кое има контрола над другото лице, заради експлоатација; форми на сексуална експлоатација, принудна работа или услуги, ропство или практики слични на ропство, ропство или одземање на човечки органи.

Жртвите на трговијата со луѓе се измамени лица со лажни ветувања за љубов, добра работа или стабилен живот, наамени или принудени во ситуации каде што се принудени да работат во непријатни услови со мала плата или без паричен надоместок. Токму затоа, најранлива група од овој вид криминал се луѓето во лоша материјална и финансиска состојба, луѓето кои бегаат од воените конфликти или опасните зони за живот.

1.2.2.1. Трговијата со луѓе според Кривичниот законик на Република Северна Македонија (член 418а)

Инкриминацијата трговија со луѓе е воведена во 2002 година со Законот за изменување и дополнување на Кривичниот законик на Република Македонија. Кривичното дело е сместено во групата кривични дела против човечноста и меѓународното право.

Дејствието на извршувањето е определено алтернативно како: врбување, превезување, пренесување, купување, продавање, засолнување или прифаќање лица заради експлоатација.⁴² Комплексната природа на битието на делото опфаќа и различни начини за извршување на некое од алтернативните дејства: примена на сила, сериозна закана, доведување во заблуда или други форми на присилба, грабнување, измама, злоупотреба на

⁴² Камбовски (2015), 1291 страница.

својата положба, злоупотреба при состојба на бременост, немоќ или при физичка или ментална неспособност на другиот, давање или примање пари или друга корист заради добивање согласност од лицето кое има контрола врз друго лице или на друг начин.⁴³ Потежок облик на делото претставува извршувањето на делото од страна на службено лице во вршењето на службата (став 4).

1.2.2.2. Статистичка анализа во врска со пријавените, обвинетите и осудените лица за кривично дело *трговија со луѓе*

Табела 4. Пријавени, обвинети и осудени лица за кривичното дело *трговија со луѓе* од 2011 до 2021 година

44

	Пријавени	Обвинети	Осудени
2011	0	0	0
2012	0	0	0
2013	0	0	0
2014	3	1	1
2015	1	4	4
2016	1	1	1
2017	1	1	6
2018	35	6	1
2019	54	0	0
2020	69	0	0
2021	41	93	90
2022	7	3	3
2023	1	5	5
Вкупно	213	114	111

Според статистичките податоци, забележан е пораст на бројот на пријавените лица почнувајќи од 2018 година. Повеќето од нив се обвинети и осудени во 2021 година, односно вкупно 93 обвинети и 90 осудени. Голема стапка на осудуваност има и за ова кривично дело - од вкупно 114 обвинети, осудени се 111 лица (97,4 %).

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Извор: Државен завод за статистика: www.stat.gov.mk

1.2.3. Криумчарење мигранти

Облик на недозволената трговија со луѓе е криумчарењето мигранти. Во оваа насока, конвенцијата за транснационалниот организиран криминал исто така е дополнета со протокол против криумчарење мигранти по копнен, воден или воздушен пат, како резултат на зголемените активности на организирани криминални групи во криумчарење мигранти. Во конвенцијатата, делото *криумчарење мигранти* е дефинирано како овозможување незаконски влез на лице во држава-потписник на конвенцијата, во којашто не е државјанин или нема постојан престој, со цел директно или индиректно да прибави финансиска или друга материјална корист⁴⁵

1.2.3.1. Криумчарење мигранти според КЗ на РСМ (член 418-б)

Објектот на делото е комплексен: од една страна, ги опфаќа основните слободи и права на мигрантите; од друга страна, се однесува на меѓународно статуираниот режим на легално преминување на мигрантите од една во друга држава.⁴⁶

Дејствие на извршување на делото од став 1 е нелегално пренесување мигранти преку државната граница. Дејствие на извршување посебен облик од став 2 е врбувањето, превезувањето, пренесувањето, купувањето, продавањето, засолнувањето/прифаќањето мигранти со нивна согласност, односно по нивна иницијатива.⁴⁷ Потешка казна се предвидува во ст. 3, ст. 4 и во ст. 5, во случајот кога е загрозен животот или здравјето на лицето мигрант или со мигрантот се постапува особено понижувачки, сурово или се спречува тој да ги користи своите права според меѓународното право; ако делото е сторено спрема малолетно лице и ако делото е извршено од страна на службено лице во вршење на службената должност.

⁴⁵ Protocol against the smuggling of migrants by sea, land and air, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/smuggling-migrants/SoM_Protocol_English.pdf [пристапено на 25.6.2018 г.]

⁴⁶ Камбовски (2015), 1293 страница.

⁴⁷ *Ibid.*, стр.1294

1.2.3.2. Статистичка анализа во врска со пријавените, обвинетите и осудените лица за кривичното дело криумчарење мигранти

Табела 5. Пријавени, обвинети и осудени лица за к.д. *криумчарење мигранти* од 2011 до 2021 година⁴⁸

	Пријавени	Обвинети	Осудени
2011	0	0	0
2012	0	0	0
2013	0	0	0
2014	35	98	98
2015	77	179	177
2016	57	75	73
2017	21	53	50
2018	35	40	39
2019	54	60	59
2020	69	55	52
2021	41	41	90
2022	107	113	111
2023	91	107	106
Вкупно	587	821	855

Бројот на пријавените, обвинетите и осудените лица за к.д. криумчарење мигранти е константен од 2014 до 2020 г., освен во 2015 година, кога Европскиот континент се соочи со бран мигранти како резултат на граѓанската војна во Сирија. Балканската рута претставува една од најфрекветните рути што ја користат мигрантите. Во 2015 година имало најмногу обвинети и осудени лица за к.д. криумчарење мигранти. Тогаш, според статистиките од Фронтекс (Frontex), биле регистрирани најмногу нелегални премини, односно вкупно 764.033 нелегални гранични премини.⁴⁹

⁴⁸ Извор: Државен завод за статистика www.stat.gov.mk

⁴⁹ European border and coast guard agency; Migratory routes: Balkan Route <https://frontex.europa.eu/we-know/migratory-routes/western-balkan-route/> [пристапено на 1.5.2022 г.]

1.2.4. Трговијата со деца

Загрижувачки се размерите на трговијата со деца како еден од облиците на недозволената трговија со луѓе. Основа на овој вид инкриминација е Протоколот за трговијата со деца, детска проституција и детска порнографија, дел од Конвенцијата за правата на детето. Конвенцијата и протоколот претставуваат главен инструмент за заштита на правата на децата. Според протоколот, под трговија со деца се подразбира секоја трансакција со којашто дете се пренесува од кое било лице или група лица на друго лице или лица со паричен или друг надомест.⁵⁰

Нова форма на дејствување на организираниите криминални групи е користењето на интернетот како средство за трговијата со луѓе. Во оваа насока, загрижувачки е трендот на зголемување на онлајн експлоатацијата на деца за сексуални цели. Големо влијание врз порастот на овој вид експлоатација изврши здравствената криза предизвикана од вирусот КОВИД-19 во 2020 година. Тоталното затворање на границите низ светот придонесе да се пресечат каналите за извршување на недозволената трговија со луѓе, со што се зголеми онлајн експлоатацијата на децата кои, принудени од пандемијата, сè повеќе користеа интернет значително придонесувајќи да се зголеми бројот на потенцијалните жртви на организираниите криминални групи.

Кривичните дела *трговија со луѓе* и *криумчарење мигранти*, иако навидум слични, имаат неколку разлики за дистинкција меѓу овие две облика недозволена трговија со луѓе. Имено, во к.д. *трговија со луѓе*, жртвата не е нужно да премине во друга држава, целта на трговијата со луѓе е нивната експлоатација (сексуална, работна експлоатација); во к.д. *криумчарење мигранти*, целта на трафикантите е илегалниот премин на границата, а лицето кое се криумчари дава согласност за негово криумчарање.

⁵⁰ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography, UN: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-convention-rights-child-sale-children-child> [пристапено на 25.6.2018 г.]

1.2.4.1. Трговијата со дете според КЗ на РСМ (член 418-г)

Дејство на извршување на основното дело (став 1) е подведувањето, овозможувањето, врбувањето, превезувањето, пренесувањето, купувањето, продавањето, засолнувањето или прифаќањето дете заради експлоатација.⁵¹

Дејство на извршување на делото од став 2 е користење сила, сериозна закана, со доведување во заблуда или друга форма на присилба, грабнување, измама, со злоупотреба на својата положба или при бременост, немоќ или физичка/ментална неспособност на друг, или со давање/примање пари или друга корист заради добивање согласност од лицето кое има контрола врз другото лице. Во став 3, дејство на извршување е користење или овозможување друг да користи сексуални услуги или друг вид експлоатација од малолетно лице за кое знаел или бил должен да знае дека е жртва на трговијата со луѓе. Делото од став 4, се состои во одземање или уништување лична карта, пасош или друга туѓа идентификациска исправа заради трговија со дете, и по своите обележја е идентично со посебниот облик на делото трговија со луѓе (чл. 418-а, ст. 2), а од него се разликува според својството на објектот на дејствието.⁵² Потешко се казнува ако делото е сторено од службено лице во вршењето на службата (став 5).

1.2.5. Недозволена трговија со оружје

Недозволената трговија со оружје претставува облик на организиран криминал. Нелегалната трговија на огнено оружје претставува сериозна закана за националната и меѓународната безбедност, како средство за влијание на криминалниот свет врз општеството и извор на високи криминални приходи. Предмет на недозволената трговија со оружје се сите видови оружје, деловите од оружјето, итн.. Опасноста од овој вид трговија е мултидимензионална. Оваа активност е тесно поврзана со многу кривични дела, особено со тероризам. Опасноста е во фактот дека криминалните групи преку нелегалната трговија снабдуваат со оружје криминални групи или терористички групи кои го користат ова

⁵¹ *Ibid.*, 1297 страница.

⁵² *Ibid.*, 1298 страница.

оружје за поддржување на нивната криминална активност. Обично овој вид нелегална трговија се одвива во земјите со вооружени конфликти или со ризик од ескалација на конфликт. Балканот претставува едно од жариштата на нелегалната трговија со оружје. Тоа се должи на честите вооружени конфликти и кризи во овој регион, што произлегоа од распадот на СФР Југославија. Кризата во Република Албанија што ја донесе земјата до работ на граѓанска војна, со отворање на депоата на оружје и муниција во 1997 година, им остави на организираните криминални групи големо количество оружје. Се проценува дека во Република Албанија има 210 илјади парчиња нелегално оружје, или кажано со други зборови: по едно оружје на секој 13-ти граѓанин.⁵³

На меѓународен план, постојат неколку значајни документи што се однесуваат на недозволената трговија со оружје. Конвенцијата против транснационалниот организиран криминал од 2000 година, во Палермо, Италија, како и Протоколот против недозволено производство и трговија со огнено оружје, нивни делови, компоненти и муниција, со којшто се дополнува конвенцијата и станува на сила во 2005 година. Со овој протокол се прави обид да се стави контрола на црниот пазар на оружје во светот. Целта на протоколот е да се зајакне меѓународната соработка меѓу државите за спречување на недозволената трговија со оружје и деловите од оружето. Протоколот им наложува на државите да усвојат законски мерки за криминализација на следниве дела:⁵⁴

- Недозволено изработување огнено оружје, негови делови, компоненти и муниција;
- Недозволена трговија со огнено оружје, негови делови, компоненти и муниција;
- Фалсификување или незаконско бришење, отстранување или менување на ознаките за огнено оружје, според член 8 од овој протокол.

Важен меѓународен документ за регулирање на трговијата со оружје претставува и конвенцијата за трговијата со оружје. Со конвенцијата се опфатени не само лесните оружја туку и другите категории оружја и муниции: борбени тенкови, оклопни борбени возила, борбени авиони и хеликоптери, итн.. Целта на таа конвенција е да се спречи недозволената трговија со конвенционално оружје и да се воспостават највисоки можни, заеднички,

⁵³Taylor, (2020). Albanian government considering gun amnesty for illegally held weapons, exit.al. (12.11.2020 г.) <https://exit.al/en/2020/11/12/albanian-government-considering-gun-amnesty-for-illegally-held-weapons/> [пристапено на 12.7.2021 г.]

меѓународни стандарди заради регулирање или подобрување на регулирањето на меѓународната трговија со конвенционално оружје.⁵⁵

1.2.5.1. Недозволената трговија со оружје - Кривичниот законик на Република Северна Македонија (член 396)

Во Кривичниот законик на Република Северна Македонија е предвидено делото *неовластено изработување, држење, посредување и тргување со оружје или распрскувачки материи*, според член 396. Сторителот на делото е тој што неовластено изработува, држи, продава, набавува, посредува во трговија или врши размена со огнено оружје, муниција или експлозивни материи. Став 2 од овој член, предвидува потешка казна ако предмет на делото е поголемо количество огнено оружје, муниција или експлозивни материи забранети за граѓаните. Другиот квалификаторен облик на делото е негово извршување во рамките на група, банда или друг облик на злосторничко здружување. Став 5, предвидува задолжително одземање на оружјето, муницијата или експлозивните материи, но и средствата за нивно изработување, пренесување и растурање.

1.2.5.2. Статистички податоци за кривичното дело *неовластено изработување, држење, посредување и тргување со оружје или распрскувачки материи*

Табела 6. Пријавените, обвинетите и осудените лица за к.д. *неовластено изработување, држење, посредување и тргување со оружје или распрскувачки материи*

	Пријавени	Обвинети	Осудени
2011	180	167	154
2012	168	129	125
2013	165	/	104
2014	141	162	153
2015	127	137	128
2016	118	111	107

⁵⁵ Конвенцијата од ОН за трговијата со оружје, достапно на:

<https://www.thearmstradetreaty.org/hyper-images/file/TheArmsTradeTreaty1/TheArmsTradeTreaty.pdf>

2017	72	59	58
2018	117	71	65
2019	143	65	/
2020	118	42	42
2021	139	64	59
2022	146	97	94
2023	119	89	84
Вкупно	1753	1193	1176

Според табелата, станува збор за податоци што се однесуваат на к.д. *неовластено изработување, држење, посредување и тргување со оружје или распрскувачки материји* во периодот од 2011-2023 година. Претходно, оваа инкриминација беше предвидена како *недозволено поседување оружје или распрскувачки материји*, додека новиот назив на ова дело е воведено со измените на КЗ во 2014 година („Службен весник на РМ“, бр.27/14). Од прикажаните податоци во табелата, може да се заклучи дека бројот на пријавените, обвинетите и осудените лица за ова дело во периодот од 2011 до 2023 година е идентичен. Исто така, за овој вид кривично дело е забележано успешно работење од страна на ЈО во случаите што ги застапувало. Имено, од 1.193 обвинети лица, 1.176 се осудени, односно 98,5 %; додека од 1.753 пријавени лица, обвинение добиле 1.193, односно 68 %.

1.2.6. Перење пари

Перењето пари како најчесто кривично дело се врши од страна на организираниите криминални групи. Станува збор за процес каде што парите, стекнати преку извршување кривични дела, се внесуваат во легалните текови со цел да се скрие нивниот извор. Перењето пари е организирана криминална активност што има акцесорна, зависна природа, зашто претставува продолжување на една претходна криминална активност.⁵⁶ Перењето пари има деструктивно дејство не само на економски план туку и по однос на системот на

⁵⁶Камбовски (2005), 286 страница.

казнената правда, зашто со помош на корупцијата доведува до негова комплетна блокада.⁵⁷ Натамошниот чекор, што значи и комплетна контрола врз политиката и врз власта, потем е сосема краток. Се зборува за тенденции на коишто се подложни како големите, така и малите држави, при што е сосема разбирлива поголемата ранливост на послабо развиените земји.⁵⁸

Перењето пари стана особено популарен поим во 30-тите години на минатиот век во Соединетите Американски Држави, особено при забележаниот подем на криминалните организации. Во посочениот период, незаконски стекнатите средства често се наоѓаа во легални претпријатија, вклучително и пералници, што се користеа како инструмент за прикривање на нелегалниот извор на парите. Имено, озлогласениот гангстер Ал Капоне, често се поврзува со популаризирање на поимот „перење пари“ поради неговата вмешаност во криењето на приходите од неговите криминални активности преку различни бизниси, вклучувајќи ги и пералните. Овој историски контекст го нагласува раното признавање на потребата за борба против перењето пари и последователниот развој на мерки и регулативи за справување со оваа незаконска практика. Во 1986 година, за првпат се усвои законот со којшто се криминализира перењето пари во САД. Со Законот за контрола на перењето пари (*Money Laundering Control Act*), перењето пари се воведе како федерално кривично дело.

Перењето пари претставува комплексен процес од неколку дејства што вклучува повеќе субјекти за извршување на делото. Имено, ова дело најчесто се опишува како прикриена, софистицирана и профитабилна криминална активност, а сторителите се исклучително интелигентни лица и секогаш се чекор напред пред оперативните работници на државните органи и институции со надлежност за истражување на економско-финансискиот криминал со елементи на перење пари и други приноси од казнивите дела.⁵⁹ Перењето пари е активност што создава негативни последици врз економијата и врз финансискиот систем на државата. Според статистиките, проценетата сума пари испрани на глобално ниво за една година се движи од 2–5 отсто од глобалниот БДП, односно од 800 милијарди долари – 2 трилиона долари.⁶⁰ Речиси 70 % од криминалните активисти што

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ *Ibid*, 288 страница.

⁵⁹ Ignjatović (2004), 25 страница.

⁶⁰ United Nation Office on Drugs and Crime (UNODC), Money laundering, <https://www.unodc.org/unodc/en/money-laundering/overview.html> [пристапено на 29.6.2023 г.]

работат во рамките на Европската унија користат техники за перење пари за да соберат приходи и да сокријат имот, деградирајќи ја финансиската стабилност на регионот и попречувајќи го неговиот економски раст - се вели во извештајот за процена на заканата за финансискиот и економскиот криминал.⁶¹

Поимот перење пари потекнува од англискиот збор “*money laundering*” што подразбира извршување на финансиски трансакции со цел прикривање на изворот и дестинацијата на незаконските стекнати пари.

Главните субјекти преку коишто се извршува перењето пари се банките, особено банките со седиште во „финансиски рај“. При вршењето на ова дело најчесто се користат и други субјекти, од типот на менувачници или субјекти за организирање игри на среќа. Исто така, проблематично е тргувањето со криптовалути како активност што сè уште е надвор од контрола на регулаторните тела и се одвива без пропишани правила.

Фази на перењето пари.

Перењето пари се одвива преку следниве три фази: *депонирање*, *прикривање* и *интеграција*. Секоја од овие фази е исклучително сложена поради преземените дејства за извршување на делото. Обично, тие дејства се состојат од извршување на многубројни финансиски трансакции при што се вклучени повеќе лица.

Првата фаза на перењето пари се однесува на пласманот, една од најкритичните фази на процесот на перење пари. Имено, „валканите пари“, стекнати од вршењето незаконски активности се трансферираат во финансискиот сектор, на повеќе сметки и лица. Фазата на пласман (*layering*) ја претставува втората фаза во процесот за прикривање на потеклото на парите. Третата фаза се однесува на интеграцијата како последен чекор во процесот. Парите што ги поминале претходните фази стануваат легални и се враќат кај сопственикот, кој понатаму слободно ги располага и ги инвестира. Во оваа фаза тешко се прави разлика помеѓу легалното и нелегалното богатство. „Сопственикот на „валканите пари“ може да ги

⁶¹ International Consortium of Investigative Journalists, Money laundering criminals are adapting to new technology faster than the authorities can keep up, EU report says <https://www.icij.org/investigations/fincen-files/money-laundering-criminals-are-adapting-to-new-technology-faster-than-authorities-can-keep-up-eu-report-says/#:~:text=Nearly%2070%25%20of%20criminal%20elements,last%20week%20by%20the%20EU's> (пристапено на 29.9.2023 г.)

искористи без да биде фатен. Исклучително претставува предизвик да се фати криминалецот, доколку не се документиран преходните фази“.⁶²

Техники на перењето пари.

Криминалците користат различни техники при процесот. Имено, со развојот на интернет-технологиите и технологијата воопшто, се појавија нови можности за усовршување на техниките за перење пари од страна на криминалците и организираниите криминални групи, а најпознати се: тргувањето со криптовалути, фиктивните сметки, користењето „офшор“ зони, тргувањето со хартии од вредност, и така натаму.

Тргување со криптовалути.

Криптовалутите, како дигитални пари и производ на забрзаниот технолошки развој во светот, стануваат сè поприсутни и сè поинтересни не само за обичниот граѓанин туку и за криминалците, кои во оваа сè уште нерегулирана дејност изнаоѓаат начини за да ги прикријат своите незаконски стекнати приходи. Криптовалутите претставуваат дигитална или виртуелна валута, заштитена со шифрирање, што го прави фалсификувањето и двојното трошење практично невозможно.

Во последните години, тргувањето со дигиталните пари стана сè попрофитабилно. Тргувањето со криптовалути - Биткоин и Етериум, станува особено атрактивно и за криминалните групи. Тоа се должи на фактот што за оваа дејност сè уште нема унифицирана, меѓународна, законска рамка, а во многу држави сè уште не е законски регулирана. Тргувањето со криптовалути е надвор од контрола на финансиските институции и со тоа, ја прави оваа активност подобна за злоупотребување од страна на криминалците и организираниите криминални групи. Повеќето платформи за трговија со криптовалути дават можност за скриен идентитет на сопственикот на криптовалути, па оттаму перењето пари преку криптовалути стана сè почеста појава. Се проценува дека, во 2018 година, преку трансакции со криптовалути се испрани помеѓу 1 милијарда долари, односно 2,8 милијарди

⁶²St.Paul Chamber “Stages of Money Laundering Explained, St Paul’s Chambers”. February 21, 2021, <https://www.stpaulschambers.com/stages-of-money-laundering-explained/#:~:text=What%20are%20the%20Three%20Stages,to%20the%20criminal%20activity%20involved.> [пристапено на 14.1.2022 г.]

долари во 2019 година.⁶³ Според податоците, се забележува тенденција на зголемено користење на трансакциите со криптовалути како алатка за извршување на делото перење пари.

Фиктивни сметки.

Оваа техника претставува најтипичен метод за перење пари вклучувајќи различни измамнички практики. Таа се состои од: фактурирање нереален износ на стоки/услуги, повеќекратно фактурирање на стоки/услуги, лажно опишани стоки и услуги.⁶⁴ Овие практики имаат за цел да создадат лажна документација и искривување на финансиската евиденција.

„Офшор“ зони

„Офшор“ центри/зони се локации/региони надвор од јурисдикцијата на одредена земја каде што се водаат различни финансиски активности. Ризикот овие центри да се злоупотребат за прикривање на имотот или перење пари е значително изразен. Тоа, пред сè, се должи на привилегиите што им се нудат на лицата кои отвораат сметки во овие зони, односно ниски каматни стапки и силна банкарска дискретност, што создават услови подобни за перење пари, даночна евазија, итн.. Најпознати „офшор“ зони се Кајманските Острови, Белизе, Хонг Конг, Панама, како и неколку европски земји - Малта, Кипар, Монако, Андора. Според истражувањата, богатството на „офшор“ земјите се проценува на 7,8 трилиони долари; од нив, 3 трилиони долари се вложени во „офшор“ зоните во Европа; потоа, во Азија и на Пацификот се чуваат 1,8 трилиони долари; на Блискиот Исток и во Африка се депонирани 1,4 трилиони долари; а во Северна Америка и Латинска Америка, „офшор“ богатството е сконцентрирано на Карибите и во Панама.⁶⁵

⁶³ Orcutt (2020). „Criminal laundered \$2.8 billion in 2019 using crypto exchanges, find a new analysis“ MIT Technology Review <https://www.technologyreview.com/2020/01/16/130843/cryptocurrency-money-laundering-exchanges/> [пристапено на 21.3.2021 г.]

⁶⁴ Steven.(2018). „Money laundering techniques and Invoice fraud“ LinkedIn; 11 јули 2018 г. <https://www.linkedin.com/pulse/money-laundering-techniques-invoice-fraud-steven-crociata> [пристапено на 23 јуни 2020 г.]

⁶⁵ Unger,(2017), European parliament, Directorate-General for internal policies, Offshore activities and money laundering: recent findings and challenges, достапно на: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/595371/IPOL_STU\(2017\)595371_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/595371/IPOL_STU(2017)595371_EN.pdf) [пристапено на 12 април 2020 г.]

Тргување со хартии од вредност.

Тргувањето со хартиите од вредност претставува дејност што може да се користи и за процесот на перење пари, особено во фаза на пласман и во фазата на интеграција. Се смета дека пазарот на хартии од вредност може да биде ранлив на перењето пари поради следниве причини:⁶⁶

1. Брзината за извршување и намирување на трансакциите со хартии од вредност;
2. Бројот на трансакции со голема вредност;
3. Меѓународната природа на пазарите на хартии од вредност;
4. Мешање на „чисти“ со „валкани“ пари во трансакциите на пазарот на хартии од вредност заедно со големиот обем на трансакции што ги отежнуваат истрагите;
5. Брзата еволуција на пазарот на хартии од вредност и сложеноста на некои од трансакциите означуваат дека системите и контролите не се развиваат толку брзо во однос на големиот обем на трансакции со хартии од вредност надвор од берзата на земјите-членки на MONEYVAL.

1.2.6.1. Перење пари и други приноси од казниво дело, според КЗ на РСМ (член 273)

Во Кривичниот законик на РСМ, кривичното дело перење пари и други приноси од казниво дело е систематизирано во групата кривични дела против јавните финансии, платниот промет и стопанството. Кривичното дело перење пари и други приноси од казниво дело е предвидено во член 273 и претставува една од најобемните инкриминации во Кривичниот законик. Тежиштето е токму во прикривањето на криминалното потекло и вклучувањето „нечисти“ пари во легалните парични текови.⁶⁷ Предвидени се повеќе облици на дејствието на извршување во став 1: пуштење во оптек, примање, преземање, замена или раситнување пари или друг имот што сторителот го прибавил со казниво дело или веќе знае дека е прибавен со казниво дело; со претворање, промена, пренос или на друг начин прикривање дека потекнува од таков извор или прикривање на негова локација, движење

⁶⁶ Committee of experts on the evaluation of anti-money laundering measures and the financing of the terrorism Moneyval, <https://rm.coe.int/committee-of-experts-on-the-evaluation-of-anti-money-laundering-measur/1680714f58> [пристапено на 21 јули 2021 г.]

⁶⁷ Камбовски (2015), 994 страница.

на сопственост.⁶⁸ Објект на дејството се пари и друг имот како принос од казниво дело. Приносот треба да биде остварен со казниво дело, а под поимот се подведуваат кривичните дела и прекршоците.⁶⁹ Делото се врши со умисла. Во став 2 е предвиден посебен облик на делото што се извршува со поседување или употребување имот или предмети за коишто сторителот знае дека се прибавени со казниво дело.⁷⁰

Во став 3, од кривичното дело е предвиден потезок облик на делото, ако истото е сторено при банкарско, финансиско или друго стопанско работење, или ако со разделување на трансакцијата ја избегнува должноста за пријавување во случаите определени со законот.

Потезок облик претставува случајот кога делото е сторено како член на група или друго здружение што се занимава со перење пари или со помош на странски банки, финансиски установи или лица (став 5).

Во став 6, е предвидено специјално дело на перење пари при што извршител е службено лице, одговорно лице во банка, осигурително друштво, друштво што се занимава со организирање игри на среќа, менувачница, берза или друга финансиска институција, како и лица кои вршат јавни овластувања или работи од јавен интерес. Дејство на извршување е овозможување или дозволување на трансакција или деловен однос, спротивно на законската должност на сторителот, извршување на трансакција спротивно на забраната изречена од надлежен орган или суд, или непријавување перење пари за коешто сторителот дознал во вршењето на својата функција или должност.⁷¹

⁶⁸ *Ibid.*, 995 стр.

⁶⁹ *Ibid.*,

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ *Ibid.*

1.2.6.2. Статистичка анализа во врска со пријавените, обвинетите и осудените лица за кривичното дело *перење пари* (член 273 од КЗ) во периодот од 2011 до 2023 година

Табела 7. Пријавени, обвинети и осудени лица за к.д. *перење пари и други приноси од казниво дело* од 2011-2023 година

	Вкупно пријавени	Вкупно обвинети	Вкупно осудени
2011	13	7	6
2012	19	8	8
2013	14	20	20
2014	0	27	27
2015	8	15	15
2016	4	5	4
2017	3	3	3
2018	2	24	8
2019	0	0	0
2020	5	0	0
2021	5	6	6
2022		10	
2023		3	
Вкупно	76	115	97

Податоците во периодот од 2011 до 2021 покажуваат низок степен на пријавени лица за к.д. *перење пари*. Во посочениот 10-годишен период и според прикажаните податоци, станува збор за едноцифрен број пријавени лица за *перење пари*, односно во 2014 г. и во 2019 г., бројот на пријавени лица за ова дело изнесува нула (0). Ситуацијата е речиси слична и во однос на обвинетите лица. Од податоците, само во четири години бројката на обвинети е двоцифрена: во 2014 г. има најмногу (27) обвинети лица; во 2019 г. и во 2020 г. се регистрирани по 0 обвинети лица. Меѓутоа, стапката на осудуваност во однос на обвинетите лица за ова к.д. е голема. Од вкупно 115 лица за периодот од 2011 до 2021 година, осудени се 97, односно 84 отсто.

Исто така, нема разлики ни во однос на бројот на осудените лица, поточно, во 2019 г. и во 2020 г. се регистрирани 0 осудени за кривичното дело *перење пари*. Најмногу осудени лица се регистрирани во 2014 година, односно 27 осудени.

Со оглед на околностите предизвикани од пандемијата со КОВИД-19 во 2020 година, се очекуваше пад на ефективната на институциите во борбата против организиранот криминал. Меѓутоа, според податоците од претходните години, освен од 2014 година, очигледно, има постојан недостиг на ефективност/ефикасност во откривањето и справувањето со овој вид криминал.

Особено загрижувачка е казнената политика на судовите. Казните изрекувани за овој вид криминал во повеќето од случаите се минимални. Според Државниот завод за статистика, во 2017 година, од вкупно 3 осудени лица: едното лице е осудено од 2-3 години затвор, другото лице од 1-2 години затвор и третото лице е осудено со казна затвор од 6 месеци до 1 година.⁷² Во 2018 година, од вкупно 8 лица осудени, 5 лица се осудени на казна затвор (три лица од 3 до 5 год., едно лице од 1 до 2 год. и едно лице од 6 месеци до една година) и три лица на условна казна.⁷³ Во 2021 г., од вкупно 6 лица осудени за к.д. перење пари и други приноси од казниво дело, на дури 5 лица им е изречена алтернативна мерка, односно условна осуда.

Табела 8. Соодносот на вкупно осудените лица за к.д. *против јавните финансии, платниот промет и стопанството* и вкупно осудените лица за к.д. *перење пари* ⁷⁴

	Вкупно осудени	Вкупно осудени лица за к.д. против јавните финансии, платниот промет и стопанството	Вкупно осудени лица за к.д. перење пари
2011	9810	240	6
2012	9042	212	8
2013	9539	255	20
2014	11683	277	27
2015	10312	277	15
2016	8172	261	4
2017	6273	177	3
2018	5857	119	8

⁷² Извор: Државен завод за статистика; Осудени полнолетни лица според видот на кривичното дело и изречените главни казни-затвор и парична казна, по години (од 2017-2020 г.).

<http://www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.18.07.pdf>

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Извор: Државен завод за статистика www.stat.gov.mk

2019	4712	104	0
2020	6351	94	0
2021	7634	162	6
Вкупно	89,385	2178	97

Во рамките на табелата (8), прикажан е односот на вкупно осудените лица и вкупно осудените лица за кривични дела против јавните финансии, платниот промет и стопанството. Во периодот од 2011 до 2021 година, во Република Северна Македонија вкупно се осудени 89.385 лица. За кривични дела против јавните финансии, платниот промет и стопанството за истиот временски период, се осудени вкупно 2.178 лица, или 2,43 % од вкупниот број осудени лица. За кривичното дело перење пари за истиот период се осудени вкупно 97 лица, или 4,45 % од вкупниот број осудени лица за кривични дела против јавните финансии, платниот промет и стопанството.

1.2.7. Тероризам

Станува збор за една од најтешките брутални форми на организиран криминалитет. Почнувајќи од нападите во САД, во септември 2001 година, на глобално ниво следеше ресетирање на системот за безбедност на државите, како резултат на посочениот напад со креирање нови инструменти и политики за да им се овозможи на државите да се справат со овој вид криминал.

Исто така и за овој вид криминал не постои унифицирана и единствена дефиниција. Според проф. Камбовски, проблемот на дефинирање на поимот *тероризам* се должи на динамичноста на самата појава, којашто еволуира: од политички мотивираните пресметки во рамките на младото буржоаско општество, анархистичките движења од крајот на XIX век, преку неговите масовни манифестации од времето на тоталитарните идеологии пред и за време на Втората светска војна, сè до современите облици на „гол тероризам“ како на сопствен финализам, или „светски тероризам“ како закана за современата цивилизација, практикуван од страна на меѓународните терористички мрежи.⁷⁵ Повеќето од авторите при

⁷⁵ Камбовски (2005), 251 стр.

дефинирање на поимот се повикуваат на неколку карактеристики за овој вид криминал: употребата на насилство или закана, политички-идеолошки мотивирани дела, и така натаму. Според Димитријевиќ, тероризмот претставува свесно користење насилство или заканување со насилство, сè со цел на примарниот објект да му се соопшти закана со идно насилство и тој да се наведе на однесување или заземање ставови што ќе ги прифати како последица од силниот страв или несигурност во врска со бараните решенија во сферата на политиката.⁷⁶ Според Законот за тероризам од 2000 година во Обединетото Кралство (Англија), под тероризам се подразбира употреба или закана за сериозно насилство врз лице, за сериозна штета врз имотот, загрозување на животот на лицата, создавање сериозен ризик за здравјето или безбедноста на јавноста или на дел од јавноста, навлегување или нарушување на електронскиот систем; прво, да се влијае врз власта (или меѓународните организации) да се заплаши јавноста или дел од јавноста и второ, да се унапреди политичката, религиозната, расната или идеолошката кауза.⁷⁷ Според другата дефиниција за тероризмот од страна на Стејт департментот на САД, тероризмот е пресметана употреба на незаконско насилство или закана за незаконско насилство за да се всади страв; наменет за принудување или заплашување на владите или општествата за постигнување цели што се генерално политички, религиозни или идеолошки.⁷⁸

Постои дилема за тероризмот, дали претставува организиран криминал од типот на мафијашките групи или претставува традиционален облик на организиран криминал. Иако тероризмот претставува облик на организирана криминална активност, потојат разлики во однос на главните карактеристики на организираниот криминал. Главните карактеристики на тероризмот, иако слични, сепак се разликуваат од оној на организираниот криминал. Прво, се разликуваат побудите за основање на овие криминални групи. Терористичките организации се идеолошки организации, чијашто цел е да направат/извршат политички или социјални промени. Организираните криминални групи се неидеолошки групи, со основна цел стекнување богатство или моќ. Другата значајна разлика се однесува на начинот на

⁷⁶ Арнаудовски (2007), 314 стр.

⁷⁷ Terrorism act, 2000.

[https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/11/section/1#:~:text=\(1\)In%20this%20Act%20%E2%80%9Csection%20of%20the%20public%2C%20and](https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/11/section/1#:~:text=(1)In%20this%20Act%20%E2%80%9Csection%20of%20the%20public%2C%20and) [пристапено на 16.10.2020 г.]

⁷⁸ United States Department of Defense. (n.d.). *Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*. [пристапено 4.8.2024 г.], from <https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/dictionary.pdf>

дејствување/извршување на кривичното дело. Терористичките групи користат побрутални методи - напад на државни објекти или случајни жртви, за достигнување/остварување на поставената цел. Организираните криминални групи, исто така, го користат насилството, но не толку колку терористичките групи. Организираните криминални групи преку корупција, односно преку поткуп на државни службеници и други методи, се обидуваат да се инфилтрират во органите на државната власт за непречено да ги извршуваат нивните криминални активности.

Тероризмот претставува глобален проблем, а главните причини за неговото појавување се поврзани со насобраните проблеми во светски рамки, зголемената нееднаквост меѓу луѓето, непочитувањето на човековите права, и така натаму. Во однос на појавните облици на тероризмот во литературен контекст, може да се изнајдат повеќе типологии, а најчесто според причините за неговото појавување, субјектите (актерите), крајната цел, методите на извршување, итн.. Според причините, тероризмот може да биде политички, религиозен, социјален и економски, психолошки, итн.. Според актерите кои стојат зад терористичките акти, тероризмот може да се подели на: државен тероризам, спонзориран тероризам (мотивиран од страна на државата) и недржавен тероризам.

1.2.7.1. Инкриминации во Кривичниот законик на Република Северна Македонија

Република Северна Македонија е една од земјите што не е изолирана од опасноста од тероризам. Во 2014 година, се направија законски измени и дополнувања на КЗ за да се опфатат лицата кои војуваат за странски војски или организации.

Со новите измени, се воведува кривичното дело *учество во странска војска, полиција, паравоени или параполициски формации*. Тоа кривичното дело е предвидено во Глава XXVIII, во групата кривични дела против државата, според член 322-а. Дејствието на извршување на делото од став 1 е спротивно на закон создавање, организирање, регрутирање, превезување, организирање превоз, опремување, обучување или на друг начин подготвување лице или група за учество во странска војска, полиција, паравоени или параполициски формации, организирани групи или поединечно, надвор од територијата на Република С. Македонија. Дејството на извршување на делото, предвидено во став 2, е

спротивно на законот на кој било начин, директно или индиректно, нуди, дава, обезбедува, бара, собира или прикрива финансиски средства, фондови, материјални средства или опрема, целосно или делумно наменети за извршување на делото од став (1).

Потежок облик на делото е сторување на делата од ставовите (1, 2, 3, 4) врз дете. Став 10 предвидува задолжително одземање на предметите употребени за извршување на кривичното дело.

1.2.7.2. Статистички податоци за кривичното дело поврзано со тероризам

Табела 9. Статистички податоци за пријавените, обвинетите и осудените лица за к.д. *тероризам*

Год.	Пријавени	Обвинети	Осудени
2011	1	1	1
2012	4		
2013			
2014			
2015			
2016	6		
2017			
2018		10	
2019		30	26
2020			
2021	1		
Вкупно			

Табела 10. Статистички податоци за пријавените, обвинетите и осудените лица за к.д. *терористичка организација*

Год.	Пријавени	Обвинети	Осудени
2015	29	1	1
2016	3	7	7
2017			

2018			
2019			26
2020		1	1
2021	8	3	3
Вкупно			

Според податоците прикажани на двете табели, иако ретки, сепак овие кривични дела се присутни и во нашата држава. Според Стејт депарментот на САД, се оценува дека заканата за терористички напади во РС Македонија е просечно висока или средна. Повеќето од случаите претставени на табелите се однесуваат за лицата кои заминале на воените боишта во Сирија и во другите држави, со исклучок на случајот со упадот (насилниот инцидент) во Собранието на Република Македонија на 27 април 2017 година, што беше оквалификуван како тероризам. „Според Националната комисија за борба со насилниот екстремизам и тероризмот, околу 143 граѓани на Република С. Македонија (исклучувајќи деца) во изминативе неколку години патувале за Сирија, Ирак или во двете земји за да се вклучат во терористички групи - од нив, 133 мажи, 10 жени, 38 биле убиени, 79 се вратиле, петмина останале во Сирија, а двајца се во затвор во бегалски камп. Додека, пак, 16 лица (11 мажи и 5 жени) се спроведени, а тројца се депортирани од други земји.“⁷⁹

1.2.8. Злосторничко здружување

Ова дело е внесено во кривичните законодавства како резултат на обврската што произлегува од имплементацијата на меѓународните конвенции за борба против организираниот криминал, поточно, од член 5 од конвенцијата во Палермо, Р. Италија, против транснационалниот организиран криминал, со цел да се воведат кривична

⁷⁹ Извештај на Стејт депарментот за тероризмот: Главниот проблем на РС Македонија во 2021 година беше враќањето на странски борци од Сирија и од Ирак (2023). [www.360stepeni.mk https://360stepeni.mk/izveshtaj-na-stejt-departmentot-za-terorizmot-glavniot-problem-na-severna-makedonija-vo-2021-godina-beshe-vrakaneto-na-stranskite-bortsi-od-sirija-i-irak/](https://360stepeni.mk/izveshtaj-na-stejt-departmentot-za-terorizmot-glavniot-problem-na-severna-makedonija-vo-2021-godina-beshe-vrakaneto-na-stranskite-bortsi-od-sirija-i-irak/)

одговорност на лицата кои намерно учествуваат во криминалните активности на организираните групи.

1.2.8.1. Злосторничко здружување според КЗ на Република Северна Македонија

Според претходно наведеното, ова дело е внесено во КЗ на РСМ како резултат од обврските од страна на меѓународните конвенции. Нашиот законодавец одлучил ова дело да го предвиди и како самостојно дело (член 394 од КЗ), но и во рамките на другите кривични дела, како квалификаторен елемент на делото *неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурзори* – член 215, став 3.

Сторител на делото е *тој што ќе создаде група или банда што има за цел вршење на кривични дела за коишто може да се изрече казна затвор од три години или потешка казна*. Според овој став, основачот на групата се издвојува од другите членови и се казнува потешко припадниците на групата. Став 5, предвидува задолжително одземање на предметите и средствата што групата или бандата ги користи за подготвување на делата, како и средствата за нивното финансирање.

Табела 11. Статистички податоци за пријавените, обвинетите и осудените лица за к.д. *злосторничко здружување*

	Вкупно пријавени	Вкупно обвинети	Вкупно осудени
2011	38	53	39
2012	127	26	26
2013	88	115	
2014	60	122	121
2015	15	54	53
2016	7	51	50
2017		15	13
2018	7	5	5

2019	3	5	5
2020	12	2	
2021	4	1	
2022	2	11	11
2023	18	5	2
Вкупно	365	459	314

Од податоците прикажани во табелата, најголемиот дел од пријавените, обвинетите и осудените лица за к.д. злосторничко здружување, е евидентиран во периодот од 2011-2016 година. Оттогаш наваму, бројот бележи нагло намалување. Исто како и за сите други кривични дела, така и во овој случај, Јавното обвинителство покажало речиси стопроцентна успешност во докажување на извршувањето на ова дело.

ГЛАВА II КОРУПЦИЈА: ПОИМ И КАРАКТЕРИСТИКИ

Корупцијата претставува еден од најраспространетите феномени низ светот со ерозивни ефекти врз државите и општеството. Речиси нема држава што е имуна на оваа појава. Корупцијата се појавува во различни форми и на сите нивоа во општеството, односно во сите општествени сегменти - државните институции, полицијата, судството, како и во приватниот сектор. Корупцијата често напредува и навлегува во средини со слаби институции и недостаток од транспарентност. Борбата против корупцијата се одвива континуирано при што меѓународните организации, владите и граѓанското општество во континуирано работат на развивање стратегии и механизми за превенција и сузбивање на овој распространет и деградирачки феномен. Нивото на корупција во едно општество ја отсликува реалната состојба на држава, особено во случајот кога се зборува за владеењето на правото.

Низ историјата, корупцијата се манифестирала во различни форми, почнувајќи од ситно поткупување до голема корупција, во којашто биле вклучени и високи претставници на власта. За корупцијата се зборува уште од најстарите времиња на човештвото. Хамураби од Вавилон, во 3200 пр. н. е., станал познат затоа што му наредил на гувернерот на покраината да ги истражи наводите за корупција за неколку функционери во власта. По резултатите од истрагата, тој ги осуди на смрт корумпираните функционери.⁸⁰ Во античка Грција, корупцијата се протегала како една од темите на познатите филозофи - Аристотел („Политика“) и Платон („Република“) - токму во овие дела тие зборуваат за политичката корупција. Во стариот Рим, познат е случајот што најдобро ја отсликува корупцијата во последните години на Римската Империја - случајот на Gaius Verres, кој бил обвинет за лошо владеење, корупција и изнуда од страна на римскиот државник Марко Тулиј Цицерон (Кикерон).⁸¹

Поимот *корупција* потекнува од латинскиот збор *corumpere*, што значи расипување или уништување. За корупцијата постојат многубројни дефиниции. Во литература има две

⁸⁰ Vula & Ademi (2000), 96 стр.

⁸¹ The trial of Gaius Verres: The Account <https://www.famous-trials.com/gaius-verres/57-home> [пристапено на 22.10.2021 г.]

главни гледишта за соодветно дефинирање на поимот корупција - легалистичко и социолошко гледиште. Според легалистичкото гледиште, за коруптивни се сметаат оние дејства што претставуваат повреда на некоја норма - општествена, морална, административно-правна, казненоправна.⁸² Социолошките дефиниции тргнуваат од критериумот на јавното мислење па, во таа смисла, како коруптивни ги третира оние поведенија што одговораат на перцепцијата за корупцијата кај пошироката јавност.⁸³

Како општоприфатена дефиниција за корупцијата се зема дефиницијата на *Transparency international* дефинирајќи ја како злоупотреба на доверената моќ за лична корист⁸⁴. Светската банка, корупцијата ја дефинира како злоупотреба на службената должност за приватна цел.⁸⁵ Извештај од Советот на Европа од 1994 година, ја дефинира корупцијата како поткуп и секое друго однесување во врска со лица на кои им се доверени одговорности во јавниот или приватниот сектор, што ги прекршува должностите што произлегуваат од нивниот статус како јавен службеник, приватен вработен, независен агент или друг однос од тој вид и исто така е насочен кон добивање несоодветни предности од секаков вид за себе или за другите.⁸⁶

Во меѓународен контекст, се донесени низа конвенции и други значајни акти за превенција и сузбивање на корупцијата. Меѓу најзначајните конвенции се: Казненоправната конвенција од страна на Советот на Европа против корупцијата од 1998 година; Конвенцијата на Обединетите нации за спречување на корупцијата, донесена во 2003 година; Граѓанско-правната конвенција против корупција, донесена во 1999 година. Во 1999 година, од страна на Советот на Европа е формирана посебна експертска група – GRECO, (Група на држави за борба против корупцијата); во неа моментално членуваат 50 држави, меѓу кои и Република С. Македонија, задолжена да ја следи усогласеноста на државите со антикорупциските стандарди на организацијата. Другите значајни документи,

⁸² Тупанчески (2015), 80 стр.

⁸³ *Ibid.*

⁸⁴ What is corruption ? Transparency international <https://www.transparency.org/en/what-is-corruption> [пристапено на 23.8.2022 г.]

⁸⁵ Anticorruption Fact Sheet, World Bank <https://www.worldbank.org/en/news/factsheet/2020/02/19/anticorruption-factsheet#:~:text=Corruption%E2%80%94the%20abuse%20of%20public,affected%20by%20fragility%20and%20conflict.> [пристапено на 23.8.2022 г.]

⁸⁶ Explanatory Report to the Civil Law Convention on Corruption (1994) Council of Europe <https://rm.coe.int/16800cce45>

донесни од меѓународните организации за борба против корупцијата, се: Конвенцијата за борба против корупцијата што инволвира службени лица на Европската унија и Конвенцијата за заштита на финансиските интереси на Европската унија од 1995 година, како и Интерамериканската конвенција против корупцијата од 1996 година.

1.1. Појавни облици на корупцијата

Поради недостиг на унифицирана дефиниција за корупцијата, определувањето на типологиите на корупција претставува реален проблем. Во продолжение, посебно внимание ќе им посветиме на неколку типологии што ги сметаме за присутни и опасни за нашето општество.

Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси („Службен весник на РМ“, бр. 12/2019), препознава два типа на корупција: активна и пасивна корупција. Активната корупција подразбира намерно дејствување на кое било лице, кое директно или преку посредник ветува или дава корист од каков било вид на службено лице, за него или за трето лице, со цел да дејствува или да се воздржува од дејствување во согласност со неговите обврски или да ги врши неговите надлежности спротивно на службените обврски. Пасивната корупција значи намерно дејствување на службено лице, кое директно или преку посредник бара или прима корист од каков било вид, за себе или за трето лице, или прифаќа ветување на ваква корист, со цел да дејствува или да се воздржува од дејствување во согласност со своите обврски или да ги врши неговите надлежности спротивно на службените обврски.

Една од најтешките форми на корупција е системската корупција. Станува збор за најраспространет вид корупција низ целата држава и длабоко вкоренет во институциите на една држава. Концептот на системска корупција, во суштина, значи дека целокупниот систем во една држава е зафатен со злоупотреба на доверените овластувања за приватни цели.⁸⁷ Поимот системска корупција е тесно поврзан со поимот заробена држава, што фигурира во поновата литература. *Hellman, Jones и Kaufmann*, подвлекуваат дека

⁸⁷ Давитковски/Лажетиќ и др. (2020), 27 стр.

„системската корупција може да се дефинира како обликување на основните правила на игра, т.е. на законите, правилата, уредбите и другите прописи, преку незаконски и нетранспарентни исплати на носителите на јавни функции од страна на извесни фирми“.⁸⁸ Светска банка ги користи термините „административна“ или „бироократска“ корупција за да укаже на форма на голема корупција или ситна корупција што е организирана систематски. Доколку овој вид корупција станува вообичаен кај владините агенции, тоа се нарекува „заробување на државата“, каде што формулирањето на законите и прописите е под влијание на приватните плаќања на јавните службеници.⁸⁹

Другиот тип на корупција е индивидуалната корупција, односно извршување коруптивни дејства од страна на обичните граѓани. Овој вид корупција е најраспространет, се врши секојдневно и најчесто опфаќа поткупување. При индивидуална корупција граѓанинот бара нешто што не е во согласност со законот. За да ја постигне својата потреба, тој бара начини што не се легални. Доколку вработените во институциите, од коишто зависи неговата потреба, се склони да ја прифатат неговата понуда, тој ќе го постигне тоа преку корупција.⁹⁰

Еден од најчесто присутни видови корупција е политичката корупција, односно се врши од страна на луѓе кои имаат политичка функција и ја користат/злоупотребуваат политичката функција за лична корист. Според некои од авторите, политичката корупција се дефинира како „размена на финасиски донации за политички услуги.“⁹¹

1.1.1. Примање поткуп

Во однос на ова дело, законодавецот препознава *право поткупување* и *пасивно (неправо) поткупување*. Дејствие на извршување на основниот облик на делото од став 1 е директно или индиректно барање или примање подорак или друга корист или ќе прими ветување за подарок или друга корист за себе или за друг. Делото е довршено со самото барање или примање на подарокот или друга корист или ветување за тоа, без оглед на тоа

⁸⁸ *Ibid.*, 28 стр.

⁸⁹ Albanese /Artello (2019), 3 стр.

⁹⁰ Joković (2018), 117 стр.

⁹¹ Тупанчески (2015), 95 стр.

дали дополнително е извршено службеното дејство од страна на сторителот.⁹² Во став 2, е предвидено (неправо) пасивно поткупување, и за разлика од правото поткупување предвидено во став 1, поткупот се прима заради извршување дејство што и така мора да се изврши, односно неизвршување дејствие што и така не смее да се изврши.⁹³ Во став 3, е предвидено дополнително поткупување, коешто се јавува во случајот кога службеното лице ќе побара, прими или ќе се согласи да прими подарок или друга корист по извршувањето или неизвршувањето на службеното дејство, опфатено во ставовите 1 и 2. Во ставовите 4 и 5, се предвидени потешки казни ако со делото е прибавена поголема или значителна имотна корист. Извршител на делото може да биде службено лице, одговорно лице, лице кое врши работи од јавен интерес и странско службено лице.

1.1.2. Давање поткуп

Исто така и во делото давање поткуп, како претходно во делото примање поткуп, законодавецот препознава *право и активно (неправо) поткупување*. Кривичното дело давање поткуп претставува активно поткупување. Дејствие на извршување на основниот облик на делото (од став 1) е давање, ветување или принудување на подарок или друга корист или посредување во давање, ветување или нудење подарок или друга корист.⁹⁴ Неправо активно поткупување се состои од давање, ветување или понудување на подарок или друга корист на службено лице, заради извршување службено дејствие што би морало да се изврши или неизвршување на службено дејствие што не би смеело да се изврши. Посредувањето при активното поткупување претставува помагање на оној кој дава поткуп, учество во активно поткупување со дејствија на овозможување контакт меѓу извршителот и службеното лице или други дејствија на помагање во давање на парите, оставање на поткупот на определено место, итн..⁹⁵ Сторителот може да биде ослободен од казна ако тоа го пријави пред делото да биде откриено (став 3). Делото е умислено.

⁹² *Ibid.*

⁹³ *Ibid.*, од 1145 - 1146 стр.

⁹⁴ Камбовски (2005), 1148 стр.

⁹⁵ *Ibid.*

1.1.3. Злоупотреба на службената положба и овластување

Кривичното дело злоупотреба на службената положба и овластување претставува едно од најопштите дела во Кривичниот законик. Според дејствието на извршување, постојат три облици на ова кривично дело:⁹⁶

- Искористување на службената положба и овластување, поточно, во преземање определено дејствие со искористување на таа положба или овластување;
- Пречекорување на границите на службеното овластување. Станува збор за постапување на службеното лице што го задржува службениот карактер, но излегува надвор од границите на неговите службени овластувања;
- Неизвршување на службената должност или, пак, пропуштање на службеното лице во вршење на службената должност.

Во став 3 и став 5, се предвидени потешките облици за делото.

1.1.4. Тргување со влијание

Тргувањето со влијание претставува една од најчестите форми на корупција каде што поединците ја користат својата позиција или врски за да добијат услуги или придобивки во замена за користење на нивното влијание. Криминализацијата на ова дело доаѓа од страна на меѓународните конвенции, поточно, Конвенцијата против корупцијата, од страна на Обединетите нации од 2003 година, како и Кривичноправната конвенција против корупцијата, донесена од страна на Советот на Европа. Ова дело е идентично со лобирањето, кое во многу држави е законско, но и покрај препораките од ГРЕКО за криминализација, повеќето држави сепак не се одлучиле ова дело да го предвидат во своите законодавства.⁹⁷

⁹⁶ Камбовски/Тупанчески (2011), 473 стр.

⁹⁷ Slingerland (2010), 12 стр.

Во нашето кривично законодавство, ова дело е предвидено во член 359 од КЗ, како *противзаконито посредување*.

1.2. Причини за појава на корупцијата (етиологија)

Корупцијата е комплексна и мултидимензионална појава што влијае негативно врз сите сфери на животот. Оваа појава често се поврзува со економските фактори. Но, би било погрешно ако се каже дека само економските фактори влијаат врз појавата на корупција. Имено, корупцијата како феномен се јавува како во сиромашните неразвиени земји, така и во богатите развиени земји.⁹⁸ Причините што придонесуваат за појава на корупцијата се многубројни. Појавата на корупцијата е поврзана со влијанието на фактори од субјективна и од објективна природа. Генерално, врз појавата на корупција влијаат економски, политички и културно-социјални фактори.

Во економските фактори се вбројуваат неколку сфери како најранливи и најмногу изложени на влијание на коруптивните дејства - јавните набавки и злоупотреба на службената должност. Посебно внимание му се посветува на периодот на транзиција на државите и приватизирањето на државните претпријатија. Во групата политички фактори што влијаат врз појавата на корупцијата се вбројуваат факторите концентрирани на неконтролираната и неограничната извршна власт. Меѓународниот монетарен фонд (ММФ) ги класифицира причините за корупција во две главни групи: директни фактори и индиректни фактори.⁹⁹ Оваа категоризација помага да се разберат основните причини и двигатели зад коруптивните практики.

Во *групата директни фактори* со влијание врз појавувањето на корупцијата спаѓаат следниве, наведени во продолжение.

⁹⁸ Според Извештајот од Советот на Европа: во просек, 74 % од граѓаните на ЕУ сметаат дека корупцијата е широко распространета. Достапен на: http://fcc.law.auth.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=410:report-from-the-commission-to-the-european-parliament-and-the-council-eu-anti-corruption-report-brussels-3-2-2014-com-2014-38-final&catid=145&Itemid=853&lang=en [пристапено на 18.2.2021 г.]

⁹⁹ Tanzi, V. (1998), 565 стр.

Прописите и овластувањата. Во многу земји, особено во оние во развој, државата има значајна улога преку донесување многубројни правила и прописи. Вклучувањето во различни активности - отворање продавница или добивање дозволи, бара повеќекратни овластувања и комуникација со владините канцеларии и службеници.¹⁰⁰ Постојењето на овие прописи и овластувања им дава еден вид монополска моќ на службените лица кои мора да овластат или да вршат увид во активностите. Овие функционери може да ги одбијат овластувањата или едноставно да го одвлекуваат донесувањето на одлуката.

Ниските плати на администрацијата, особено на тие што работат во институциите за јавни приходи, ниската транспарентност на институциите, итн.. Ниските плати за јавните службеници и другите професионалци може да придонесе за коруптивно однесување бидејќи поединците може да бидат поподложни на поткуп за дополнување на нивниот приход.

Во групата *индиректни фактори* што ја поттикнуваат појавата на корупција се спомнува **бироократијата**. Резултатите на една студија - со информации за степенот на регрутирање и унапредување на државните службеници што се заснова на заслуги за 35 земји во развој - го покажуваат следново: доколку регрутирањето и унапредувањето помалку се засноваат на заслуги, дотолку е поголем степенот на корупција.¹⁰¹

Некои студии, пак, појавата на корупцијата ја поврзуваат со повеќе фактори, како што се навиките, обичаите, традицијата и демографијата.

¹⁰⁰ *Ibid.*

¹⁰¹ *Ibid.*

Статистичка анализа во врска со пријавените, обвинетите и осудените лица за кривично дело *примање поткуп, давање поткуп и злоупотреба на службената должност и овластување*

Табела 12. Пријавени, обвинети и осудени лица за к.д. *примање поткуп* ¹⁰²

	Вкупно пријавени лица	Вкупно обвинети	Вкупно осудени
2011	14	12	8
2012	9	9	9
2013	13	10	9
2014	11	10	10
2015	6	15	13
2016	6	14	12
2017	5	5	3
2018	8	2	2
2019	10	6	5
2020	13	6	6
2021	9	3	6
2022	2	4	4
2023	7	6	6
Вкупно	104	102	93

Според податоците во период од 2011-2023 година, за кривичното дело примање поткуп вкупно се пријавени 104 лица; од нив, 102 се обвинети, а 93 се осудени, односно 91,2 %. Најмногу пријавени за к.д. примање поткуп се регистрирани во 2011 година, со вкупно 14 лица. Најмногу обвинети и осудени лица се регистрирани во 2015 година, со вкупно 15 обвинети и 13 осудени лица. Од 2017 година, се забележува намалување на бројот на обвинетите и осудените лица.

¹⁰² Извор: Државен завод за статистика www.stat.gov.mk

Табела 13. Пријавените, обвинетите и осудените лица за к.д. *давање поткуп* ¹⁰³

	Вкупно пријавени лица	Вкупно обвинети	Вкупно осудени
2011	9	7	7
2012	4	8	8
2013	5	5	5
2014	11	7	7
2015	7	4	4
2016	7	5	5
2017	3	4	3
2018	3	1	1
2019	0	0	0
2020	2	1	1
2021	4	1	1
2022	5	4	4
2023	6	7	7
Вкупно	66	54	53

Според податоците прикажани во табелата (13), во периодот од 2011-2023 година, за кривичното дело давање поткуп се пријавени вкупно 66 лица; од нив, за 54 е покренето обвинение, односно 81,9 %, а 53 лица се осудени, или 80 % во однос на пријавените лица и 98,2 % во однос на обвинетите лица. Најмногу пријавени лица за к.д. давање поткуп се регистрирани во 2014 година, вкупно 11 лица. Најмногу обвинети и осудени се регистрирани во 2012 година, со вкупно 8 лица. Интересни се податоците за 2019 година - тогаш немало регистрирано пријавени / обвинети / осудени лица за к.д. давање поткуп.

¹⁰³ Извор: Државен завод за статистика www.stat.gov.mk

Табела 14. Пријавени, обвинети и осудени лица за к.д. злоупотреба на службената должност и овластување¹⁰⁴

	Вкупно пријавени лица	Вкупно обвинети	Вкупно осудени
2011	692	267	75
2012	724	254	103
2013	774	189	92
2014	457	291	193
2015	534	112	112
2016	507	119	68
2017	498	94	62
2018	547	81	58
2019	615	58	36
2020	419	63	40
2021	375	62	38
2022	352	95	68
2023	408	113	78
Вкупно	6902	1798	1023

Според податоците за периодот од 2011-2023 година, вкупно се пријавени 6.902 лица за к.д. злоупотреба на службената должност и овластување. За 1.798, или 26 % од нив, е покренато обвинение. Од вкупно 1.798 обвинети лица за ова к.д., осудени се 1.023, или 56,9 отсто.

¹⁰⁴ Извор: Државен завод за статистика www.stat.gov.mk

Табела 15. Сооднос меѓу вкупно осудените лица, осудените лица за к.д. *против службената должност* и вкупно осудените лица за к.д. *примање поткуп, давање поткуп, злоупотреба на службената должност и овластување*

	Вкупно осудени лица	Вкупно осудени лица за к.д. против службената должност	Вкупно осудени лица за к.д. примање поткуп, давање поткуп, злоупотреба на службената должност и овластување
2011	9810	133	90
2012	9042	150	120
2013	9539	137	106
2014	11683	243	210
2015	10312	201	129
2016	8172	113	85
2017	6273	96	68
2018	5857	92	61
2019	4712	53	41
2020	6351	75	47
2021	7634	80	45
2022	7769	147	76
2023	6528	171	91
Вкупно	103,682	1691	1169

Во периодот од 2011 до 2023 година, во Република Северна Македонија се осудени вкупно 103,682 полнолетни сторители на кривични дела. Од вкупниот број осудени сторители на кривични дела, 1.691 се осудени за кривични дела против службената должност, што претставува 1,63 отсто. Најголем дел од кривичните дела против службената должност ги опфаќаат кривичните дела: примање поткуп, давање поткуп и злоупотреба на службената должност, со 69,1 отсто.

Табела 16. Сооднос меѓу осудените лица за к.д. злоупотреба на службената должност и овластување и к.д. давање поткуп и примање поткуп ¹⁰⁵

Год.	Злоупотреба на службената должност и овластување	Давање поткуп	Примање поткуп
2011-2023	1.023	53	93

Од вкупно 1.169 осудени за кривичното дело злоупотреба на службената должност и овластување, давање поткуп и примање поткуп, 877 (87,5 %) се осудени за к.д. злоупотреба на службената должност и овластување, 4,5 % се осудени за давање поткуп и 8 % за примање поткуп.

1.3. Области што се најзагрозени од корупцијата

Во нашата држава посотојат повеќе области во кои ризикот за корупција е голем. Постоењето дискрециони овластувања на носителите на јавните овластувања е еден од инструментите што најмногу подлежи на злоупотреба. Дискреционите овластувања, по правило, се направени за надминување на проблемите и пофлексибилно работење на институциите. Се разбира, не е можно правно регулирање на сите ситуации при работењето и функционирањето на институциите и, токму поради тоа, законите во одредени области на носителите на јавни овластувања им даваат право да имаат дискрециони овластувања. Една од областите каде што најмногу се употребуваат овие овластувања е постапката за вработување.

Имено, за вработување во државната администрација во РСМ постојат неколку начини, односно закони: Законот за административните службеници, Законот за вработените во јавниот сектор и Законот за работните односи.

Освен Законот за административните службеници со јасно дефинирани правила и постапка за вработување, овие два закона (ЗРО и ЗВЈС) не ги специфицираат условите и постапката за вработување, но недостасува правото на жалба. Овие две закона оставаат

¹⁰⁵ Извор: Државен завод за статистика www.stat.gov.mk

простор во повеќе аспекти да има дискрециони овластувања. Некои државни институции или органи објавуваат конкурс за вработување со Законот за административните службеници, како и другите институции со иста дејност што треба да објават конкурс за вработување во администрација со ЗВЈС.

Законот за вработените во јавниот сектор, во одредени случаи, предвидува и привремени вработувања. Според член 22 од овој закон, институциите може да пополнат работно место преку склучување договор за вработување на определено работно време во ситуации, предвидени таксативно во законот.

Ваквите услови лесно се злоупотребуваат од страна на раководителите на институциите, т.е. за да ги избегнат формалностите при редовните вработувања, го користат токму овој член.

Дискреционите овластувања се злоупотребуваат особено при наменување или назначување директори од страна на Владата на РСМ или наменување лица во управните одбори на јавните и државните претпријатија.

Друга област, ранлива на корупцијата, се јавните набавки. Околу 32 % од буџетот на Република Северна Македонија се троши за јавни набавки. Во 2022 година се склучени договори за јавни набавки во вредност од 1,28 милијарди евра. За да профитираат од овој „колач“, многу субјекти или лица ја користат корупцијата како средство за постигнување на својата цел. Спроведувањето на постапката за јавна набавка се уредува со Законот за јавните набавки. Јавните набавки се темелат врз начелата на економичност, ефикасност и ефективност на користењето јавни средства, начелото на конкуренција помеѓу економските оператори, начело на транспарентност, начело на еднаков третман и недискриминација на економските оператори и начело на сразмерност.

Јавните набавки се водат во повеќе фази. Секоја од фазите на постапката за јавни набавки е ранлива на разни влијанија што може да ја искривуваат постапката. Ризикот за влијание во постапката постои и пред почнување на постапката за јавна набавка, односно од моментот кога се изготвуваат спецификации, со тоа што спецификациите се кројат за да се фаворизира посебен снабдувач. Исто така ризик за манипулација се јавува и во фазата на евалуација на понудите како најчувствителен дел од постапката при што критериумите

може да се оценуваат субјективно. Особено чувствителен дел од јавните набавки е реализацијата на договорот. Во овој дел постои можност за најмногу злоупотреби и појава на корупциска спрега помеѓу лицата задолжени да ја следат реализацијата на договорот за јавна набавка на штета на договорниот орган. Проблем претставува и договорањето, без објавување оглас за јавна набавка. Во вакви случаи, ризикот од појавата на корупција е голем бидејќи постапката е нетранспарентна и остава можност за злоупотреба. Според истражување од страна на Центарот за граѓански комуникации, зголемена е вредноста на договорите склучени низ нетранспарентната постапка со преговарање без објавување оглас. Вкупната вредност на овие договори во 2021 година изнесува 46 милиони евра, што е за 16 милиони евра повеќе од 2020 година.¹⁰⁶ Дури 80 % од вредноста на склучените договори, без објавување оглас, им припаѓаат на АД Електрани, Министерството за внатрешни работи и на Министерството за образование и наука.

¹⁰⁶ Центар за граѓански комуникации (2023), Извештај од мониторингот на јавните набавки, бр. 38 (јануари/декември 2022 г.), достапен на: https://www.ccc.org.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=514%3A-400-&lang=mk

ГЛАВА III ОРГАНИЗИРАНИОТ КРИМИНАЛ И КОРУПЦИЈАТА КАКО ГЛАВНИ ПРЕДЗВИЦИ ЗА РАЗВОЈОТ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

1.1. Состојбата во Република Северна Македонија

„Ако можеше да се измери корупцијата, веројатно ќе се елиминираше. Всушност, концептуално не е ни јасно што некој би сакал да измери!“¹⁰⁷ Мерењето на корупцијата е од клучно значење за ефикасно справување со оваа појава. Но, ова тврдење најдобро ја опишува сложеноста на корупцијата тогаш кога станува збор за нејзино мерење. Постојат неколку индиректни индикатори за да се добие претстава за распространетоста на оваа појава во една држава. Во продолжение, ќе направиме анализа на кредибилни извештаи, истражувања и други документи што цениме дека дават сосема доволно информации за состојбите во Република Северна Македонија во однос на корупцијата и организираниот криминал.

Владеењето на правото претставува еден од најголемите проблеми со којшто се соочува не само Република Северна Македонија туку и другите земји/држави во регионот. Организираниот криминал и корупцијата често се употребуваат во заеднички контекст. Имено, станува збор за едноставна причина, односно организираниот криминал користи коруптивни практики - поткуп, влијание, итн., за инфилтрација во државните институции, но и во другите сегменти на општеството. Доколку ништо не се преземе во однос на справувањето со организираниот криминал и големата стапка на корупција, се зборува за нивно директно влијание врз економската и социјалната стабилност на државата.

Во истражувањето, објавено од *Transparency International*, за влијанието на корупцијата и нејзините ерозивни ефекти во економијата, се прикажани неколку негативни ефекти како резултат на корупцијата: нарушување на силите на пазарот преку погрешно распределување на ресурсите, пренасочување на талентот и ресурсите со вклучување на човечките ресурси во непродуктивни активности.¹⁰⁸ Организираниот криминал и корупцијата придонесуваат за економска стагнација и го попречуваат одржливиот развој.

¹⁰⁷ Tanzi (1998), 576 стр.

¹⁰⁸ Anti-Corruption Helpdesk: The impact of corruption on growth and inequality, https://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/Impact_of_corruption_on_growth_and_inequality_2014.pdf [пристапено на 20.6.2020 г.]

Незаконските финансиски текови што произлегуваат од перење пари и проневера ги пренасочуваат ресурсите од легитимните економски активности. Овој економски одлив ја влошува сиромаштијата и нееднаквоста, попречувајќи го севкупниот раст и просперитет на државите.¹⁰⁹ Во однос на успешно/неуспешно справување со корупцијата, сведочат и последните извештаи од страна на *Transparency International* за индексот на перцепција на корупцијата и според тие извештаи, Република Северна Македонија со најлоши резултати во континуитет е најниско рангирана меѓу државите во регионот.¹¹⁰

Според извештајот за процена на корупцијата во РСМ, во 2023 година, спроведен од страна на Македонскиот центар за меѓународна соработка (МЦМС)¹¹¹, нејзините граѓани корупцијата ја поимаат како најголем општествен проблем. Имено, дури 63,5 % од испитаниците, корупцијата ја рангираат како најголем проблем од понудените 11 опции. Според истиот извештај, за повеќе од 80 % од македонските граѓани, водечки фактори што влијаат врз распространетоста на корупцијата во РСМакедонија се: моралната криза во нашето општество и неефикасноста на судскиот систем во борбата против корупцијата.

Според другото истражување во однос на довербата на граѓаните во институциите, граѓаните најмалку му веруваат на судството (со 3,2 %), а на претпоследно место се наоѓа Јавното обвинителство, со 3,4 % доверба од страна на граѓаните.¹¹²

Високата стапка на корупција и нејзината распространетост се потврдува и во извештаите од американскиот Стејт департмент (од 2020¹¹³, 2021¹¹⁴, 2022¹¹⁵ и од 2023¹¹⁶

¹⁰⁹ United Nations Office on Drugs and Crime. (2017). "Economic and Social Consequences of Drug Abuse and Illicit Trafficking." Достапно на <https://www.unodc.org/en/drug-prevention-and-treatment/economic-and-social-consequences.html> [пристапено на 20.6.2020 г.]

¹¹⁰ Ранк листа достапна на <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/nzl> [пристапено на 20.6.2020 г.]

¹¹¹ https://mcms.mk/images/docs/2023/MCMS_nacionalen_izvestaj_2023.pdf

¹¹² Речица, Влора. 2022. Јавната перцепција за довербата во политичките партии, јавните институции и квалитетот на животот во Република Северна Македонија. Анализа на јавното мислење, Скопје: IDSCS.

¹¹³ 2020 Country Reports on Human Rights Practices: North Macedonia <https://www.state.gov/reports/2020-country-reports-on-human-rights-practices/north-macedonia/>

¹¹⁴ 2021 Country Reports on Human Rights Practices: North Macedonia <https://www.state.gov/reports/2021-country-reports-on-human-rights-practices/north-macedonia/>

¹¹⁵ 2022 Country Reports on Human Rights Practices: North Macedonia <https://www.state.gov/reports/2022-country-reports-on-human-rights-practices/north-macedonia/>

¹¹⁶ 2023 Country Reports on Human Rights Practices: North Macedonia <https://www.state.gov/reports/2023-country-reports-on-human-rights-practices/north-macedonia/>

година), со континуирано повторување на истите констатации за корупција на високо ниво и за случаи на сериозна владина корупција.

Меѓутоа, повеќе загрижувачко е влијанието на организираниот криминал врз безбедноста на државите. Најчесто, преку организираниот криминал се финансираат активностите на терористичките групи. Имено, финансиите како круцијален/клучен фактор се потребни за регрутирање, за обука и за одржување во рамките на терористичките групи и нивните членови. Потребата од финансиски средства често резултира со соработка со организирани криминални групи, особено во областа на недозволената трговија со дрога. Парите со потекло од недозволената трговија со дрога се главен извор на приходите за терористичките групи. Истражувањето од страна на Канцеларијата за дрога и криминал при ОН, покажува дека 80 % од светското производство на опиум и хероин потекнува од Авганистан.¹¹⁷ Со преземањето на Авганистан во 2021 година од страна на талибанците, трендот на производство на опиум драстично се зголеми со забележан раст од 8 % за претходната година.

Една од последиците на организираниот криминал врз државата е штетата што ја предизвикува врз квалитетот на нејзиното управување и владеење. Имено, со загрозување на интегритетот на јавните службеници и институциите преку корупција и заплашување, организираниот криминал ја поткопува државата во двете клучни области: 1) капацитетот на државата да испорача основни јавни добра и граѓански права; и, 2) неговата легитимност како политички субјект надлежен за владеење.¹¹⁸ Во државите со низок степен на владеење на правото, односно во постконфликтни држави, организираниот криминал повеќе дејствува благодарение на хаосот и околностите што се создават во рамките на овие држави.

Организираните криминал и корупцијата особено негативно влијаат врз довербата од граѓаните во институциите, особено во институциите од судската власт. Според анкетата спроведена од страна на Институтот за демократија¹¹⁹, во нашата држава, во однос на

¹¹⁷United Nations Office on Drugs and Crime, Drug situation in Afghanistan (2021)
https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Afghanistan/Afghanistan_brief_Nov_2021.pdf
[пристапено на 2.9.2022 г.]

¹¹⁸ Miraglia/Ochoa/Briscoe (2012), 13 стр.

¹¹⁹Извештај од фокус-групи: Јавната перцепција за довербата во политичките партии, јавните институции и квалитетот на животот во Република Северна Македонија, Анализа на јавното мислење, бр.22/2022, октомври:
<https://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2022/12/Izveshtaj-za-fokus-grupi-MKD.pdf>

довербата во институциите, граѓаните најмалку му веруваат на судството, со најнизок степен на доверба од 3,2 отсто. Сепак, ниска доверба покажало и Јавното обвинителство, со 3,4 отсто. Имено, ниската доверба од граѓаните кон правосудните институции може да произлезе од неколку причини, а меѓу нив е нерешавањето на високопрофилните случаи на организиран криминал и корупција, одолжувањето и застарувањето на предмети во коишто се вклучени луѓе со позиции во извршната власт. Според *Global organized crime index*, во РСМ станува збор за висока поврзаноста на луѓе од власта со криминалните групи и се чини дека постои одредено ниво на криминално заработување на државните институции и моќните политичари.¹²⁰

1.2. Анализа на извештаите од Европската комисија за напредокот на Република Северна Македонија

Во годишните извештаи од страна на Европската комисија се оценува напредокот на државата во однос на исполнување на условите за интегрирање во Европската унија. Почнувајќи од 2005 година, кога Република Северна Македонија се здоби со статусот земја-кандидат за зачленување во Унијата, од страна на Европската комисија за секоја година се изготвуваат извештаи за оцена на напредокот на државата. Токму затоа, во продолжение ќе бидат анализирани извештаите во делот на владеење на правото и фундаменталните права за периодот од 2010-2020 година. Овој период е проследен со многу контроверзни политички и правни ситуации што ја отсликуваат реалната состојба во којашто се наоѓа нашата држава.

Во извештајот, објавен на **9 ноември 2010**,¹²¹ државата има негативни оценки во однос на реформите во правосудството, особено во делот на независноста на судството. Комисијата констатира дека судската практика во случаите со корупција е неконзистентна. Забелешки има во имплементацијата на антикорупциската правна рамка, но и за воведување проширена конфискација во Кривичниот законик, без претходна обука на субјектите.

¹²⁰ Global organized crime index (2021), Global initiative against transnational organized crime https://ocindex.net/country/north_macedonia

¹²¹ The former Yugoslav Republic of Macedonia Progress Report 2010, European Commission https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/former-yugoslav-republic-macedonia-progress-report-2010_en (пристапено на 15.4.2021 г.)

Позитивно се оценуваат измените и дополнувањето на Кривичниот законик со коишто се воведува правна одговорност за правните лица и зголемување на казните за кривичните дела извршени во рамките на злосторничко здружување: компјутерски криминал, економски криминал, корупција, детска порнографија, трговија со луѓе и тероризам. Извештајот ја идентификува РСМ како една од главните рути за шверцот на дрога.

Извештај, 2011 година.¹²² Европската комисија даде позитивна оцена за новиот закон за кривична постапка со којшто се зајакнува улогата на јавниот обвинител. Што се однесува до органите на прогон задолжени за борба против организираниот криминал и корупцијата, според извештајот, има недостиг на финансиска поддршка и човечки ресурси, но и проактивна улога на органите на прогон во борбата против организираниот криминал и корупцијата.

Извештај, 2012 година.¹²³ Проблем претставуваат структуралните проблеми на органите за спроведување на законите во борбата против организираниот криминал. Се констатира дека општиот капацитет на правосудството слабо се справува со случаите на корупција; со исклучок на малубројни случаи на корупција против коишто се водела постапка на високо ниво, речиси сите остануваат во судскиот систем и по многу години, откако биле вратени на повторно судење по основа на жалба, поради несоодветното испитување на доказите од страна на првостепениот суд. Според извештајот, корупцијата останува распространета во многу области и продолжува да претставува сериозен проблем.

Извештај, 2013 година.¹²⁴ Според извештајот, проблемите со екипирањето на органите задолжни за борба против организираниот криминал и корупцијата бавно се решаваат, а организираниот криминал и корупцијата претставуваат сериозен проблем за државата.

¹²² The former Yugoslav Republic of Macedonia Progress Report 2010, European Commission https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/former-yugoslav-republic-macedonia-progress-report-2011_en (пристапено на 15.4.2021 г.)

¹²³ Извештај за напредокот на Република Македонија 2012 https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2013-0226_EN.html (пристапено на 15.4.2021 г.)

¹²⁴ The former Yugoslav Republic of Macedonia Progress Report 2013, European Commission https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/former-yugoslav-republic-macedonia-progress-report-2013_en (пристапено на 15.4.2021 г.)

Извештај, 2014 година.¹²⁵ Се наведува дека корупцијата останува распространета во многу области продолжуваќи да претставува сериозен проблем за државата. Во поглед на непристрасноста на судовите, извештајот нотира дека постојат жалби за индиректно политичко влијание врз постапките за организиран криминал и корупција. Капацитетот на судовите за справување со корупција, особено случаите на висока корупција, е исклучително слаб.

Извештај, 2015 година.¹²⁶ Во однос на корупцијата и според извештајот, државата нема постигнато напредок за проблемите што се идентификувани во претходната година. Корупцијата е распространета, а скандалот со прислушуваниите разговори ги потврди сомнежните за политичкото влијание врз изборот на судии и влијанието врз исходот од судските постапки. Капацитетите на органите на прогон сè уште не се на задовилително ниво.

Извештај, 2016 година.¹²⁷ Корупцијата претставува сериозен проблем и широко е распространета. Не е евидентиран напредок во борбата против корупцијата во однос на проблемите, идентификувани во претходната година. Политичкото влијание претставува главен проблем за ефективно справување со корупцијата. Исто така, не е евидентиран напредок во борбата против организираниот криминал споредено со претходната година.

Извештај, 2018 година.¹²⁸ Станува збор за малубројни истраги, обвиненија и осудени за корупција на високо ниво и за политичка корупција. Државата треба да вложи поголем напор во борбата против перењето пари и економскиот криминал.

¹²⁵ The former Yugoslav Republic of Macedonia Progress Report 2014, European Commission https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/former-yugoslav-republic-macedonia-progress-report-2014_en (пристапено на 15.4.2021 г.)

¹²⁶ The former Yugoslav Republic of Macedonia Progress Report 2015, European Commission https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2018-12/20151110_report_the_former_yugoslav_republic_of_macedonia.pdf

¹²⁷ The former Yugoslav Republic of Macedonia Progress Report 2016, European Commission https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2018-12/20161109_report_the_former_yugoslav_republic_of_macedonia.pdf (пристапено на 15.4.2021 г.)

¹²⁸ The former Yugoslav Republic of Macedonia Progress Report 2018, European Commission <https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2018/04/20180417-the-former-yugoslav-republic-of-macedonia-report.pdf> (пристапено на 15.4.2021 г.)

Извештај, 2019 година.¹²⁹ Забележан напредок во борбата против организираниот криминал и корупцијата. Со новиот закон за спречување корупција и судир на интереси се поставува солидна законска рамка за унапредување на борбата против корупцијата.

Извештај, 2020 година.¹³⁰ Забележан е добар прогрес во однос на зајакнување на независноста на судството. Позитивно се оценува и донесувањето на новиот закон за Јавното обвинителство за продолжување на постапките на Специјалното јавно обвинителство во врска со кривичните дела што произлегоа од прислушуваниите разговори. Меѓутоа, сè уште загрижува корупцијата, распространета во многу области на општеството.

Извештај, 2021 година.¹³¹ Позитивно се оценува работата на ДКСК; користејќи ги своите овластувања, таа продолжува да дава резултати, дури и за случаите на високо ниво. Меѓутоа, извештајот повторува дека корупцијата е распространета во многу области и останува прашање за загриженост. Законодавната рамка е во голема мера во согласност со европските стандарди и напорите за спроведување на стратегиите против организираниот криминал мора да продолжат.

Во однос на наведените извештаи од страна на Европската комисија за напредокот на РСМ, може да се забележи подвлекувањето на забелешките за слабиот капацитет на институциите при справувањето со организираниот криминал и корупцијата. Речиси во сите извештаи се забележува дека институциите, што се задолжени за борба против организираниот криминал и корупцијата, се соочуваат со недостиг на доволно финансиски средства, кадар и други проблеми од овој вид, неопходни за поефективна и сериозна борба против криминалот. Недостигот на овие елементи укажува на тоа дека досега, на владите во државата, им недостасувала вистинска волја за борба против организираниот криминал

¹²⁹ The former Yugoslav Republic of Macedonia Progress Report 2019, European Commission <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2019-05/20190529-north-macedonia-report.pdf>

¹³⁰ The former Yugoslav Republic of Macedonia Progress Report 2020, European Commission (пристапено на 15.4.2021 г.) https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2020-10/north_macedonia_report_2020.pdf (пристапено на 15.4.2021 г.)

¹³¹ The former Yugoslav Republic of Macedonia Progress Report 2021, European Commission https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/north-macedonia-report-2021_en (пристапено на 15.4.2021 г.)

и корупцијата, и тие само декларативно се заложиле за борбата против организираниот криминал и корупцијата.

ГЛАВА IV ПРЕВЕНЦИЈА И РЕПРЕСИЈА НА ОРГАНИЗИРАНИОТ КРИМИНАЛ И КОРУПЦИЈА

1.1 Организираниот криминал и корупцијата во Република Северна Македонија и нивното влијание врз општеството

Една од главните улоги на казненоправниот систем е превенција и репресија на криминалот. Дobar систем на интегрирани мерки за превенција и репресија е предуслов за успешна борба против организираниот криминал и корупција.

Земајќи ги предвид сериозните негативни последици од организираниот криминал и корупцијата врз општеството, реакцијата од страна на државата треба да биде сериозна и одлучна. Општеството, одговорноста за спречувањето на криминалитетот ја префрла на државата и нејзините органи, надлежни и овластени да применуваат репресија, и на тој начин да го спречуваат, да го сузбиваат и да го превенираат криминалитетот.¹³² Затоа, како прв чекор во борбата против овој тип на криминал, треба да се усвојат закони во согласност со меѓународните стандарди за ефикасно и ефективно справување со најтешките форми на криминал. Имено, професорот Камбовски препознава три законодавни модели во борбата против овие појави, и тоа: донесување на посебни закони за организиран криминал, барање решенија во рамките на општото казнено законодавство и комбиниран модел што покрај иновациите на казненото законодавство подразбира и усвојување на специјални закони (за спречување на корупцијата, перење пари, итн.).¹³³ Третиот модел е прифатен во повеќе држави, а со тоа борбата против организираниот криминал и корупцијата, освен во општото казнено законодавство, се третира и со посебни закони. Така, и кај нас, се донесени посебни закони: Законот за спречување на перење пари и финансирање тероризам, Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси, и така натаму.

Предвидените казни за кривичните дела се важен дел од репресијата на криминалот. Строгите закони и казни создаваат страв од казнување обесхрабрувајќи ги поединците да се вклучат во криминални активности (превентивен аспект на казната).¹³⁴ Иако поголемиот дел на кривичното законодавство е хармонизиран со меѓународните акти, сепак нашата

¹³² Арнаудовски (2002), стр. 35.

¹³³ Камбовски (2005), стр. 155.

¹³⁴ Арнаудовски (2002), 3 стр.

држава во оваа насока има направено погрешни чекори, погубни за борбата против организираниот криминал и корупцијата. Со последните измени на КЗ,¹³⁵ казните за одредени кривични дела се намалија спротивно на препораките за борба против тешките форми на криминал. Казната за кривичното дело *злосторничко здружување*, од 10 години предвиден максимум, се сведе на максимум 3 години; казната за кривичното дело *злоупотреба на службената положба и овластување*, од најмалку 3 години затвор, се намали од една до четири години затвор. Со овие измени се дава погрешна порака, дека овие дела се помалку штетни за општеството.

Освен заострување на предвидените казни за сериозните кривични дела, исто така, има потреба и од заострување на казнената политика од страна на судовите. Според статистиките, може да се заклучи дека судовите изрекуваат ниски казни. Во периодот од 2017-2022 година,¹³⁶ вкупно осудени се 26 лица за к.д. *злосторничко здружување*, а од нив, на 16 лица им е изречена казна затвор, а на 10-мина им се изречени алтернативни мерки. Најголемиот дел од изречените затворски казни се во времетраење од 1-2 години, со вкупно осудени 8 лица. Во овој период, со казна затвор во времетраење од 10 години е осудено само едно лице. Ваквата казнена политика и намалените казни за сериозните форми на криминал воопшто не придонесуваат во борбата против организираниот криминал и корупцијата!

Превенцијата и репресијата се меѓусебно поврзани и не се исклучуваат една со друга. Репресијата не е само одмазда за извршеното кривично дело. Се казнува затоа што било кривично дело, но и во функција на превенција, за да не се прават делата во иднина и не е цел сама по себе.¹³⁷ Спречувањето на криминалот се дефинира како збир од сите приватни иницијативи и државни политики, освен спроведувањето на кривичното право, насочени кон намалување на штетата предизвикана од дела дефинирани како криминални од државата.¹³⁸ Превенцијата може да биде *општа* - насочена кон сите или кон потенцијалните сторители, со цел да се одвратат од повреда или загрозување на одредени општествени

¹³⁵ Законот за изменување и дополнување на КЗ (2023).

¹³⁶ Извор: Макстат база.

https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat_Sudstvo_ObvinetiOsudeniStoriteli/175_SK2_Mk_T60_ml.px/

¹³⁷ Duricic/Tahirović (2020), 3 стр.

¹³⁸ Van Dijk & de Waard (1991), 483 стр.

вредности, и *посебна* - насочена кон едно лице кое веќе извршило кривично дело, со цел да се поправи и одврати од идното извршување на кривични дела.¹³⁹

Еден од клучните предуслови за ефикасна превенција е соработката на субјектите од правосудниот систем со другите институции во општеството за изнаоѓање на причините за појава на криминалитетот и негова превенција. Brantingham и Faust (1976), праваат разлика помеѓу примарните, секундарните и терциерните активности за превенција на криминалот: *примарната превенција на криминалот* ги идентификува условите на физичката и социјалната средина со можност за криминални дејства или нивно поттикнување - целта на интервенцијата е да се променат тие услови со цел да не се случат кривични дела¹⁴⁰; *секундарната превенција на криминалот* вклучува рана идентификација на потенцијалните престапници и се стреми да интервенира во нивните животи на таков начин што тие никогаш нема да извршат кривично дело¹⁴¹; *терциерната превенција на криминалот* се занимава со вистинските престапници и вклучува интервенција во нивните животи на таков начин што тие нема да извршат дополнителни кривични дела.¹⁴² Секое ниво на превенција на криминалот се однесува на различни фази на криминално однесување, од спречување на првичните можности за криминал, сè до интервенирање кај лицата изложени на ризик и рехабилитација на познатите престапници.

Тонри и Фарингтон препознаваат неколку видови превенции, насочени во различни области. Прва област/фаза на превенција е развојната фаза. Имено, развојната превенција на криминалот се обидува да ги реши раните причини за негова појава, што вклучува намалување на факторите на ризик од страна на заедницата и поединецот и зголемување на заштитните фактори, за да се помогне во спречување на криминалот подоцна во животот.¹⁴³ Другата форма на превенција е интервенцијата во локалните заедници. Зајакнувањето на населбите помага да се спречи криминалот. Локалните заедници кои имаат силни врски и каде што луѓето се познаваат меѓусебно, генерално, се помалку склони кон криминални

¹³⁹ Ignjatovic (2007), 20 стр.

¹⁴⁰ *ibid*

¹⁴¹ *ibid*

¹⁴² Brantingham/Faust/ Frederic (1976), 290 стр.

¹⁴³ UNODC, Key crime preventions <https://www.unodc.org/e4j/en/crime-prevention-criminal-justice/module-2/key-issues/2--key-crime-prevention-typologies.html> (пристапено на 22.11.2022 г.)

дејства. Подобрувањето на „социјалниот“ капитал, односно меѓучовечките односи, може да биде корисно за заштита на луѓето од криминал.¹⁴⁴

Еден од најмоќните механизми за спречување на корупцијата е транспарентноста. Таа ја поттикнува одговорноста, ги намалува можностите за коруптивни практики и ја зајакнува довербата на јавноста во институциите. Воведувањето силни мерки за транспарентност во различни сектори - почнувајќи од јавните набавки, како најпогодена област од корупцијата, урбанизмот и во многу други сектори - може значително да ја намали појавата на корупција и да промовира култура на добро владеење.

Може да се заклучи дека превенцијата бара повеќестран пристап. Интервенирањето во причините за појавување на организираниот криминал и корупцијата долгорочно се покажало дека е најдобрата стратегија за борба против овие појави. Сиромаштијата, невработеноста и социјалната нееднаквост често се плодна почва за да се појави организираниот криминал. Интервенцијата во овие аспекти од општеството има суштинско значење за превенцијата.

1.2 Борбата против организираниот криминал и корупцијата во Република Северна Македонија

Република Северна Македонија, како и многу држави, се бори со предизвиците што ги носи организираниот криминал и корупцијата. Борбата против организираниот криминал и корупцијата во РСМ е динамичен процес, што вклучува комбинација од законодавни мерки, стратегии за спроведување на законот и меѓународни соработки. Во неколку наврати се донесени закони за создавање на цврста и ефективна правна рамка, насочена кон сузбивање на сложената природа на криминалните организации и коруптивните практики.

1.2.1. Законската рамка за борба против организираниот криминал и корупцијата

Во текот на изминатите години, Република Северна Македонија има преземено значајни чекори за подобрување на кривичното законодавство и институционалната рамка за борба против организираниот криминал и корупцијата. Како резултат на ратификација

¹⁴⁴ *Ibid.*

на меѓународните конвенции и обврските што произлегуваат од конвенциите, кривичното законодавство има претрпено крупни измени заради зголемување на ефикасноста на правосудните органи и институциите на прогон.

Реформата на кривичното законодавство започна со Кривичниот законик од 1996 година. Во насока на подобрување на Кривичниот законик во борбата против организираниот криминал и корупцијата, во 1999 година, тој е новелиран за првпат. Подоцна, во 2002 година, Кривичниот законик се новелира, односно се додава новата инкриминација „трговија со луѓе“.

Другата фаза на реформирање на материјалното кривично законодавство продолжува во 2002 година, што резултира со изменување и доплнување на Кривичниот законик во 2004 година. Измените и дополнувањето на Кривичниот законик се како резултат на обврските што произлегоа од ратификацијата на меѓународните конвенции, но и како резултат на обврските што Република Македонија треба да ги исполни во однос на евроатлантските интеграции (членството во НАТО и во ЕУ). Најзначајни новитети се воведување одговорност на правните лица и реформирање на институтот конфискација на имот (*институтот пленување се преименува во конфискација*).

Кривичниот законик претрпува измени речиси во континуитет како резултат на усогласување на одредбите со ратификуваните меѓународни конвенции, но и како резултат на промените низ коишто поминува општеството. Од најголемите реформи во кривичното законодавство е реформирањето на Законот за кривичната постапка во 2010 година. Со реформата на ЗКП се напушта „мешовитиот“ модел на кривична постапка со инквизиторски елементи и се воведува акузаторен модел на кривична постапка по примерот на современите закони за кривична постапка. Главна улога има јавниот обвинител, додека институтот на истражен судија се напушта. Со новите законски решенија јавниот обвинител ја води истрагата и исто така е должен да собира докази што ќе одат на товар на осомничениот, но и во прилог на осомничениот. Се воведува судија на претходна постапка кој, според ЗКП, начелно ја игра улогата на заштитник на правата и слободите (во претходната постапка) на обвинетиот.

Во насока на спречување и сузбивање на корупцијата, во 2019 година е усвоен Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси. На овој закон му претходеа

две закона - Законот за спречување на корупцијата, усвоен во 2002 година, и Законот за спречување на судирот на интереси, усвоен во 2007 година. Со законот се зајакнува ефикасноста на Државната комисија за спречување корупција во борбата против корупцијата, но исто така и независноста на овој орган. Со новиот закон, мандатот на наменуваните членови и претседателот на комисијата се намалува на еден мандат, без право на повторен избор, и се заоструваат критериумите за избор и наменување на членовите на комисијата и претседателот.

Во 2018 година се донесе нов закон за спречување на перењето пари и финансирање тероризам, усогласен со директивите и другите стандарди на ЕУ. Главната цел на законот е зајакнување на превентивниот механизам за перење пари и финансирање тероризам придонесувајќи во борбата против организираниот криминал, но и во областа на националната и глобалната безбедност, и исполнување на обврските во процесот на интеграција на државата во евроатлантските организации. Со новиот се зголемува опфатот на субјектите кон кои се применува законот со што се додадени следниве категории:¹⁴⁵

1. Финансиските институции и подружници, филијалите и деловните единици на странските финансиски институции, кои во согласност со законот вршат дејност во Република Македонија;
2. Правните и физичките лица кои ги вршат следниве услуги:
 - посредување во промет со недвижности,
 - ревизорски и сметководствени услуги,
 - давање совети од областа на даноците,
 - давање услуги како инвестиционен советник,
 - давање услуги за организирање и спроведување аукции;
3. Нотарите, адвокатите и адвокатските друштва кои вршат јавно овластување во согласност со законот;
4. Приредувачите на игрите на среќа;
5. Давателите на услуги на трустови или правни лица;

¹⁴⁵ Законот за спречување на перење пари и финансирање на тероризам („Службен весник на Република Северна Македонија“, бр.317/20).

6. Централниот депозитар за хартии од вредност; и,
7. Правните лица кои вршат дејност на примање во залог на подвижни предмети и недвижности (зложувалници).

1.2.2. Институционалната рамка на РСМ за борба против организираниот криминал и корупцијата

Во 2004 година, со донесување на Законот за јавното обвинителство се основа Основното јавно обвинителство за гонење организиран криминал и корупција кое постапува пред основен суд со специјализирано судско одделение, надлежно за судење на дела од областа на организираниот криминал при Основниот суд Скопје I, кое е основано со законот за судови. Имено, ОЈО за гонење на организиран криминал и корупција е надлежно да постапува за кривични дела извршени од структурирана група или злосторничка организација на подрачјето на Република Македонија или други држави, или тогаш кога кривичното дело е подготвено или планирано во Република Македонија или во друга држава.¹⁴⁶

Во 2015 година, партијата во опозиција обелодени скандал за масовно нелегално прислушување на поединци од страна на службите во Управата за безбедност и контраразузнавање. Последица на објавените прислушувани разговори и политичките случувања во 2015 година, е Законот за формирање на јавното обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и што произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите. Целта на формирањето на Специјалното обвинителство е гонење на кривичните дела што се поврзани и произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите. Но, функционирањето на обвинителството во практиката наида на правни предизвици и проблеми. Проблем и предизвик за работата на обвинителите беше рокот за да можат да подигнат обвиненија. Член 22 од законот предвидува дека јавниот обвинител може да покрене обвинение или да нареди запирање на истражната постапка во период не подолг од 18 месеци од денот на преземањето на предметот и материјалите во негова надлежност. Исто така, проблем претставува и мандатот од 5 години, за којшто е формирано обвинителството. Во овие 5 години се опфатени консолидацијата со човечките

¹⁴⁶Законот за јавното обвинителство („Службен весник на РСМ“, бр.42/20)

ресурси, финансиските ресурси што се битни за ефикасното работење на обвинителство, опремувањето, итн.. Земајќи ги предвид овие околности, но и другите што ја отежнаа работата на обвинителството, изгледаше преоптимистички дека на овој начин поставено обвинителство би ги решавало комплексните случаи со коишто се соочуваше.

Затоа, со новиот закон за јавното обвинителство, донесен во 2020 година,¹⁴⁷ се предвидени решенија со коишто Јавното обвинителство ги презема предметите на Специјалното јавно обвинителство за да продложат постапките.

Во 2002 година, е основана Управата за финансиско разузнавање, како орган во состав на Министерството за финансии,¹⁴⁸ со надлежност да прибира, обработува и да доставува податоци за целите на спречување на перење пари и финансирање тероризам. Управата за финансиско разузнавање е член на ЕГМОНТ групата каде што членуват 167 единици за финансиско разузнавање.

Управа за финансиска полиција за првпат е формирана во 2002 година со Законот за финансиска полиција („Службен весник на РМ“, бр. 55/02). Финансиската полиција е орган во состав на Министерството за финансии. Целта на законот е заштита на финансиските интереси на државата, а во член 12 став 1 точка 1 од законот се пропишани таксативно кривичните дела за коишто е надлежна да постапи.

Важна улога во спречувањето и превенцијата од перење пари и финансирањето тероризам имаат и другите институции, како што се: Народна банка, Управата за јавни приходи, Царинската управа, и така натаму.

¹⁴⁷ *Ibid.*

¹⁴⁸ Со Законот за спречување на перење пари („Службен весник на РМ“, бр. 70/2001), се формира Дирекција за спречување на перење пари. Со новиот закон за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам, дирекцијата го промени името и продолжи да функционира како Управа за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

ДЕЛ 2.

ГЛАВА V ПОИМОТ, ВИДОВИТЕ И ПРАВНАТА ПРИРОДА НА КОНФИСКАЦИЈАТА

1.1 Улогата на конфискацијата во борбата против организираниот криминал и корупцијата и нејзиното поимно определување

„Не може да има превенција, доверба во владеењето на правото и процесите на кривичната правда, правилно и ефикасно владеење, службен интегритет или широко распространето чувство за правда и доверба дека коруптивните практики никогаш нема да се исплатат, доколку плодовите на криминалот не се одземат од сторителите и вратени на тој што му припаѓаат.“¹⁴⁹

Пред 2001 година, стратегиите за контрола на криминалот ориентиран кон профитот беа во фокусот и вниманието на меѓународните организации. Целта на ваквите стратегии е да се зајакнуваат традиционалните средства за кривично гонење со цел да се обезбеди поширок пристап за борба против сериозниот (а особено организираниот) криминал.¹⁵⁰ Конфискацијата подолго време е дел од стратегијата на државите во борба против организираниот криминал и корупцијата. Важната улога на овој институт во борбата против организираниот криминал и корупцијата се потврдува од повеќе меѓународни документи и институции, но и од страна на истражувачи и стручњаци од практиката.

Една од главните улоги на конфискацијата е лишувањето на противправно стекнатиот имот и приход од криминалците. Со конфискација на приносите од криминални активности на криминалците им се оневозможува продолжувањето на криминалното однесување. Важна функција на конфискацијата е нејзината превентивна улога. Преку превентивната улога со конфискација на противправно стекнатиот имот се спречува остварувањето на основната цел на сторителите на кривични дела: остварување профит и

¹⁴⁹ The Legislative Guide to the 2003 UN Convention against Corruption, UNODC https://www.unodc.org/pdf/corruption/CoC_LegislativeGuide.pdf [пристапено на 25.2.2022 г.]

¹⁵⁰ Kilchling (2001), 264 стр.

негово легализирање. Со одземање на имотот што е стекнат на нелегален начин, на сторителите на кривични дела им се става на знаење дека криминалот не се исплатува. Освен превентивното дејствување, конфискацијата особено служи за подобрување на положбата на оштетената страна, чиешто основно право е правото да добие надоместок за настанатата штета.

Иако овој институт веќе е препознат од државите како ефективен инструмент за борба против организираниот криминал, сепак, во практиката, квантитетот на конфискуваниот имот и имотна корист прибавена со криминална активност е многу низок. Според Европол, приходите од организираниот криминал во ЕУ моментално се проценуваат на околу 110 милијарди евра годишно. Европол проценува дека само околу 2 % од криминалните приходи се замрзнати, а 1 % се конфискувани во Европската унија. Ова им овозможува на организираниите криминални групи да инвестираат во проширување на нивните криминални активности и инфилтрирање во легалната економија.¹⁵¹ Европол проценува дека помеѓу 0,7 - 1,28 % од годишниот БДП на Европската унија е вклучен во сомнителни финансиски активности.¹⁵²

Конфискацијата на имот сè повеќе се покажува како ефективен инструмент во борбата против организираниот криминал и корупција. Само во последните декади, забележуваме раст на применувањето на овој институт, чиешто почетоци датираат од древната историја. Неговото потекло може да се проследи уште во античко време, кога било вообичаено владетелите да го заплenuваат имотот на криминалците и непријателите на државата како еден вид казнување.

Реафирмацијата на овој институт започна во 70-тите и во 80-тите години на минатиот век. Во 1980 година, моќта на криминалните организации се зголеми како резултат на зголемувањето на недозволената трговија со дрога. Како резултат на масовното ширење на организираниот криминал во 80-тите години на минатиот век, во САД беше иницирана

¹⁵¹ Europol Criminal Assets Bureau, (2016) Does crime still pay ? Criminal Asset Recovery in the EU, Survey of statistical information (од 2010-2014 г.).
https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/criminal_asset_recovery_in_the_eu_web_version_0.pdf (пристапено на 20.10.2021 г.).

¹⁵² *Ibid.*

таканаречената *војна против дрогата*, со цел да ја зајакне федералната и државната власт во борбата против организираните криминални групи.

Вистински предизвик претставува поимното определување на конфискацијата. Ограничената литература за конфискацијата и бројот на меѓународните документи што се однесуваат на конфискацијата доведуваат до заклучок дека терминологијата во областа на поврат на средствата е прилично збунувачка.¹⁵³ Во меѓународната литература и меѓународните документи може да се сретне употреба на различни поими за конфискацијата. На англиски јазик, посебно за граѓанската конфискација се употребува поимот *forfeiture*, додека за кривичната конфискација се употребува *confiscation*. Разликите што постојат помеѓу националните законодавства во однос на терминолошкото определување на конфискацијата може да создадат проблеми, особено при меѓусебната правна помош. Во таа насока, во збирката „Најдобри практики на конфискација“, FATF препорачува при оценување на барање за заемна правна помош или меѓународна соработка во врска со конфискација без осуда, земјите да гледаат надвор од терминологијата и етикетите на суштината на постапката заради суштинска оцена на барањето. Со тоа ќе се обезбеди таквите барања да не се неразумно одбиени поради конфузија предизвикана од употребата на различна терминологија.¹⁵⁴

Дефиниции за конфискацијата може да најдеме во повеќе меѓународни документи и меѓународна литература. *Vettori*, ја дефинира конфискацијата на приносите од казниво дело како трајно одземање од страна на судот или друг надлежен орган на кој било имот што потекнува од кривично дело или на кој било начин е поврзан со кривично дело.¹⁵⁵ Според конвенциите од страна на ОН, конфискацијата што вклучува одземање каде што е применливо значи трајно лишување од имот по налог на суд или друг надлежен орган¹⁵⁶; конвенциите од страна на Советот на Европа ја дефинираат конфискацијата како казна или

¹⁵³Longar (2018), 437 стр.

¹⁵⁴ Best practices on Confiscation Recommendations 4 and 38 and a Framework for ongoing work on asset recovery, FATF, Best Practices on Confiscation (Recommendations 4 and 38) and a Framework for Ongoing Work on Asset Recovery. Достапно на <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Bestpracticesonconfiscationrecommendations4and38andframeworkforongoingworkonassetrecovery.html>

¹⁵⁵ Longar (2018), 437 стр.

¹⁵⁶ United Nations Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, 1988; United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto, 2000.

мерка, наредена од суд по постапка во врска со кривично дело или кривични дела што резултираат со конечно одземање на имотот.¹⁵⁷

1.2. Односот на мерката конфискација и казната

Мерката конфискација во минатото, особено во социјалистичките држави, била дел од системот на санкции. Конфискацијата како казна често се злоупотребувала од страна на државите со тоа што на сторителот на кривично дело, освен што му се конфискувал имотот стекнат со кривично дело, му се конфискувал и целокупниот негов имот. Во денешно време, во повеќето од законодавствата конфискацијата се предвидува како посебно правна мерка. Во продолжение, ќе ги анализираме сличностите и разликите на мерката конфискација, како и санкциите и причините за напуштањето на законското решение со коешто конфискацијата се предвидува како казна.

Најпрво, ќе се задржиме на целта на казната и мерката конфискација. Целта на казнувањето е одмазда спрема сторителот на кривичното дело за тоа што го сторил. Казната се однесува исклучиво на сторителот на кривичното дело или евентуално на помошникот или соизвршителот во извршувањето на кривичното дело. И покрај тоа што конфискацијата не е задолжително насочена кон сторителот на кривичното дело, може да се насочи и кон трети лица на кои им е пренесен незаконски стекнатиот имот.

Конфискацијата не е санкција, зашто таа не задира во слободите и правата на сторителот на делото. Никој не може да полага какво било право на принос од криминал, никој не може да има право на сопственост или владение врз предмет што настанал или е употребен за сторување на казнено дело, или предмет во однос на кој постои опасност повторно да биде употребен за сторување на казнено дело.¹⁵⁸

Што се однесува на конфискацијата и паричната казна, може да се констатира дека и двете имаат импликации кон имотот на сторителот на делото. Паричната казна е кривична санкција; со таа казна на сторителот на кривично дело му се наметнува обврска да плати соодветна сума на државата и во определен рок, под закана дека во случај на неисполнување

¹⁵⁷ Council of Europe Convention on Laundering, search, seizure and confiscation of the proceeds from crime and on the financing the terrorism, Warsaw, 2005.

¹⁵⁸ Камбовски (2015), 585 страница.

на обврската, оваа казна може да се замени со затворска казна.¹⁵⁹ Главната разлика меѓу паричната казна и конфискацијата е тоа што со парична казна сторителот на делото треба обврската кон државата да ја намира од сопствени средства како легален сопственик, додека при конфискација му се одзема имот/средства што никогаш не биле во негова сопственост, односно противправно ги присвоил.

1.3. Историскиот развој на институтот конфискација

Историскиот развој на институтот конфискација одразува фасцинантна еволуција во правниот и општествениот одговор на различните форми на криминални активности. За разлика од историските периоди кога институтот конфискација се користел како казна, во модерното време конфискацијата повеќе има превентивен и ресторативен карактер. Во продолжение, накусо ќе ја анализираме конфискацијата пред осамостојувањето на нашата држава и во периодот по нејзиното осамостојување.

1.3.1. Конфискација на имотот во југословенското казнено право

Конфискацијата предвидена по Втората светска војна во СФР Југославија се разликува од денешниот облик на конфискација. Иако, и тогаш преку овој институт се одземаше имотот на криминалците, конфискацијата примарно се користеше како инструмент за експропријација. Во низата масовни мерки за експропријација, применети од новата револуционерна влада на повоената Југославија, важно место зазема конфискацијата. Нејзината важност е јасно илустрирана со фактот дека дури 80 % од државниот сектор на повоената економија во Србија е остварен токму преку конфискација на имот.¹⁶⁰ Ако се има предвид фактот дека дури 80 % од државниот сектор во повоената економија на Србија е остварен со конфискација на имотот на „непријателите на народот“, тогаш јасно е какво значење имал.¹⁶¹

¹⁵⁹ Lazarević (2006), 174 стр.

¹⁶⁰ Станојевич (2010), 399 стр.

¹⁶¹ *Ibid.*

Почетоците на кривичното законодавство во Демократска Федеративна Југославија датираат од 1944 година, кога е донесена Уредбата за воените судови, додека кривичните дела се регулирани со посебни закони. Во овој период, конфискацијата се евидентира речиси во сите кривични дела, независно дали станувало збор за кривични дела со коишто се стекнува корист и притоа се користела како казна, на пр., во Законот за сузбивање на незаконски шпекулации и економска саботажа, една од казните предвидени за сторителите на делата предвидени во овој закон е со одземање на стопанско-транспортно претпријатие (продавница) или земјоделско стопанство, односно дел од целокупниот имот на осуденото лице/лица. Во 1947 година се донесе општиот дел на Кривичниот законик на Федеративна Народна Република Југославија („Сл. весник“, бр. 106/47). Во овој од КЗ, меѓу казните е предвидена и конфискација на имот што може да се изрече како главна казна, но и како споредна. Казната конфискација на имот се состои во конфискација без надомест во корист на државата на целиот имот (целосна конфискација) или точно утврдување на дел од имотот (делумна конфискација) на физичко или правно лице.

Доколку со законот изречно не се определи каква конфискација ќе се изрекува, судот може да изрече целосна или делумна конфискација имајќи ја предвид природата и социјалната опасност на делото и сторителот. Имено, со ова се прикажува концептот на конфискација како казна, односно имотот се одзема без надомест како казна за криминалното однесување. Тоа ја нагласува судската дискреција при утврдувањето дали целосната или делумната конфискација е соодветна врз основа на спецификите на кривичното дело и на сторителот. Во Законот за кривичните дела против службената должност („Сл. весник“, бр. 88/48), конфискацијата се предвидуваше за потешките облици на основните кривични дела. Конфискацијата се изрекува задолжително покрај другите главни казни. Конфискацијата во Кривичниот закон од 1951 година е определена како казна. Покрај главната казна (смртна казна, строг затвор и затвор) на сторителот на к.д. му се изрекуваше и една од споредните казни - ограничување на граѓанските права, забрана за вршење дејност и конфискација.¹⁶² Казната конфискација на имот се состои од одземање на целокупниот имот на осудените лица, без надомест.¹⁶³ Во Глава V на КЗ од 1951 година, се

¹⁶² Кривичен закон („Сл.весник на Федеративна Народна Република Југославија“, бр. 13/1951), достапен на: <https://www.restitucija.gov.rs/doc/oduzeta%20imovina/KRIVICNI%20ZAKONIK.pdf>

предвидени мерките за безбедност. Во член 62 е предвидена мерката одземање предмети. Според овој член, предметите што се употребени или биле наменети за извршување на кривичното дело, предмети што настанале од извршувањето на кривични дела или се добиени како награда за негово извршување може да се одземат ако се во сопственост на сторителот. Предметите може да се одземат и тогаш кога не се во сопственост на сторителот на делото, доколку тоа го бараат интересите на општата безбедност и морални причини, но тоа не влијае врз правата на трети лица за надомест на штета од сторителот.

Во Кривичниот закон на Социјалистичка Федеративна Република Југославија од 1977 година, системот на санкции се состоеше од следниве казни: смртна казна, затворска казна, парична казна и конфискација. Покрај казните, во овој закон се предвидуваат и условни казни осуда и судско предупредување, безбедносни мерки и воспитни мерки.

Конфискацијата како казна може да се изрекува за определени кривични дела и тоа, во групата кривични дела против стопанството конфискација може да се изрече против сторителот на: кривично дело склучување штетен договор (член 130, став 2); к.д. оддавање и неовластено прибавување деловна тајна (член 131, став 3); правење и употреба на лажни знаци за вредност, обврзници за заеми или хартии од вредност (член 134, став 1 и став 3); недозволена трговија (член 137, став 3); и, даночно затајување (член 144, став 2). Во групата кривични дела против имотот, конфискација може да се изрекува за к.д. сторени на штета на општествениот имот: тешка кражба (член 156); разбојничка кражба (член 157); разбојништво (член 158); тешки случаи на разбојничка кражба и разбојништво, измама (член 161, став 2); и, грабеж (член 162). Во групата кривични дела против службената должност, конфискација на имот може да се изрече против сторителот на следниве кривични дела: злоупотреба на службената положба (член 177, став 4), проневера (член 178, став 2), измама во службата (член 179, став 2), примање поткуп (член 181, став 1 и став 2), кршење на законот од страна на судија (член 184, став 2), оддавање на службена тајна (член 186, став 2) и противправно присвојување предмети при претресување или спроведување на извршување (од член 190).

1.3.2. Историскиот развој на институтот конфискација во РСМ

По осамостојувањето нашата држава го наследи кривичното законодавство од СФРЈ, сè до донесување на Кривичниот законик во 1996 година. Конфискацијата во Република Македонија е прилично нов институт што е воведен во 2004 година. Пред осамостојувањето на републиките од заедничката држава СФРЈ, конфискацијата беше инструмент во рацете на државата за казнување на неистомислениците. Затоа, според Манески, изразот конфискација во казненото законодавство не беше предвиден повеќе од 5 (пет) децении.¹⁶⁴ Според Манески, ова е од причини што поимот конфискација на имотот долго време потсетувал на времето од крајот на четириесеттите и почетокот на педесеттите години на минатиот век, кога од идеолошки причини со закон, судска одлука или акт на управен орган бил конфискуван имотот на идеолошките неистомисленици.¹⁶⁵ Конфискацијата тешко погодила многу граѓани кои ги изгубиле имотите и на кои им била нанесена голема неправда.¹⁶⁶ Неправдите нанесени со применувањето на конфискацијата и ден-денес претставуваат проблем на многумина во постапките за денационализација на конфискуваниот имот.

Кривичниот законик од 1996 година го употребуваше изразот пленување. Институтот на пленување беше систематизиран во седмата глава и вкупно му се посветени четири члена (од член 97, сè до член 100), додека во Законот за кривична постапка овој институт за првпат почнува да се уредува со донесување на Законот за изменување и дополнување на Законот за кривичната постапка („Сл.весник на РМ“, бр. 74/2004).

1.4. Целта на конфискацијата

Конфискацијата на криминално стекнатиот имот има за цел заштита на јавниот интерес, спречување на тие што размислуваат да се вклучат во криминални активности и

¹⁶⁴ Манески (2013), 98 стр.

¹⁶⁵ *Ibid*

¹⁶⁶ *Ibid*

исто така да гарантира дека криминалот е неисплатлив.¹⁶⁷ Кога се во прашање предмети, наменети или употребени за извршување кривично дело, тогаш целта на конфискацијата е да го спречи незаконското користење на средствата што претставуваат опаасност за општеството и чиешто законско потекло не е докажано.¹⁶⁸ Може да се заклучи дека целите на конфискацијата се повеќекратни, почнувајќи од демотивација на сите кои имаат намера да се вклучат во криминални активности, обештетување на жртвите од криминалниот чин, слабеење на моќта на организираниите криминални групи преку конфискување на имотот што е стекнат преку криминални активности, креирање фонд со конфискуваниот имот за финансирање и градење капацитети за борба против организираниот криминал и корупцијата.

1.5. Видови конфискација

Еден од факторите за развивање на транснационалниот организиран криминал е глобализацијата. Отворањето на границите, олеснувањето на транспортот на стоки и луѓе ја отежна работата на органите на прогон за справување со новите форми на криминал. Со развивање на методите за извршување кривични дела од страна на организираниите криминални групи, во иста насока еволуираа и инструментите за борба против овој тип на криминал. Меѓу тие инструменти е исто така и конфискацијата на имот, а со текот на времето таа се приспособила на настаната општествена реалност. Во изминатите децении, неколку земји воведоа нови форми на конфискација. Многу држави го сторија тоа за да се усогласат со обврските според меѓународното право и правото на ЕУ, коишто сè повеќе бараат развој на стратегии и алатки насочени кон лишување на криминалците од нивната недозволена корист.¹⁶⁹ Во денешно време, ги препознаваме следниве два вида конфискација:

1. Кривичноправна конфискација (*in personam*),
2. Граѓанско-правна конфискација (*in rem*).

Станува збор за две конфискации со иста цел: одземање на приносите и имотот што потекнуваат од криминални активности. Меѓутоа, начинот и патот за да се изврши тоа се

¹⁶⁷ Orlovska & Stepanova (2020), 504 стр.

¹⁶⁸ *Ibid.*

¹⁶⁹ Simonato (2017), 367 стр.

различни. На кривичноправната конфискација ѝ претходи постапка во којашто треба да се утврди стореното кривично дело и стекната имотна корист со извршување на делото. При истата конфискација товарот на докажување за нелегалното потекло на имотната корист е врз јавното обвинителство. Граѓанската конфискација се води според правилата на парничната постапка почнувајќи од стандардот на докажување (за одмерување докази), што претставува понизок стандард од тој што се користи во кривичната постапка. Во случајот на граѓанска конфискација не е нужно да се утврди извршување на кривично дело, ниту пак лицето врз кое е започната постапката да биде прогласено за виновен.

Во продолжение, следува краток осврт на двата концепта на конфискација.

1.5.1. Кривичноправна конфискација

Кривичноправната конфискација, односно конфискација засновена врз кривична пресуда е конфискација што се изрекува во рамките на кривичната постапка. Овој вид конфискација се нарекува и *in personam*, што значи дека е насочена против поединецот или обвинетиот. Овој вид конфискација е нареден од страна на судот како дел од казната на сторителите на кривични дела а во врска со приносот за којшто се докажува дека е поврзан со делата за коишто сторителите се прогласени за виновни.¹⁷⁰ Пристапот за конфискување само на имотот што е поврзан со кривичното дело се покажа неефективен, особено во борбата против организираниот криминал. Затоа, потребата за нови форми на конфискација стана евидентна. Во таа насока, во име на поостра борба против криминалот, се донесоа модерни форми на кривичната конфискација. Една од тие форми е проширената конфискација. Проширената конфискација, исто така, засновена на осуда, има и елементи на граѓанската конфискација, како што е товарот на докажување што во овој случај паѓа врз обвинетото лице, кое има должност да го докаже законското потекло на имотот. Со проширената конфискација се опфаќа и имотот што не е во директна врска со стореното кривично дело за коешто е осуден сторителот на делото. Проширената конфискација е доста практична, особено кога станува збор за гонење на сериозните и организирани кривични

¹⁷⁰ Simonato & Betier (2019), 4 стр.

дела - што ретко се состојат во активност со „еден истрел“. Можноста да се потпре на претпоставката дека имотот на осуденото лице произлегува од кривични дела помага да се надминат пречките во истрагата и товарот на докажување.¹⁷¹ стандардот на докажување што се применува при кривичната конфискација е стандардот *надвор од разумно сомневање - beyond a reasonable doubt*. Имено, овој правен стандард се користи во кривичните судења, а товарот на докажување паѓа врз обвинителството кое мора да го убеди судот.

Утврдувањето на висината на имотната корист стекната од криминални активности е една од најкомплексните и најпроблематични фази во постапката за конфискација. Висината на имотната корист се утврдува врз основа на два принципа: бруто-принцип и нето-принцип. Притоа и двата принципа имаат свои слабости и предности со значително влијание врз квантитетот на конфискуваниот имот.

Според нето-принципот, имотната корист претставува нето-добивка што се состои од зголемување или ненамалување на имотот на сторителот, а се добива по одбивање на нужните издатоци и трошоци од страна на сторителот при нејзиното остварување.¹⁷² Овој принцип е прифатен од повеќе законодавства, вклучително и нашето законодавство, а се применува во склоп на кривичните постапки.

Нето-принципот подразбира конфискување на сè што е остварено како нова вредност во имотот на сторителот, независно од неговите вложувања и учеството на неговиот капитал.¹⁷³ Иако овој принцип навидум изгледа поедонставен за применување, можноста за тој да ја претвори конфискација во казна е мошне голема. Според Камбовски, екстремно поставен „бруто-принципот“ ја трансформира оваа мерка во казна од типот на старата конфискација што се состои во посегание по целокупниот имот на сторителот. Современите тенденции одат во правец на заменување на нето-принципот со бруто-принципот. Бруто-принципот е предвиден во повеќе законодавства, на пр., во Кривичниот законик на Сојузна Република Германија (*Strafgesetzbuch – StGB*), член 73d.

¹⁷¹ *Ibid*, 6 стр.

¹⁷² Камбовски (2015), од 592-593 стр.

¹⁷³ *Ibid*.

1.5.2. Граѓанско-правна конфискација

Современите тенденции водат кон заменување на кривичноправната конфискација со граѓанско-правната конфискација. Тоа се должи на неколку аспекти што понатаму ќе ги елаборираме. Почетоците на овој вид конфискација имаат античко потекло. Граѓанско-правната конфискација датира уште од далечната 1066 година.¹⁷⁴ Ваквата конфискација се иницира од страна на државата со тужба наречена *In rem*, насочена кон самиот предмет/имот што се претставува дека е од незаконско потекло или бил користен како средство за извршување казнено дело.¹⁷⁵

Граѓанската конфискација, или *in rem* конфискација, за разлика од кривичната конфискација е насочена против предметот. Овој вид конфискација се изрекува надвор од кривичната постапка и не се заснова на пресуда во кривична постапка со којашто се утврдува вина на одредено лице. За разлика од кривичната конфискација во граѓанската конфискација се изоставени сложените процедури заради зголемување на ефективност на конфискацијата. Оправдувањето за современите форми на конфискација незаснована на осуда е потпира на превентивните функции на конфискацијата: да се спречи имотот да се користи за извршување на понатамошни незаконски активности и/или да се врати *status quo ante* врз основа на теоријата на неоснованото збогатување и идејата дека сторителот нема никакво право на незаконски стекнати придобивки.¹⁷⁶

Граѓанската конфискација служи за конфискување на имотот или предметите за коишто се верува дека биле употребени за извршување кривични дела или потекнуваат од извршувањето на кривичните дела, дури ако сопственикот на имотот не е обвинет или осуден за кривично дело. Во граѓанската конфискација, улогата и вината на сопственикот на имотот не е важна, затоа што самиот имот се смета за „виновен“ или „обвинет“. Во практиката, особено во САД, во случаите на граѓанска конфискација државата се јавува

¹⁷⁴ Ашталкоска-Балоска (2019), 3 стр.

¹⁷⁵ *Ibid.*

¹⁷⁶ *Ibid.*

како тужител, додека предметот/имотот се јавува како тужен (пр. *United States of America v. \$124,700 in U.S. Currency* или *U.S v. Cadillac One 2002 Escalade* ¹⁷⁷).

Товарот на докажување во постапките за граѓанската конфискација се префрлува во сопственикот на имотот. Постапката се води според правилата на граѓанските постапки.

1.6. Правна природа на конфискацијата

Во однос на правната природа на институтот конфискација на имотна корист, прибавена со кривично дело, постојат различни мислења и ставови, а тоа се должи на разликите во правните системи и законодавства. Без оглед на пристапот, заедничко им е тоа што со овој институт се настојува да се реализира начелото на праведност преку кривичното право, што е битно и за легитимизација на целиот правен и политички поредок.

¹⁷⁸

Најважните меѓународни конвенции од областа на конфискацијата им даваат на државите да одлучат на каков начин ќе ја предвидат конфискацијата во нивното законодавство, со тоа што ја дефинираат конфискацијата како *казна или мерка, наредена од суд по постапката во врска со кривично дело или кривични дела што резултираат со конечно лишување од имот*.

Иако повеќето законодавства конфискацијата ја предвидуваат како мерка, во неколку случаи, ЕСЧП утврдил дека во нејзината практична примена овој институт може да се претвори и во казна.¹⁷⁹ Прашањето за природата на конфискацијата се наметнува бидејќи во националните законодавства често не е изречно наведена правната природа на конфискацијата како казна, туку како безбедносна мерка, превентивна мерка или мерка што не е насочена кон казнување на виновникот, туку кон неутрализација на криминален профит и при отстранување на нелегалните приноси од легалното стопанство.¹⁸⁰

¹⁷⁷ *U.S v Cadillac One 2002 Escalade* <https://casetext.com/case/us-v-cadillac-one-2002-escalade>

¹⁷⁸ Камбер/Ферис и др., (2020), 13 стр.

¹⁷⁹ Случајот *Varvara Vs Italy*. Европскиот суд за човековите права утврдил повреда на член 7 од ЕКЧП како резултат на изрекување казна во форма на наредба за конфискација и покрај прекилот на кривичната постапка.

¹⁸⁰ Simonato (2017), 369 стр.

Според Кривичниот законик на Република Северна Македонија, конфискацијата е предвидена како посебна казненоправна мерка, исто како што е предвидена (како мерка) и во КЗ на Сојузна Република Германија. Во иста линија е исто така и кривичното законодавство на Република Албанија каде што конфискацијата е предвидена како мерка. Во Република Франција, конфискацијата претставува кривична санкција што се изрекува покрај казната затвор или парична казна.¹⁸¹ Во Република Италија, пак, конфискацијата е предвидена како безбедносна мерка.

При изрекување на кривична конфискација нужно е претходно да постои пресуда со којашто сторителот на к.д. е прогасен за виновен и да биде утврдено дека имотот потекнува од кривично дело. Во Франција, конфискацијата претставува кривична санкција што се изрекува покрај казната затвор или парична казна. Во другите држави, конфискацијата се третира како правна последица на пресудата, односно на делото на сторителот. Значи, не се казнува сторителот, туку со конфискација на сторителот на делото му се одзема тоа што не му припаѓа.

1.7 Правна природа на граѓанската конфискација

За разлика од кривичната правна конфискација, граѓанската конфискација има различен правен пристап со фокус на самиот имот. Во овој вид конфискација целта е имотот што е поврзан со нелегални активности независно од тоа, дали сопственикот на имотната корист е виновен или против него е покренета кривична постапка. Граѓанската конфискација (*in rem*), функционира на правниот принцип дека самиот имот е вмешан во незаконски активности.

¹⁸¹Guide for asset recovery in France <https://star.worldbank.org/sites/star/files/Guide-for-Asset-Recovery-in-France.pdf>

ДЕЛ 3.

ГЛАВА VI МЕЃУНАРОДЕН КОНТЕКСТ

Негативните последици од организираниот криминал и корупцијата за општеството и државите се мошне големи. Токму затоа, многу од државите борбата против организираниот криминал и корупцијата ја имаат во преден план. Криминалот станува сè посоефистициран, модернизирајќи ги методите за извршување на кривичните дела, за што државите и меѓународните организации одговараат со донесување на казненорправни инструменти за борба против овие појави.

Бројот на меѓународни акти во казненорправната област усвоени за борба против организираниот криминал и другите тешки форми на криминал е зголемен. Конвенциите што се однесуваат на конфискацијата, првенствено, се фокусираат на борбата против организираниот криминал, перењето пари и финансирањето на тероризмот преку овозможување заплена и одземање на незаконски стекнат имот. Тие ја воспоставуваат правната рамка за соработка меѓу земјите за да се осигура дека криминалците нема да можат да уживаат во приходите од своите незаконски активности и да го олеснат враќањето на конфискуваните средства на нивните вистински сопственици.

1. Конвенциите од страна на Обединетите нации

Конвенциите од страна на Обединетите нации имаат одиграно значајна улога во борбата против организираниот криминал и корупцијата, особено со значаен придонес во зајакнување на меѓународната соработка, подобрување на законската рамка во националните законодавства, сузбивање на организираните криминални групи, градење на капацитети, и така натаму.

1.1. Конвенцијата на Обединетите нации против незаконската трговија со наркотични дроги и со психотропни супстанции (Виенска конвенција, 1988 г.).

Освен Единствената конвенција за наркотични дроги,¹⁸² што претставува основа за меѓународната контрола на наркотичните дроги и психотропните супстанции, важен меѓународен документ во оваа област претставува и *Конвенцијата на Обединетите нации против незаконската трговија со наркотични дроги и со психотропни супстанции*. Таа конвенција е една од првите меѓународни акти што предвидуваат и ја нагласуваат важноста на конфискацијата на имот како инструмент за конфискување на приносите од криминалната активност на лицата кои се вклучени во недозволената трговија со наркотични дроги и со психотропни супстанции. Конвенцијата е усвоена како резултат на зголемување на производството, побарувачката и шверцувањето на наркотични дроги и на психотропни супстанции преку коишто се генерираат големи суми финансиски средства што им овозможуваат на организираниите криминални групи да ги корумпираат структурите на власта и да навлезат во сите општествени сегменти. Една од главните цели на конвенцијата се однесува на лицата кои се занимаваат со недозволена трговија со дрога да бидат лишени од приносите од оваа активност. Државите-потписнички на конвенцијата треба да усвојат мерки за националните законодавства да ги криминализираат дејствата поврзани со производството, поседувањето, продавањето, транспортот на дрогата и другите психотропни супстанции.¹⁸³

Според конвенцијата, под „конфискација“ се подразбира одземање каде што е применливо и значи трајно одземање имот по наредба на суд или друг надлежен орган.¹⁸⁴ Значи, лишувањето од имот треба да се изврши во согласност со утврдените законски процедури и принципи. Конвенцијата ги дефинира и другите значајни поими, односно:

¹⁸² Единствена конвенција за наркотични дроги, од Обединетите нации, достапна на:

https://www.unodc.org/pdf/convention_1961_en.pdf

¹⁸³ Конвенцијата на Обединетите нации против незаконската трговија со наркотични дроги и психотропни супстанции https://treaties.un.org/doc/Treaties/1990/11/19901111%2008-29%20AM/Ch_VI_19p.pdf

¹⁸⁴ *Ibid.*

- „Замрзнување“ или „запленување“ е привремена забрана на пренос, трансформација, располагање или движење на имот или привремено преземање на чување или контрола на имот врз основа на налог, издаден од суд или друг надлежен орган;
- „Имот“ претставува средства од секаков вид, без оглед на нивната подвижност или недвижност, материјални/нематеријални и правни документи или инструменти, со коишто се потврдува правото на сопственост или интерес;
- „Приноси од криминал“ се подразбира секој принос што потекнува или е добиен, директно или индиректно, преку извршување прекршок.

Конфискацијата е предвидена во член 5 од конвенцијата. Всушност, конвенцијата ја поврзува конфискацијата на нелегално стекнатиот приход само со кривични дела поврзани со производство и трговија со наркотици. Така, според член 5 од конвенцијата, државите мора да донесат мерки за да се овозможи конфискација на:

- Приносите остварени од кривичните дела предвидени во конвенцијата, како што се: производство, екстракција, подготовка, понуда, понуда за продажба, дистрибуција, продажба, испорака по какви било услови, посредување, испраќање, испраќање во транзит, транспорт, увоз/извоз на која било наркотична дрога или секоја психотропна супстанција спротивна на одредбите од конвенцијата во 1961 година, и др., или имотот чијашто вредност одговара на вредноста од овие приходи; и,

- Наркотичните дроги и психотропните супстанции, материјалите и другата опрема што се користат или се наменети да се користат на кој било начин во врска со делата наведени во член 3, став 1 од Конвенцијата.

Според конвенцијата, државите треба да ги овластат судовите и другите надлежни органи да имаат можност да побараат достапност на банкарските, финансиските и другите записи, но и нивно одземање. Со предложената мерка им се одзема можноста да се повикаат на банкарската тајна и немаат можност да го одбијат судот и другите институции во име на банкарската тајна да им праваат достапни информации.

Конвенцијата (став 4, член 5) ја регулира конфискацијата во случај на поднесено барање за конфискација од друга држава што има јурисдикција врз кривично дело, предвидено во оваа конвенција. Во случајот на поднесено барање за конфискација на имот, државата на чијашто територија се наоѓа имотот или приносите од казниво дело, треба:

- Да поднесе барање до своите надлежни органи за обезбедување наредба за конфискација, и доколку таквата наредба е одобрена, истата да ја спроведе;

- Да достави до своите надлежни органи, со цел да се спроведе, наредба за конфискација, издадена од страна на барателот.

Државата, на чијашто територија е поднесено барањето и се наоѓа предметот на барањето, мора да ги преземе сите неопходни мерки за идентификување, следење и замрзнување или заплenuвање на приносот од казниво дело, имотот и другите предмети што се предмет на барањето. Во суштина, овој член воспоставува рамка за соработка меѓу државите во случаите на конфискација поврзани со кривични дела, опфатени со конвенцијата. Ги наведува чекорите што треба да ги преземе државата каде што се наоѓа имотот како одговор на барањето за конфискација од друга држава, нагласувајќи ја потребата од ефективни мерки заради идентификување, следење и обезбедување на предметните средства. Овој дел од конвенцијата ја опишува постапката што една држава мора да ја следи кога одговара на барање за конфискација поднесено од друга држава со јурисдикција за кривично дело опфатено со конвенцијата. Државата што го прима барањето има опција, или да побара сопствена наредба за конфискација, или да ја спроведе наредбата издадена од државата-барател, во зависност од околностите наведени во барањето.

Конвенцијата (став 5) го регулира прашањето за управување на конфискуваниот имот. Имено, конфискуваниот имот ќе биде уништен во согласност со домашното право и управните процедури на државата што ги конфискува. Земајќи предвид дека приходите добиени од нелегалните активности често се мешаат со имот стекнат на легален начин, за да се изгуби трагата на таквиот имот конвенцијата пропишува дека и во случаите кога имотот стекнат преку извршување кривични дела е измешан со имотот стекнат на легален начин, ќе се конфискува.

Според конвенцијата, се конфискува следново:¹⁸⁵

1. Приходите добиени од кривично дело;
2. Имотот во којшто приходите се трансформирани или претворени;

¹⁸⁵ Конвенцијата на Обединетите нации против незаконската трговија со наркотични дрогици психотропни супстанции https://treaties.un.org/doc/Treaties/1990/11/19901111%2008-29%20AM/Ch_VI_19p.pdf

3. Имотот што е измешан со приносите од к.д. исто така подлежи на мерките од овој член, на истиот начин и во истата мера како и приносите од казниво дело.

1.2. Конвенцијата на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал (Конвенцијата од Палермо, 2000 г.).

Подемот на организираниот криминал од маргинален проблем во некои земји во проблем од глобални размери ја донесе потребата од донесување моќен документ за борба против оваа појава. Конвенцијата на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал претставува еден од најважните меѓународни документи што се усвоени за поефективна борба против транснационалниот организиран криминал и стапи во сила во 2003 година. Според конвенцијата, организираниот криминал сè повеќе станува загрижувачка појава со негативни економски и општествени последици. Конвенцијата дополнително е надополнета со следниве три протоколи:

- Протоколот кон конвенцијата за спречување, сузбивање и казнување на трговијата со луѓе, особено со жени и деца (усвоен со резолуцијата 55/25 на Генералното собрание и стапува во сила на 25 декември 2003 г.);
- Протоколот против криумчарење на мигранти по копно, море и воздух (усвоен со резолуцијата 55/25 на Генералното собрание и стапува во сила на 28 јануари 2004 г.);
- Протоколот против недозволено производство и трговија со огнено оружје, нивни делови и компоненти и муниција (усвоен со резолуцијата 55/25 на Генералното собрание и стапува во сила на 3 јули 2005 г.).

Целта на конвенцијата е зајакнување на соработката за превенција и борба против транснационалниот организиран криминал.¹⁸⁶ Конвенцијата не го дефинира директно поимот организиран криминал, туку го дефинира поимот организирана криминална група. Според дефиницијата, со организирана криминална група подразбираме „структурирана група од три или повеќе лица, кои дејствуваат одреден временски период за извршување на едно или повеќе сериозни кривични дела предвидени со оваа конвенција, со цел директно или индиректно да се стекнат со финансиски или други материјални бенефити. Конвенцијата нуди и други значајни дефиниции, односно за сериозно кривично дело се

¹⁸⁶ Конвенција на ОН против транснационалниот организиран криминал, 2000 година.
<https://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>

смета секое поведение кое претставува казнено дело и за коешто е предвидена казна затвор од најмалку 4 години или потешка казна, како и дефиниции за други значајни поими што не разликуваат од дефинициите дадени во Конвенцијата на Обединетите нации против незаконската трговија со наркотични дроги и психотропни супстанции.

Конвенцијата ги повикува државите-потписнички во нивните законодавства да ги криминализираат следниве дела:

1. Учество во организирана криминална група,
2. Перење на приносите од кривични дела,
3. Кривична одговорност на правните лица,
4. Криминализација на корупцијата,
5. Попречување на правдата.

Конвенцијата ги повикува државите-членки во нивните законодавства да предвидат мерки за борба против перењето пари: воведување на регулаторен и надзорен режим за банките и небанкарските финансиски институции и за други тела, со цел да се откријат сите форми на перење пари преку идентификација на клиенти, водење евиденции и известување за сомнителни трансакции, воведување мерки со коишто ќе се бара од поединците да пријават прекуграничен трансфер на значително количество готовина. Конвенцијата ги повикува државите-членки да усвојат правни и административни мерки за борба против корупцијата на јавните службеници.

Конвенцијата содржи детални одредби за конфискацијата на приноси од криминал (од член 12 до член 14), идентификувајќи ја таа конфискација како важно средство за борба против организираниот криминал, со што бара од државите да воведат мерки за да дозволат конфискација на имот добиен од криминални активности. Се предвидува и можноста за префрлување на товарот на докажување во однос на имотот што е предмет на конфискација.

При дефинирањето на поимот конфискација конвенцијата останува на истата дефиниција што претходно е дадена во Конвенцијата на Обединетите нации против незаконската трговија со наркотични дроги и психотропни супстанции од 1988 година.

Конвенцијата ги обврзува државите да преземат мерки во нивните законодавства овозможувајќи примена на конфискација за:¹⁸⁷

1. Приносите од кривични дела опфатени со оваа конвенција или имот чијашто вредност одговара на таквиот принос;
2. Имот, опрема или други инструменти (предмети) што се користат или се наменети за употреба во дела опфатени со оваа конвенција.

Во член 13, се пропишани правилата на меѓународната соработка во врска со конфискацијата. Во случајот на барање за конфискување имот, принос или предмети, поднесено од друга држава, државата што го примила барањето треба:

- да го проследи барањето до надлежните институции за добивање наредба за конфискација, и таквата наредба треба да се изврши;
- да ја проследи наредбата за конфискација, издадена од суд од државата-барател, и да ја изврши.

Со цел конфискација, по барање од друга држава-членка, замолената држава ќе преземе мерки за идентификација, следење и за замрзнување/одземање на имот, принос или предмет. Став 3 содржи правила за информациите што треба да ги содржи барањето за конфискација. Доколку кривичното дело за коешто се бара конфискација не е опфатено со конвенцијата, тоа претставува основа за соработката да биде одбиена.

Член 14, се однесува на уништувањето на конфискуваните приноси од казниво дело или имот. Според овој член, управувањето на конфискуваниот имот ќе се изведува во согласност со домашното законодавство и административните процедури на државата. Ако конфискацијата се извршува по барање на друга држава, тогаш приоритет е враќање на имотот во државата-барател, сè со цел компензација на жртвите од кривично дело или на неговите легитимни сопственици.

1.3. Конвенцијата на Обединетите нации против корупцијата (2003 г.).

Конвенцијата ја идентификува корупцијата како еден од најопасните феномени што ги загрозува: стабилноста и безбедноста на општествата, одржливиот развој и владеењето на правото. Загрижува поврзаноста на корупцијата со другите форми на криминал, особено

¹⁸⁷ Конвенција на ОН против транснационалниот организиран криминал, 2000 година.
<https://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>

со организираниот криминал и економскиот криминал, вклучително и перењето пари. Конвенцијата има важна улога во воспоставувањето на правната основа за борба против корупцијата како еден од највознемирувачките општествени феномени. Конвенцијата на Обединетите нации против корупцијата се занимава со неколку аспекти на проблемот - превенцијата, криминализацијата, меѓународната соработка и враќањето на нелегално добиените приноси.

Целите на конвенцијата предвидени во член 1, се однесуваат на зајакнување на мерките за спречување и борба против корупцијата на ефективен начин, зајакнување на меѓународната соработка, но и унапредување на одговорноста и правично управување на јавните должности и имот.

Конвенцијата предвидува усвојување на неколку мерки насочени кон борба против корупцијата; една од главните обврски е спроведувањето на антикорупциските политики, формирање антикорупциски тела одговорни за спроведување на антикорупциските политики и одобрени од државите, воведување кодекси на однесување за службените лица. Конвенцијата ја вклучува и обврската за криминализирање на одредени коруптивни дела: поткуп на јавните службеници, поткуп на функционерите и странските јавни службеници на меѓународните јавни организации, проневера или друго пренасочување на имотот од страна на јавен функционер, трговија со влијанието, злоупотреба на давачките, незаконско богатење, перење пари, и така натаму.

Конвенцијата ја идентификува конфискацијата како ефикасен инструмент во борбата против корупцијата. Во однос на нејзиното дефинирање, конвенцијата стои во иста линија со претходните конвенции на Обединетите нации и не ја менува дефиницијата дадена во нив. Според конвенцијата, државите се обврзуваат да преземат мерки за да овозможат конфискација на:¹⁸⁸

- а) Приносите од кривични дела, предвидени во оваа конвенција, или имот чијашто вредност одговара на тој имот;

¹⁸⁸ Конвенција против корупцијата, од 2003 година.

https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/Convention/08-50026_E.pdf

- b) Имот, опрема или други предмети што се користат или се наменети за употреба во кривичните дела утврдени во согласност со оваа конвенција.

Дополнително, приходот што бил трансформиран или измешан со имот стекнат од нелегални извори ќе биде конфискуван. Конвенцијата предвидува префрлување на товарот на докажување на обвинетото лице за потеклото на имотот што е предмет на конфискација. Враќањето на средствата е еден од главните принципи врз коишто се потпира конвенцијата против корупцијата. Глава 5 на Конвенцијата е посветена токму на овој принцип. Во конвенцијата (член 54), се предвидени неколку механизми за враќање на имотот преку меѓународна соработка, односно државите-потписнички на конвенцијата се обврзуваат да преземат мерки неопходни да им дозволат на своите надлежни институции да извршуваат наредба за конфискација издадена од суд на друга држава-потписничка на конвенцијата, да им дозволи на надлежните институции да наредат конфискација на приноси што потекнуват од к.д. перење пари или друго кривично дело во нивна јурисдикција, да дозволат конфискација на имот без кривична пресуда во случајот кога сторителот на кривично дело не може кривично да биде гонет поради: смрт, бегство или отсуство, или други случаи. Конвенцијата ги обврзува за меѓусебна помош и во однос на применување на привремените мерки: замрзнување или заплена на имот со услов државата што бара применување на такви мерки да ѝ образложи на државата што треба да ги преземе тие мерки дека има доволно основа за преземање на мерките и дека таквиот имот ќе биде предмет на конфискација.

2. Конвенциите од страна на Советот на Европа

2.1. Конвенцијата на Советот на Европа против перење пари, потрага, одземање и конфискација на приносите од кривични дела (Стразбуршка конвенција, 1990 г.).

Советот на Европа, исто така, има значајна улога во развојот на меѓународните договори што се однесуваат на конфискацијата. Конвенцијата на Советот на Европа е усвоена две години по Конвенцијата на Обединетите нации против незаконската трговија со наркотични дроги и психотропни супстанции, со што се надополнуваат неколку аспекти на борбата против тешките кривични дела. Конвенцијата стапи во сила во 1993 година, три години по нејзиното усвојување.

Конвенцијата против перење пари, потрага, одземање и конфискација на приноси од кривични дела е донесена за борба против тешките видови криминал со зголемен меѓународен карактер и повикува на усвојување на новите модерни методи за поефективно справување со криминалот. Кривичните дела опфатени во неа, пред сè, се однесуваат на остварување профит, со посебен акцент на трговијата со дрога и организираниот криминал. Конвенцијата нагласува дека еден од методите за борба против сериозниот криминал е лишувањето на криминалците од приходите стекнати преку нелегални активности.¹⁸⁹ Конвенцијата има за цел да ја зголеми меѓународната соработка меѓу државите во однос на перењето пари, истрагите, заплената и конфискацијата, со тоа што ќе ги принуди државите да направат промени во своите национални законодавства со цел да се приближат/минимизираат разликите во однос на кривичното законодавство, конкретно во делот на одземање на незаконски стекнати приноси.

Според конвенцијата, конфискацијата е мерка или казна, изречена од суд во постапка во врска со кривично дело или кривични дела што резултират со конечно лишување од имот. Имајќи ги предвид разликите што постојат во законодавствата на државите, конвенцијата ја дефинира конфискацијата како мерка или казна и ја поврзува нејзината примена само со постапките што се во водат во врска со кривичните дела. Во конвенцијата се дефинира и поимот *предикативно дело* што го подразбира секое казнено дело со коешто се остварува нелегален принос. Се нагласува и важноста од усвојување на законските мерки што ќе овозможат идентификување и потрага на имот подложен на конфискација и исто така да спречи какво било располагање, пренос на таквиот имот.¹⁹⁰

Според конвенцијата, во своите кривични законодавства државите треба да воведат вредносна конфискација. Обврската произлегува од член 2; ги обврзува државите да усвојат легислативни и други мерки неопходни за да се овозможи конфискување на предметите и приходите или имотот чијашто вредност одговара на приходите стекнати на нелегален начин. Другите мерки што треба да се преземат од страна на државите-потписнички, се однесуваат на криминализирање на дејствата извршени со умисла, и тоа: трансформација

¹⁸⁹ Конвенција на Советот на Европа против перење пари, потрага, одземање и конфискација на приноси од кривични дела (1990 г.). Достапно на: <https://rm.coe.int/168007bd23>

¹⁹⁰ Конвенција на Советот на Европа против перење пари, потрага, одземање и конфискација на приноси од кривични дела <https://rm.coe.int/168008371f>

или пренос на имот знаејќи дека таквиот имот е принос од кривично дело, прикривање на вистинската природа, изворот на таквиот имот, сопственоста на имотот знаејќи дека таквиот имот е принос од казнено дело.¹⁹¹

Една од главните цели е унапредување на соработката на државите на меѓународен план во борбата против сериозните кривични дела. Во Глава III од конвенцијата, се предвидени општите принципи и мерки за меѓународна соработка што државите треба да ги преземат. Член 7 од конвенцијата, ги обврзува државите да соработуваат меѓусебно, во најголема мера, во врска со истрагите и конфискацијата на имотот и предметите.

2.2. Конвенцијата на Советот на Европа против перење пари, потрага, одземање и конфискација на приносите од кривични дела и финансирање тероризам (Варшавска конвенција, 2005 г.).

Конвенцијата на Советот на Европа против перење пари, потрага, одземање и конфискација на приноси од кривични дела и финансирање тероризам претставува еден од најважните меѓународни документи во однос на конфискацијата. Таа оценува дека треба да се употребат модерни и ефективни методи, како лишувањето на криминалците од приходите и предметите што потекнуват од кривичните дела.

Конфискацијата како мерка или казна е резултат на постоењето на разликите помеѓу законодавствата на државите за правната природа на конфискацијата. За разлика од претходните конвенции на Советот на Европа и на Обединетите нации, Варшавската конвенција пропишува поширока дефиниција за поимот „принос“.¹⁹² Имено, со поставената дефиниција се овозможува целокупниот имот, стекнат од криминални активности независно од начинот како е стекнат, индиректно или директно да се конфискува.

Конвенцијата ги повикува државите да усвојат законодавни и други мерки за да се овозможи конфискација на предметите и приходите или имотот што одговара на вредноста

¹⁹¹ *Ibid.*, Член 6.

¹⁹² Според член 1 а) со поимот „принос“ се подразбира секоја економска предност, изведена или добиена, директно или индиректно, од кривични дела. Може да се состои од кое било својство како што е дефинирано во потстав б на овој член.

на приходите и имотот што е испран.¹⁹³ Од оваа дефиниција произлегува и обврската на државите во своето кривично законодавство да усвојат мерки за да се овозможи примената на вредносната конфискација. Притоа, конвенцијата ги повикува, но не ги обврзува државите да воведат задолжителна конфискација во однос на неколку казнени дела: перење пари, недозволена трговија со дрога, трговија со луѓе и други сериозни кривични дела.¹⁹⁴ Според коментарот на изготвувачите на оваа конвенција, задолжителната конфискација може да биде препорачлива за особено сериозни кривични дела каде што нема жртва која ќе бара обештетување или компензација (каков што е примерот со трговијата со дрога), но и измами со голем број непознати жртви.¹⁹⁵ Конвенцијата на државите им остава дискреционо право да одлучат за одредени сериозни кривични дела од обвинетиот да бара да го докаже потеклото на имотот што е предмет на конфискација.¹⁹⁶ Оваа одредба е реципирана од страна на Конвенцијата во Палермо против организираниот криминал, од 2000 година (член 12), и од страна на Конвенцијата на ООН против корупцијата, од 2003 година (член 31), е меѓународно правна основа за воведување на националните казнени законодавства на институтот на проширената конфискација во однос на претпоставката за имотот дека е криминален принос од законски фиксирани потешки дела, а од друга страна, и развивање на процесни правила што се однесуваат на товарот на докажување (лат., *onus probandi*) во однос на легалното потекло на имотот на обвинетиот.¹⁹⁷

Конвенцијата ги обврзува државите да усвојат легислативни и други мерки за да се овозможи замрзување, одземање и конфискација на:¹⁹⁸

1. Имотот каде што е трансформиран криминалниот принос;
2. Имотот што е стекнат од легални извори а бил измешан, целосно или делумно, со нелегални приходи, до проценетата вредност на измешаните приходи;
3. Приход или други бенефиции добиени од приноси, од имот каде што приносите од кривично дело биле трансформирани/пренаменети или имот измешан со приносите

¹⁹³ Член 3 точка 1 од Варшавската конвенција (2005).

¹⁹⁴ *Ibid.*, член 3, точка 3.

¹⁹⁵ Објаснувачки извештај кон конвенцијата на Советот на Европа за перење, претрес, заплена и конфискација на приносите од казниво дело и за финансирање тероризам (2005). Достапен на <https://rm.coe.int/16800d3813>

¹⁹⁶ член 3, точка 4 од Варшавската конвенција (2005).

¹⁹⁷ Камбовски, Коментар на Кривичниот законик, 597 стр.

¹⁹⁸ Варшавската конвенција (2005).

од казниво дело, до проценетата вредност на измешаните приходи, на истиот начин и во истата мера како и приносите.

Конвенцијата (член 7), се однесува и на истражните овластувања и техники. Став 1, се однесува на банкарската тајна и не треба да претставува пречка за криминалистичките истраги; затоа, ги повикува државите да ги усвојат законодавните и другите мерки неопходни за овластување на судовите пред банките во однос на располагање со финансиските или деловните евиденции, односно нивно привремено замрзнување заради конфискација. Конвенцијата ја нагласува потребата државите да усвојат законски мерки за овластување на судовите да бараат пристап до финансиските или деловните записи што ги чуваат банките. Дополнително, конвенцијата ја препознава важноста на привременото замрзнување на имотот како алатка во контекст на кривичните истраги и конфискацијата на имотот стекнат преку нелегални активности.

Конвенцијата ги обврзува државите да усвојат законодавни и други мерки за да се овозможи:

- Утврдување дали физичкото/правното лице е носител или вистински сопственик на една или повеќе сметки, од каква и да е природа, во која било банка лоцирана на нејзината територија и, ако е така, да ги добие сите детали за идентификуваните сметки;
- Добивање податоци за специфичните банкарски сметки и за банкарските операции што се извршени во одреден период преку една или повеќе специфични сметки, вклучувајќи ги и деталите за која било сметка на испраќач или примател;
- Да го следат, во одреден период, банкарското работење што се врши преку една или повеќе идентификувани сметки; и,
- Да се осигураат дека банките нема да му откријат на засегнатиот клиент или на друго/трето лице дека се барани/добиели информации согласно со претходно наведените потставови, или дека се спроведува истрага.

Во однос на борбата против перењето пари, конвенцијата ги обврзува државите во нивните законодавства да ги криминализираат следниве дела:

- Замена или пренос на имот знаејќи дека претставува принос од казнено дело, поради прикривање на незаконитото потекло на имотот, или поради помагање на лице

вклучено во извршување на предикативното казнено дело, со цел да се избегне прогон и законска последица;

- Прикривање или преправање на природата на нештото, изворот, локацијата, движењето, правата или сопственоста во однос на имотот, знаејќи дека таквиот имот претставува принос од казнено дело;
- Стекнување или располагање со имот, при што во времето на неговото стекнување сторителот знаел дека се работи за принос од казниво дело;
- Здружување/учество во група заради извршување, помагање или поттикнување дела, предвидени со истиот член од конвенцијата.

Глава VI од конвенцијата, содржи одредби за дефинирање на меѓународната соработка. Во првиот дел се предвидени принципите на меѓународната соработка. Став 1 од член 15, пропишува соработка меѓу страните во врска со истрагите и постапките за конфискација на приносите од кривични дела и предметите.

Конвенцијата ги обврзува државите во нивните законодавства да усвојат законодавни или други мерки во однос на:

- Конфискација на одредени предмети од имот што претставуваат приноси или инструменти, како и за конфискацијата на приноси што се состојат во барање да се плати сума од пари што одговараат на вредноста на приходите;
- Истражна помош и привремени мерки за која било форма на конфискација наведено претходно.

Со член 16, е пропишана обврската за помош. Според овој член, државите ќе им понудат една на друга, по барање, помош во најголема мера, за идентификација и следење на приносите, предметите и друг имот, предмет на конфискација. Ваквата помош ја вклучува секоја мерка што обезбедува доказ за постоење, локација и движење, правната природа и статус или вредноста на претходно наведениот имот.

Привремените мерки се предвидени во Глава III од конвенцијата. Во согласност со член 21 од конвенцијата, во случај на барање од држава каде што е поведена кривична постапка или постапка со цел за конфискација, државата што го прима барањето треба да

ги преземе сите неопходни привремени мерки за да се спречи какво било работење, пренос или отуѓување на имот што може да биде предмет на конфискација.

Третата глава го обработува институтот конфискација. Член 23 и член 24, предвидени во оваа конвенција, остануват исти со член 13 и член 14, предвидени во Стразбуршката конвенција. Имено, според Варшавската конвенција, државата што добила барање од друга држава за конфискација на предметите/приходите, лоцирани на нејзината територија треба:

- Да ја изврши наредбата за конфискација донесена од суд на страната барател во врска со тие предмети или приходи; или,
- Да поднесе барање до своите надлежни органи заради добивање наредба за конфискација и, ако се даде таква наредба, да се изврши.

Точка 5 од конвенцијата пропишува обврска за соработка меѓу државите во врска со конфискацијата на имотот што потекнува од криминална активност.

Постапката за извршување на конфискацијата или за добивање на наредбата за конфискација ќе се води според правото на државата што го примила барањето за конфискација и преку нејзините надлежни институции.

Во однос на управувањето на конфискуваниот имот, Варшавската конвенција го проширува овој член со двете нови точки во однос на Стразбуршката конвенција. Според овој член, управувањето на конфискуваниот имот ќе се води во согласност со домашното законодавство и административните процедури во една од државите. Во согласност со точка 2 од член 25, во случајот кога постои барање од друга држава за конфискација на имот, државата што ја извршила конфискацијата, доколку се бара, дотолку ќе му даде приоритет на враќање на конфискуваниот имот на земјата-барател, така што на жртвите од кривичното дело ќе им се даде компензација или имотот ќе им се врати на легитимните сопственици.

2.3 Казненоправната конвенција против корупцијата (Стразбуршка конвенција, 1999 г.).

Со оваа конвенција се предвидени кривичноправни мерки за подобра ефикасност и меѓународна соработка за гонење на коруптивните дела. Конвенцијата стапи во сила во 2002 година. Со поимот државен службеник конвенцијата ги опфаќа јавните службеници и градоначалниците, министерите и судиите. Со ваквата широка дефиниција се настојува да се опфатат сите лица кои вршат јавни функции. Конвенцијата ги повикува државите да ги криминализираат дејствијата што се сметаат за коруптивни: активен поткуп на државните службеници, пасивно поткупување на државни службеници, поткуп на членови на јавните собранија,¹⁹⁹ поткуп на странските јавни службеници, поткуп на членови на странски јавни собранија, активен и пасивен поткуп во приватниот сектор, поткуп на функционери на меѓународни организации, Поткуп на членовите на меѓународните парламентарни собранија, поткуп на судиите и службениците на меѓународните судови, тргување со влијание, перење пари и приходи со потекло од коруптивни дела, и друго.

Конвенцијата ги повикува државите да усвојат легислативни и други мерки неопходни за да се овозможи конфискација или одземање на предметите и приносите од кривчните дела, предвидени во согласност со конвенцијата (член 19, точка 3).

Во 2003 година е усвоен додатен протокол за надополнување на казненоправната конвенција против корупцијата. Со протоколот се додадени уште пет кривични дела во врска со активното и пасивното поткупување на поротниците и арбитражните судии.

3. FATF – Financial Action Task Force (Работната група за финансиска акција)

Според 40. препораки од страна на FATF за борба против перењето пари што беа објавени во 1990 година а ревидирани во 2003 година, се додадоа специјални препораки за превенција и борба против финансирањето на тероризмот исто така и во 2012 година.

Препораката бр. 3 на FATF се однесува на мерките што државите треба да ги преземат во борбата против перењето пари и финансирање тероризам. Една од тие мерки е

¹⁹⁹ Член 4: со јавни собранија се мисли на членовите на општинските совети, членовите на собранието, итн.

конфискацијата на имот. Според препораката бр. 3, земјите треба да ги усвојат мерките, слични на оние предвидени во Виенската и во Конвенцијата од Палермо, вклучително и законодавни мерки за да им овозможат на надлежните органи да конфискуваат приноси или имот од перење пари или други предикативни дела, предмети користени или наменети за употреба во извршувањето на овие дела или вредност што одговара на таквиот имот.²⁰⁰

Со препорачува државите да преземат и други мерки. Таквите мерки треба да вклучуваат овластување за следново:

- Идентификување, следење и оценување на имотот што е предмет на конфискација;
- Спроведување привремени мерки, како што се замрзнување и заплenuвање, за да спречи какво било тргување, пренос или располагање со таков имот;
- Преземање чекори што ќе го спречат или неважечки дејствија што ја нарушуваат способноста на државата да го врати имотот што е предмет на конфискација;
- Преземање какви било соодветни истражни мерки.²⁰¹

Препораката предвидува и воведување конфискација на имот од сторителот без кривична осуда и префрлување на товарот на докажување во однос на имотот - предмет на конфискација.

Во однос на управувањето на одземениот имот и според препораката бр. 38, државите можат да основаат фонд за депонирање на конфискуваниот имот. Таквиот имот може да се донира за различни цели почнувајќи од органите на прогон, здравството, образованието и другите соодветни цели.²⁰²

²⁰⁰ FATF 40 Recommendations (<https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/FATF%20Standards%20-%2040%20Recommendations%20rc.pdf>)

4. Одлуките и другите акти од страна на ЕУ во врска со конфискацијата на имотот што е стекнат на нелегален начин

Европската унија има усвоено голем број акти во врска со конфискацијата на приноси, стекнати на нелегален начин. Иако нашата земја сè уште не е член на Европската унија и не е обврзана да ги транспонира актите што се усвоени од ЕУ во домашното законодавство, статусот на кандидат за влез во оваа организација налага постепено хармонизирање на нашето законодавство со актите усвоени од страна на Европската унија.

4.1. Заедничка акција 98/699/JXA за перење пари, идентификацијата, следењето, замрзнувањето, одземањето и одземање на инструментите и н приноси од криминал.

Оваа заедничка акција 98/699/JXA содржи правила за регулирање на билатералната и мултилатералната соработка на земјите во врска со идентификацијата, следењето, замрзнувањето, одземањето на инструментите и на приносите од криминал.

Спред неа, земјите-членки на ЕУ се обврзуваат во нивните законодавства да обезбедат процедури за конфискација на приносите од криминал, како и конфискација на имот чијашто вредност одговара на таквите приходи, како во домашните постапки така и во постапките поведени по барање од друга земја-членка.²⁰³ Во однос на имотот чијашто вредност е од помало значење, не мора да се примени негова конфискација.

4.2. Рамковна одлука на Советот (2001/500/JHA од 26 јуни 2001 година) за перење пари, идентификација, следење, замрзнување, одземање и конфискација на инструменти и приноси од криминал.

Рамковната одлука на Советот на Европа 2001/500/JHA заради подобрување на ефикасноста на казненоправната конвенција против корупцијата е донесена од страна на Советот на Европа во 1999 година. Рамковната одлука посебно ја акцентира вредносната конфискација. Со рамковната одлука се обврзуваат државите да ги преземат потребните мерки за да ја воведат вредносната конфискација во нивните законодавства како за домашните постапки, така и за барањата за конфискација од другите држави-членки на

²⁰³Заедничка акција 98/699/JXA за перење пари, идентификација, следење, замрзнување, одземање на инструментите и приносите од криминал, достапна на <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31998F0699>

Европската унија.²⁰⁴ Според неа, државите можат да го одбијат конфискувањето на имотот чијашто вредност одговара на приносите од кривичните дела во случаите кога таа вредност изнесува под 4 илјади евра. Според конвенцијата, барањата од другите земји-членки во однос на идентификација, следење, замрзнување или одземање и конфискација на имотот, да се процесуират со истиот приоритет како што им се дава на таквите мерки во домашните постапки.²⁰⁵

4.3. Рамковна одлука на Советот 2003/577/JHA за извршувањето во Европската унија на наредбите за замрзнување на имотот или доказите (2003/577/JHA).

Водејќи се од принципот на меѓусебно признавање - што претставува камен-темелник на судската соработка во кривичните и граѓанските предмети во рамките на Европската унија и освен во судските постапки, да се примени и за вонсудските наредби, особено за оние што ќе им овозможат на надлежните правосудни органи во брзо време да обезбедат докази и да запленаат лесно подвижен имот - Советот на ЕУ ја донесе рамковната одлука за извршување наредби во Европската унија за замрзнување на имот или докази. Целта на рамковната одлука е да се утврдат правилата и според нив, земјите-членки на нивните територии ќе ги признаваат и ќе ги извршуваат налозите за замрзнување издадени од судските органи на другите земји-членки во рамките на кривичната постапка.²⁰⁶ Рамковната одлука се однесува на налозите за замрзнување издадени за²⁰⁷:

- Обезбедување на доказите;
- Конфискација на имотот.

Одлуката содржи правила за уредување на постапката за извршување на налозите за заплenuвање почнувајќи од преносот на налозите за замрзнување, признавање и извршување, времетраење на замрзнувањето, основи за непризнавање или неизвршување, основи за одлагање на извршувањето, третман на замрзнатиот имот, и така натаму.

²⁰⁴ Рамковна одлука на Советот 2001/500/JHA <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32001F0500>

²⁰⁶ Рамковна одлука на Советот 2003/577/JHA, достапна на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32003F0577>

4.4. Рамковна одлука (2004/757/ЈНА) за утврдување на минималните одредби за составните елементи на кривичните дела и казни во областа на недозволената трговија со дрога.

Со оваа одлука се донесени неопходните правила за овозможување заеднички пристап во рамките на Европската унија во борбата против недозволената трговија со дрога и прекурзори. Во оваа насока, земјите-членки треба да преземат мерки за конфискација на приносите што потекнуваат од кривичните дела наведени во оваа одлука. Конвенцијата ги обврзува државите-членки да ги преземат неопходните мерки за да се овозможи конфискација на супстанциите што се предмет на кривичните дела поврзани со трговијата со дрога и прекурзори од член 2 и член 3 од Одлуката,²⁰⁸ како и инструментите што се користат или се наменети да се користат за казнени дела и приноси од овие дела или конфискација на имот чијашто вредност одговара на вредноста на таквите приноси, супстанции или инструменти.²⁰⁹ Поимите „конфискација, предмети, приноси и имот“ не претрпуваат измени и остануваат исти како што се предвидени во член 1 од Стразбуршката конвенцијата од 1990 година. Државите-членки се обврзуваат да преземат мерки во однос на правните лица кои се одговорни за делата што се пропишани во член 6 од одлуката, а меѓу нив и примената на конфискацијата.

4.5. Рамковна одлука на Советот на Европа за конфискација на приноси од казниви дела, инструменти и имот (2005/212/ЈНА).

Новост претставува тоа што, во врска со кривичните дела поврзани со даночна евазија, рамковната одлука предвидува лишување од приносите на сторителот на делото преку други постапки различни од тие предвидени во кривичната постапка. Со овој став, на земјите-членки им се дава правна основа за инкорпорирање на различни системи за конфискација што не се засноваат на конфискација заснована на осуда. Понатаму, рамковната одлука предвидува примена на проширена конфискација. Проширената

²⁰⁸ Кривичните дела поврзани со трговијата на дрога и прекурзори од член 2:

а) производство, екстракција, подготовка, понуда, понуда за продажба, дистрибуција, продажба, испорака под какви било услови, посредување, испраќање, испраќање во транзит, транспорт, увоз или извоз на лекови;
(б) одгледување на афион, кока или канабис;
(в) поседување или купување на дрога со цел да се спроведе една од активностите наведени во (а);
(г) производство, транспорт или дистрибуција на прекурзори, знаејќи дека тие треба да се користат во или за недозволено производство или производство на дрога.

²⁰⁹ Член 4 од Рамковната одлука (2004/757/ЈНА).

конфискација според рамковната одлука ќе се применува на делата извршени во рамките на криминалната организација дефинирана со заедничката акција 98/733/JXA и другите рамковни одлуки одобрени од страна на Советот на Европа во врска со организираниот криминал и другите облици на криминал. Рамковната одлука предвидува примена на проширената конфискација и во следниве три ситуации:²¹⁰

1. Националниот суд врз основа на конкретни факти е целосно убеден дека предметниот имот е изведен од криминални активности на осуденото лице во периодот пред да биде осуден за делото од став 1 што судот го смета за разумно во околностите за конкретниот случај; или, алтернативно,
2. Националниот суд врз основа на конкретни факти е целосно убеден дека предметниот имот е изведен од слични криминални активности на осуденото лице во периодот пред да биде осуден за делото од став 1 што судот го смета за разумно во околностите на конкретниот случај; или, алтернативно,
3. Ако е утврдено дека вредноста на имотот е непропорционална со законскиот приход на осуденото лице и националниот суд врз основа на конкретни факти е целосно убеден дека предметниот имот е изведен од криминалната активност на тоа осудено лице.

4.6. Рамковна одлука за примена на принципот на заемно признавање на наредбите за конфискација (2006/783/JHA).

Целта на рамковната одлука е олеснување на соработката меѓу земјите-членки во однос на меѓусебното признавање и извршување на наредбите за конфискација на имот и обврска за секоја од земјите-членки на нејзината територија да ги признае и да ги изврши наредбите за конфискација издадени од суд, надлежен за кривична материја на другата земја-членка.²¹¹ Рамковната одлука содржи правила за пренесувањето на наредбите за конфискација во други држави, признавањето и извршувањето на наредбите, основите за одбивање на наредбите за признавање и извршување, и така натаму. Рамковната одлука содржи исто така и одредби во врска со управувањето на конфискуваниот имот. Во член 16

²¹⁰ Рамковна одлука на Советот на Европа (2005/212/JHA) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32005F0212>

²¹¹ Рамковна одлука на Советот на Европа (2006/783/JHA), достапна на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32006F0783>

од Одлуката, се пропишани правилата за располагање со парите што се добиени од извршувањето на налогот за конфискација.

4.7. Одлуката на Советот 2007/845/JHA во врска со соработката помеѓу канцелариите за наплата на средства на земјите-членки во областа на потрага и идентификација на приноси или друг имот, поврзан со криминал.

Со Одлуката 2007/845/JHA²¹², донесена од страна на Советот на Европа на 6 декември 2007 година, се воспоставува обврска за формирање канцеларии за поврат на имот. За разлика од CARIN, како неформална агенција за размена на податоци, ARO служи за формална размена на податоци за доказ во кривичната постапка.

Одлуката ги обврзува земјите да обезбедат меѓусебна соработка на канцелариите за поврат на имот од другите земји, сè со цел размена на податоци и добри практики.

Во Република Северна Македонија, моментално, во постапка е усвојувањето на посебен закон за канцеларијата за поврат на имот. Со тој закон ќе се уредува основањето, овластувањата и организациската структура на канцеларијата за поврат на имот (ARO).

4.8. Директивата 2014/42/EУ за замрзнување и конфискација на инструменти и на приноси од криминал во Европската унија.

Со рамковната одлука 2014/42/EУ се афирмира важноста на конфискацијата. Според рамковната одлука, конфискација претставува една од најефективните мерки во борбата против организираниот криминал. Една од целите на директивата е насочена кон изменување и дополнување на рамковните одлуки (2001/500/JHA и 2005/212/JHA). За разлика од претходните рамковни одлуки на Советот на Европа, Директивата 2014/42/EУ дава поширока дефиниција за поимот „принос“. Според директивата, под *принос* се подразбира секоја економска предност што произлегува директно или индиректно од кривичното дело; може да се состои од каква било форма на имот и вклучува секое последователно реинвестирање или трансформација на директните приходи и какви било вредни придобивки.²¹³

²¹² Одлуката на Советот 2007/845/JHA, достапна на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32007D0845>

²¹³ Директивата 2014/42/EУ, достапна на: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/42/oj>

Директивата ги обврзува земјите-членки да ги преземат сите неопходни мерки за да овозможат конфискација на дел или во целост на предметите или приносите и имотот со потекло од к.д. или вредноста што одговара на таквите предмети или приноси и имот.²¹⁴ (вредносна конфискација). Директивата исто така дава можност за примена на мерката конфискација без кривична осуда (*non conviction based confiscation*), во случајот кога обвинетиот не е достапен за судот и кога веројатно според доказите и околните на случајот обвинетиот ќе биде прогласен за виновен за стореното кривично дело. Директивата ги обврзува државите-членки да воведат проширена конфискација во случајот кога судот врз основа на околностите и доказите ќе оцени дека вредноста на имотот е непропорционална со законските приходи на осуденото лице, тогаш и кога судот е уверен дека предметниот имот е стекнат од криминални активности.

Директивата предвидува и конфискација на имот од трети лица. Преносот на имотот што е стекнат од нелегални активности на трети лица претставува еден од најчестите начини и преку него сторителите на к.д. се обидуваат да го скријат имотот и да одбегнаат конфискацијата на тој имот. Директивата ги обврзува државите-членки да овозможат конфискација на имотот што е пренесен од осомничено или обвинето лице на трети лица, барем ако тие трети лица знаеле или требало да знаат дека целта на преносот или стекнувањето е да се избегне конфискација, врз основа на конкретни факти и околности, вклучително и дека трансферот или стекнувањето е извршено бесплатно или во замена за износ значително помал од пазарната вредност.²¹⁵

4.9. Регулацијата 2018/1805 на Европскиот парламент за заемно признавање на наредбите за замрзнување и наредбите за конфискација.

На 14 ноември 2018 година, беше усвоена регулативата за заемно признавање на наредбите за замрзнување и конфискација што ги заменува двете рамковни одлуки: 2003/577/ЈНА за извршувањето во Европската унија на наредби за замрзнување имот или докази и 2006/783/ЈНА за примена на принципот на заемно признавање на наредбите за конфискација. Регулацијата почнува да се применува од 19 декември 2020 година,

претставувајќи нова правна рамка за подобрување на меѓународната соработка во областа на конфискацијата.

Регулативата е донесена заради забрзување на постапките за замрзување и конфискација на имотот и подобрување на ефикасноста. Оваа регулатива ги утврдува правилата и според нив една земја-членка ги признава и ги извршува на нејзината територија наредбите за замрзнување и наредбите за конфискација издадени од друга земја-членка во рамките на постапките за кривични предмети.

Регулативата ги опфаќа сите кривични дела и не се ограничува само на тешките кривични дела што имаат меѓугранична димензија.²¹⁶

Регулативата ги опфаќа сите налози за замрзнување и конфискација, издадени во рамките на кривичните постапки. Налозите издадени од граѓански постапки и управни се исклучени, но од друга страна, државите мора да ги признаат налозите издадени без кривична осуда (*non conviction based orders*), иако во нивните законодавства не се предвидува таков вид наредба.

Во регулативата се предвидени и случаите кога државите имат право да го одбијат признавањето и извршувањето на наредбите при повреда на фундаменталните права. Во член 8 од регулативата, таксативно се предвидени основите за одбивање на признавање и извршување на наредбите. Според овој член, државите може да одбијат извршување или признавање на наредбите доколку: извршувањето на наредбата за замрзнување би било спротивно на принципот *ne bis in idem*; кога постои привилегија или имунитет според законот на државата-извршител што би спречило замрзнување или конфискација; кога потврдата за конфискација е нецелосна или наведените податоци не се точни, кривичното дело за коешто е издаден налогот за конфискација не претставува кривично дело според законот на државата што треба да ја извршува конфискацијата, тогаш правата на засегнатите лица би го оневозможиле извршувањето на налогот за конфискација според законот на државата-извршител, во исклучителни ситуации, постојат значителни основи да се верува, врз основа на конкретни и објективни докази, дека извршувањето на наредбата за конфискација, во конкретните околности на случајот, би предизвикало очигледно

²¹⁶ recital 14, “(t) his Regulation достапна на: <https://www.privacy-regulation.eu/en/recital-14-GDPR.htm>

кршење на релевантното основно право, како што е наведено во Повелбата, особено правото на ефективен правен лек, правото на правично судење или правото на одбрана.²¹⁷

За постапката за извршување на наредбите за замрзнување и конфискација се применуваат одредбите на законот на државата што ја извршува наредбата. Налогот за замрзнување или конфискација против правно лице ќе се изврши независно дали државата што е должна да ја спроведе постапката за замрзнување или конфискација го познава принципот на кривична одговорност на правните лица.²¹⁸

5. Меѓународните органи и тела за борба против организираниот криминал и корупцијата

Бројот на организациите што се формирани за борба против сериозните кривични дела (корупцијата, организираниот криминал и перењето пари), е разновиден. Во овој дел од трудот, вниманието ќе се насочи кон најважните меѓународни организации со клучна улога за конфискацијата на незаконски стекнат имот.

5.1. GRECO (Група држави против корупцијата).

Советот на Европа има основано низа инструменти во насока на сузбивање на корупцијата и организираниот криминал. Во 1999 година, Советот на Европа го формира ГРЕКО (GRECO – група држави против корупцијата), сè со цел да го подобри капацитетот на своите членки во борбата против корупцијата и да ја следи усогласеноста на државите со антикорупциските стандарди на организацијата.

Имено, GRECO ги следи сите свои членови врз еднаква основа, преку динамичен процес на меѓусебна евалуација. Механизмот на GRECO обезбедува скрупулозно почитување на принципот на еднаквост на правата и обврските меѓу своите членови, а неговиот мониторинг се состои од:²¹⁹

²¹⁷ Член 19 од Регулацијата (ЕУ) 2018/1805, достапна на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32018R1805>

²¹⁸ *Ibid.*, член 23.

²¹⁹ How does GRECO work? Council of Europe <https://www.coe.int/en/web/greco/about-greco/how-does-greco-work> [пристапено на 15.7.2020 г.].

- 1) „Хоризонтална“ процедура за евалуација (сите членови се оценуваат во круг на евалуација) што води до препораки, насочени кон унапредување на неопходните законодавни, институционални и практични реформи;
- 2) Постапка за усогласеност, дизајнирана да ги процени преземените мерки од страна на нејзините членови за спроведување на препораките.

Работата на GRECO се одвива во циклуси: рунди за евалуација, а секоја од нив покрива одредени теми. Првиот круг на оценување на GRECO (од 2000–2002 г.) се занимаваше со независноста, специјализацијата и средствата на националните тела, ангажирани во превенцијата и борбата против корупцијата. Исто така, се занимаваше со степенот и опсегот на имунитетите на јавните службеници од апсење, гонење, итн.. Вториот круг на евалуација (од 2003–2006 г.) се фокусираше на идентификација, заплена и конфискација на приноси од корупција, спречување и откривање на корупција во јавната администрација и спречување на правните лица (корпорации, и сл.) да се користат како штит за корупцијата. Третиот круг на оценување (во јануари 2007 година) се однесува на: (а) инкриминациите предвидени во Кривичната конвенција за корупција; и, (б) транспарентноста на финансирањето на партиите.

GRECO има 50 земји-членки, односно 48 европски држави, Република Казахстан и Соединетите Американски Држави.

5.2. CARIN.

Мрежата CARIN (или, Камденска меѓуагенциска мрежа за враќање на имотот), формирана во септември 2004 година, претставува неформална мрежа на институциите надлежни за спроведување на законот и судските органи во областа на замрзувањето, одземањето и конфискувањето на имотот. Нејзината цел е да ја зголеми ефективностa на агенциите за одземање на имотот во лишувањето на криминалците од она што го стекнале нелегално. CARIN ја следи целата постапка за поврат на имотот, почнувајќи од фазата на истрага што вклучува потрага на имотот до замрзнување и негово одземање, управување на тој имот, сè до финалната конфискација.²²⁰ Исто така, CARIN има советодавна улога при Европската комисија и при Советот на Европа во областа на конфискација на имотот. Таа мрежа служи како центар за знаење и информации и преку неа се овозможува олеснувањето

²²⁰ Camden Asset Recovery Inter-agency Network, <https://www.carin.network/>

на прекуграничната идентификација, замрзнување, заплена и конфискација на приносите од криминал.

CARIN има 57 земји-членки, од коишто 28 се земји-членки на Европската унија.

5.3. EGMONT GROUP.

Оваа групација позната како мрежа на единиците за финансиско разузнавање е основана во 1995 година. EGMONT има 139 члена вклучително и Управата за финансиско разузнавање на Република Северна Македонија, член од 2004 година. Меѓународната природа на перењето пари и финансирањето тероризам им налага на државите да развиват инструменти за меѓусебна соработка за размена на информации и успешни искуства во борбата против овие појави.

Групата EGMONT е основана со цел на единиците на финансиско разузнавање (ЕФР) да им се овозможи развивање на меѓусебната соработка во борбата против перењето пари и финансирањето на тероризмот. Размената на информации помеѓу единиците за финансиско разузнавање е од исклучителна важност за текот на финансиските истраги што од своја страна се особено важни за идентификација и пронаоѓање на имотот, стекнат преку нелаглни активности, и за негова конфискација.

Дел од EGMONT е Управата за финансиско разузнавање на РСМ од 2004 година.

5.4. Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF).

Меѓународното наблудувачко тело за перење пари и финансирање тероризам (FATF) има значајна улога во креирањето на политиките на државите во борбата против перењето пари и финансирањето на тероризам. Било формирано во 1989 година, по иницијатива од земјите на G-7 на самитот одржан во Париз, со примарна цел за борба против перењето пари, а во 2001 г., дополнето и за борба против финансирање тероризам. Неговата мисија се дополнува во 2012 год. со уште една цел: спротивставување во однос на финансирањето на ширењето на оружјето за масовно уништување.

Во 1990 година, FATF усвои извештај со 40 препораки за борба против перењето пари. Во 2001 година, како резултат на проширување на целта/мисијата на FATF, беа донесени 8 посебни препораки што се однесуваа на проблемот со финансирање тероризам. Создавањето на новите стандарди во борбата против перењето пари и финансирањето

тероризам продолжи и во 2004 г., со донесување 9 посебни препораки за зајакнување на претходно донесените стандарди во оваа област. Во 2012 г., FATF објави ревидарни препораки, со цел да ги зајакне глобалните заштитни мерки и дополнително да го заштити интегритетот на финансискиот систем преку обезбедување на владите посилни алатки за преземање на дејствија против финансискиот криминал. Тие се надополнуваа за да се справат со новите закани во однос на финансирање на ширење на оружјето за масовно уништување, но и да бидат појасни за транспарентноста и построги за корупцијата. Специјалните (9) препораки за финансирање тероризам се целосно интегрирани со мерките против перење пари, што резултираше со посилен и појасен сет стандарди.²²¹

Меѓународното тело FATF има 37 законодавни члена и 2 регионални организации.

5.5. MONEYVAL The Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism.

Во насока на подобрување на ефективностa на борбата против перење пари и финансирање тероризам, во 1997 г. се основа Комитетот на експерти за евалуација на мерките за спречување на перење пари и финансирање тероризам при Советот на Европа.

Moneyval претставува тело за надзор на Советот на Европа каде што членува и Република Северна Македонија. Во статутот на ова тело, во член 1 се определува статусот и целта на MONEYVAL. Според статутот, една од целите на MONEYVAL е да ја процени усогласеноста со главните меѓународни стандарди за спречување на перење пари, финансирање тероризам и финансирање на ширење на оружјето за масовно уништување, ефективностa на нивното спроведување, како и со задачата да се дадат препораки до националните власти во однос на неопходните подобрувања на нивните системи.²²²

5.6. OLAF - European Anti-fraud office, односно Европската канцеларија за борба против измами.

Станува збор за институција со важна улога во заштитата на буџетот на Европската унија. Таа е основана во 1999 година со главни надлежности да истражува прашања

²²¹ The Financial Action Task-Force <https://www.fatf-gafi.org/en/the-fatf/who-we-are.html>

²²² Resolution CM/Res(2013)13[1] on the statute of the Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism (MONEYVAL): https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680759b36

поврзани со измама, корупција и други незаконски активности што влијаат врз финансиските интереси на ЕУ, а тие се однесуваат на:

- Сите расходи на ЕУ – главните категории на трошоци: европските структурни и инвестициски фондови, фондовите за земјоделството и руралниот развој, директни расходи вклучувајќи го и фондот за закрепнување и отпорност (RRF) и надворешна помош;
- Некои области од приходите на ЕУ, како што се парите од царинските давачки или данокот на додадена вредност (ДДВ).

Според годишниот извештај на OLAF за 2023 година, се препорачува во буџетот на Европската унија да се вратат 1.043.800.000 евра,²²³ коишто се злоупотребени од страна на добитниците на овие фондови. За злоупотреби во рамките на програмата Еразмус +, од Република Северна Македонија се бара да се вратат вкупно 2,2 милиона евра.²²⁴ Според извештајот на OLAF, овие средства биле злоупотребени во постапките за јавни набавки, конфликт на интереси, евазија на царинските давачки, шверц и фалсификување.

²²³ OLAF Report 2023 https://anti-fraud.ec.europa.eu/document/download/b6881acf-3d38-4021-802b-47ee45e44752_en?filename=or-2023-short_en.pdf (пристапено на 15.4.2024 г.).

²²⁴ The EU demands that Macedonia return 2.2 million euros due to abuses https://time.mk.translate.google/c/6a77d4ee80/r/c/e90a84f5d6/r/c/e90a84f5d6/r/c/3d47f1e895/?x_tr_sl=mk&x_tr_tl=en&x_tr_pto=sc (пристапено на 15.1.2024 г.).

ДЕЛ 4.

ГЛАВА VII УЛОГАТА НА ФИНАНСИСКИТЕ ИСТРАГИ ПРИ КОНФИСКАЦИЈА НА ИМОТ, СТЕКНАТ НА НЕЛЕГАЛЕН НАЧИН

Остварувањето профит претставува најчестиот и главниот мотив на криминалците и организираниите криминални групи. Важна улога во откривањето и одземањето на имотот, стекнат на нелегален начин, има финансиската истрага. Конфискацијата на имотот, стекнат на нелегален начин, е тесно поврзана со финансиските истраги. Навремена и квалитетна, финансиска истрага е клучна за идентификација на имотот што е стекнат на нелегален начин, спречување на сторителите на к.д. да го скријат таквиот имот и неговата конфискација. Добро развиен финансиско-истражен систем е предуслов за успешна постапка за конфискација.²²⁵ Со цел да се реализира крајната конфискација, неопходни се ефикасни и привремени мерки за:²²⁶

- Да се идентификува имотот, стекнат на нелегален начин;
- Да се следи имотот, стекнат на нелегален начин;
- Брзо да се замрзне или да се заплени имотот што е подложен на конфискација, со цел да се спречи каква било размена, трансфер или префрлање на таквиот имот и подоцна да се овозможи негова конфискација.

1.1. Поимот *финансиска истрага*

Во теоријата може да се изнајдат различни формулации за поимот финансиска истрага, а како заедничка е примарната цел на овие истраги за да се одреди утврдувањето на имотот, стекнат на нелегален начин. Според професорот *Лабовиќ*, под финансиска истрага се подразбира специјализирано криминалистичко истражување со цел да се утврдат и да се документираат приходите од криминалот, односно да се пронајде целокупниот противправно стекнат имот и имотна корист, стекната со извршување на кривичното дело

²²⁵ Голобинек (2006), од 9-11 стр.

²²⁶ *Ibid*

и во пропишаната правна постапка, истиот имот да биде конфискуван.²²⁷ Слична дефиниција е дадена и од *Маневски*, односно финансиската истрага претставува составен и нужен дел од кривичната постапка. Според него, финансиската истрага значи целосно испитување на имотната состојба на обвинетото лице, прибавување на податоците и доказите за имотот што тој го поседува, начинот на стекнување на имотот (градба, купување, подарок или друг начин), времето кога го стекнал имотот или имотот на неговите блиски лица.²²⁸ Во оваа дефиниција авторот го ограничува кругот на лицата, против кои може да се покрене финансиска истрага, односно обвинетиот. Заради поефективна конфискација нужно е финансиските истраги да започнат во предистражната постапка, сè со цел идентификување на имотот, имотната корист за навреме да се определат привремените мерки. Голобинек, пак, го опишува концептот на интегрирани финансиски истраги (од сомнежот на постоење кривично дело, до имотот). Финансиските истраги се спроведуваат паралелно со кривичната истрага, со цел да се идентификува и да се трасира материјалната корист, стекната преку (конкретното) кривично дело, да се идентификува имотот на осомничените лица, или на трети лица, од кои е возможна конфискацијата, и да се обезбеди крајната конфискација преку имплементација на привремените мерки (заплenuвање, обезбедување).²²⁹ Во суштина, интегрираните финансиски истраги вклучуваат координирани напори не само да се соберат докази за кривични пријави, туку и следење и обезбедување на финансиските придобивки што произлегуваат од кривичното дело.

Една од општоприфатените дефиниции е дефиницијата од FATF објавена во Упатството за финансиски истраги; според таа дефиниција, под финансиска истрага се подразбира: „истрага на финансиските работи, поврзани со криминалното дејствување“ и со неа се опфаќа собирање, средување и анализа на сите достапни информации во насока на помагање на гонењето на кривичното дело и во насока на одземање на приносите и предметите стекнати со кривичното дело.²³⁰

²²⁷ Лабовиќ, Power Point презентација.

²²⁸ Маневски (2013), 563 стр.

²²⁹ Голобинек (2006), 9 стр.

²³⁰ Fatf Report, Operational issues Financial investigations guidance, 2012 https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Operational%20Issues_Financial%20investigations%20Guidance.pdf

Во нашето законодавство, иако не постои дефиниција за поимот финансиска истрага, сепак може да се најде нејзин опис во Стратегијата на Република Македонија за јакнење на капацитетите за водење на финансиските истраги и конфискацијата на имот. Имено, во Стратегијата на Република Македонија за јакнење на капацитетите и за водење на финансиските истраги и конфискацијата на имот (од 2018-2020 г.), усвоена од страна на Владата на РМ, е дадено објаснување и со него, под финансиска истрага се подразбира: *преземање на мерки и дејствија за пронаоѓање и идентификување на незаконски стекнат имот, криминални приноси што се предмет на перење пари и друг имот спрема којшто треба да се преземат мерки за привремено обезбедување со цел одземање на имотна корист стекната со казнено дело, наплата на противвредност и конфискација*. Станува збор за збир истражни дејствија, чијашто цел е утврдување, идентификување и следење на приносите од кривично дело, нелегално стекнат имот или имотна корист, со цел да се определат привремени мерки за обезбедување и конфискација, како и идентификување на финансиските активности, поврзани со кривично дело, со цел да се идентификува обемот на криминалните мрежи, терористички фондови или какви било други средства што се или може да станат предмет на конфискација, со цел пронаоѓање докази што може да се користат во кривичната постапка.²³¹

Финансиската истрага е вид истражување со акцентот на истражувањето на имотот од тужениот и потеклото на тој имот. Истрагата фокусирана на имотот на осомничениот може да даде и други информации што се важни за откривање на другите кривични дела и сторители, со оглед на тоа што имотот може да биде и еден вид трага за криминалната активност на одредена личност. Впрочем, речиси во сите дефиниции, се заклучува дека финансиската истрага е важен елемент во целокупната постапка за конфискувањето на имотот, од ефективноста и навременоста, од коишто зависи и исходот на постапката за конфискација на противправно стекнат имот и имотна корист.

²³¹Стратегија за јакнење на капацитетите за водење финансиски истраги и конфискација на имот за периодот од 2021-2023 година со акциски план, Скопје, 2021.
[strategija za jaknenje na kapacitetite za vodenje finansiski istragi i konfiskacija na imot za periodot 2021-2023 godina so akciski plan.pdf](#)

1.2. Целта на финансиската истрага

Примарна цел на финансиските истраги е утврдувањето на стореното кривично дело, сторителот на к.д., приносите од кривичното дело заради нивно конфискување. Обезбедувањето на доказите, со цел да се докаже начинот на стекнување на приносите или нивната законитост, претставува вистински предизвик за органите на прогон. Според прирачникот за финансиските истраги од FATF, во продолжение се наведени двете цели на финансиските истраги:²³² прво, истагата да помага во гонењето на криминалот преку обезбедување докази за осудување на осомничениот и второ, истагата да помогне во лишување од приносите и предметите од криминалот. Финансиската истрага, освен што помага во идентификување на имотот стекнат преку нелегални активности, може да биде од значење и за откривање на другите кривични дела и учесници.

1.3. Правната рамка во Република Северна Македонија

Финансиските истраги во Република Северна Македонија не се регулирани со посебен закон. Основа на овие истраги се: Кривичниот законик и Законот за кривичната постапка на Република Северна Македонија, но и другите закони што се значајни за финансиското работење на институциите - законот за банките, законот за спречување на перење пари и финансирање тероризам (ЗСППФТ).

1.3.1. Законот за кривичната постапка

Во 2010 година, беше донесен новиот закон за кривичната постапка и со него се напушта стариот модел на мешовита кривична постапка и се воведува современ модел на акузаторска постапка. Новиот закон за кривична постапка стапи во сила во 2013 година.

Финансиските истраги во ЗКП изречно не се спомнуваат и не постојат посебни правила за водење на овие истраги, ниту во кои случаи треба да се почне со проверка на имотот што е нелегално стекнат. Финансиските истраги се водат според одредбите за криминалистичките истраги. Според ЗКП, истагата ја раководи јавниот обвинител. Претходната постапка е поделена на две фази: предистражна и истражна постапка.

²³²Fatf Report, Operational issues Financial investigations guidance, 2012 https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Operational%20Issues_Financial%20investigations%20Guidance.pdf

Предистражната постапка се води за да се обезбеди материјал за јавниот обвинител кој ќе оцени дали основите на сомневање како првични сознанија преминале во основано сомневање, како повисок степен на сомневање заснован врз прибавените докази што упатуваат на заклучокот дека определено лице сторило кривично дело и да му се овозможи на јавниот обвинител да донесе наредба за спроведување на истражна постапка против тоа лице.²³³

Во случајот основите на сомневање да преминат во основано сомневање, тогаш се исполнети законските услови за поведување истражна постапка. Јавниот обвинител на располагање има неколку истражни дејствија, односно:

- претрес,
- привремено обезбедување/одземање на предмети или имот,
- испитување на осомничениот,
- испитување на сведоците,
- определување вештачење,
- увид и реконструкција, и
- посебни истражни мерки.

За спроведувањето на финансиските истраги има потреба од интердисциплинарни знаења и знаења од широк опсег на правото, што вклучува не само познавање на материјалното и процесното кривично право туку и на граѓанското право, финансиско право и другите гранки на правото. За оваа цел, на јавниот обвинител на располагање му е и правосудната полиција што ги вклучува полициските службеници од Министерството за внатрешни работи, припадниците на финансиската полиција и со законот овластени лица од Царинската управа. Имено, ЈО може да користи бази на податоци на различни институции: Управата за јавни приходи, Агенцијата на катастар, Централниот регистар, банките, и така натаму. По идентификување и лоцирање на имотот или приносите што се јавуваат како предмет на финансиската истрага, од посебна важност е определување на привремените мерки за обезбедување на имотот. Исто така, ЗКП ја регулира и постапката за определување на мерките за привремено обезбедување на имот и средства што се поврзани со кривичното дело. Нивното навремено определување е од клучно значење за

²³³ Калајчиев и др., (2018), 600 стр.

успешноста на финалната одлука за конфискација на имот. Законот за кривичната постапка, од член 194 до член 204, ја уредува постапката за привремено обезбедување и одземање на предмети или имот.

Став 1 од член 194, се однесува на предметите што треба да се одземат. Според овој став, *„Предметите, што според Кривичниот законик треба да се одземат или можат да послужат како доказ во кривичната постапка, привремено ќе се одземат и ќе му се предадат на чување на јавниот обвинител или органот, определен со посебен закон, или на друг начин ќе се обезбеди нивното чување.“* Предметите што треба да се одземат според КЗ се предвидени во член 100а, став1, предмети што настанале од извршувањето на кривичното дело. Исто така, привремено ќе се одземат предметите за коишто постои можност да послужат како доказ во кривичната постапка. Оваа одредба исто така предвидува и повеќе можности за чување на одземените предмети во зависност од нивната специфичност. Имено, предметите му се предаваат на чување на јавниот обвинител или на друг орган што му е предвидена таква надлежност со посебен закон. Општата цел на овие мерки им служи на интересите на правдата, но и на јавниот интерес. Со привремено одземање на предметите поврзани со кривичното дело, властите можат да спречат нивна злоупотреба/уништување, додека се одвива кривичната постапка. Со тоа се гарантира дека потенцијалните докази ќе бидат зачувани за да се користат во кривичната постапка, овозможувајќи правична кривична постапка. Примарната цел на привременото одземање на овие предмети е да се осигура нивното безбедно чување и достапност како доказ во текот на кривичната постапка. Всушност, ова е од клучно значење за одржување на интегритетот на истрагата и обезбедување на фер судење.

Во став 2 од член 194, пропишана е надлежноста за издавање наредба за привремено одземање предмети. Според овој став, надлежен за издавање наредба за привремено одземање на предметите е судот, по предлог од правосудната полиција или јавниот обвинител. Во став 3, е пропишана содржината на наредбата за привремено одземање на предметите. Наредбата треба да ги содржи сите елементи што се наведени во овој став. Според ставот, задолжителни елементи на наредбата се: називот на судот, правната основа за привремено одземање на предметите, името и презимето на лицето на кое се однесува наредбата или од кое треба привремено да му се одземат предметите, определување и

прецизен опис на предметите што треба привремено да се одземат, местото на кое / во кое треба привремено да се одземат предметите, рокот на одземање и поука за правен лек. Иако во овој член законот не предвидел каков правен лек е дозволен, ниту кој одлучува по истиот, почнувајќи од одредбата на член 25, став 5 од ЗКП, произлегува дека лицето од кое привремено се одзема предметот има право на жалба до кривичниот совет составен од тројца судии.²³⁴

Во член 195 се пропишани правилата за привремено одземање на предметите. Според став 1 од оваа одредба: *„Секој што држи предмети, од член 194, став 1 од овој закон, е должен да ги предаде. Судијата на претходната постапка по образложен предлог од страна на јавниот обвинител ќе го казни лицето кое ќе одбие да ги предаде предметите со парична казна според одредбите на член 88, став 1 од овој закон, а ако лицето и понатаму одбива да ги предаде предметите, ќе се казни според одредбата на член 88, став 7 од овој закон. За жалбата против решението, со коешто е изречена парична казна, одлучува советот од член 25, став 5 од овој закон. Жалбата не го задржува извршувањето на решението. На истиот начин ќе се постапи и спрема службеното или одговорното лице во државен орган, институција што врши јавни овластувања или правно лице.“*

Според овој став, постои должност на секое лице кое држи предмети, што според Кривичниот законик треба да се одземат, нив да ги предаде. Овој став предвидува и казна за лицето кое ќе одбие да ги предаде предметите. Казната ја изрекува судијата на претходна постапка по образложен предлог од јавниот обвинител. Казната изнесува од 200 до 1.200 евра, во денарска противвредност. Во случајот кога лицето пак ќе одбие да ги предаде предметите, може да му се изрече казна во износ до 12 илјади евра, во денарска противвредност. Против решението со кое е изречена паричната казна е дозволено жалба за која одлучува совет составен од тројца судии. По иста постапка законот предвидува казнување на службени или одговорни лица во државен орган, институција. Оваа законска одредба утврдува јасна обврска за поединците да ги предадат предмети кои според КЗ треба да се одземат.

Став 2 од овој член, го пропишува постапувањето со привремено одземените предмети. При одземање на предметите треба да се назначи местото од каде се пронајдени, прецизно опишани, а ако има потреба и на друг начин ќе се утврди нивната идентичност.

²³⁴ Калајџиев (2018), 461 стр.

За одземените предмети се составува записник и се издава потврда за привремено одземен предмет.

Во однос на запленетите наркотични дроги, психотропни супстанции, прекурзори и други предмети чиј промет е забранет или ограничен во согласност со ст.4 може да се уништат со одлука на надлежен суд и пред правосилноста на пресудата.

Во одредени случаи предметите можат привремено да се одземат и без наредба која ја издава судот по предлог на јавниот обвинител или правосудната полиција. Ст.1 од член 196 пропишува дека *„Предметите од член 194, став 1 од овој закон, може привремено да се одземат и без наредба од судот, доколку постои опасност од одлагање и за коишто постојат основи за сомневање дека се предмети на кривично дело. Доколку лицето кое се претресува изрично се спротивстави на одземањето на предметите, јавниот обвинител во рок од 72 часа од извршениот претрес ќе поднесе барање до судијата на претходната постапка за дополнително одобрување за одземање на предмети.“*.

Предметите привремено може да се одземат без наредба, во случајот кога се исполнети следниве услови:

- Постои опасност од одлагање, односно опасност од уништување на предметот или негово скривање;
- Има основи за сомневање дека се предмети на кривично дело.

Во случајот кога лицето, кое се претресува, изрично се спротивставува на одземањето на предметите, јавниот обвинител ќе поднесе барање до судијата на претходна постапка за одобрување на одземените предмети. Ако судијата на претходна постапка го одбие барањето за одобрување на одземен предмет, одземените предмети нема да се користат како доказ во кривичната постапка.

Законот таксативно ги набројува предметите што не можат да бидат одземен, односно, според член 197, со судска наредба не можат да се одземат:

1) *Списи и други исправи на државните органи со чиешто објавување би се повредило чувањето на државната или воената тајна, сè додека надлежниот орган поинаку не одлучи;*

2) *Писмени обраќања од страна на обвинетиот спрема бранителот или лицата, од член 215, став 1 од овој закон, освен ако обвинетиот доброволно не ги предаде;*

3) Технички снимки што се наоѓаат кај лицата, од член 214, став 1 од овој закон, а што тие ги направиле за факти за коишто се ослободени од должноста за сведочење;

4) Записи, изводи од регистар и слични исправи што се наоѓаат кај лицата, од член 214, став 1 од овој закон, а што ги направиле за факти за коишто тие, во вршењето на своето занимање, ги дознале од страна на обвинетиот; и,

5) Записи за факти што ги направиле новинари и нивни уредници во средствата за јавно информирање од изворот за известување и податоците за коишто дознале во вршењето на своето занимање и што се употребени во текот на уредувањето на средствата за јавно информирање, коишто се наоѓаат во нивно владение или во редакцијата каде што се вработени.

Во став 2 и став 3, е пропишан исклучок од забраната за одземање на предметите, наведени во првиот став од овој член. Забраната за привремено одземање на предмети не се применува во случајот кога: во однос на бранителот или лицето ослободено од обврската на сведочење (брачен/вонбрачен другар на обвинетиот, неговите роднини и посвоеник/посвоител на обвинетиот), постои основано сомневање дека на обвинетиот му помагале во вршењето на кривичното дело, или му давале помош по извршувањето на кривичното дело, или постапувале како прикривачи, или ако станува збор за предмети што мора да се одземат според Кривичниот законик и, исто така, забраната не се применува во однос на к.д. сторени на штета на децата и малолетниците.

Во член 198, е опфатено привременото одземање на компјутерските податоци.²³⁵ Со воведување на посебна одредба за привремено одземање на компјутерските податоци, законодавецот имал намера да ги определи условите под коишто податоците, зачувани во компјутерскиот систем, можат да се одземат и да се користат како доказ во кривичната постапка. Со оглед на тоа дека компјутерските системи содржат голем број податоци што можат да бидат доказ за сторено кривично дело, а тие податоци можат да бидат пронајдени во компјутерската меморија, дури и да се избришани, произлегува правилно, стручно постапување при нивното одземање.²³⁶

²³⁵ Според член 122, став 27: „Под компјутерски податоци се подразбира презентирање на факти, информации или концепти во облик погоден за обработување преку компјутерскиот систем, вклучувајќи и програма подобна компјутерскиот систем да го стави во функција.“

²³⁶ Калајџиев (2018), 469 стр.

Член 199, се однесува на привременото одземање на писма, телеграми и на други пратки. Став 1, пропишува одземање на писма, телеграми и други пратки упатени до обвинетиот, а што се наоѓаат кај правните лица во областа на поштенскиот, телеграфскиот и другиот сообраќај, ако основано може да се очекува тие да послужат како доказ во постапката. Постапката за издавање наредба за привремено одземање на писма, телеграми и на други пратки, е идентична со постапката опишана во претходните членови. Став 6, го определува времетраењето на мерките. Во однос на времетраењето на преземените мерки, тие можат да траат најдолго до три месеци. Рокот може да се продолжи за уште три месеци од страна на судија на претходна постапка, по образложен предлог од страна на јавниот обвинител. Јавниот обвинител е должен да составува записник за пратките што ги отвора. Јавниот обвинител ги отвора пратките во присуство на два сведока.

Член 200, се однесува на постапувањето со податоците што претставуваат банкарска тајна, имотот во банкарски сеф, следење на платен промет и трансакции на сметки и привремено запирање на извршување определени, финансиски трансакции. Според Законот за банките, документите, податоците и информациите - стекнати при вршење на банкарските и другите финансиски активности за поединечни лица и трансакции со поединечни лица, како и за депозитите на поединечни лица - претставуваат банкарска тајна а банката е должна да ја заштити и да ја чува.²³⁷ Меѓутоа, во определени ситуации, има исклучок од должноста за заштита на ваквите податоци. Овој член ги пропишува условите под коишто податоците што претставуваат банкарска тајна може да се добијат. Според став 1 од овој член: *„Ако постои основано сомневање дека одредено лице на своите банкарски сметки прима, чува, пренесува или, на друг начин, располага со приноси од казниво дело, а тој принос е важен за истражната постапка на тоа кривично дело, или според законот подлежи на присилно одземање, по образложено барање од страна на јавниот обвинител, судот може да издаде решение со коешто на банката или на другите финансиски институции ќе им нареди да му достават документација и податоци за банкарските сметки и за другите финансиски трансакции и работи на тоа лице, како и за лицата за кои основано се верува дека се вклучени во тие финансиски трансакции или работи на*

²³⁷ Законот за банките („Службен весник на РМ“, бр. 67/2007, бр. 90/2009, бр. 67/2010, бр. 26/2013 и бр. 15/2015).

осомничениот, ако таквите податоци би можеле да бидат доказ во кривичната постапка.“.

Според ставот, услов за добивање податоци што претставуваат банкарска тајна е:

- Постоење на основано сомневање дека одредено лице на своите банкарски сметки прима, чува, пренесува или, на друг начин, располага со приноси од казниво дело;
- Приносот е важен за кривичната постапка;
- Според законот, подлежи на присилно одземање.²³⁸

Со цел да се обезбедат податоците што претставуваат банкарска тајна, јавниот обвинител му се обраќа на судот со образложено барање, врз чијашто основа надлежен судија ќе издаде решение со коешто на банката или другите финансиски институции ќе им се нареди таквите податоци да ги доставуваат.

Став 7, ги опфаќа случаите на запирање на извршување на финансиска трансакција или работа. Според овој став, по образложен предлог од јавниот обвинител, судијата на претходната постапка може со решение да ѝ наложи на финансиската институција / правното лице привремено да се запре извршувањето на одредена финансиска трансакција или работа.

Член 201, ја уредува постапката за попишување на привремено одземените списи, исправи и технички снимки. Според став 1, ако се врши привремено одземање на списи или исправи што можат да служат како доказ во кривичната постапка, задолжително ќе се изврши нивен попис. Во случај на неможност за попис на списите или исправите, тие ќе се стават на обвивка и ќе се запечатат. Сопственикот на списите или исправите може да стави и свој печат на обвивката. Став 2, пропишува дека обвивката може да ја отвора само јавниот обвинител. Дознавањето на содржината на списите и исправите е забранета за неовластени лица. За отворањето на обвивката задолжително се составува записник.

Став 3, воспоставува должност на јавниот обвинител да го повика лицето на кое му се одземени списите или исправите. Во случајот кога лицето нема да се појави, тоа не претставува пречка за отворање на обвивката.

Особено значајно за изрекувањето на мерката конфискација е привременото одземање на имот или предмети заради обезбедување, кое е предвидено во член 202. Според став 1 од овој член: „Судот може во кое било време во текот на кривичната постапка да

²³⁸ Член 100–а, ги пропишува предметите што подлежат на задолжително одземање.

донесе, по барање од страна на јавниот обвинител, привремена мерка одземање на имот или предмети што, според Кривичниот законик, треба да се одземат, мерка заплenuвање или друга неопходна привремена мерка за да се спречи користењето, отуѓувањето или располагањето со тој имот или предмети.“.

Под страв од користење, отуѓување или располагање на имот или предмети што, според Кривичниот законик, треба се одземат, судот во текот на целата кривична постапка по барање од јавниот обвинител може да донесе привремена мерка одземање на имот или предмети. Став 2, ја опишува содржината на барањето од јавниот обвинител со коешто бара донесување на привремена мерка. Според овој став, барањето задолжително треба да ги содржи следниве елементи:

- краток опис на кривичното дело и неговиот законски назив;
- опис на имотот или предметите што потекнуваат од извршување на кривично дело,
- податоци за лицето што го поседува тој имот или предмети;
- докази на коишто е засновано сомневањето дека имотот, односно предметите, потекнуваат од кривичното дело; и,
- причини за веројатноста дека до крајот на кривичната постапка ќе биде особено отежнато или оневозможено одземањето на имотот или предметите.

Согласно со став 3, мерка за привремено одземање на имот или предмети што, според КЗ, треба да се одземат, може да се спроведе во текот на целата кривичната постапка. Согласно со овој став, по барање од јавниот обвинител, пред почетокот и во текот на претходната постапка надлежен да одлучува е судијата на претходната постапка, додека по подигањето на обвинението надлежен е судот пред кој ќе се одржи претресот. Во овој став, исто така, се определени роковите за одлучување за барањето на јавниот обвинител. Судијата на претходната постапка одлучува веднаш, а најдоцна во рок од 12 часа по барањето од јавниот обвинител. Во случајот кога барањето од јавниот обвинител е одбиено од страна на судијата на претходната постапка, јавниот обвинител ќе побара од советот што е надлежен да постапи за жалбите против судијата на претходната постапка (член 25, став 5) да донесе одлука, што треба да се донесе во рок од 24 часа од приемот на барањето. Законот предвидел кратки рокови за донесување одлука од страна на судот, што е

разбирливо со оглед на карактерот на предложените мерки и за нив судот треба да донесе одлука.²³⁹

Во случајот кога барањето на јавниот обвинител е прифатено, судот со решение изрекува мерка привремено одземање на имот и предмети што, според КЗ, треба да се одземат. Став 4, ги пропишува елементите што ги содржи решението на судот за привремено одземање на имот и предмети. Според овој став, во решението судот ќе ја означи вредноста и видот на имотот, односно предметот и времето за кое се одзема. Против решението на судот за привремено одземање на имот и предмети, е дозволена жалба што треба се поднесе во рок од 24 часа и за неа одлучува советот од член 25, став 5.

Во случајот кога барањето од јавниот обвинител е одбиено од страна на судија од претходна постапка, мерките преземени од страна на јавниот обвинител ќе бидат запрени, а одземените предмети веднаш ќе му бидат вратени на лицето на кое му се одземени.²⁴⁰ Во став 8, исто така е определено и времетраењето на привремените мерки. Според овој став, мерките може да траат најдолго до завршувањето на постапката пред првостепениот суд.

Ставовите (8, 9 и 10), се однесуваат на укинувањето на мерката привремено одземање имот и предмети. Според наведените ставови, мерките се укинуваат по службена должност по завршување на постапката пред првостепениот суд (став 8). Мерките, исто така, ќе се укинуваат по службена должност, ако се определени во претходната постапка, доколку во рок од 3 месеци, од денот на донесување решение за определување на мерките, не започне истражната постапка (член 9). Третиот случај, предвиден во став 10, се однесува на укинување на привремените мерки пред истекот на предвидените рокови од страна на судот или по барање од јавниот обвинител и заинтересирано лице, ако се покаже дека се непотребни или оправдани, со оглед на тежината на кривичното дело, имотните прилики на лицето на кое се однесуваат или другите околности што укажуваат дека одземањето на имотот или предметите нема да биде оневозможено или особено отежнато, до завршувањето на кривичната постапка.

Доколку врз имотот или предметите, што се предмет на обезбедување, бидат преземени некои дејства по поднесувањето на барањето од страна на јавниот обвинител за донесување привремена мерка, тие ќе бидат ништовни. Со ваквата законска регулатива се

²³⁹ Калајџиев и др., (2018), 483 стр.

оневозможува во периодот од поднесување на барањето од јавниот обвинител. до донесувањето и спроведувањето на мерката, да биде извршено некое располагање со имотот или предметите со кое би се изиграла целта што се сака да се постигне со овие мерки.²⁴¹

Барањето за привремено одземање на имот или предмети и одлуката за изрекување на оваа мерка се доставуваат итно, без одлагање, до сите надлежни органи за евиденција на имотот.

1.3.2 Кривичниот законик

Кривичниот законик ги уредува основните поими во кривичното законодавство. Од посебно значење за финансиските истраги се поимите - приноси од казниво дело, имот и предмети. Според КЗ, под поимот *приноси од казниво дело* се подразбира секој имот или корист прибавена посредно или непосредно со извршување на казниво дело, како и принос од казниво дело сторено во странство, под услов во времето кога било сторено да било предвидено како казниво дело и според законите на државата, во којашто е сторено, и според законите на Република Македонија. Под поимот *имот*, според КЗ, се подразбира пари или други инструменти за плаќање, хартии од вредност, депозити, друга сопственост од секаков вид - материјална/нематеријална, движна/недвижна, други права врз предметите, побарувања, како и јавни исправи и легални документи за сопственост и актива во пишан/електронски облик или инструменти со коишто се докажува правото на сопственост или интерес во таквиот имот. Под поимот *предмети* се подразбираат движни и недвижни предмети што се целосно/делумно искористени, или требало да бидат искористени, или настанале со извршување на кривично дело.

1.3.3 Законот за спречување на перење пари и финансирање тероризам

Со овој закон се регулират мерките, дејствата и постапките што субјектите и надлежните органи и тела треба да ги преземат заради откривање и спречување на перење пари, поврзани казниви дела и финансирање тероризам. Со законот се регулираат и надлежностите на Управата за финансиско разнување што од своја страна има важна улога во откривањето на случаите на перење пари и финансирање тероризам. Во контекст на овој закон, „привремени мерки“ се времената забрана за користење или располагање со пари,

²⁴¹ *Ibid.*, 485 стр.

хартии од вредност, фондови или друг имот, времено чување и обезбедување врз основа на одлука издадена од страна на суд или друг надлежен орган во постапка утврдена со закон.²⁴²

1.3.4 Законот за банките

Со законот за банките се уредува основањето, работењето, супервизијата и престанокот на работење на банките и на филијалите на странските банки во РСМ, како и отворањето и работењето на филијали на банките од земјите-членки на Европската унија. Од посебено значење во овој закон претставува банкарската тајна. Според законот, банките треба да ја симнат банкарската тајна во следниве случаи:²⁴³

- По писмено барање на надлежен суд за водење постапки во рамките на неговите надлежности;
- За потребите на Народната банка или на друг супервизорски орган, овластен со закон;
- По писмено барање на Управата за јавни приходи за водење постапки во рамките на нејзините надлежности;
- Ако податоците ѝ се соопштуваат на Управата за спречување на перење пари и финансирање тероризам, согласно со законот;
- Ако податоците ѝ се соопштуваат на Управа за финансиската полиција, согласно со законот.

1.3.5 Националните стратегии во однос на финансиските истраги

Во 2017 година, Владата на Република Македонија донесе стратегија за јакнење на капацитетите за водење на финансиски истраги и конфискација на имот и акциски план за нејзино спроведување во период од 2018 до 2020 година. Основните цели на овој стратегиски документ беа насочени кон обезбедување ефикасност на органите за спроведување на финансиските истраги, зајакната меѓуресурска соработка, зајакнување и усогласување на правната рамка, зајакнување на капацитетите преку обуки, како и заштита

²⁴² Законот за спречување на перење пари и финансирање на тероризам <https://ufr.gov.mk/wp-content/uploads/2020/05/ZSPFFT-nov-2022.pdf>

²⁴³ Член 112, став 3 од Законот за банките („Службен весник на Република Македонија“, бр. 67/07, 90/09, 67/10, 26/13, 15/15, 153/15, 190/16 и 7/19 и „Службен весник на Република Северна Македонија“, бр. 101/19, бр. 122/21).

на човековите права.²⁴⁴ Притоа, биле идентификувани поголем број мерки, систематизирани во пет (5) стратегиски цели, и тоа:

- I. Ефикасни органи за спроведување на финансиските истраги;
- II. Зајакната и ефикасна меѓуресурсорска соработка;
- III. Зајакнување и усогласување на правната рамка;
- IV. Зајакнување на капацитетите преку обуки; и,
- V. Заштита на човековите права.

Со стратегијата се предвидуваше основање на посебна организациона единица во Министерството за внатрешни работи, Царинската управа на Република Македонија и во Управата за финансиска полиција, чијашто основна дејност е насочена кон спроведување финансиски истраги. Исто така е формирана и Канцеларијата за поврат на имот (Asset Recovery Office - ARO) во склоп на Вишото јавно обвинителство во Скопје.

Стратегијата за јакнење на капацитетите за водење финансиски истраги и конфискација на имот (од 2021-2023 г.) претставува континуитет на претходната стратегија и активностите предвидени во претходната стратегија. Целта на стратегијата (2021-2023) е натамошно унапредување на капацитетите за водење на финансиските истраги и конфискација на имот. Според стратегијата, финансиските истраги треба да се спроведуваат со почитување на човековите права на засегнатите лица и заштитата на личните податоци.²⁴⁵ Исто така, се посочува дека финансиските истраги треба да бидат пропорционални, да се спроведуваат без дискриминација и да бидат оправдани, со оглед на сомнежот за стореното кривично дело.²⁴⁶ Притоа, особено важни се следниве две активности:

- Евидентирање на движењето на имотот во текот на извршувањето на кривичното дело;

²⁴⁴ Стратегијата за јакнење на капацитетите за водење на финансиски истраги и конфискација на имот за периодот од 2021-2023 година со акциски план, достапна на: https://vlada.mk/sites/default/files/dokumenti/strategii/strategija_za_jaknenje_na_kapacitetite_za_vodenje_finansisk_i_istragi_i_konfiskacija_na_imot_za_periodot_2021-2023_godina_so_akciski_plan.pdf

²⁴⁵ Стратегијата за јакнење на капацитетите за водење на финансиски истраги и конфискација на имот за периодот од 2021-2023 година со акциски план, Влада на РСМ. https://vlada.mk/sites/default/files/dokumenti/strategii/strategija_za_jaknenje_na_kapacitetite_za_vodenje_finansisk_i_istragi_i_konfiskacija_na_imot_za_periodot_2021-2023_godina_so_akciski_plan.pdf

²⁴⁶ *Ibid*

- Споделување на информациите со другите органи, вклучени во финансиската или криминалистичката истрага, за конкретното кривично дело или осомничено лице.

Стратегијата дава насоки што треба да се преземат за ефективна финансиска истрага. Според стратегијата, ефективната финансиска истрага, со цел конфискација на нелегален имот, претпоставува надлежните органи вклучени во финансиската истрага да имаат можност да добијат целосна финансиска слика за осомничените физички и правни лица и за нивните блиски роднини и за други со нив поврзани лица.²⁴⁷ Целосната слика подразбира увид во базите на податоци поврзани со сопственост на возила, мотори, пловни објекти, авиони, недвижен имот, хартии од вредност, податоци за вработување, податоци за банкарски сметки, удел на сопственост во правни лица и слично.²⁴⁸ Со стратегијата се утврдува и обемот на финансиската истрага што, според стратегијата, мора да опфати неколку важни истражни и аналитички активности што се однесуваат на:²⁴⁹

- Пребарување и идентификување на имотна корист и откривање на видот, вредноста и примателот на имотната корист;
- Идентификување на сите можни трансфери на имотна корист од страна на осомничените или другите приматели на имотна корист кон блиските роднини или другите поврзани лица и сите околности поврзани со тие трансфери;
- Откривање на другиот имот со којшто располага сторителот на кривичното дело и примателот на имотната корист;
- Откривање на околностите на дејствието и однесувањето на осомничениот или примателот на имотна корист, што би укажало на опасност дека имотната корист ќе се искористи за понатамошно инкриминирачко дејствување или дека постои специфична опасност конфискацијата на имотот да биде невозможна или отежната по завршувањето на кривичната постапка;
- Финансиската истрага треба да резултира со откривање на другиот имот што одговара на противправно стекнатата имотна корист што би бил предмет на конфискација, доколку не се најде имотот што е стекнат со кривичното дело.

²⁴⁷ *ibid*

²⁴⁸ *Ibid*

²⁴⁹ *Ibid*

Стратегијата набројува и други важни елементи за ефективноста на финансиските истраги и ја издвојува соработката што подразбира координирана и ефикасна работа на органите што се занимават со кривични истраги и ги спроведуваат финансиските истраги.

1.4. Институционална рамка за спроведување финансиски истраги

Институционалната рамка за спроведување на финансиските истраги ја сочиниваат повеќе субјекти што, на одреден начин, придонесуваат во рамките на истрагата. Главните субјекти се: јавните обвинителства, Управата за финансиска полиција, Управата за финансиско разнузнавање и Управата за јавните приходи.

Јавното обвинителство - претставува самостоен и единствен орган, надлежен да ги гони сторителите на кривични дела. Работата на јавното обвинителство е регулирана со Уставот на Република Северна Македонија, Законот за јавното обвинителство и со Законот за кривичната постапка.

Со Законот за јавното обвинителство, меѓу другото, се уредува организацијата, надлежноста и функционирањето на јавното обвинителство. Согласно со законот, на државно ниво функционираат 22 основни јавни обвинителства, четири виши јавни обвинителства (во Скопје, Битола, Штип и во Гостивар) и Основно јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција. Надлежноста на јавните обвинители е уредена со Законот за јавното обвинителство и Законот за кривичната постапка.

Со Законот за кривичната постапка, донесен во 2010 г., на јавниот обвинител му се доверува и спроведувањето на истрагата што дотогаш беше во надлежност на истражниот судија. Јавниот обвинител, во текот на целата истражна но и во судската постапка, има активна улога. Улогата на јавниот обвинител е особено важна за рано откривање на имотната корист стекната преку криминални активности и определување привремени мерки. Во подрачјето на едно или повеќе јавни обвинителства за потребите на кривичната постапка може да се формираат истражни центри. Истражните центри ги сочинуваат припадници на правосудната полиција, како и лица вработени во јавното обвинителство. Во текот на истражната постапка, јавниот обвинител е должен да собира докази што одат на

товар и во прилог на осомничениот. Во оваа насока, јавниот обвинител на располагање ја има правосудната полиција и другите институции што имаат обврска на јавниот обвинител да му ги доставуваат бараните информации.

1.4.1. Правосудната полиција

Правосудната полиција ја сочинуваат припадниците на МВР, финансиската полиција и овластени припадници на Царинската управа, надлежни за откривање на кривичните дела. Во Министерството за внатрешни работи во 2019 г., во согласност со националната стратегија на Република Северна Македонија за јакнење на капацитетите за водење финансиски истраги и конфискација на имот, се формира посебна организациона единица за спроведување финансиски истраги. Согласно со член 46 од ЗКП, правосудната полиција, по службена должност или по наредба на јавниот обвинител, презема мерки и активности заради откривање и криминалистичко истражување на кривичните дела, спречување натамошни последици на кривичните дела, фаќање и пријавување на нивните сторители, обезбедување докази и други мерки и активности што можат да користат за непречено водење на кривичната постапка.

1.4.2. Управата за финансиска полиција

Финансиската полиција е основана во 2003 година со Законот за финансиска полиција („Службен весник на РМ“, бр. 55/02). Целта на овој закон е заштита на финансиските интереси на Република Македонија, преку откривање и криминалистичко истражување на кривичните дела - перење пари и други приноси од казниво дело, недозволена трговија, криумчарење, даночно затајување, како и другите кривични дела со противправна имотна корист од значителна вредност (член 1, точка 1). Со законот се воспоставува обврска за заштита на финансиските интереси на Европската унија преку откривање и криминалистичко истражување на кривични дела поврзани со користењето на средствата од програмите на Европската унија што Република Северна Македонија ги добива од буџетот на Европската унија (чл.1, т.2). Обврската за заштита на финансиските интереси на Европската унија е резултат на усвоените мерки од Европската унија. Една од тие мерки е донесувањето на Директивата (ЕУ) 2017/1371 за борбата против измамата за финансиските интереси на Унијата со помош на кривичното право. Според директивата,

земјите-членки треба да ги преземаат сите неопходните мерки со коишто секоја измама што влијае врз финансиските интереси на Унијата ќе претставува кривично дело, доколку е извршена намерно.

Надлежноста на финансиската полиција, според член 1, се ограничува на кривични дела таксативно наведени, како што се: перење пари, недозволена трговија, криумчарење, даночно затајување и дела за остварување имотна корист од значителна вредност.²⁵⁰

1.4.3. Управата за финансиско разузнавање

Управата за финансиско разузнавање има важна улога во спроведувањето на финансиските истраги. Таа располага со многубројни информации во врска со сторителите на к.д. перење пари и финансирање на тероризам благодарение на надлежноста за прибирање, обработување и доставување податоци за целите на спречување на перење пари и финансирање тероризам.

Управата е основана во 2001 г., со Законот за спречување на перење пари („Сл. весник на Република Македонија“, бр.70/2001), со назив Дирекција за спречување на перење пари. Со Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање на тероризам, дирекцијата го добива називот Управа за спречување на перење пари и финансирање на тероризам. Управата функционира како орган на државната управа во состав на Министерството за финансии. Управата за финансиско разузнавање е член на групацијата EGMONT.

Една од основните надлежности на Управата за финансиско разузнавање е да прибира, обработува, анализира и да чува податоци во врска со перењето пари и финансирање тероризам. Особено важна улога во финансиските истраги има надлежноста на управата да издава писмен налог на субјектот за привремено заджрување на трансакцијата. Навременето замрзување на трансакциите придонесува да не се губи трагата на парите и врз нив да се определи мерка за привремено замрзнување. Управата поднесува

²⁵⁰ Кривичниот законит поимот значителна вредност го дефинира во член 122: Под значителна имотна корист, вредност или штета, се подразбира корист, вредност или штета што одговара на износот на 50 просечни месечни плати во Републиката во времето на извршувањето на делото.

барање за определување привремени мерки до надлежниот јавен обвинител. Другите значајни надлежности на управата се аведени во продолжение:

- Поднесува налог за следење на деловниот однос до субјектот;
- Издава прекршочен платен налог;
- Поднесува барање за покренување на прекршочна постапка пред надлежниот суд;
- Изготвува стратегиски анализи за утврдување на трендовите и типологиите на перење пари и финансирање тероризам;
- Соработува со другите органи и тела за борба против перење пари и финансирање тероризам;
- Склучува договори за соработка и разменува податоци и информации со единиците за финансиско разузнавање на другите држави и меѓународните организации, вклучени во борбата против перење пари и финансирање тероризам.

Соработката со другите единици за финансиско разузнавање се врши врз принципот на реципроцитет и според обврските што произлегуваат од членството на Управата за финансиско разузнавања во EGMONT-групацијата.

Табела 17. Решенија за примена на привремената мерка за привремено задржување²⁵¹

Год.	Денари	Евра
2021	73.641.220,00	5.037.084,00
2022	771.674.848,00	704.306,00
2023	14.486,00	8.352,84

Како што спомнавме, една од надлежностите на управата е издавањето налог за привремено задржување на трансакциите или нивно блокирање. Во Табела 17, се прикажани податоците (од 2021-2023 г.), во однос на сумата од блокираните трансакции.

²⁵¹ Извор: Управата за финансиско разузнавање <https://ufr.gov.mk/wp-content/uploads/2020/05/%D0%93%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D0%B5%D0%BD-%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98-%D0%BD%D0%B0-%D0%A3%D0%A4%D0%A0-%D0%B7%D0%B0-2022-%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0-%D1%84%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD.pdf>

1.4.3 Управата за јавните приходи

Управата за јавните приходи има важна улога во откривањето на кривичните дела со коишто се прибавува имотна или друга корист, особено во случаите на даночно затајување, како и други финансиски измами. Функционирањето на УЈП е регулирано со Законот за управата за јавните приходи. Податоците со коишто располага управата за јавните приходи се значајни за финансиските истраги.

Освен основните надлежности на управата - наплата на даноци по разни основи (персонален данок, данок на добивка, социјални придонеси од задолжителното социјално осигурување), надлежноста на УЈП е да направи надзор над примената на мерките и дејствијата утврдени со Законот за спречување на перење на пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам врз приредувачите на игри на среќа во играчница (казино), правните/физичките лица кои ги вршат следниве услуги: промет на недвижности, ревизорски и сметководствени услуги, давање на совети од областа на даноците или давање на консултантски услуги, правните лица кои примаат во залог предмети и недвижности и здруженија на граѓани и фондации.

1.4.4 Државната комисија за спречување на корупцијата

Оваа комисија не е директно вклучена во финансиските истраги и нема истражни овластувања. Според член 93 од Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси, ДКСК може во одредени случаи да поведе постапка за испитување на имотната состојба на лицата врз кои, според законот, е надлежна да постапи. Според став 1 од овој член, *„Ако постои основано сомневање дека имотот на лицето кое, согласно со овој закон, е должно да поднесе изјава за имотна состојба и интереси е несразмерно зголемен во споредба со неговите редовни примања или примањата на членовите на неговото семејство, тогаш државната комисија поведува постапка за испитување на имотната состојба.“* Улогата на ДКСК е значајна бидејќи поседува податоци за имотот на функционерите и доколку постои сомнение, може да поведе иницијатива за кривично гонење.

1.5. Другите субјекти што можат да учествуваат во финансиските истраги

Освен органите на државната власт или судската власт, кои активно и директно учествуваат во спроведувањето на финансиските истраги, исклучително важна улога имаат и други субјекти од чијашто соработка зависи исходот на финансиската истрага.

1.5.1 Банките

Улогата на банките во финансиските истраги е несомнено клучна, особено во спречувањето и откривањето на случаите за перење пари. Според *The Economist*, преку банките глобално се испрани од 500 милијарди долари до 1,5 трилиони долари. Делокругот на работа на банките се уредува со Законот за банките.

Банките имаат обврска на јавниот обвинител да му доставуваат податоци поврзани со банкарските сметки и трансакциите. Според член 200 од ЗКП, Ако постои основано сомневање дека одредено лице на своите банкарски сметки прима, чува, пренесува или на друг начин располага со приноси од казниво дело, а тој принос е важен за истражната постапка на тоа кривично дело или според законот подлежи на присилно одземање, по образложено барање од јавниот обвинител, судот може да издаде решение со кое на банката или на другите финансиски институции ќе им нареди да му достават документација и податоци за банкарските сметки и други финансиски трансакции и работи на тоа лице, како и за лицата за кои основано се верува дека се вклучени во тие финансиски трансакции или работи на осомничениот, ако таквите податоци би можеле да бидат доказ во кривичната постапка.

Банкарската тајна претставува важен елемент во функционирањето на банките и банкарскиот систем со којашто се заштитуваат податоците што, според законот, се класифицирани како банкарска тајна (според Законот за банките, член 111, документите, податоците и информациите што се стекнати при вршење банкарски и други финансиски активности за поединечни лица и трансакции со поединечни лица, како и за депозитите на поединечни лица, претставуваат банкарска тајна). Законот за банките предвидува, во одредени случаи, симнување на банкарската тајна, особено при:

- Писмено барање од јавното обвинителство или надлежен суд за водење на постапки во рамките на неговите надлежности;
- Ако податоците ѝ се соопштуваат на Финансиската полиција;
- Ако податоците ѝ се соопштуваат на Управата за финансиско разузнавање;
- По писмено барање од Агенцијата за управување на одземен имот, во согласност со законот, итн..

1.5.2 Катастарот

Катастарот на недвижности е јавна книга и во неа се врши запишување на правото на сопственост и на другите стварни права на недвижностите, на податоците за недвижностите, како и на другите права и факти чиешто запишување е утврдено со закон.²⁵² Податоците што ги содржи катастарот се од големо значање за финансиските истраги, затоа што преку овие податоци се открива сопственоста на недвижностите и стварните права што ја товарат недвижноста. Агенцијата за катастар има важна улога и во случаите при спроведување привремени мерки врз недвижностите. Често, спроведувањето на овие мерки налага да се постапи со итност за да се избегне промена на правниот статус на недвижноста.

2. Компаративен преглед на правното и институционалното уредување на финансиските истраги со државите од регионот

2.1. Република Србија.

Правната основа за финансиските истраги се наоѓа во Законот за кривичната постапка, Кривичниот законик и во Законот за одземање на имотот произлезен од кривично дело, донесен во 2016 г., што претставува посебен закон (*lex specialis*). Иако финансиската истрага во ЗКП не е изрично спомнета, јавниот обвинител може да преземе дејствија во рамките на докажаните дејствија во функција на финансиско истражување - проверка на сметките и сомнителните трансакции, при основано сомнение кон осомничениот за

²⁵² Законот за катастар на недвижности („Сл. весник на Република Северна Македонија“, бр. 55/2013, 41/2014, 115/2014, 116/2015, 153/2015 и 192/2015).

кривично дело, за коешто е пропишано казна затвор од четири години или потешка казна и други кривични дела, такстативно наброени во овој член, поседува сметки или врши трансакции.²⁵³ Јавниот обвинител може да побара од судот да нареди надзор над сомнителните трансакции²⁵⁴ или, по барање од ЈО, судијата на претходната постапка може да побара од банката или друга финансиска институција привремено суспендирање на сомнителната трансакција.²⁵⁵ Финансиската истрага подетално е регулирана со посебен закон.

Имено, според посебниот закон, надлежна институција за вршење на финансиските истраги е специјализирана организациона единица во Министерството за внатрешни работи што е задолжена за откривање имот, произлезен од кривично дело.²⁵⁶

Финансиската истрага се поведува против сопственик на имот при основи за сомнение дека поседува значителен имот, произлезен од кривично дело. Законот ги дефинира поимите *сопственик*, *имот* и *имот произлезен од кривично дело*. За поимот имот законот дава широка дефиниција. Според законот, под имот се подразбира: *средства од секаков вид во Република Србија или во странство, материјални или нематеријални, движни или недвижни, проценети или непроценливи, со висока вредност, акции во правно лице и документи во која било форма што го докажуваат правото или интерес во врска со таквите средства. Приходите или другата корист остварена, директно или индиректно, од кривично дело, како и имотот во којшто е претворен или со којшто бил помешан, се сметаат за имот.*

За имот произлезен од кривично дело се смета имотот на сопственикот што очигледно е несразмерен со неговиот законски приход. Според овој закон, за сопственик се смета обвинетиот, соработникот на обвинетиот, оставителот, правниот следбеник или трето лице.

Спроведувањето на финансиската истрага е во надлежност на јавниот обвинител, и таа се поведува со наредба од ЈО. Во законот не постои дефиниција за финансиската истрага

²⁵³ Законik o krivicnom postupku ("Sl. glasnik RS", br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - odluka US i 62/2021 - odluka US)

²⁵⁶ Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivicnog dela ("Sl. glasnik RS", br. 32/2013, 94/2016 i 35/2019)

туку само опис на дејства што се преземаат во текот на финансиската истрага. Според член 17, во финансиската истрага се собираат докази за имотот, законските приходи, начинот на живот и трошоците на обвинетиот, соработникот на обвинетиот или починатиот, докази за имотот што го наследил правниот следбеник, односно докази за имотот и надоместокот со што имотот бил пренесен на трето лице.

Во член 18, се пропишува итно постапување на органите и лицата кои учествуваат во финансиската истрага. Оваа одредба ги опфаќа сите кои учествуваат во финансиските истраги почнувајќи од инситуциите и лицата кои поседуваат информации во врска со финансиските истраги, јавниот обвинител и специјализираната организациона единица за финансиски истраги.

Во однос на роковите за истрагата законот нема посебни одредби, туку се применуваат одредбите и правилата што важат за формалната истрага од Законот за кривичната постапка согласно со став 4, член 4 од посебниот закон.

2.2. Република Албанија.

Правната основа за финансиските истраги се наоѓа во ЗКП, иако и во овој случај финансиската истрага не се спомнува, односно се презема во зависност од видот на предметот. Во 2009 година, беше донесен Законот против мафијата (антимафија) врз основа на законот чијашто цел е борбата против организираниите криминални групи преку конфискација на нивниот имот. Во рамките на Законот против мафијата (антимафија), се наоѓа и правната основа за финансиските истраги. Освен наведените закони, јавниот обвинител на Република Албанија, во 2018 г., донесе упатство за истрага на имот, заплена и конфискација на имотна корист од кривични дела.²⁵⁷ Целта на донесувањето на упатството е обезбедување единство во примена на Законот против мафијата (антимафија), како и за зајакнување на законитоста и зголемување на ефективностa во борбата и превенцијата на организираниот криминал.

Законот против мафијата (антимафија), се применува врз имотот на одреден круг лица, следствено, и финансиските истраги се поведуваат врз лицата кои се опфатени со член

²⁵⁷ Udhëzim i përgjithshëm nr. 06 datë 20.11.2018.
https://www.pp.gov.al/rc/doc/udhezimi_6_i_vitit_2018_per_hetimin_pasuror_1421.pdf

3 од законот, и тоа: врз имотот на лицата над кои постои разумно сомневање, засновано на индиции дека лицето е член во криминални организации или структурирани криминални групи, терористички организации или вооружени банди, извршител на други кривични дела за терористички цели, извршител на кривични дела заради стекнување на противправна имотна корист и друго. Став 2 од овој член, го проширува кругот на лицата и тоа, врз имотот на лицата кои се блиски на осомниченото лице кои законот таксативно ги брои, врз имотот на физичките и правните лица за кои има доволно информации дека нивниот имот или нивната активност се во сопственост делумно/целосно, директно/индиректно, и се употребени или на некој друг начин овозможиле извршување на противзаконски активности од лицата од точка 1 од овој член.

Предмет на финансиските истраги се финансиските средства, богатството, економската, деловната и професионалната дејност, како и изворот на приходите на осомничените лица. Со упатството бр. 6, во јавното обвинителство кое постапува при првостепениот суд за тешки кривични дела, основан е посебен оддел за истрага на имот против имотот на лицата осомничени како учесници во организиран криминал, корупција и други кривични дела опфатени со Законот против мафијата (антимафија).

Јавниот обвинител мора да поведе финансиска истрага, кога при истрага на кривични дела за коишто постои разумно сомневање основано врз докази дека потекнува криминалниот продукт. Јавниот обвинител може да побара од судот заплена на имотната корист од кривичното дело и другиот имот што Кривичниот законик го дозволува.

Во член 8 од Законот против мафијата (антимафија), се пропишува обврската за доставување на документи и информации на јавниот обвинител, потребни за финансиската истрага. Јавниот обвинител, директно или преку правосудната полиција, има право да бара од органите на државната управа, правно или физичко лице, податоци или копја од документите што се неопходни за финансиската истрага, поведена врз имотот на лицата предвидени во овој закон.

2.3. Република Хрватска.

Во кривичното законодавство на Република Хрватска, правната основа за финансиските истраги се наоѓа во Законот за кривична постапка и Законот за канцеларијата за сузбивање на корупција и организиран криминал.

Dominitis litis на претходната постапка, според ЗКП, е јавниот обвинител. Според член 38 од ЗКП, државниот обвинител за делата кои се гонат по службена должност е должен и овластен за:

1. Преземање дејствија потребни за откривање на кривичните дела и пронаоѓање на сторителите;
2. Врши увид, дава налог, врши надзор над спроведувањето на увидите заради прибирање податоци, важни за спроведувањето на истрагата;
3. Донесува налог за поведување истрага и ја спроведува истрагата;
4. Презема потребни дејствија, наредување и надзор на увид заради утврдување и пронаоѓање на имот, стекнат со кривично дело, предлага мерки за обезбедување и конфискација на имотната корист.

Започнувањето, текот и прекинот на истрагата е предвиден во Глава XVII од хрватскиот ЗКП. Според член 216, истрага се поведува за кривични дела за коишто е пропишана затворска казна од 5 год. или потешка казна, освен во случаите предвидени во член 341, став 3 од ЗКП. Истрагата ја води државниот обвинител, кој исто така со наредба може спроведувањето на истрагата да му го довери на истражителот.

Законот за Управата за сузбивање на организиран криминал и корупција. Со овој закон се уредува организацијата, надлежноста и овластувањата на управата за сузбивање на организираниот криминал и корупција. За првпат, овој закон е донесен во 2001 г., кога е основана и управата, што ја раководи директор со мандат од 4 години. Директор на управата може да биде назначен заменик - државен обвинител. Управата за сузбивање на организираниот криминал и корупција функционира во следниве седум одделенија:

1. Одделението за истражување и документација;
2. Одделението за спречување на корупција и односи со јавноста;
3. Одделот за државните правобранители кои дејствуваат како обвинители (во натамошниот текст: обвинителско одделение);

4. Одделението за истражување на имотната корист стекната со кривично дело;
5. Одделот за меѓународна соработка и заеднички истраги;
6. Секретаријатот;
7. Службата за следење.

Одделението на обвинителите е задолжено за поведување истраги за утврдување на вредноста на стекнатата имотна корист, прибавена со извршување на кривичното дело, според член 21 од овој закон, и каде што се наоѓа на таков начин стекнатиот имот предлагајќи примена на мерките за обезбедување на присилна конфискација на тој имот, предвидено во овој закон и другите прописи.²⁵⁸

Одделението за истражување на имотна корист стекната со кривично дело е надлежно за спроведување на финансиските истраги. Според член 16а од законот, одделението за истрага на имотната корист стекната со казни дела, во договор и по наредба од заменик-директорот надлежен за предметот, спроведува истраги, доколку постојат основи на сомневање дека е остварена значителна имотна корист со кривичното дело предвидено во член 21 од овој закон.

Финансиската (имотна) истрага започнува со наредба од заменик-директорот на кого му е доверен предметот тогаш кога постојат основи на сомневање дека е остварена значителна имотна корист со к.д.. Според КЗ на Република Хрватска, вредноста на имотната корист и штетата е значајна ако надминува 60.000,00 куни. Цел на финансиската (имотната) истрага е утврдувањето на точната вредност на имотната корист, пронаоѓање на имотот стекнат со казнено дело и крајната цел - негова конфискација.

Составот на одделението за истражување на имотна корист, стекната со к.д., се состои од финансиски истражители, советници и стручни соработници. Одделението може да користи помош од службениците во рамките на другите органи - Министерство за финансии и Министерство за внатрешни работи, во согласност со ЗКП.

²⁵⁸ Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta
NN 76/09, 116/10, 145/10, 57/11, 136/12, 148/13, 70/17

2.4. Република Црна Гора.

Правната основа за поведување на финансиски истраги и во случајот на Република Црна Гора не се разликува од преостанатите држави, опфатени во овој труд. Правната основа за поведување на овој вид истрага се наоѓа во Законот за кривичната постапка и Законот за одземање на имотот што е стекнат со кривично дело.

Во ЗКП на Република Црна Гора, финансиската истрага не е посебно уредена, односно се води според правилата што важат за редовната истрага. Истрагата ја раководи јавниот обвинител. Имено, ЈО донесува наредби за спроведување на истрагата, ја спроведува истрагата и врши итни доказни дејствија во истрагата.²⁵⁹

Во член 257б, се пропишува прибавувањето на информации за банкарските сметки и трансакции. Според став 1 од овој член: *„Доколку постојат основи за сомневање дека одредено лице сторило, врши или се подготвува да изврши кривични дела за коишто се гони по службена должност, по предлог од државниот обвинител, истражниот судија може со решение да ја задолжи банката да достави податоци за банкарските сметки и банкарските трансакции на тоа лице, а заради откривање на сторителот и прибирање докази или заради лоцирање, идентификување на лице и потрага по лице кое е во бегство или лице за кое е распишана меѓународна потерница.“* Во ставовите (2 и 3), се предвидува казна за одговорното лице и правното лице ако не постапуваат во согласност со решението на истражниот судија. Финансиските истраги попрецизно се регулирани во Законот за одземање на имотот што е стекнат со кривично дело, а претставува посебен закон (*Lex specialis*).

Финансиските истраги се предвидени во Глава III. Според член 11 од овој закон, јавниот обвинител со наредба може да поведе финансиска истрага ако се исполнат условите предвидени во овој член, односно ако постои:

1. Основано сомнение дека имотната корист е стекната со кривично дело;
2. Основи на сомнение за сторено кривично дело, според чл.2, ст.1 од законот.²⁶⁰

²⁵⁹ Законик o krivicnom postupku ("Sl. list CG", br. 57/2009, 49/2010, 47/2014 - odluka US, 2/2015 - odluka US, 35/2015, 58/2015 - dr. zakon, 28/2018 - odluka US i 116/2020 - odluka US)

²⁶⁰ Член 2 пропишува конфискација на имот на лице кое е осудено за к.д.

- 1) киднапирање од член 164;
- 2) кривични дела против полова слобода од чл. 206, 208, 209, 210, 211, 211а и 211б;

Во член 12 од ЗОИСКД, се пропишува целта и обемот на финансиската истрага. Основната цел на финансиската истрага е прибавување на податоците и доказите за имотот, законските приходи/трошоци на сопственикот. Конкретно, државниот обвинител ги проверува:

- 1) Податоците и доказите за имотот на имателот или законскиот приход по одбивањето на даноците и другите давачки што се платени, како и за односот помеѓу приходите и имотот на имателот;
- 2) Податоци и докази за имот пренесен на трети лица или предаден на правен следбеник, како и за начинот на стекнување и пренос на тој имот;
3. Другите податоци и докази, важни за одземање на имотната корист, стекната со криминална активност.

Финансиската истрага е во надлежност на државниот обвинител. Имено, државниот обвинител преку издавање наредба ги насочува и координира дејствата на органите што учествуваат во истрагата.

Член 17, предвидува проширување на истрагата кон друго лице ако податоците, добиени од финансиската истрага, укажуваат на имотна корист стекната со криминална активност и пренесена врз друго лице, кое не е опфатено со наредбата за спроведување на истрагата, и тогаш, државниот обвинител ќе донесе наредба за проширување на истрагата, со цел да се опфати и другото лице.

-
- 3) кривични дела против имотот од чл. 240, 241, 242, 243, 244, 244a, 249, 250, 251 и 252;
 - 4) кривични дела против платен промет и стопанско работење од чл. 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 268, 270, 272, 273, 274, 276, 276a, 276b, 281 и 281a;
 - 5) неовластено производство, држење и пуштање во промет наркотични дроги од член 300;
 - 6) кривични дела против животната средина и просторното планирање од чл. 303, 305 и 307;
 - 7) кривични дела против безбедноста на компјутерските податоци од чл. 350, 352, 353 и 354;
 - 8) кривични дела против јавниот ред и мир од чл. 401, 401a, 402, 404 и 405;
 - 9) кривични дела против правниот сообраќај од чл. 412, 413 и 414;
 - 10) кривични дела против службената должност од чл. 416, 419, 420, 422, 422a, 423 и 424;
 - 11) кривични дела против човештвото и други добра заштитени со меѓународното право од чл. 444, 445, 446, 447, 447a, 447b, 447c, 447d, 449, 449a и 449b.

ДЕЛ 5.

ГЛАВА VIII КОНФИСКАЦИЈА ВО КОМПАРАТИВНОТО ПРАВО

1. Република Албанија

Организираните криминал и корупцијата се широко распространети појави и во соседна Република Албанија. Криминалните групи својата криминална дејност ја прошириле освен во Албанија и во Европа, но и пошироко, претставувајќи вистински проблем не само за органите на прогон во Република Албанија, туку и за европските и меѓународните органи на прогон. Според извештаите од меѓународните организации, Република Албанија важи за земја со високо ниво на корупција и организиран криминал. Според Transparency International, Република Албанија е на 110. место според индексот на перцепција на корупцијата.

Имено, албанската влада веќе презеде соодветни реформи во повеќе насоки. Во 2015 година, група експерти на високо ниво составена од експерти од Европската унија, од Соединетите Американски Држави и други меѓународни и локални експерти, ја претставија т.н. Анализа на правосудниот систем во Република Албанија пред Собраниската комисија за реформи во правдата. Извештајот од анализата покажа дека има високо ниво на корупција меѓу судиите и обвинителите, заедно со влијанието на политиката во судството.²⁶¹ Една од најважните реформи е вентингот во судскиот систем на којшто подлежат судиите и обвинителите. Реформата резултираше со многубројни разрешувања на судии и обвинители. Од 800 судии и обвинители, 500 се проверени, од кои 180 се разрешени од функцијата, а 70 доброволно ја напуштиле должноста.²⁶² Според податоците, главната причина за разрешување од функцијата е неоправданото богатство.

²⁶¹ Judicial vetting: a key policy tool to fight corruption in Albania <https://www.u4.no/blog/judicial-vetting> [пристапено на 14.8.2021 г.]

²⁶² EU, US urge Albania to keep vetting judges, prosecutors <https://apnews.com/article/europe-albania-united-states-judiciary-constitutions-7d2c5bbb10ddefe805e9d67fe8786cd9> [пристапено на 8.8.2022 г.]

Преостанатиот дел од реформата е поврзан со воведувањето закони за поефикасна борба против организирани криминални групи и корупцијата. Како резултат на тоа, беше усвоен таканаречениот *антимафија-закон*, чијашто цел е спречување и сузбивање на организиран криминал, трговија и корупција преку конфискација на имотот на лица кои имаат неоправдано економско ниво, како резултат на осомничена криминална активност. Законот против мафијата (антимафија), претставува уште една правна основа покрај постојните механизми што помагаат во конфискација на незаконски стекнат имот, особено од криминалните групи.

Правната основа за конфискација на имот се наоѓа во Кривичниот законик, усвоен со Законот бр. 7895 од 27.1.1995 г., и во Законикот за кривичната постапка, усвоен со Законот бр. 7905 од 21.3.1995 година. Во член 36 од Кривичниот законик на Република Албанија, се предвидува конфискација на предметите со коишто е извршено кривичното дело и продуктите од кривичното дело. Согласно со овој член, изрекувањето на конфискацијата е во надлежност единствено на судот. Со овој член, се предвидува конфискација на имот, исклучиво од страна на судот, на:

1. Предметите, употребени или наменети, за извршување на кривичното дело;
2. Приносите од кривично дело, вклучително и каков било имот, како и правни документи или инструменти што докажуваат други права или интереси врз имотот, добиен/стекнат, директно/индиректно од извршувањето на кривичното дело;
3. Награди, дадени или ветени, за извршување на кривичното дело;
4. Кој било друг имот, чијашто вредност одговара на приносите од криминалот;
5. Предмети, чиешто производство, употреба, поседување или отуѓување претставува кривично дело, дури и тогаш кога нема одлука за казнување.

Според Кривичниот законик на Република Албанија, конфискацијата е предвидена како дополнителна казна, при што на лицето му се одзема целиот имот, стекнат од криминални активности, но и тогаш кога таквиот имот е помешан со легално стекнат имот до вредноста на противправниот имот што се меша.²⁶³ Оваа предвидена конфискација се изрекува по завршување на кривичната постапка со којашто обвинетиот се прогласува за

²⁶³ Cukaј, (2019), 31 стр.

виновен. Освен непосредната имотна корист од сторителот на кривичното дело, во ставовите (2, 3 и 4) од член 36, се предвидува и конфискација на посредната имотна корист во случаите кога:

1. Приносите од казниво дело биле претворени, целосно/делумно, во друг имот;
2. Приносите од кривично дело се помешале со законски стекнати средства, па овие средства се одземаат до вредноста на приносите од казниво дело;
3. Приходите или другите бенефиции од приносите од криминал се предмет на конфискација; од имотот на којшто е трансформиран приносот од казниво дело или од имот со него што овие производи се мешаат, во иста мера и на ист начин, како и приносите од криминал.

Законикот за кривичната постапка содржи одредби за регулирање на привремените мерки за обезбедување докази, предмети и имот. ЗКП предвидува неколку видови привремени мерки - заплена во текот на кривичната постапка и заплена во текот на превентивната постапка. ЗКП во текот на кривичната постапка предвидува два вида заплена: заплена како доказно средство и заплена како мерка на безбедност.

Како мерка на безбедност се предвидени следниве два типа на заплenuвање:

1. конзервирана заплена,
2. превентивна заплена.

Конзервирана заплена значи замрзнување на имотот и негово чување од страна на органите на прогон, сè до моментот на користење за исполнување на финансиските обврски. Оваа мерка за обезбедување на имот се применува врз движен/недвижен имот на обвинетиот или врз побарувањата што ги имале кон другите лица. Мерката се изрекува по барањето од страна на обвинителот и со судска одлука.

Услов за изрекување на оваа мерка е да постојат основи на сомневање дека обвинетиот нема да може да ја плати паричната казна, да ги покрие трошоците на постапката и другите обврски кон државата.²⁶⁴ Оваа мерка се изрекува по барање од јавниот

²⁶⁴ Kodi I procedures penale i Republikës së Shqipërisë (ndryshuar me ligjet: nr. 7977, datë 26.7.1995, 8027, datë .11.1995, nr. 8180, datë 23.12.1996, nr. 8460, datë 11.2.1999, nr. 8570, datë 20.1.2000, nr.8602, datë 10.4.2000, nr. 8813, datë 13.6.2002, nr.9085, datë 19.6.2003, nr. 9187, datë 12.2.2004, nr. 9276, datë 16.9.2004, nr. 9911, datë 5.5.2008, nr. 10 054, datë 29.12.2008, nr. 145/2013, datë 2.5.2013, nr. 21/2014, datë 10.3.2014, nr.99/2014, datë 31.7.2014, nr. 35/2017, datë 30.3.2017; vendimet e Gjykatës Kushtetuese nr. 55, datë 21.11.1997, nr. 15, datë

обвинител врз движниот/недвижниот имот на обвинетиот. Мерката може да се изрекува и по барање од приватниот тужител.

За изрекување на конзервативна мерка за обезбедување на имот одлучува судот. Мерката престанува да важи во моментот кога одлуката за невиност или за запирање на постапката е правосилна.²⁶⁵

Превентивната заплена на имот се изрекува во случајот кога постои ризик дека со слободното располагање на предметот, поврзан со кривичното дело, може да се влошат или продолжат последиците на кривичното дело или може да овозможи извршувањето на други кривични дела. Оваа мерка се изрекува врз предмети со потекло од к.д. и кој било друг имот што може да се конфискува, согласно со член 36 од КЗ на Република Албанија.²⁶⁶

Предметите и имотот што се привремено одземени, може да се конфискуват само со одлука на судот што ги прогласува обвинетите за виновни.²⁶⁷ Ова подразбира дека обвинетиот треба со пресуда да биде прогласен за виновен за предметите или имотот да се конфискуваат како принос на кривичното дело, откако ќе се утврди врската меѓу кривичното дело и предметите што настанале од извршување на кривичното дело. Во сите други случаи кога е одлучено запирање на постапката или обвинетото лице е прогласено за невино, овие предмети не можат да бидат конфискувани иако обвинетиот не може да го докаже нивното законско потекло (освен предметите наменети/употребени за извршување на кривичното дело).²⁶⁸

Ваквото законско решение во практиката се покажало проблематично. Токму затоа се појави потребата за донесување нов закон со поголема поддршка на борбата против организираниот криминал, особено во делот за конфискација на нелегално стекнат имот.

Во 2009 година беше усвоен Законот за спречување и борба против организираниот криминал, трговија и корупција преку превентивни мерки против имотот (бр. 10 192 од

17.4.2003 dhe nr. 31, datë 17.5.2012 (Законот за кривичната постапка на Р. Албанија), достапен на https://www.pp.gov.al/rc/doc/kodi_i_procedures_penale_28_07_2017_1367_5285.pdf

²⁶⁵ *Ibid.*, член 271.

²⁶⁶ *Ibid.*, член 274 .

²⁶⁷ Според член 36 од КЗ на Република Албанија: „ Конфискацијата задолжително ја изрекува судот на лица кои извршиле кривично дело.... “.

²⁶⁸ Cukaj, Sekuestrimi dhe konfiskimi i produkteve të veprave penale, jashtë procedimit penal në Shqipëri në një këndvështrim krahasues me sistemin Amerikan të konfiskimeve. Administrimi i këtyre produkteve,

3.12.2009 г.), направен по примерот на италијанскиот „антимафија-закон“, чијашто цел е надминување на пречките при конфискацијата на имотот во текот на кривичната постапка.

Со донесувањето на Законот за спречување и борба против организираниот криминал, трговија и корупција преку превентивни мерки против имотот или, популарно наречен, „антимафија-закон“, на органите на прогонот им се дава инструмент за поефективно да се борат против бандите и криминалните организации со заплenuвање и конфискација на нелегалниот имот.

Целта на овој закон е спречување и сузбивање на организираниот криминал и трговијата со луѓе преку конфискација на имотот од лицата со неоправдано економско ниво, како резултат на сомнителни криминални активности.

Според член 3, одредбите од овој закон се применуваат врз имотот на лицата за кои постои разумно сомневање, засновано на индиции, дека се членови на криминални организации или структурирани криминални групи, терористички организации или вооружени банди, извршители на други кривични дела за терористички цели, извршители на кривични дела заради стекнување на противправна имотна корист и друго. Во став 2 од овој член, се проширува кругот на применување на законот, и тоа:

- врз имотот на лицата кои се блиски на осомниченото лице кои законот таксативно ги набројува;
- врз имотот на физичките и правните лица за кои има доволно информации дека нивниот имот или нивната активност се во сопственост, делумно/целосно и директно/индиректно, употребени или на друг начин овозможено извршување на противзаконски активности од лицата (од точка 1).

Законот има и ретроактивно дејство и важи за имотот на лица, стекнат пред стапувањето во сила на овој закон, под услов имотот да бил стекнат при негова наводна вмешаност во криминална активност, според овој закон.²⁶⁹

²⁶⁹Законот за превенција и борба против организираниот криминал, трговијата и корупцијата преку превентивни мерки против имотот. (Ligji për parandalimin dhe goditjen e krimit të organizuar, trafikimit dhe korrupsionit nëpërmjet masave parandaluese kundër pasurisë (LIGJ Nr. 10 192, datë 3.12.2009) (Ndryshuar me ligjin nr.24/2014, datë 20.3.2014).

Јавното обвинителство и полицијата прават прелиминарни проверки за имотот што треба да биде предмет на проверката. Иницијативата за проверка на одреден имот може да ја земе јавното обвинителство или таа може да биде иницирана од трети лица. Интересен е член 10, став 1, со дозволувањето на судот да презема посебни дејствија што не се изрично предвидени во законот заради решавање на предметот. Оваа формулација не е доволно јасна и прецизна бидејќи не одредува за какви дејствија станува збор и му остава на судот премногу слобода во име на решавање на предметите.

По барање од обвинителот, судот може да одреди мерка заплена на имот во случајот кога постои основано сомневање, врз основа на индиции што укажуваат дека лицето може да биде вклучено во криминални активности и поседува имот или приходи чијашто вредност очигледно не одговарат на нивото на пријавените приходи, добивки или законски активности и во случајот кога:

- а) Постои реален ризик за губење или отуѓување на средствата, имотот и други права врз кои може да се изрекува конфискацијата според одредбите на законот;
- б) Постојат основани сомневања што укажуваат дека поседувањето на имотот и извршувањето на одредени економски, деловни и професионални активности се во ризик или под влијание на криминална организација или, пак, може да овозможува криминална дејност.

Конфискацијата на имот, судската постапка за конфискација и управувањето на конфискуваниот имот се регулирани во Глава IV, Глава V и во Глава VI од Законот. Мерката конфискација се изрекува по барање од обвинителот, кој му ги доставува на судот причините врз чијашто основа е поднесено неговото барање за конфискација. Новост на законот е префлување на товарот на докажување врз обвинетиот, кој е должен да го докаже потеклото на имотот што подлежи на конфискација. При постапката за конфискација на имот, за разлика од таа во кривичната постапка, се применуваат одредбите од законикот за парнична постапка.

Доколку обвинетиот не е достапен, по барање од обвинителот, судот може да одлучи да продложи судењето, при што на обвинетиот му одредува адвокат. Доколку имотот е пренесен врз трети лица преку фиктивни правни дејствија, судот ги прогласува тие дејствија за ништовни.

Судот одлучува за конфискација на имот ако се исполнети условите, предвидени во член 24 од законот. За да биде прифатено барањето на обвинителството за конфискација на имот, треба да се исполнат сите услови што се таксативно наведени во овој член, и тоа:

- 1) Тогаш кога постои разумен сомнеж, врз основа на индиции, за учеството на лицето во криминални активности предвидени во член 3 од овој закон;
- 2) Тогаш кога не е докажано дека имотот има легално потекло или лицето не го оправдува поседувањето на средства или приходи што очигледно не одговараат на нивото на приходи, добивки или законски активности што се веќе пријавени.

Судот, исто така, може да го усвои барањето за конфискација на имотот во следниве случаи:

1. Кривичната постапка се запира од следниве причини:
 - 1.1 Нема доволно докази,
 - 1.2 Смрт на обвинетиот,
 - 1.3 Лицето не може да биде обвинето и не може да се осуди.
2. Обвинетиот се прогласува за невин заради:
 - 2.1 Нема доволно докази,
 - 2.2 Кривичното дело е извршено од страна на лице кое не може да биде обвинето или осудено.
3. Обвинетиот се гони за кривично дело кое се опфаќа со овој закон, но во текот на кривичната постапка се менува правната квалификација на кривичното дело, со што новото кривично дело останува надвор од опфатот на овој закон.

Конфискуваниот имот преминува во сопственост на државата. За управување на конфискуваниот и одземениот имот надлежна е Агенцијата за управување на одземен и конфискуван имот.

Со овој закон се основа и посебен фонд заради превенција на криминалот. Приходите добиени од конфискација на нелегално стекнат имот, во износ до 50 отсто за фискалната година, ќе служат за подобрување на функционирањето на кривичната правда.

Законот е проследен со низа критики од страна на стручната и научната јавност. Според адвокатот Даци, овој закон сериозно го повредува правото на презумпција на невиност. Новиот закон дозволува поведување постапка само врз основа на индиции, што е во

спротивност со унифицираната одлука од Високиот суд бр. 1, од 25.1.2007 година, во којашто се вели дека: *„Обвинителството мора да изведе докази со коишто се потврдуваат наводните факти. Овие докази треба да содржат доволно податоци и не треба да бидат само во форма на сомнежи, индикации, итн., ...“*. Оваа дефиниција на новиот закон е во спротивност и со Законот за кривичната постапка, затоа што законот, како и самиот Устав, забранува казнување на лица врз основа на неосновани докази и се гарантира принципот *„in dubio pro reo“*, односно какво било сомневање оди во корист на обвинетиот.

Во 2010 година, Хелсиншкиот комитет во Албанија иницираше постапка за оценување на уставноста на „антимафија-законот“ во уставниот суд. Според Хелсиншкиот комитет, албанскиот закон ги повредува основните права на човекот, како што се: повреда на правото на презумпција на невиност, правото на заштита на приватниот живот, правото на сопственост, ретроактивното дејствување на законот и префрлување на товарот на докажување врз обвинетиот.

Според Хелсиншкиот комитет, спорен е член 3, став 1, односно: *„одредбите на овој закон се применуваат врз имотот на лицата за коишто постои разумно сомневање, засновано на индикации дека лицето е член на криминални организации или структурирани криминални групи, терористички организации и слично.“* Оваа дефиниција, според тврдењата на ХКА, не е во согласност со стандардот, предвиден во Уставот на Република Албанија, во член 27, точка 2, допис в132, член 5 од ЕКЧП и во член 228 од Кривичниот законик на Република Албанија, *„разумно сомневање засновано на докази“*. Член 27 од Уставот предвидува дека: *„Слободата на личноста не може да биде ограничена освен ... кога постојат основани сомневања дека сторил кривично дело...“*, додека член 228 од Кривичниот законик предвидува дека: *„Мерките за безбедност не можат да се применуваат врз никого доколку не постои основано сомневање за тоа лице, основано на докази.“*

Според Цукај, стандардот на разумно сомневање заснован на докази е поврзан со мерките за обезбедување присуство на лица и обвинети во кривичната постапка, а не со превентивни мерки, насочени против имотот. Овој стандард е специфичен, тесно поврзан со кривичната постапка. При постапката против имотот, важно е гарантирањето на правото

за правичен и законски процес, без оглед на квалификацијата на податоците како доказ или индиции, од независен суд основан со закон.²⁷⁰

Покрај скепцитизмот и придружните критики за Законот против мафијата (антимафија), досега, што се однесува на неговата ефективност, може да се каже дека ги исполнил очекувањата. За разлика од 2013 година, кога се извршило конфискување на имот/предмети во износ од 700 илјади евра, статистиките покажуваат дека во последните години конфискацијата се применува ефикасно и ефективно. Според статистиките за 2019 година, станувало збор за конфискување имот/предмети во износ од 4 милиони евра и привремено одземање на имот/предмети во износ од 31 милион евра. Во 2021 година, биле конфискувани вкупно 21 предмет/имот со вредност од 5 милиона евра, додека привремено бил одземен имот/предмети во износ од 60 милиони евра.²⁷¹ Во 2022 година, извршено е конфискување на имот во износ од 24 милиони евра.²⁷²

2. Република Србија

Република Србија е една од државите што се соочуваат со највисока стапка на корупција и организиран криминал во регионот. Повеќе меѓународни извештаи ја идентификуваат Србија не само како транзитна дестинација туку и извор на психотропни супстанции и други нелегални активности. Организираните криминални групи се од типот на мафијашките групи, а нивната активност се проширува и надвор од Република Србија. Според *Global Initiative*, Србија има најлоша оцена за организираниот криминал во споредба со државите на Западен Балкан.²⁷³ Според извештајот, мафијашките групи во Србија уживаат заштита од политичките фигури и од обвинителите. Извештајот, исто така, покажува силна врска меѓу криминалните актери и политичарите, особено во медиумите,

²⁷⁰Сукан (2019), 240 стр.

²⁷¹ Извор: Агенција за управување на одземен и конфискуван имот во Република Албанија <https://aapsk.gov.al/wp-content/uploads/2021/06/AAPSK-Raporti-Vjetor-2020.pdf>

²⁷²Џуџи: Në 2022-shin u konfiskuan rreth 24 milionë euro asete të veprimtarisë kriminale <https://ata.gov.al/2023/01/11/cuci-ne-2022-shin-u-konfiskuan-rreth-24-milione-euro-asete-te-veprimtarise-kriminale/>

²⁷³ Global Organized Crime Index (2021), достапно на: <https://ocindex.net/country/serbia>

приватизацијата и јавните набавки, што им обезбедува значителна заштита на криминалците. Според извештајот, во политичкиот систем на земјата, вклучително и институциите за прогон, доминира владејачката партија, без соодветен надзор од страна на полицијата. Србија е исто така и едно од жариштата за недозволена трговија со оружје и наркотици. Република Србија е еден од најголемите производители на оружје во регионот. Оружјето произведено во Србија често се завршува во конфликтните региони на Блискиот Исток, но и во државите од западна Европа. Освен што претставува транзитна точка за пренос на хероинот од Авганистан преку Србија во западна Европа, Република Србија е исто така и голем производител на синтетични дроги и главен снабдувач на овој вид дрога на Балканскиот Полуостров.

Правната и институционалната рамка за конфискација на имот.

Република Србија е држава-кандидат за влез во Европската унија, со што презеде обврска да го усогласи своето законодавство со правото на ЕУ согласно со член 72 од Спогодбата за стабилизација и асоцијација, потпишана во 2008 година. Како резултат на обврската што произлегува од овој член, Република Србија има усвоено низа закони за хармонизација на кривичното законодавство со стандардите на Европската унија. Дел од реформите, преземени од Србија, се однесуваат на кривичното законодавство во делот на конфискација, што како институт ретко се применува. Иако е лесно да се одреди имотот и придобивките што се стекнати, судските органи честопати не изрекуваа мерки за конфискација на имотната корист, затоа што тогаш би се соочиле со проблемите на утврдување, докажување и конечно, задржувајќи ја вредноста на имотот така одземена, па посегнаа на полесно решение - да не се занимаваат со овој проблем.²⁷⁴

Правната основа за конфискација на имот, стекнат на нелегален начин, се наоѓа во Кривичниот законик, Законот за кривичната постапка и во Законот за конфискација на имот што потекнува од кривично дело.

Кривичниот законик во член 91, ја предвидува основата за одземање предмети. Според член 91, став 1: *„Никој не може да ги задржи предметите стекнати од извршување на кривичното дело.“* Според оваа одредба, предметите што се стекнати со

²⁷⁴ Ibid.

извршување на кривично дело ќе се одземат согласно со условите, предвидени во КЗ и судската одлука со којашто се утврдува извршувањето на кривичното дело.

Во член 92 од КЗ, се пропишани условите и начинот на конфискација на имотната корист, стекната со к.д.. Според став 1: *„На сторителот ќе му бидат конфискувани парите, вредните предмети и секоја друга имотна корист прибавена со кривичното дело, а доколку не е можна конфискација, сторителот ќе биде должен да предаде друга имотна корист што одговара на вредноста на имотот што го прибавил со извршување на кривичното дело, или произлезено од кривичното дело, или да плати паричен износ што одговара на стекнатата имотна корист.“*. Според оваа одредба, од сторителот на кривичното дело ќе се конфискува директната корист, стекната со извршување на кривичното дело - пари, други вредни предмети, и секоја имотна корист. Доколку конфискацијата на имотната корист не е изводлива, како алтернатива ќе се примени вредносната конфискација - со неа, од сторителот на кривичното дело ќе се конфискува другата имотна корист што одговара на вредноста на имотот што го прибавил со извршување на к.д. или произлегува од кривичното дело. Ако и овој случај не е можно конфискација на имотната корист, од сторителот ќе се бара да плати износ што одговара на прибавената имотна корист. Оваа одредба гарантира дека, дури и ако директната конфискација е неизводлива, од сторителот ќе се одземат незаконските стекнати придобивки. Став 2 од овој член, предвидува конфискација на имот од правно лице или физичко лице на кои им е пренесена имотната корист, без надомест или со надомест што очигледно не одговара со реалната вредност. Став 3, предвидува конфискација на имотната корист, доколку таквата корист е прибавена во корист на трето лице.

Исто така, не е ретко, извршувањето на кривично дело да резултира со одредени имотни последици за оштетениот, а тој да стекне право на остварување имотно побарување. За ова прашање се расправа во редовната кривична постапка, иако е прашање од споредно значење за кривичната постапка.²⁷⁵ Член 93, предвидува заштита на оштетениот на чијашто штета е стекната имотната корист. Според став 1, судот изрекува конфискација на имотната

²⁷⁵Glušćević & Radnović (2019), од100 – 115 стр.

корист само во случајот кога износот го надминува имотнотправното барање на оштетениот. Овој член предвидува два начина за намирување од конфискуваната имотна корист, и тоа:

1. Оштетениот кој во кривична постапка има поднесено имотнотправно побарување е упатен во граѓанска парница да побара намирување од конфискуваната имотна корист, доколку ја поведе парницата во рок од 6 месеци од денот на правосилноста на решението со коешто е упатен на парница;
2. Во случајот кога оштетениот во кривичната постапка не го поднесол имотнотправното барање, може да бара намирување од конфискуваниот имот, ако заради утврдување на своето побарување покренува граѓанска парница во рок од три месеци од правосилноста на одлуката за конфискација на имотот.

Имотно побарување по својата природа е последица на граѓански деликт и најлесно би можело да се реализира во граѓанска постапка. Сепак, оштетениот има многубројни причини да се обиде да го реализира своето барање во кривичната постапка. На овој начин, нема дополнителни трошоци за судски трошоци, тој се ослободува од обврската за прибирање докази поврзани со имотно-правното побарување, а со оглед на тоа што постапката е веќе започната, нејзината реализација е побрза и полесна.²⁷⁶ Дополнително, како што истакнува Грубач, „спојувањето е од корист за општиот углед на судството и квалитетот на судските одлуки бидејќи контрадикторностите во одлуките за кривични и граѓански прашања се многу помалку можни кога и двете се донесени од истиот суд.“²⁷⁷

Во Законот за кривична постапка се пропишуват процесните правила за изрекување на мерката конфискација, како и привремените мерки за обезбедување. Во член 535, е пропишана постапката изрекување на мерката безбедност, одземање предмети. Согласно со став 1 од овој член, предметите што, според Кривичниот законик, мора да се одземат заради заштита на интересот на општата безбедност и од морални причини ќе се одземат и кога судот нема да донесе пресуда со којашто обвинетиот ќе биде прогласен за виновен или со решение за мерка на безбедност, задолжително психијатриско лекување.

²⁷⁶ *Ibid.*

²⁷⁷ *Ibid.*

Во Глава XXII, во чл. 537–543, се пропишуваат правилата за конфискација на имотот и определување на привремените мерки за обезбедување. Член 538, став 2, пропишува: „Органот на постапката е должен да прибира докази во текот на постапката и да ги провери околностите што се важни за утврдување на имотната корист.“. Во овој случај, товарот на докажување е врз јавниот обвинител кој ја раководи и ја спроведува истрагата. Тој е должен во текот на истрагата да собере докази за утврдување на имотот и имотната корист.

Во член 539, се предвидуваат процесни гаранции за конфискуваниот имот на трети лица и правните лица. Во случај на конфискација на имот од други лица, на кои имотната корист им е пренесена без надомест или надомест што очигледно не одговара на вредноста на имотната корист или имотната корист е конфискувана од правно лице, судот ќе ги повика на распит овие лица или претставникот на правното лице, во текот на претходната постапка или во главен претрес, за да ги бранат своите интереси. Претходно наведените лица имаат можност во текот на постапката да предложат докази во врска со утврдувањето на имотната корист и да поставуваат прашања до обвинетиот, сведоците, вештаците, итн.. Присуството на овие лица не е задолжително и тие ќе бидат предупредени дека постапката ќе се спроведува и без нивното присуство.²⁷⁸

Конфискацијата може да се изрече со осудителна пресуда или со решение за определување безбедносна мерка, задолжително психијатриско лекување.²⁷⁹ Мерката конфискација се изрекува во пресудата со којашто обвинетиот се прогласува за виновен и се утврдува извршувањето на кривичното дело и во решението за определување безбедносна мерка, задолжително психијатриско лекување. Во случајот на потешкотии при утврдувањето на имотната корист и одолжување на постапката, судот ќе ја оцени, по слободна процена, имотната корист што треба да се конфискува.

Посебен закон (*lex specialis*) за конфискација на имот е Законот за конфискација на имот што е произлезен од кривично дело, донесен во 2013 година, и оттогаш два пати е изменет, во 2016 г. и во 2019 година.²⁸⁰ Законот е донесен следејќи го примерот на повеќе

²⁷⁸ Zakonik o krivicnom postupku ("Sl. glasnik RS", br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - odluka US i 62/2021 - odluka US)

²⁷⁹ Ibid., Член 541, став 1.

²⁸⁰ Законот за конфискација на имот што потекнува од кривично дело, прв пат е донесен во 2008 година.

држави што, во борбата против организираниот криминал и другите облици на кривични дела, усвојуваат посебна законска регулатива.

Законот е донесен од повеќе причини. Една од главните причини е поефективната борба против организираниот криминал, особено против мафијашките групи кои стануваат сè помоќни, исполнување на условите за европска интеграција, итн.. Донесувањето на посебен закон е неопходност за оние држави со низок степен на конфискација на имот и ретко се одлучуваат за оваа мерка. Анализата на статистичките податоци за работата на српското правосудство недвосмислено укажува дека полицијата, обвинителството и судовите првенствено се насочени кон утврдување на одговорноста и соодветно казнување на сторителите на кривичните дела, додека определување и конфискација на противправна имотна корист, освен ако е очигледно и лесно докажливо, генерално не се разгледува од овие власти.²⁸¹

Со Законот за конфискација на имот што произлегува од кривично дело се уредуваат условите, постапката и органите за откривање, конфискација и управување на имотот на физичките и правните лица стекнат со извршување на кривични дела.²⁸² Веднаш по неговото донесување, овој закон предизвика многубројни контроверзи кај стручната јавност, но преовладуваше мислењето дека претставува едно од најсеопфатните законски решенија на европско тло кое се занимава со конфискација на имот што произлегува од организираниот криминал. Законот воведо нова мерка на конфискација што се изрекува во посебна постапка со голем број специфики во однос на редовната кривична постапка и посебни органи или се формирани сектори во рамките на постојните тела со дадено ексклузивно овластување за спроведување на прописите во однос на новата мерка.²⁸³ Одредбите на овој закон се применуваат за тешки кривични дела, таксативно наведени во член 2, почнувајќи од кривичните дела на организиран криминал. Повеќето од кривичните дела, опфатени во овој член, се к.д. со коишто се стекнува имотна корист, како што се:

²⁸¹ Ilić, /Nikolić/ Majić/Melilo, Đ., (2009), 8 стр.

²⁸² Закон za oduzimanju imovine proistekle iz krivичnog dela ("Sl. glasnik RS", br. 32/2013, 94/2016 i 35/2019)Закон за конфискација на имот кој произлегува од кривични дела
https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_oduizimanju_imovine_proistekle_iz_krivичnog_dela.html

²⁸³ Merdović/Numanović (2023), 9 стр.

- против имотот (член 204, став 4; член 205, став 2 и 3; член 206, став 2; член 208, став 4; член 208б, став 3; член 214, став 3 и 4; и член 217, став 3 од Кривичниот законик);
- против стопанството (член 223, став 3; член 223а, став 4; член 224, став 3; член 224а, став 3; член 225, став 2 и 3; член 227, став 3; член 228, став 3; член 228а, став 3; чл. 230-233 и член 235, став 4; член 236, став 2; член 238, став 3; член 241, став 3; член 242, став 2; член 243, став 3; член 244, став 2; член 245, став 2-4 од Кривичниот законик);
- неовластено производство, држење и пуштање во промет наркотични дроги (член 246, став 1-4 од Кривичниот законик);
- против службена должност (член 359, став 3; член 363, став 3; член 364, став 3; член 366, став 5; член 367, ст. 1-3 и ст. 5 и 6; и член 368, став 1, 2, 3 и став 5 од Кривичниот законик);
- против интелектуалната сопственост (член 199, став 3; и член 201, став 2 од Кривичниот законик);

Со овој закон се опфатени и други тешки кривични дела како што се:

- тешко убиство (член 114, став 1; точка 4 и 5 од Кривичниот законик);
- киднапирање (член 134 од Кривичниот законик);
- прикажување, прибавување и поседување порнографски материјал и искористување на малолетно лице за порнографија (член 185, став 2 и став 3 од Кривичниот законик);
- против јавниот ред и мир (член 348, став 3; член 350, став 2 и став 3 од Кривичниот законик);
- против човештвото и други добра заштитени со меѓународното право (член 372, став 1; член 377, член 378, став 3; член 379, став 3; чл. 388-390 и член 393 од Кривичниот законик).

За одредени кривични дела, наведени во став 2, законот предвидува услов за примена на мерката конфискација. Во овој случај, мерката конфискација ќе се применува доколку вредноста на имотната корист, стекната со извршување на кривичното дело, односно

вредноста на предметот на кривичното дело, го надминува износот од 1.500.000 динари.²⁸⁴ Оваа клаузула е важна бидејќи ги издвојува кривичните дела со помала општествена опасност за коишто е доволно да се примени мерка одземање на финансиска корист предвидена во Кривичниот законик од потешки кривични дела.²⁸⁵

Странки во постапката за конфискација на противправниот стекнат имот се јавниот обвинител и сопственикот. Докази прибирани во тек на кривичната постапка можат да се користат во постапката за конфискација на имот стекнат на противправен начин. Овој член исто така предвидува вредносна конфискација, така што ако не е можно конфискација на имотот кој е прибавен со кривично дело ќе се конфискува имотна корист која одговора на имотната корист прибавена со кривично дело.²⁸⁶ Што се однесува на товарот на докажување (*onus probandi*), ни во Законот за конфискација на имот стекнат со кривично дело ни во ЗКП нема префрлување на товарот на докажување врз обвинетиот во однос на докажувањето на потеклото на имотната корист како што се предвидува обично во законите од овој вид. Моделот на товарот на докажување што го избрал законодавецот во овој случај е поделен меѓу јавниот обвинител и сопственикот. Ова е принципот на т.н на заедничкиот товар на докажување, кој дава најмногу гаранции да се зачува правото на правично судење и презумпцијата на невиност на обвинетиот (особено измените воведени со Закон/2013), а од друга страна овозможува ефикасност на имплементацијата мерка за конфискација на имот произлезен од кривично дело.²⁸⁷ Постапката за конфискација на имотот започнува со барање на јавниот обвинител кој барањето за конфискација го поткрепува со докази за сопственост на спорниот имот, околностите кои укажуваат дека имотот е стекнат со к.д. итн. Сопственикот на спорниот имот има право и можност побие и оспори претпоставката на јавниот обвинител.

Согласно со овој закон, како надлежни органи за откривање, одземање и управување на имотот што потекнува од к.д., се јавниот обвинител, судот, организациона единица на МВР (надлежна за финансиски истраги) и дирекцијата за управување на одземениот имот.

²⁸⁴ Zakon za oduzimanju imovine proistekle iz krivichnog dela ("Sl. glasnik RS", br. 32/2013, 94/2016 i 35/2019)

²⁸⁵ Merdović, B., Stojković Numanović, K., & Dragojlović, J. (2023). стр.87–109.

²⁸⁶ *Ibid.*, Член 4.

²⁸⁷ Gluščević (2015), 238 стр.

Со законот, исто така, се регулира и определувањето на привремените мерки и се предвидени две случаи кога во постои опасност дека конфискацијата на имот кој произлегува од к.д. би била невозможна. Во првиот случај јавниот обвинител поднесува барање за привремено одземање на имот. Барањето содржи податоци за сопственикот, квалификација на кривичното дело, имотот кој треба да се одземе, докази за имотот, околностите од кои постои основано сомневање дека имотот е резултат на к.д. и причини кои ја оправдуваат потребата за привремено одземање на имотот. Законот, исто така, предвидува должност за доставување на барањето до сопственикот на имотот кој во рок од 15 дена може да достави одговор на барањето за начинот на кој е стекнат имотот. Во однос на одобрувањето на барањето за привремено одземање на имот, надлежноста зависи од фазата на постапката. Надлежни се судијата на претходна постапка и советот пред кого се одржува главната расправа.

Вториот случај за определување на приврмени мерки се однесува кога јавниот обвинител директно одлучува за определување на привремено одземање на имот кога постои веројатност сопственикот да располага со имотот произлезен од к.д. пред да одлучи судот по барањето на јавниот обвинител. Во овој случај јавниот обвинител донесува наредба со која се забранува располагање со имотот и привремено одземање на имотот.

Судот наредува привремена конфискација на имотот доколку се исполнети следниве услови²⁸⁸:

1. Постојат основи на сомнение дека физичко или правно лице сторило кривично дело од член 2 од овој закон;
2. Постојат основи на сомнение дека имотот на сопственикот произлегол од кривично дело;
3. Вредноста на имотот, од точка 2 на овој став, го надминува износот од милион и петстотини илјади динари;
4. Постојат причини што ја оправдуваат потребата од привремено одземање (член 23, став 1).

²⁸⁸ Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivicnog dela ("Sl. glasnik RS", br. 32/2013, 94/2016 i 35/2019) https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_oduzimanju_imovine_proistekle_iz_krivicnog_dela.html

Согласно со член 38 од законот, јавниот обвинител поднесува барање за трајно одземање на имотот што произлегува од кривично дело во рок од шест месеци од денот на доставувањето на правосилната пресуда со која се утврдува дека е сторено кривичното дело, од член 2 од овој закон.

Барањето за трајно одземање на имотот кој произлегува од кривично дело мора да ги содржи следниве елементи

- правосилна пресуда;
- податоци за обвинетиот, односно соработник на обвинетиот;
- правниот назив на кривичното дело;
- означување на имот што треба да се конфискува;
- доказ за имотот што тужениот, односно соработникот на тужениот го поседува или поседувал и законски приход;
- околности што укажуваат дека имотот потекнува од кривично дело, односно околности што укажуваат на постоење очигледна диспропорција меѓу имотните и законските приходи;
- причини што ја оправдуваат потребата од трајно одземање на имот.

Одлука по барањето за трајна конфискација на имот судот донесува на главната расправа.

Во законот, исто така, се пропишуваат правилата за управување на конфискуваниот имот и правилата за меѓународна соработка.

Во однос на примената на мерката конфискација во практиката, статистиките покажуваат низок степен на примена. Причините за тоа, според теоритичарите, е бавноста на судскиот систем и недоволното применување на постојните закони.²⁸⁹ Во истата линија се надоврзуваат и другите автори, кои како проблем го лоцираат предолгото времетраење на кривичната постапка и условувањето на конфискацијата на имот со претходно донесување на пресуда.²⁹⁰

²⁸⁹ Merdovic, et al. (2023), 105 стр.

²⁹⁰ Kostik (2022), 51 стр.

3. Република Хрватска

Во Република Хрватска се усвоени низа закони кои ја регулираат конфискацијата на нелегално стекнатиот имот. Правната основа е поставена во Кривичниот законик како материјален закон и во Законот за кривичната постапка што ги регулира процесни аспекти на конфискацијата. Правна основа за конфискацијата претставуваат и другите закони - Законот за прекршоци, Законот за меѓународната правна помош во кривичната материја, Законот за судска соработка во кривичната материја со земјите-членки на Европската унија, како и Законот за одговорност на правните лица за кривични дела. Во 2011 година е донесен посебен закон за конфискација, Законот за постапката за конфискација на имотна корист стекната преку кривично дело или прекршок. Законот престана да важи во 2017 година.

Правната природа на конфискацијата во кривичното законодавството на Република Хрватска е предвидена како посебна казненоправна мерка. Со мерката конфискација се остварува универзалното начело предвидено во Кривичниот законик, дека никој не може да ја задржи имотната корист остварена со кривично дело.

Во Глава VIII, член 87, го опфаќа значењето и поимите употребени во Кривичниот законик. За поимот „имотна корист“ законодавецот се одлучил за екстензивна дефиниција. Според овој член, како имотна корист од кривично дело се смета непосредната имотна корист остварена со извршување на кривичното дело, имотот во којшто е претворена непосредната имотна корист од кривичното дело, како и секоја друга корист што е остварена од непосредната имотна корист од кривичното дело или имотот во којшто е преиначена или претворена директна имотна корист од кривичното дело, без оглед дали се наоѓа на територијата на Република Хрватска или надвор од неа. За утврдување на имотната корист во Хрватска се користи нето-принципот. Во оваа смисла, „имотната корист“ претставува нето-добивка со одбивање на трошоците, освен за лично вложениот труд на сторителот, а до износот што е остварен како зголемување на имотот“ со којшто сторителот се стекнал со наркотичната дрога (куповна цена).²⁹¹ Трошоците за набавување „не може да се претпостават, ниту може да се шпекуира за нив, но мора да се утврдат.“. Доколку нема „точни податоци“ за трошоците што настанале за набавување, судот треба имотната корист

²⁹¹Karas (2007), од 673-694 стр.

да ја утврди врз основа на слободна оцена согласно со чл. 466 од Законот за кривичната постапка.²⁹²

Конфискацијата во Кривичниот законик на Република Хрватска е предвидена во Глава VI, член 77 и член 78. Во Кривичниот законик се предвидени два вида конфискација: *обична конфискација* и *проширена конфискација*. Член 77, ги пропишува условите под кои може имотната корист да се конфискува. Според став 1, имотната корист ќе се конфискува со судска одлука со која што е утврдено дека било сторено кривично дело. Истиот став предвидува и конфискација на имот од трети лица, доколку имотната корист е пренесена, така што ќе му се одземе на лицето на кое му е пренесена, доколку не е стекната со добра волја.

Став 2 и став 3, се однесуваат на правата на оштетеното лице во однос на имотноправното побарување. Според став 2, ако на оштетениот му се досуди имотно побарување кое по природа и содржина одговара на стекнатата имотна корист, ќе се конфискува делот од имотната корист што го надминува досуденото имотно побарување. Во став 3, се предвидува тој (оштетениот) што не го остварил своето имотноправно побарување во кривичната постапка, судот да го упати оштетениот на парница.

Став 4, предвидува дека во неможност на конфискација на предметите или правата остварени како имотна корист, судот ќе му наложи на сторителот да плати соодветен противнадомест во паричен износ. Притоа, на сторителот му се дава можност плаќањето да го изврши на рати. Доколку висината на имотната корист е незначајна, судот може да одлучи да не ја конфискува.

Во член 78, се предвидува проширената конфискација. Во став 1, се определува кругот на кривични дела за коишто се применува проширената конфискација. Според овој став, проширена конфискација се применува за кривични дела за коишто е надлежно да постапи Канцеларијата за сузбивање на корупцијата и организираниот криминал и за делата од Глава XVII, што ги опфаќа кривичните дела за сексуална злоупотреба и експлоатација на деца и од Глава XXV, што ги опфаќа кривичните дела против компјутерските системи, програми и податоци. Кругот на кривични дела, за коишто е надлежна Канцеларијата за

²⁹² Ibid.

сузбивање на корупцијата и организираниот криминал, се определува во член 21 од ЗКСКО. Од анализата на кривичните дела опфатени во овој член, може да се заклучи дека некои кривични дела со коишто сторителот може да се стекне со голема финансиска корист (измама во деловното работење, изнуда) не се опфатени со надлежноста на КСКО.

Став 2, предвидува префрлување на товарот на докажување врз обвинетото лице. Според овој став, *„Ако сторителот на кривичното дело од ставот 1 на овој член има или имал имот што е непропорционален на неговите законски приходи, се претпоставува дека тој имот претставува имотна корист од кривично дело, освен ако сторителот не направи веројатно дека потеклото е легално.“* Од сторителот на едно од кривичните дела, предвидени во став 1, ќе се конфискува имот под услов тој имот да е непропорционален на неговите законски приходи. Откако обвинителот (УСКОК) ќе покаже (докаже) дека имотот во сопственост на сторителот е непропорционален со неговиот/нејзиниот легитимен приход, товарот на докажување се префрла на сторителот, односно тој/таа мора да покаже дека спомнатиот имот има легитимно потекло. Доколку сторителот не успее, се претпоставува дека неговиот имот претставува „принос од кривично дело: „Доколку сторителот на кривично дело од надлежност на Управата за спречување на корупција и организиран криминал поседува или поседувал имот што е непропорционален со неговиот/нејзиниот легитимен приход и доколку тој/таа не покаже дека имотот има легитимно потекло, се претпоставува дека овој имот претставува парична корист стекната со кривично дело.“²⁹³

Став 3, ја предвидува ситуацијата кога имотната корист, прибавена на незаконски начин, е измешена со имотната корист прибавена на законит начин.

Постапката за конфискација на противправниот стекнат имот се регулира со одредбите на Законот за кривична постапка.²⁹⁴ Во ЗКП, исто така се уредува и применувањето на приврмените мерки за обезбедување на имот.

Во глава XXVIII, се пропишуваат правилата за конфискацијата на имотната корист. Согласно со член 556, став 1, предметите што со закон мора да бидат одземени, ќе бидат

²⁹³Vidička & Prtenjača (2019), од 549-582 стр.

²⁹⁴ Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22) <https://www.zakon.hr/z/174/Zakon-o-kaznenom-postupku>

одземени. Предметите кои, според законот, можат да се одземат, може да се одземат и тогаш кога кривичната постапка не завршува со пресуда со којашто обвинетиот е прогласен за виновен. Според оваа одредба, предметите што треба да се одземат според закон, ќе се одземат и тогаш кога кривичната постапка нема да заврши со осудителна пресуда. Во случајот кога судот пропуштил да донесе одлука за конфискација во пресудата со којашто обвинетиот се прогласува за виновен, тоа може да го стори со посебно решение.²⁹⁵

Постапката за конфискација на имотната корист и одземањето на предмети се спроведува по предлог од овластениот обвинител. Постапката за конфискација на имот може да се спроведе и без предлог на овластениот обвинител и да се конфискува имотната корист остварена со противправно дејствие и вклучена во описот на кривичното дело од обвинението.

Во член 557а, се предвидени мерките за привремено обезбедување заради конфискација на имотната корист. Согласно со овој член, јавниот обвинител може, пред и по поведувањето на кривичната постапка, да предложи привремени мерки.

За одлучувањето во врска со привремените мерки, законот надлежноста ја поделил во зависност од фазата на постапката. До подигање на обвинителниот акт за предлогот за привремените мерки одлучува истражен судија. По подигнување на обвинението до неговото потврдување надлежен е обвинителниот совет, а откако ќе се потврди обвинението надлежен е судот пред кој ќе се одржи рочиштето. Сите правни дејства со коишто тужениот или друго лице на кое му е пренесена имотната корист по уписот на привремената мерка во јавниот регистар се ништовни.

Во член 557е, е определено времетраењето на привремените мерки. До поднесување на обвинителен акт, утврдување на рочиште врз основа на приватна тужба или поднесување предлог согласно со член 560а од овој закон, привремената мерка може да трае најмногу две години, а потоа за најмногу шеесет дена од доставувањето до државниот правобранител на известувањето за законитоста на решението со коешто е одземена имотната корист. Двегодишниот период не тече за време на прекилот на истрагата. Законодавецот вовел

контролен механизам за привремената мерка така што, на секои три месеци од определување на привремената мерка, судот ќе испитува дали постојат законски услови за натамошна примена на привремената мерка и ќе донесе решение за нејзино продолжување или укинување.

Во однос на конфискацијата на имотна корист прибавена со противправно дело, лицето на кое му е пренесена имотната корист ќе биде повикано на распит во претходна постапка и на сослушување. Присуството на лицето на кое му пренесена имотната корист не е задолжително и истиот ќе се предупреди во поканата дека постапката ќе продолжи и без неговото присуство.

Во однос на утврдувањето на висината на износот на имотната корист прибавена со противправно дело, член 559, предвидува во случајот кога при утврдувањето на имотната корист судот се соочи со пречки и потекошкотии што значително ќе ја одолжуваат постапката, тогаш судот по слободна оценка ќе ја утврди висината на имотната корист.

Согласно со член 560, конфискација на имотната корист судот ќе изрече во осудителна, т.е. пресуда за утврдување дека обвинетиот сторил противправно дело што е предмет на обвинението. Според оваа одредба, конфискација на имотна корист ќе се изрече со донесување на пресуда за да се утврди извршувањето на кривичното дело од страна на обвинетиот. Судот во пресудата со којашто се утврдува извршувањето на кривичното дело треба да ги наведе стварите и правата што претставуваат имотна корист остварена со кривично дело.

Во однос на применување на оваа мерка во практиката, во продолжение ќе направиме анализа на податоците, добиени од извештаите на државното обвинителство.

Во текот на 2023 година,²⁹⁶ вкупно 23.385.473,97 евра имотна корист се конфискувани во постапките пред државните обвинителства, Канцеларијата за сузбивање на корупција и организиран криминал, сите жупански и сите општински државни обвинителства, што е во просечните граници со оглед на периодот од 5 (пет) години (22.256.419,40 евра). Имотната корист е конфискувана од 742 лица, од кои 117 лица во

²⁹⁶ Извор: Државно обвинителство на Хрватска <https://dorh.hr/hr/izvjesca-o-radu/izvjesce-o-radu-drzavnih-odvjetnistava-u-2023-godini>

предмети што ги води Канцеларијата за сузбивање на корупција и организиран криминал од кои се конфискувал имот во износ од 6.162.752,74 евра.

Во текот на 2022 година,²⁹⁷ вкупно 28.944.463,8 евра имотна корист се конфискувани во постапките пред државните обвинителства, Канцеларијата за сузбивање на корупција и организиран криминал, сите жупански и сите општински државни обвинителства. Најголема количина на одземен имот, користен во изминатиот петгодишен период. Имотната корист е конфискувана од 915 лица, од кои е конфискувано вкупно 8.469.354 евра.

Во 2021 година²⁹⁸ е конфискуван имот од вкупно 866 лица, со вкупна вредност од 16,311,504.00 евра, од кои околу 7 милиони евра се конфискувани од страна на Управата за сузбивање на корупцијата и организираниот криминал.

Во 2020 година²⁹⁹ е конфискуван имот од вкупна вредност од 25,920,511.27 евра, а од нив 40 отсто (10 милиони евра) се конфискувани во предметите водени од Управата за сузбивање на корупцијата и организираниот криминал.

Во 2019 година,³⁰⁰ во сите општински државни обвинителства, вкупно е конфискувано имотна корист од 4,609,000 евра, од вкупно 643 лица.

Иако дел од стручната јавност смета дека конфискацијата во Република Хрватска се применува ректо,³⁰¹ ние нема да се согласиме со тој заклучок од повеќе причини. Имено, Република Хрватска е една од најразвиените држави во Западен Балкан и, според многу извештаи, вклучувајќи го и индексот за перцепција на корупцијата од *Transparency international*, Република Хрватска е рангирана на 57. место во светот. Според индексот на владеење на правото, таа е рангирана најдобро во рамките на Западен Балкан.³⁰² Според другите мерења, нивото на криминалитет во Република Хрватска е најниско во рамките на

²⁹⁷ Извор: Државно обвинителство на Хрватска <https://dorh.hr/hr/izvjesca-o-radui/izvjesce-o-radui-drzavnihi-odvjetnistava-u-2022-godini>

²⁹⁸ Извор: Државно обвинителство на Хрватска <https://dorh.hr/hr/izvjesca-o-radui/izvjesce-o-radui-drzavnihi-odvjetnistava-u-2021-godini>

²⁹⁹ Извор: Државно обвинителство на Хрватска <https://dorh.hr/hr/izvjesca-o-radui/izvjesce-o-radui-drzavnihi-odvjetnistava-u-2020-godini>

³⁰⁰ Извор: Државно обвинителство на Хрватска <https://dorh.hr/hr/izvjesca-o-radui/izvjesce-drzavnog-odvjetnistava-republike-hrvatske-o-radui-drzavnihi-odvjetnistava-u>

³⁰¹ Vidicka & Prtenjaca (2019). Стр.573.

³⁰² <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2023/Croatia/>

Европската унија.³⁰³ Оттаму, може да се заклучи дека конфискацијата на приноси од криминал е на задоволнително ниво. Тоа се должи на инвестирањето во човечкиот фактор. Според извештајот од државното обвинителство, во текот на 2023 година, во државните правобранителства каде што се формирани одделенија за истражување на стекната имотна корист кривично дело работеле 8 (осум) финансиски истражители кои им помагаат на државните обвинители во спроведувањето на финансиските истраги и извршување на сложени задачи, со цел да се открие потеклото на средствата и нивниот износ, незаконски стекнат имот, вклучително и компаративна анализа на податоци добиени од надлежните органи.

4. Република Словенија

Во законодавството на Република Словенија се предвидени двата вида конфискација, и тоа: *кривичноправната конфискација* и *граѓанско-правната конфискација*. Кривичноправната конфискацијата на имот и имотна корист (*in personam*) во Република Словенија се врши во согласност со Кривичниот законик и со Законот за кривичната постапка, додека граѓанската конфискација (*in rem*) е предвидена во Законот за одземање на имот од незаконски извори.

Конфискацијата на имот и имотна корист стекнати со кривично дело во Кривичниот законик на Р. Словенија е предвиден во Глава VII и ги опфаќа членовите од 74 до 77. Конфискацијата на имот, според КЗ, се води во согласност со начелото: „Никој не може да задржи имотна корист што е прибавена преку или како резултат на кривично дело.“. Имотот и имотната корист што потекнуват од кривично дело може да се конфискува само со одлука на судот со којашто се утврдува извршувањето на кривичното дело. Правната природа на конфискацијата, предвидена во КЗ на Р. Словенија, е предвидена како мерка. Словенечката теорија и судската практика не ја дефинираат конфискацијата на приносите од кривично дело како кривична санкција, иако тоа влијае врз имотот на осудено лице или

³⁰³ Numbeo, Crime in Slovenia, достапно на https://www.numbeo.com/crime/country_result.jsp?country=Croatia пристапено на 20.4.2024 година.

кое било друго лице до кое се упатува налогот за конфискација.³⁰⁴ Тоа што користа е добиена од криминал е само околност или предуслов за да се изрече оваа мерка. Слично, Уставниот суд ја дели фазата до осудата и фазата на конфискација на приносите од кривично дело.³⁰⁵

Член 75, се однесува на начините на конфискација на имотната корист што потекнува од кривично дело. Став 1, предвидува конфискување на имот и имотна корист, како што се пари, вредни предмети стекнати преку извршување на кривично дело или како резултат на кривично дело. Во случај на неможност за конфискување на овие предмети, законот предвидува применување на вредносна конфискација за да се конфискува другиот имот што одговора на имотната корист стекната преку извршување на кривичното дело или како резултат на кривичното дело. Во случај да не е можно извршувањето на вредносната конфискација, законот предвидува на сторителот или на примателот на имотната корист да му се наложува да плати паричен износ што одговара на прибавената имотна или парична корист.³⁰⁶ Став 3, предвидува конфискација на имотот и имотната корист од трети лица. Според овој став, имотот и имотната корист ќе се конфискува од трето лице ако:

- Имотот е пренесен врз трети лица, без надоместок или е платен надоместок што не одговора на вистинската вредност;
- Доколку знаеле или би можеле да знаат дека таквата имотна корист е добиена преку криминални активности или како нивни резултат.

Имотната корист ќе се конфискува и од блиските лица,³⁰⁷ на кои им е пренесена ако не докажат дека ја платиле вистинската вредност за таа корист. Ако имотната корист е стекната заеднички од повеќе лица, на секое лице ќе му се одземе делот што го стекнал; ако

³⁰⁴Longar,(2018).стр.434-447

³⁰⁵ *Ibid.*

³⁰⁶ Kazenski zakonik (Uradni list RS, št. 55/08, 66/08 – popr., 39/09, NPB1, 91/11, NPB2, 50/12 – UPB1, 6/16 – popr., NPB3, 54/15, NPB4, 38/16, NPB5, 27/17, NPB6, 23/20, NPB7, 91/20, NPB8, 95/21, NPB9, 186/21, NPB10, 105/22 – ZZNŠPP, NPB11, 16/23 in NPB12)

³⁰⁷ Законодавецот, во член 224, ги определува блиските лица: брачен другар или лице со кое живее во вонбрачна заедница или партнер од регистрирано истополово партнерство, роднина по крв во права линија, брат или сестра или друга крвна роднина во странична линија до трето колено, крвен роднина до второ колено, посвоител или посвоено дете, згрижувач или згрижувачко дете или против други лица со кои сторителот живее во заедничко домаќинство,

овој удел не може попрецизно да се определи, судот ќе го определи земајќи ги предвид сите околности на случајот.³⁰⁸

Заштитата на оштетеното лице се предвидува во член 76. Законското решение за заштита на оштетениот е идентично со законското решение што се предвидува во КЗ на Република Северна Македонија. Согласно со овој член, ако на оштетеното лице му е досудено имотнoправно побарување, судот ќе изрече мерка конфискација во делот што го надминува имотнoправното побарување на оштетеното лице. Во овој член се предвидени два случаја за намирување на оштетеното лице од конфискуваниот имот и имотна корист.

Во првиот случај, оштетениот што поднесол имотнoправно побарување во кривичната постапка може да бара намирување од конфискуваното доколку поведува спор во рок од шест месеци од правосилноста на одлуката со којашто е упатен на спор и ако во рок од три месеци, од денот на правосилноста на одлуката со којашто е утврдено неговото барање, побара намирување на конфискуваната вредност.

Во вториот случај, ако оштетеното лице не пријавило имотнoправно побарување, во кривичната постапка може да побара намирување од одземената вредност ако заради утврдување на своето барање поведе спор во рок од 3 месеци, од денот кога дознал за одлуката за конфискација, и најдоцна во рок од две години, од правосилноста на одлуката за конфискација на имотот и имотната корист, и во рок од три месеци, од денот на правосилноста на одлуката со којашто е утврдено неговото барање, побара намирување на пленетата вредност.³⁰⁹

Конфискацијата на имотната корист од правно лице се регулира во член 77 од законот. Согласно со овој член, ако во име на правно лице преку извршување на кривично дело или како резултат на кривично дело, таа корист ќе му се конфискува. Правилата предвидени во член 75, исто така, ќе се применуваат и врз правното лице..

Во 2012 г., во Кривичниот законик на Словенија се вовеле проширената конфискација за кривични дела извршени од страна на организираните криминални групи. Словенечкиот Кривичен законик предвидува интересно решение за конфискација на имотот

³⁰⁸ *Ibid*

³⁰⁹ *Ibid.*, член 76.

на организираните криминални групи. Според овој член, освен имотот и имотната корист, стекната преку кривично дело или како резултат на кривичното дело, од организираната криминална група ќе се конфискува и нивниот имот и имотната корист. Вториот став, од овој член, предвидува дека имотната корист што судот ја смета за стекната како резултат на криминални активности во криминална организација, исто така, ќе се конфискува од сторителот на кривично дело во рамките на криминална организација.

Во Законот за кривичната постапка во Р. Словенија, одземањето и конфискацијата на имот се предвидени во Глава III, во рамките на таканаречените посебни постапки. Во однос на финансиските истраги, словенечкиот ЗКП изречно не ги предвидува. Финансиската истрага се води според општите правила што важат за криминалистичката истрага. Според член 499, финансиската корист што е стекната со извршување или како резултат на кривично дело се утврдува по службена должност во кривичната постапка. Во член 499 од ЗКП, се предвидува обврска за надлежните институции, односно судот и другите тела, да соберат докази и да ги истражат околностите што се важни за утврдување на имотната корист. Во оваа насока, по предлог од јавниот обвинител, судот може да нареди замрзнување или привремено одземање на имотот тогаш кога постои опасност имотот да биде користен од страна на обвинетиот или преку трето лице за криминални активности, или тој имот да го скрие/отуѓи, со што значително ќе се отежни или ќе се оневозможи неговата конфискација. Привремените мерки на замрзнување или привремено одземање на имотот или имотната корист може да се применуваат и во претходната постапка, ако постои основа за сомневање дека е сторено кривично дело со кое е прибавена или како резултат на кое е прибавена финансиска корист за себе или за друг.

Во однос на одземањето на предмети, ЗКП предвидува дека предметите што, според КЗ, може или морат да се одземат и кога кривичната постапка не завршува со пресуда со којашто обвинетиот е прогласен за виновен, под услов да постои опасност дека тие предмети ќе бидат искористени за кривично дело или тоа го бараат интересите на јавната безбедност или причините на моралот. Судот во врска со одземањето на предметите донесува посебно решение тогаш кога постапката е завршена или запрена.³¹⁰ Против

³¹⁰ *Ibid.*

решението за одземање на предметите, сопственикот има право на жалба, ако смета дека не постои правна основа за одземање на предметите.

Надлежен за наредбата за определување на привремена мерка се донесува во зависност од фазата на постапката. Така, во предистражна и истражна фаза, наредбата ја донесува истражниот судија. По поднесување на обвинителниот акт, решение за определување на привремена мерка донесува претседателот на советот надвор од главната расправа и советот во текот на главната расправа. Извршувањето на решението, со коешто се определува привремена мерка, се прави без одлагање. Законот го обврзува тој што донесол решението за привремена мерка да му овозможува на осомничениот, обвинетиот или лицето чијшто имот е предмет на привремените мерки, да имаат увид и да бидат запознаени со сите списи на предметот.³¹¹

Против решението за определена привремена мерка е дозволен приговор во рок од 8 дена што не го одлага извршувањето на привремената мерка. Судот за приговорот одлучува на посебно рочиште при што ги сослушува странките. Ако судот не закажува рочиште за поднесениот приговор, ќе одлучува врз основа на поднесените материјали.

Членот 502b. се однесува на видот на привремената мерка. Според овој член, судот мора во решението за определена привремена мерка да го наведе детално имотот што е предмет на привремената мерка, видот на мерката³¹² и рокот за којшто е определена мерката и мора да биде образложена. Законот за извршување и обезбедување ги предвидува следните мерки за обезбедување:³¹³

- За да се обезбеди парично побарување, судот може да издаде кој било привремен налог што може да се искористи за да се постигне целта на обезбедувањето (Забрана за располагање со движни ствари, забрана за отуѓување или оптоварување на недвижноста или стварните права, итн.);

³¹¹ Види член 502, *Zakon o kazenskem postopku*, достапен на: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2012-01-1405?sop=2012-01-1405>

³¹² Видовите привремени мерки се предвидени во Законот за извршување и осигурување на Словенија *Zakon o izvršbi in zavarovanju* (Uradni list RS, št. 3/07 – uradno prečiščeno besedilo, 93/07, 37/08 – ZST1, 45/08 – ZArbit, 28/09, 51/10, 26/11, 17/13 – odl. US, 45/14 – odl. US, 53/14, 58/14 – odl. US, 54/15, 76/15 – odl. US, 11/18, 53/19 – odl. US, 66/19 – ZDavP-2M, 23/20 – SPZ-B, 36/21, 81/22 – odl. US in 81/22 – odl. US) достапен на <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1008>

³¹³ *Ibid.*, членовите 271, 272, 273.

- Судот издава привремен налог за обезбедување на непарично побарување ако доверителот докаже дека е веројатно дека побарувањето постои или дека ќе настане побарувањето против должникот;
- За да се обезбеди непарично побарување, судот може да издаде каков било налог што може да се искористи за да се постигне целта на обезбедувањето.

Овој член го регулира и времетраењето на привремените мерки. Времетраењето на овие мерки зависи од комплексноста на предметот. Судот при определување на овие мерки особено ќе ги земе предвид: фазата на кривичната постапка, видот и тежината на кривичното дело, важноста на предметот врз којшто е определена привремена мерка. Во зависност од фазата на предметот, законодавецот предвидел различни рокови за времетраењето на привремените мерки. Во предистражна фаза, како и по донесување одлука за поведување истражна постапка, привремената мерка може да трае до три месеци. По обвинението, привремените мерки можат да траат најмногу до шест месеци. Овој рок може да се продолжи во еднакви временски периоди. Според став 4, вкупното времетраење на привремените мерки во предистражна постапка најмногу може да траат една година, во истражна постапка најмногу 2 години и по подигање на обвинение до донесување првостепената пресуда најмногу 3 години. Според Лонгар, рокот предвиден за привремените мерки е краткотраен. Во интервал од 3 до 6 месеци, обвинителот мора да бара продолжување на рокот за привремените мерки. Тоа бара значителна посветеност на обвинителот и на судот бидејќи се закажуваат судски рочишта, образложение за барањето за продолжување на привремената мерка, и така натаму.³¹⁴

Согласно со член 503, судот може да определи конфискација на имотна корист со пресуда со којашто обвинетиот се огласува за виновен, во решение за судска опомена или во решение со коешто се изрекува воспитна мерка или во решение со коешто се определува мерка на безбедност, задолжително психијатриско лекување и нега во здравствена установа и задолжително психијатриско лекување на слобода, според КЗ.

*Закон за конфискација на имот од нелегално потекло*³¹⁵

³¹⁴ Longar (2018), 439 стр.

³¹⁵ Zakon o odvzemu premoženja nezakonitega izvora (Uradni list RS, št. 91/11, 25/14 in 53/18 – odl. US) Достапно на <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6267>

Со Законот за конфискација на имот од нелегално потекло се воспоставува систем на граѓанско-правна конфискација (*in rem*). Овој закон има за цел да ги надмине пречките и слабостите што се појавуваат при спроведувањето на конфискацијата во кривичната постапка (*in personam*), а за првпат е донесен во 2011 година.

Со овој закон се определуваат условите, постапката и надлежните органи за финансиска истрага, привремено одземање, привремено одземање, складирање, управување и конфискација на средства од незаконско потекло, одговорност на Република Словенија и меѓународна соработка во врска со постапките од овој закон.³¹⁶

За разлика од Законот на кривичната постапка, каде што финансиската истрага не беше изречно предвидена, туку таа се водеше според правилната криминалистичка истрага во Законот за конфискација на имот од незаконско потекло, во член 3, се предвидува финансиската истрага со којашто почнува постапката за конфискација на незаконскиот имот. Услов за спроведување на финансиската истрага е ако во преткривичната или во кривичната постапка постојат причини за сомневање дека индивидуални лица располагаат со имот од незаконско потекло што надминува 50 илјади евра.

Во член 4, се дадени дефинициите за поимите во овој закон - средства, финансиски средства, покојник или оставител, правен наследик, блиско лице, блиски членови на семејството, сопственик. Во овој член, исто така, се дефинира и поимот „каталошки криминал“ што означува кривично дело наведено во КЗ. Кривичните дела опфатени со поимот каталошки криминал се таксативно наброени: тероризам, финансирање на тероризам, трговија со луѓе, злоупотреба на проституција (член 175 од Кривичниот законик-1); прикажување, производство, поседување и пренесување на порнографски материјал (втор, трет и четврти став од член 176, КЗ-1); производство и промет на штетни средства за лекување (прв, втор, четврти и петти став од член 183 од Кривичниот законик-1); производство и промет на штетни прехранбени производи и други производи (прв, втор, четврти и петти став од член 184 од Кривичниот законик-1); неовластено производство и тргување со нелегални дроги, недозволен супстанции во спортот и прекурзори за производство на нелегални дроги (член 186 од Кривичниот законик-1); овозможување

³¹⁶ *Ibid.*

употреба на нелегални дроги или недозволен супстанции во спортот (член 187 од Кривичниот законик-1); организирање синџири со пари и нелегални игри на среќа (член 212 од КЗ-1); против стопанството (Глава XX и Глава IV од КЗ-1), за што може да се изрече казна затвор од три години или повеќе, примање поткуп (член 261 од Кривичниот законик-1), давање поткуп (член 262 од Кривичниот законик-1), прифаќање бенефиции за незаконска интервенција (член 263 од Кривичниот законик-1), давање подароци за незаконско посредување (член 264 од КЗ-1), злосторничко здружување (член 294 од Кривичниот законик-1), изработка и набавка на оружје и прибор наменети за кривично дело (прв став од член 306 од Кривичниот законик-1); неовластено производство и тргување со оружје или распрскувачки материи (член 307 од Кривичниот законик-1), друго кривично дело сторено во злосторничка организација или друго намерно кривично дело, за кое може да се изрече казна затвор од пет години или повеќе, ако од тоа може да се изведе имот од противзаконски потекло.

Обврската за докажување на законското потекло на имотот произлегува од член 5, став 1: *„Имотот е од незаконско потекло доколку не се докаже дека е прибавен од законски приходи или на законски начин.“*. Според став 2 се претпоставува дека имотот е стекнат незаконски ако постои очигледна диспропорција помеѓу обемот на имотот и приходите, даноците платени од лицето врз кое се води постапката.

Условите за почнување на финансиската истрага се допрецизираат во член 10, став 1 на законот, кој ги набројува следниве услови:

1. Во преткривичната или кривичната постапка се утврдува дека постојат или постоеле причини за сомневање дека осомничениот, обвинетиот или починатиот сторил кривично дело предвидено во каталогот;
2. Лицето од претходната точка располага, поседува, користи или ужива имот во врска со кој постојат причини за сомневање дека е од незаконско потекло, или располагал со таков имот или преминал на неговите правни наследници или го пренел на поврзани лица или е помешано со имотот на таквите лица; и,
3. Имотот од претходната точка не претставува имотна корист стекната со к.д. или како резултат на кривично дело предвидено во каталогот (каталошко кривично дело).

Во текот на финансиската истрага државниот обвинител може да предлага да се определи мерка привремено замрзнување и привремено одземање на имот.

Член 26, се однесува на почнување на постапката за конфискација на имотот од незаконско потекло. Постапката почнува со тужба на тужителот (во овој случај, обвинителот) против сопственикот (тужениот). Постапката се води според правилата, предвидени во Законот за парнична постапка. Постапката почнува со тоа што тужителот ги наведува фактите и предлага докази врз кои се заснова претпоставката за незаконитост на потеклото на имотот на тужениот.³¹⁷ Ако имотот е пренесен врз трети лица, тужителот исто така треба да предлага докази дека таквиот имот е пренесен без надомест.

Постапките за конфискација на имот во согласност со овој закон се третираат со приоритет. Обвинетиот може да ја оспори претпоставката од вториот став на член 5 од овој закон, ако докаже дека имотот не е од противправно потекло и претпоставката од член 6 од овој закон, ако докаже дека ја платил вистинската вредност за имотот.³¹⁸

По приемот на тужбата и по службена должност, судот проверува дали во постапката се вклучени и лицата кои имаат интерес.

Член 34, се однесува на пресудата за конфискување имот од незаконско потекло. Во пресудата што го одобрува тужбеното барање на тужителот, односно државното обвинителство, судот утврдува дека одреден имот потекнува од незаконско потекло и одлучува тој имот да стане сопственост на државата.

Петтиот дел од законот се однесува на извршувањето на решенијата за привремено обезбедување, привремено одземање и одземање на имотот од незаконско потекло.

5. Сојузна Република Германија

Конфискацијата во Германија е предвидена во рамките на Кривичниот законик (Strafgesetzbuch- StGB) во седмиот дел од член 73 и во Законот за кривичната постапка (Strafprozeßordnung StPO), каде што се предвидени процедуралните аспекти. Кривичното законодавство на СР Германија, во однос на конфискацијата на имот, во повеќе наврати

³¹⁷ Zakon o odvzemu premoženja nezakonitega izvora (Uradni list RS, št. 91/11, 25/14 in 53/18 – odl. US)

³¹⁸ *Ibid.*

претрпело измени и дополнувања. Последните промени во кривичното законодавство на СР Германија во однос на конфискацијата се евидентирани во 2017 година како резултат на обврските што произлегоа од Директивата 2014/42/ЕУ, усвоена од страна на Европскиот парламент и на Советот во однос на минималните правила за замрзнување, управување и конфискација на криминалните средства.

Кривичниот законик (*Strafgesetzbuch- StGB*)³¹⁹.

Во КЗ, конфискацијата на имот и имотна корист е предвидена како мерка. Според член 73, сè што е прибавено од извршување на противправно дело од страна на сторителот на делото или учесникот на делото, судот ќе нареди конфискација на тоа што е прибавено. Законот не прецизира какво дело, туку само наведува противправно дело, кое може да биде кривично или административно дело. Ако сторителот или учесникот во к.д. има стекнато корист од приносите, судот исто така ќе нареди конфискација на таа корист.

Проширената конфискација се предвидува во член 73а. Оваа мерка беше воведена уште во 1992 година со Законот против организираниот криминал, како резултат на реформа на многу различни области на кривичното право и процесното право во германскиот правен систем, со цел да се создадат поефикасни средства за спречување и справување со организираниот криминал.³²⁰ Согласно со став 1 од овој член, *„ако е сторено противправно дело, судот наредува конфискација на предмети што му припаѓаат на сторителот или учесникот и во оние случаи кога предметите се прибавени со други противправни дејствија или за такви дела.“* Може да се забележи дека проширената конфискација може да се определи во сите противправни дела за разлика од повеќето европски држави³²¹ каде што проширената конфискација се применува врз одредени кривични дела и исто така постојат неколку ограничувања за определување на мерката проширена конфискација. Од сторителот или учесникот во противправното дело ќе се конфискуваат предмети што не се директно поврзани за делото, како и предмети стекнати преку други противправни дела.

³¹⁹Criminal Code in the version published on 13 November 1998 (Federal Law Gazette I, p. 3322), as last amended by Article 2 of the Act of 22 November 2021 (Federal Law Gazette I, p. 4906)

³²⁰Schunke (2018). Глава 4

³²¹ Во КЗ на држави како Хрватска и Австрија, проширена конфискација се применува за кривични дела таксативно наброени.

Конфискацијата на имотната корист од трети лица се регулира во член 73b. Согласно со овој член од лицето кое не е ниту сторител на противправното дело, ниту учесник, ќе се издава наредба за конфискација во следниве случаи:

1. Лицето има прибавено нешто од извршеното противправно дело и сторителот или учесникот во противправното дело дејствувал во име на наведеното лице;
2. Прибавениот предмет: а) пренесен без надоместок или без правна основа, б) пренесен врз лицето кое признало или би требало да признае дека тој предмет потекнува од противправно дело;
3. Прибавениот предмет: а) наследен од лицето во својство на наследник, б) му е пренесен на лицето во својство на странка која има право на наследување од задолжителниот дел од оставината или како наследник од тестамент.

Во однос на утврдување на имотната корист добиена од противправно дело, законодавецот се одлучил да се утврди според бруто-принципот. При пресметка на вредноста на прибавената корист се одбива секој трошок што е направен од страна на сторителот или учесникот во делото. Трошоците направени за извршување или противправното дело не се одбиваат.³²²

Законот предвидува конфискација на предмети што претставуваат опасност за јавниот ред и мир. Според член 74b, предметите што, според околностите и нивната природа, претставуваат ризик за јавноста или постои ризик тие да се користат за извршување на противправни дела, ќе се конфискуваат и ако:

- Сторителот или учесникот на делото не е виновен,
- Сопственик е трето лице (лице освен сторителот или учесникот во делото).

Законот предвидува вредносна конфискација доколку не е можно конфискување на одреден предмет. Во случај да е невозможен предмет, затоа што сторителот или учесникот во противправното дело го продал или отуѓил, судот може да нареди конфискација на паричен износ од сторителот на делото паричен износ што е еквивалентен на вредноста на предметот.³²³

³²² Strafgesetzbuch – StGB, достапен на https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html#p0656

³²³ *Ibid*,

Новост во новиот Кривичен законик претставува „независната конфискација“, предвидена во член 76а. Независната конфискација се применува кога е невозможно да се гони или осуди одредено лице за кривично дело. Во овој случај, судот самостојно дава наредба за конфискација ако се исполните законските услови. За да може да се определи ваков вид конфискација, претходно треба да има иницијатива за гонење, овластување или барање за гонење од друга држава.

Независната конфискација се применува за делата, таксативно наброени во став 4 од член 76-а, т.н. каталошки дела. Во каталошките дела се предвидени противправни дела од повеќе закони вклучително и Кривичниот законик. Имено, независната конфискација е предвидена за тешките кривични дела, со коишто се ризикува безбедноста на државата, и за економските кривични дела.

Законот за кривичната постапка (*Strafprozeßordnung StPO*).

Процесните правила за конфискација и одземањето во ЗКП се предвидени во Глава III. Законот исклучува конфискација во неколку случаи. Судот со согласност од јавното обвинителство нема да изрекува конфискација ако е исполнет еден од следниве предвидени услови:³²⁴

1. Вредноста на тоа што е стекнато е незначајна,
2. Конфискацијата нема да има никаква последица со оглед на предвидената казна или мерка за превенција,
3. Постапката за конфискација би претставувала несразмерен напор или постапката на добивање одлука за другите правни последици на делото би била неразумно тешка.

Законот предвидува можност постапката за конфискација да се одвои ако би претставувала пречка или би ја одолжувала одлуката за другите правни последици на делото.³²⁵ Во однос на лицата кои не се обвинети, законот предвидува можност тие лица со наредба на судот да станат странка само во однос на делот што се однесува на конфискацијата на предметите. Ова законско решение му дава право на лицето, кое не е

³²⁴ Strafgesetzbuch – StGB(Federal Law Gazette I, p. 3322), as last amended by Article 2 of the Act of 22 November 2021 (Federal Law Gazette I, p. 4906)

³²⁵ *ibid*

странка во кривичната постапка, да стане странка, со цел да ги изнесе доказите и фактите во однос на имотот што е предмет на конфискација. Судот, исто така, може да не издаде таква наредба ако лицето со поднесок до судот, јавниот обвинител или друг надлежен орган се откажува од правото на приговор во однос на конфискацијата на имотот.

Законот детално ги регулира и другите процесни правила: сослушување на можните странки во постапката за конфискација во подготвителна постапка, овластувања на странките во постапката за конфискација во главната постапка, застапување на странките во постапката за конфискација, известувањето за датумот на главната расправа, жалбена постапка, конфискација по скратена казнена наредба, итн..

Во овој дел, исто така, се регулира и постапката за таканарачената независна конфискација. Надлежен за поднесување на барање за издавање на наредба за независна конфискација е јавниот обвинител или помошник - јавен обвинител³²⁶ Наредбата треба да ги содржи следниве елементи:

- Предметот или сумата пари еднаква на неговата вредност,
- Фактите што ја потврдуваат допуштеноста на независна конфискација.

Одлука за независна конфискација ќе донесе судот кој би бил надлежен, доколку одредено лице се соочи со кривично гонење. Надлежен е исто така и судот во чиешто подрачје е обезбеден предметот или имотот.³²⁷ Во член 437, се пропишани посебните правила за регулирање на независната конфискација. При донесување на својата одлука по однос на независната конфискација, судот своето уверување го заснова врз тоа, дали имотот или предметот е стекнат преку извршување на противправно дело, а помеѓу стекнатиот предмет и законските приходи на засегнатото лице постои несразмерност³²⁸. Судот може да го заснова своето уверување и врз следниве ситуации:

1. Исходот од истрагите за делото што ја иницираше постапката,
2. Околностите под коишто бил пронајден и обезбеден предметот,
3. Личните и економските околности на лицето.

³²⁶ Code of Criminal Procedure as published on 7 April 1987 (Federal Law Gazette I, p. 1074, 1319), as last amended by Article 2 of the Act of 25 March 2022 (Federal Law Gazette I, p. 571)

³²⁷ *Ibid*

³²⁸ *Ibid.*, член 437.

6. Република Италија

Станува збор за една од државите што веќе подолго време се справуваат и се борат против најопасните криминални групи, односно мафии, во светски рамки. Имено, организираниот криминал во Република Италија претставува не само голем проблем туку и предизвик за државата во борбата и сузбивањето на оваа појава. Во 60-тите и во 70-тите години на минатиот век, Италија ја зафати бран од политичко насилство и тероризам (познат како „оловни години“ - *Anni di Piombo*), при што криминалните организации (каков што е примерот со сицилијанската мафија - *Cosa Nostra* и со неаполската - *Camorra*) ја имаа главната улога во извршувањето насилство, што доведе до обновен фокус на борбата против организираниот криминал од страна на италијанската влада и агенциите за спроведување на законот.

Една од клучните пресвртни точки во борбата против организираниот криминал беше т.н. макси судење (*Maxi Processo*) во 1986 година, при што повеќе од 400 члена на сицилијанската мафија беа изведени пред судот во Палермо. Судењето, како голем успех за италијанскиот правосуден систем, ги изведе пред лицето на правдата и ги осуди многубројните високи членови на мафијата изрекувајќи им долготрајни затворски казни.

Оттогаш, италијанската влада продолжи да спроведува мерки за борба против организираниот криминал, вклучително и создавање на специјализирани единици против мафијата во рамките на полицијата и воведување закони насочени кон заплenuвање на имотот на криминалните организации. Сепак, организираниот криминал останува значаен проблем во Република Италија, при што различни групи продолжуваат да дејствуваат и да се вклучуваат во нелегални активности. И покрај многубројните успеси што Република Италија ги постигна во борбата против организираниот криминал, овој вид криминал сè уште претставува нерешлив проблем за државата.

Во однос на конфискацијата како еден од најефективните инструменти, донесени за борба против организираниот криминал, преку нејзиното спроведување се настојува да се намали економската моќ на мафијата. Конфискацијата во италијанското кривично законодавство била внесена во далечната 1930 година, во Кривичниот законик познат како

Codice Rocco. Во 1982 г., е донесен познатиот закон *Rognoni-La Torre* и со него за првпат во Кривичниот законик се воведува кривичното дело здружение од мафијашки тип.

Политичкиот и социјалниот пресврт во Италија, во XIX и во XX век, вклучително и порастот на организираниот криминал и корупцијата, ја наметнаа потребата за донесување закони со коишто се дозволува конфискација на имотот и имотната корист со потекло од криминални активности или корупција. За значајната улога на конфискацијата во борбата против организираниот криминал и коурпција во Италија сведочат и статистиките, објавени на веб-страницата *Statista* во периодот од 2020 год. до јули 2021 год., во однос на конфискуваниот имот и имотна корист, стекната од активностите на организираниите криминални групи, во вредност од вкупно 1,7 милијарди евра.³²⁹

Од воведувањето на законите против мафијата во Република Италија во 80-тите години од минатиот век, владата конфискуваше имот во вредност од милијарда евра од страна на криминалните организации. Според италијанската дирекција за борба против мафијата, во периодот од 1996 год. до 2020 год., од организираниите криминални групи во Италија бил запленет имот во вредност од вкупно 31,4 милијарди евра.³³⁰

Италијанското законодавство ги предвидува следниве два вида конфискација:

1. Превентивна конфискација (конфискација што не е заснована на пресуда),
2. Кривична конфискација (конфискација што е заснована на пресуда).

Во продолжение, следува краток хронолошки осврт на законите што ја уредуваат конфискацијата во италијанското законодавство.

Законот 575/1965.

Законот 575/1965 е донесен на 31 мај 1965 година. Тој содржи одредби против криминалните организации од типот на мафијата, вклучително и странските криминални организации и за првпат, во законодавството на Италија, се спомнува зборот *мафија*.

³²⁹Value of assets seized and confiscated from organized crime in Italy from August 2020 to July 2021. <https://www.statista.com/statistics/743673/value-of-assets-seized-and-confiscated-from-mafia-in-italy/> [пристапено на 10.1.2022 г.].

³³⁰Values of seizures and confiscations from 1992 to 30/06/2023. <https://direzioneeinvestigativaantimafia.interno.gov.it/statistical-surveys/?lang=en> [пристапено на 10.1.2022 г.].

Донесувањето на овој закон се смета за почетна точка на италијанската антимафијашка политика. Законот е донесен како резултат на појавувањето на организираниот криминал и растечката моќ и влијание на мафијата во Италија. Законот го прошири законодавството од 1956 година во врска со поединците кои се сметаат за „општествено опасни“ за оние „осомничени за припадност на здруженија од типот на мафија“. Мерките вклучуваат посебен надзор, можност да се нареди осомничен да престојува на дизајнирано место надвор од неговата домашна област и суспендирање на јавно издадени лиценци, грантови или овластувања. Законот им даде овластување на јавниот обвинител и на началникот на полицијата за идентификување и следење на средствата од секој осомничен за вмешаност во здружение од типот на мафија.³³¹

Законот Rognini – La Torre од 1982 година.

Законот *Rognini – La Torre*, или законот 646/1982, претставува пресвртна точка во борбата против организираниот криминал и корупцијата. Законот е именуван од страна на членовите на собрание, Francesco Rognoni и Pio La Torre, кои се залагаа за поостри мерки против организираниот криминал. Од неговото донесување во 1982 година, законот веќе неколку пати е изменет и дополнет. Најзначајна новина што ја донесе *Rognoni-La torre* законот, е воведувањето на член 416 bis во Кривичниот законик на Република Италија. Овој член за првпат почна да се применува во најголемиот судски процес, познат како *Maxi Processo* што се водеше против сицилијанската мафија од 1986 год. до 1992 год., при што беа обвинети повеќе од 475 члена на мафијата.

Според член 416 bis, злосторничкото здружение од типот на мафијата е посебна форма на криминално здружение со следниве главни карактеристики:³³²

1. Неговите членови ја користат застрашувачката моќ на организацијата и добиениот код на тишина и заплашување, без оглед на извршувањето акти на насилство или закана.
2. Учесниците на здружението од типот на мафија користат застрашувачка моќ со цел:
 - Извршување на кривични дела;

³³¹ Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Antimafia_Commission [пристапено на 10.1.2022 г.].

³³² Cardamone,(2016) Criminal prevention in Italy: from the “Pica Act” to the “Anti-Mafia Code” Europeanrights.eu http://www.europeanrights.eu/public/commenti/bronzini1-Cardamone_Criminal_prevention_in_Italy_2.0.pdf [пристапено на 20.3.2022 г.].

- Стекнување, директно/индиректно, управување или други форми на контрола, на економски активности, лиценци, дозволи, јавни договори или услуги или добивање неправедни предности или профити за своите членови или други лица;
- Спречување на слободното искористување на правото на глас или обезбедување гласови за своите членови или други лица во текот на изборниот процес.

Заради намалување на економскиот капацитет и моќта на мафијата, со член 416 bis, е предвидена конфискација на имот. *„Конфискацијата на предметите што служеле или имале за цел да го извршат злосторството и на предметите што се нејзината цена, производ, профит или ја сочинуваат неговата употреба, е секогаш задолжителна.“*³³³

Законот 109/1996.

Законот 109/1996, содржи одредби во однос на управувањето на конфискуваниот имот и имотната корист. Имено, законот беше донесен под притисок од јавноста, односно здружението „Либера“; тоа здружение, преку петиција собра еден милион потписи, и се залагаше за доделување на конфискуваните средства на корпорациите, здруженијата и активностите од третиот сектор што промовираат општествена цел. Целта и начелата во основата на овој закон се јасни: средствата и имотот што некогаш ѝ припаѓале на една приватна личност и притоа биле користени за збогатување на криминалните организации, мора да се вратат во рацете на граѓаните и за доброто на граѓанското општество.³³⁴

Законот против мафијата (антимафија), од 2017 година.

Во 2017 година, во Република Италија стапи во сила новото законодавство за борба против криминалните активности од мафијата (организиран криминал). Најважни делови од новодонесите закони во борбата против организираниот криминал се: вклучување на меѓународниот тероризам во законодавството против мафијата; мерки за лична заштита; мерки за заштита на имотот; судско управување на конфискуваниот имот; посебни

³³³ Codice penale, Libro II, Titolo V, достапен на <https://www.altalex.com/documents/news/2014/04/18/dei-delitti-contro-l-ordine-pubblico> [пристапено на 20.03.2022]

³³⁴ Suárez (2021), Confiscated spaces as a common resource, <https://cooperativecity.org/2021/08/10/confiscated-spaces-as-a-common-resource/> [пристапено на 20.03.2022]

одредби за заштита на трети лица; конечно уништување на конфискуваниот имот; нова административна агенција.

Анализа на видовите конфискација.

Според претходно наведеното, станува збор за голем број донесени закони во италијанското законодавство за борбата против организираниот криминал и корупцијата. Следствено, инструментите и мерките, предвидени во овие закони, претрпеле измени и дополнувања заради приспособување на општествените промени и потреби.

Во законодавството на Италија се предвидени два вида конфискација: класична конфискација (што се изрекува во кривичната постапка) и превентивна конфискација (што се изрекува надвор од кривичната постапка).

Класична конфискација (кривичноправна).

Овој вид конфискација се предвидува во член 240 од Кривичниот законик на Италија и според него: *„Во случај на осуда, судијата може да нареди конфискација на предметите што служеле или биле наменети за извршување на кривичното дело и на предметите што се негов производ или профит.“*

Секогаш се наредува конфискација во однос на:

- 1) Предметите што ја сочинуваат цената на делото;
- 2) Предмети чиешто производство, користење, поседување или отуѓување претставува кривично дело, дури и ако не е изречена осуда.

Според овој член, за применување на мерката конфискација треба да се донесе осудителна пресуда. Овој член ја ограничува конфискацијата само во предметите што служеле или биле наменети за извршување на кривичното дело и предметите што се негов производ или профит.

Меѓутоа, многу автори сметат дека овој вид конфискација не е во чекор со времето и исто така е несоодветен. Еволуцијата на криминалот, неговото приспособување на општествените промени го направија овој вид конфискација неефикасен и неупотреблив.

Некои од проблемите со коишто се соочува овој вид конфискација се наведени во продолжение:³³⁵

1. Исто како во факултативната, така и во задолжителната форма на конфискација, треба да постои релевантна врска помеѓу предметот и случајот, односно кривичното дело;
2. Овластувањето за издавање наредба за конфискација, освен за наводното кривично дело, зависи исто така и од издавањето на осудителна пресуда;
3. Одредбата за неприменливоста на мерката, доколку предметот му припаѓа на лице кое не е поврзано со кривичното дело, го отежнува отстранувањето на средствата што формално им припаѓаат на трети лица кои не се поврзани со кривичното дело преку фиктивни преноси и сопственост, дури и ако тие подоцна останале целосно достапни на осудено лице.

Токму од овие причини, овој вид конфискација сè поретко се применува за разлика од другите видови конфискации. Со донесувањето на законот Rognoni- La Torre, во 1982 година, се вовеле превентивната конфискација како алатка за борба против мафијата и надминување на пречките со коишто се соочуваа органите на прогон при применувањето на традиционалната конфискација.

За применување на превентивната конфискација во согласност со законот треба да се исполнат следниве две категории: *субјективниот услов* и *објективниот услов*.

Првиот, *субјективниот услов*, се однесува на лицето кое е предмет на оваа мерка и тоа лице мора да спаѓа во таканаречните опасни субјекти, наведени од страна на италијанскиот законодавец:³³⁶

- Лицата кои се осомничени за учество во мафијашките здруженија или во здруженијата што се посветени на извршување тешки кривични дела (*квалификувана опасност*);
- Луѓето кои живеат од извршување кривични дела и од приходите што произлегуваат од нив (*генеричка опасност*).

³³⁵ Diamanti & Bolis (2019), 291 стр.

³³⁶ *Ibid*, 293 стр.

Нема потреба да се утврдуваат кривичните дела, туку само индициите што укажуваат на „разумна“ веројатност дека предметот припаѓа на овие категории луѓе. Ако лицето спаѓа во една од овие две категории, тогаш треба да се потврди општествениот ризик на тоа лице, а со тоа се исполнува првиот - *субјективниот услов*.³³⁷

Ако се утврди дека осомничениот спаѓа во една од претходно спомнатите групи, тогаш треба да се исполни и *објективниот услов*, за да се утврди дека предметот што треба да се конфискува е во сопственост на осомничениот.³³⁸

Проширена конфискација.

Проширената конфискација може да се нареди во рамките на кривичната постапка или да произлезе како последица на осуда за сторени тешки, економски, кривични дела, особено тогаш кога има елементи на организиран криминал. За применување на мерката проширена конфискација треба да се исполнат следниве законски услови:³³⁹

- Лицето мора да има извршено едно или повеќе облици на кривични дела што се изречно предвидени во законот;
- Предметот мора да му биде достапно на лицето;
- Мора да постои несразмерност помеѓу пријавените приходи на лицето или занимањето и вредноста на имотот.

Италијанското законодавство ги предвидува и овие видови конфискација:

- Административна конфискација, задолжителна за продуктот/приносот што е добиен од извршувањето на административен прекршок, и факултативна конфискација, во случајот кога постои дискреционо право на надлежниот управен орган. Овој вид конфискација е предвиден со Законот 689 од 1981 г.;
- Конфискација што се однесува на кривичниот трудов закон, предвиден со Законот 187 од 2010 година;
- Урбана конфискација;
- Конфискација на моторно возило, предвидено според законикот за патишта.

³³⁷ *Ibid*

³³⁸ *Ibid*

³³⁹ Diamanti (2019), 299 стр.

Националната дирекција за борба против мафијата и тероризмот. Специјализирана единица на италијанското правосудство што е одговорна за истрага и гонење на организираниот криминал, вклучително и мафијата, и делата поврзани со тероризмот. Во рамките на правниот систем во Република Италија, таа е координативна канцеларија на окружните обвинители и формално е конституирана во рамките на Јавниот обвинител при Врховниот касационен суд.³⁴⁰

Италијанска финансиска полиција (Guardia di Finanza). Формирањето на Guardia di Finanza датира од октомври 1774 година, кога беше основана „Legione Truppe Leggere“ по налог од Виторио Амедео III, кралот на Сардинија.³⁴¹ Guardia di Finanza е агенција за спроведување на законот што е одговорна за истражување на финансискиот криминал, вклучително и перење пари, измама и даночно затајување. Таа агенција има овластување да заплени имот стекнат со криминални активности и да работи со другите институции за враќање на овие средства.

Италијанска агенција за конфискувани средства (ANBSC). Оваа агенција е одговорна за управување на имотот, конфискуван или заплени од страна на државата. Работи со судството за враќање на имотот, стекнат со криминални активности, и за управување на овие средства на транспарентен и ефикасен начин.³⁴² Агенцијата ја раководи директорот и управниот одбор со следниве членови: судија - назначен од министерот за правда; судија - назначен од националниот обвинител за борба против мафијата; претставник од Министерството за внатрешни работи кој е назначен од министерот за внатрешни работи; двајца квалификувани експерти за бизнис и управување на имот, назначени заеднички од страна министерот за внатрешни работи и министерот за економија и финансии; квалификуван експерт за европските и националните проекти за финансирање

³⁴⁰ Direzione nazionale antimafia e antiterrorismo https://it.wikipedia.org/wiki/Direzione_nazionale_antimafia_e_antiterrorismo [пристапено на 20.3.2022 г.]

³⁴¹ Storia del Corpo, Guardia di finanza <https://www.gdf.gov.it/it/chi-siamo/la-storia/storia-del-corpo> [пристапено на 20.3.2022 г.]

³⁴² Agenzia Nazionale per l'amministrazione e la destinazione dei beni sequestrati e confiscati alla criminalità <https://benisequestraticonfiscati.it/> [пристапено на 20.3.2022 г.]

кој е назначен од страна на претседателството на Советот на министри или од министерот делегиран за кохезиона политика.

Канцеларии за наплата на средствата (УРА). Станува збор за специјализирани единици во судството што се одговорни за истражување и враќање на имотот, стекнат преку криминални активности. Тие соработуваат со другите институции - ДНК и Guardia di Finanza, за истрага и заплenuвање на имотот и за добивање судски наредби за враќање на овие средства.

7. Обединетото Кралство (со осврт на Англија)

Обединетото Кралство има долга историја во однос на одземање и конфискација на приноси од криминал. Таа беше една од првите земји во Унијата што воведо режим на конфискација. Првите закони за конфискација во Велика Британија датираат уште ид средновековниот период кога круната имала моќ да го конфискува имотот, како и имотот на осудените за предавство. Меѓутоа, современите закони за конфискација во Англија почнаа да се усвојуваат во XIX и во почетокот на XX век.

Еден од првите и најзначајните закони за уредување на оваа област е Законот за превенција на криминалот од 1871 год. (*The Prevention of Crimes Act*). Со овој закон надлежноста за конфискација на приноси за одредени кривични дела од Круната се префрлува во судовите. Иако конфискацијата изречно не се спомнува, со овој закон се предвидуваше враќање на предметите за извршени одредени кривични дела, на пр., кражби. Со законот се воведо концептот на „реституција“ и предвидува судовите да наредат враќање на украдениот имот на неговиот вистински сопственик или да наредат да се плати компензација за загубата или штетата предизвикана од кривично дело.³⁴³

Сепак, конфискацијата на имот беше предвидена во наредните донесени закони - Законот за трговијата со дрога од 1994 година (*The Drug trafficking act*); Законот за непристојни публикации од 1959 година (*Obscene Publications Act*); Законот за

³⁴³ Prevention of Crimes Act, 1871

<https://www.irishstatutebook.ie/eli/1871/act/112/enacted/en/print.html>

злоупотребата на дроги од 1971 година (*Misuse of Drugs Act*); Законот за овластувањата на кривичните судови од 1973 година (*The Powers of Criminal Courts Act*); Законот за управување на царини и акцизи од 1979 година (*The Customs and Excise Management Act*); и Законот за имиграција и азил од 1999 година (*The Immigration and Asylum Act*).

Еден од најважните закони за регулирање на оваа материја е Законот за кривичните дела за трговијата со дрога од 1986 година. Законот е донесен за борба против трговијата со дрога и воспоставува строги казни против учесниците во овие видови кривични дела. Законот, меѓу санкциите, ја предвидува и конфискацијата што треба да се примени тогаш кога ќе се утврди дека обвинетиот има стекнато корист од трговијата со дрога. Во тој случај, судот ќе нареди да ја плати таа сума или друга казна.³⁴⁴ Законот за прекршоците за трговијата со дрога од 1986 година, наметна „задолжителна обврска на судот да ги конфискува приходите од прекршоци за трговија со дрога.“³⁴⁵ Режимот на конфискација, според овој закон го содржеше следново. „Збир на законски претпоставки дека имотот што го поседувал и оние што му биле пренесени на обвинетиот во претходните шест години, биле профит од неговата криминална активност. Таквиот имот потоа е вклучен во пресметката на користа на обвинетиот. Така, товарот на докажување се префрлува на обвинетиот, кој со стандардите што важат во граѓанска постапка треба да докаже дека претпоставките се неточни.“³⁴⁶

Меѓутоа, донесените закони во оваа област не беа ефективни, така што при нивната практична примена се соочува со низа проблеми. За надминување на тие проблеми, во рамките на институциите на прогон се донесе Законот за приходи од криминал од 2002 година (*Proceed of Crime Act*). Законот им обезбедува на агенциите за спроведување на законот моќни алатки за заплenuвање и враќање на приходите стекнати преку криминални активности. Имено, со овој закон се предвидени следниве видови конфискација:

- Кривичноправна конфискација;
- Граѓанско-правна конфискација.

³⁴⁴ Drug trafficking offences act of 1986 <http://anf.gov.pk/library/acts/1986-10-E.pdf>

³⁴⁵ Ryder (2013), од 767-798 стр.

³⁴⁶ *Ibid.*

Кривичноправна конфискација.

Наредба за кривична конфискација изрекува суд против осуден за да го плати износот на користа од кривично дело.³⁴⁷ Ако налогот не се плати доброволно, тогаш или магистралниот суд ја спроведува наредбата како да е парична казна, или обвинителот може да поднесе барање до Високиот суд да назначи примач.³⁴⁸ Кривичната конфискација се одвива во две фази. Судијата, прво, мора да одлучи до кој степен обвинетиот има стекнато корист од приноси од казниво дело. Притоа, тој треба да одлучи дали обвинетиот има криминален начин на живот.³⁴⁹

Криминален начин на живот, според законот, ги подразбира следниве услови:³⁵⁰

1. Кривичното дело за коешто се гони спаѓа во кривичните дела, наведени во Дел 2 од Законот за приносите од криминал;³⁵¹
2. Се означува дел од „продолженото криминално однесување“; и,
3. Во прашање е дело, сторено во период од најмалку 6 месеци, а обвинетиот има корист од тоа.³⁵²

Откако судот ќе се убеди дека овој критериум е исполнет, ќе определи „повратен износ“ и ќе издаде налог за конфискација што ќе го принуди обвинетиот да го плати.³⁵³

Граѓанско-правна конфискација (*in rem*).

Граѓанско-правната конфискација се предвидува со Законот за приносите од криминал, донесен во 2002 година. Граѓанската конфискација се применува тогаш кога не може да се оствари кривичното гонење. За SOCA да поведе постапка за граѓанска конфискација или даночна постапка, мора да постојат следниве критериуми:³⁵⁴

³⁴⁷ Crown Prosecution Service (n/d) ‘Confiscation and Ancillary Orders pre-POCA: Proceeds of Crime Guidance’, достапно на http://www.cps.gov.uk/legal/a_to_c/confiscation_and_ancillary_orders/#whatis,

³⁴⁸ *Ibid*

³⁴⁹ Gary Balch, The UK asset recovery regime достапно на https://www.iap-association.org/getattachment/e45fd52f-da76-469c-8a4d-0e13c43c4981/9ERC_Gary_Balch.pdf.aspx

³⁵⁰ Proceeds of Crime Act 2002, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/29/section/75>

³⁵¹ Пример: трговија со дрога, трговија со оружје, трговија со луѓе, тероризам, измама, фалсификување, изнуда, мито и корупција, проневера, учество во злосторничко здружение, перење пари, итн..

³⁵³ Ryder, (2013), 27 стр.

³⁵⁴ *Ibid*, 29 стр.

1. Идентификуван е имот што може да се поврати и има проценета вредност од најмалку 10 илјади фунти;
2. Повратниот имот е стекнат во последните 12 години (20 години за данок);
3. Имотот што може да се поврати вклучува имот различен од готовина, чекови и слично (иако може да се поврати готовината покрај другиот имот);
4. Постојат докази, докажани за граѓанските стандарди на криминално однесување; и,
5. За даночните случаи мора да постои основано сомневање дека неоданочениот приход е резултат на криминал.

Агенцијата за сериозен организиран криминал (SOCA) е основана согласно со Законот за приходи од криминал од 2002 година (POCA). Согласно со законот, агенцијата беше надлежна за спроведување на законот во рамките на Обединетото Кралство, за да се справи со тешките форми на криминал и организиран криминал, вклучително и перење пари и трговија со дрога, огнено оружје и луѓе. Имено, SOCA имаше овластување да истражува и да ги гони поединците и организациите што вклучени во сериозен и организиран криминал и да ги заплени и да им ги одземе нивните средства согласно со Законот за приноси од криминал од 2002 година. Агенцијата беше одговорна за разбивање на организираните криминални групи со таргетирање на нивните финансии и другите криминални средства. Агенцијата беше заменета со Националната агенција за криминал (*National Crime Agency*) во 2013 година, што беше основана според Законот за криминал и судови од 2013 година.

Оданочувањето како вид конфискација.

Во случаите кога не може да се примени кривичната и граѓанската конфискација и доколку постојат разумни основи за сомневање, дека приходот што настанал или добивката што му се акумулира на некое лице настанала како резултат на криминална активност, надлежниот орган може да подигне даночна процена за тој приход или добивка.³⁵⁵ Овие мерки се користат како средство за таргетирање на луѓето со висок животен стандард, но без видливи законски средства за негово финансирање“.³⁵⁶ Сепак, доказите сугерираат дека во практика овие овластувања се неефикасни. Пример, се тврди дека износот на пари

³⁵⁵Balch (2013), 11 стр.

³⁵⁶Ryder (2013), 31 стр.

повратен со овој механизам е релативно незначителен во споредба со приближниот профит стекнат од криминалните претпријатија.³⁵⁷

Налог за необјаснето богатство (*Unexplained Wealth Order*).

Налоготот за необјаснето богатство (*Unexplained Wealth Order*) претставува правна алатка во Англија и во Велс, воведена со Законот за финансиски криминал од 2017 година, што им овозможува на органите за спроведување на законот да истражуваат и да повратат средства за коишто постои сомневање дека се приноси од криминал или корупција.³⁵⁸

Високиот суд може, по барање поднесено од органот за извршување, да донесе налог за необјаснето богатство во однос на кој било имот, доколку судот е уверен дека секој од условите за донесување на налогот е исполнет. Во налогот за необјаснето богатство мора да се наведат или опишат следниве елементи:³⁵⁹

- a) Имотот во однос на кој се бара нарачката и
- b) Лицето за кое извршниот орган смета дека го поседува имотот („обвинетиот“) (Налогот може да вклучува и лице надвор од Обединетото Кралство).

Со налогот за необјаснето богатство се бара од испитаникот (обвинетиот) да даде изјава за:³⁶⁰

- a) Утврдување на природата и степенот на нивниот интерес за имотот за којшто е направен налогот;
- b) Објаснување како е стекнат имотот (вклучително и информации за начинот на покривање на трошоците што настанале при стекнувањето);
- c) Времето кога имотот бил даден на фидуџијари со спогодба;
- d) Наведување на деталите од спогодбата, доколку е побарано, во налогот да се наведат и другите информации за имотот како што ќе биде побарано и во текот на определен временски период.

За издавање налог за необјаснето богатство законот предвидува неколку услови. Прво, Високиот суд мора да биде уверен дека постои разумна причина испитаникот

³⁵⁷ *Ibid*, op.cit, 31 стр.

³⁵⁸ Criminal Finances Act 2017, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2017/22/section/1/enacted>

³⁵⁹ *Ibid.*, 362A,.

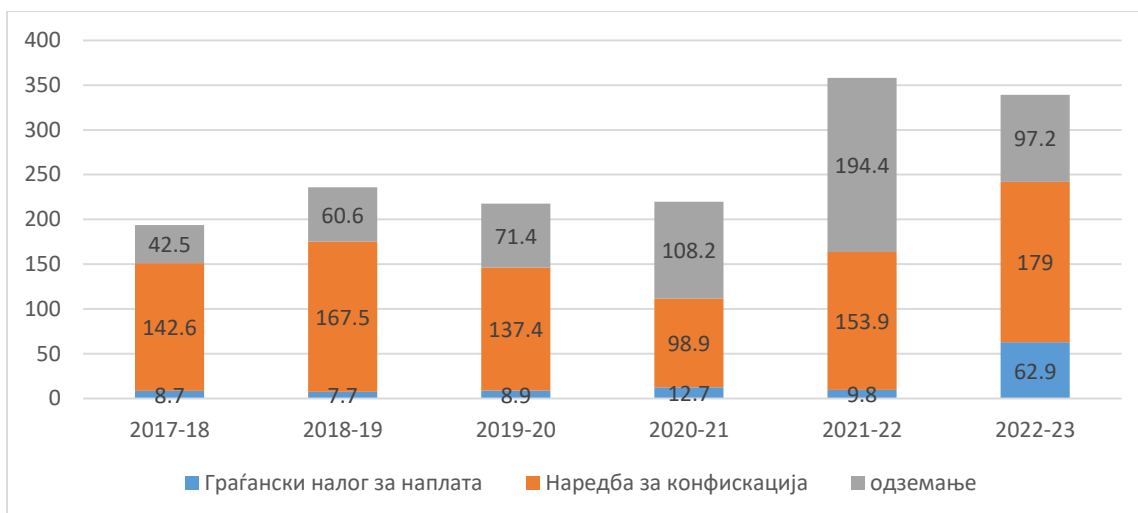
³⁶⁰ *Ibid*,

(обвинетиот) да поседува имотот чијашто вредност надминува 50 илјади фунти. Високиот суд е уверен дека има разумна основа за сомневање во однос на познатите извори на законски приходи на лицето како недоволни за лицето да го стекне тој имот. Дали лицето е политички изложено лице или има разумна основа за сомневање дека лицето е, или било, вклучено во сериозно кривично дело (во дел од Обединетото Кралство или на друго место), или дека некој поврзан со лицето е, или бил, вклучен.³⁶¹

Во продолжение, следува осврт на статистиките врзани за конфискуваниот имот во рамките на Обединетото Кралство, без податоци за Шкотска, а се однесуваат на имотот/приносите што биле одземени преку:

- **Наредба за конфискација** - наредба донесена против обвинет од страна на Крунскиот суд по кривичната пресуда;
- **Граѓански налог за наплата** – налог донесен во граѓанска постапка од страна на Високиот суд против имот и за него може да се покаже дека е принос од кривично дело;
- **Одземање на одреден личен (или подвижен) имот** - налог донесен од магистралниот суд за одземање на одредени предмети наведени во Законот за приходи од криминал од 2002 година.

³⁶¹ *Ibid*

Дијаграм 1. Конфискуван имот (изразено во милиони) ³⁶²

Според податоците, прикажани на Дијаграм 1, најмногу е конфискувано преку кривичноправната конфискација (наредба за конфискација - Confiscation order), освен во финансиската 2021/'22 година и 2020/'21 година.

Станува збор за 339,1 милион фунти имот повратени од наредби за конфискација, одземање и граѓански налог за наплата во финансиската година од 2022-2023 година. Тоа значи пад од 5 отсто во споредба со 2021-2022 година, што беше највисоката година за наплата на приходите од криминал, но го одразува севкупниот растечки тренд во враќањето на средствата во последните 6 години.³⁶³

8. Соединетите Американски Држави

Во рамките на САД, станува збор за долготрајна и успешна историја во однос на конфискацијата како алатка против сериозните кривични дела. Главно, американскиот систем за конфискација е под влијание на англискиот систем. Иако конфискацијата во САД се смета за успешна приказна, во последно време државата и органите на прогон се соочија со многубројни критики од страна на стручната и нестручната јавност, особено во однос на

³⁶² Извор: [www.gov.uk](https://www.gov.uk/government/statistics/asset-recovery-statistical-bulletin-financial-years-ending-2018-to-2023/asset-recovery-statistical-bulletin-financial-years-ending-march-2018-to-march-2023#about-this-release) <https://www.gov.uk/government/statistics/asset-recovery-statistical-bulletin-financial-years-ending-2018-to-2023/asset-recovery-statistical-bulletin-financial-years-ending-march-2018-to-march-2023#about-this-release>

³⁶³ Ibid.

граѓанската или *in rem*, што се смета како легализиран грабеж од државата. Оваа практика е непопуларна во јавноста. Критичарите тврдат дека со предвидената конфискација може да дојде до злоупотреба и прекршување на правата на поединците заради недостаток на правилен процес, непропорционално влијание врз невините поединци. Поддржувачите, од друга страна, тврдат дека конфискацијата, особено таа во граѓанската постапка, е скапоцено средство во борбата против организираниот криминал и трговијата со дрога преку таргетирање на финансиските ресурси на криминалните претпријатија. Според анкетите на јавното мислење, спроведени од страна на Фондацијата за јавните политики на Тексас, се забележува дека 88 отсто од Тексашаните не го одобруваат начинот на конфискување во нивната држава. Речиси девет од десет жители на Мисисипи се изјасниле против граѓанската конфискација на имот, како и 84 проценти од жителите на Флорида, односно 83 проценти од жителите на Јутах.³⁶⁴

Покрај граѓанската конфискација, во САД се применува и кривичната (*in personam*), иако под сенка на граѓанската како доминантна. Меѓутоа, кривичната конфискација почна повеќе да се применува во 70-тите години на минатиот век со воведувањето на законите, познати како RICO и PATRIOT. Конфискацијата е предвидена во речиси сите закони што се донесени за борба против организираниот криминал, што укажува дека овој инструмент е неопходен за справување со тешките форми на криминал. Според статистиките, мерката конфискација ефективно се применува од страна на институции на прогон и во текот на секоја година бележи раст. Пример, во 1986 г. биле конфискувани 93,7 милиони долари, во 2008 г. биле конфискувани 1 милијарда долари, а во 2013 г. биле конфискувани 4 милијарди долари.³⁶⁵

Граѓанската и кривичната конфискација се предвидени во повеќе федерални и државни закони. Меѓу најважните закони за регулирање на оваа област се:

1. Законот за спречување и за контрола на злоупотребата на дрога (*The Comprehensive Drug Abuse Prevention & Control Act*), донесен во 1970 година, а усвоен како одговор на заканата од злоупотреба на дрогите во САД;

³⁶⁴ American for prosperity: Civil asset forfeiture: unpopular and unjust, <https://americansforprosperity.org/civil-asset-forfeiture-unpopular-and-unjust/> [пристапено на 20.4.2022 г.].

³⁶⁵ Civil forfeiture in the United States, Wikipedia https://en.wikipedia.org/wiki/Civil_forfeiture_in_the_United_States#Statistics [пристапено на 20.4.2022 г.].

2. Законот за контрола на организираниот криминал, од 1970 година (*Organised crime act of 1970*);
3. Законот против корупцијата (*Anti-corruption act*);
4. Законот за контрола на перењето пари, од 1986 година (*The Money Laundering Control Act of 1986*).

Граѓанската конфискација (конфискација без кривична осуда).

Граѓанско-правната конфискација (*in rem*) како најзастапен вид конфискација во САД веќе подолго време е мета на остри критики од страна на стручната но и пошироката јавност, кои овој вид конфискација го нарекуваат легализиран грабеж од страна на државата.

Потеклото на граѓанско-правната конфискација во Америка е поврзано со периодот кога Америка беше англиска колонија. Во неговите почетоци, заплената и одземањето во Америка се користеле за задржување, а подоцна и за конфискација на имотот што ги прекршил правилата за пловидба на море.

Граѓанската конфискација се предвидува во повеќе закони и на две нивоа: федерално и државно. Најзначаен закон за регулирање на граѓанската конфискација на федерално ниво е Законот за реформата на граѓанската конфискација (*The Civil Asset Forfeiture Reform Act - CAFRA*). Конфискацијата во граѓанската постапка е предвидена и во другите закони, на пр., во Законот за обединување и зајакнување на Америка преку обезбедување соодветни алатки потребни за пресретнување и попречување на тероризмот *PATRIOT* (Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism) од 2001 година.

Постојат два облика на граѓанската конфискација:

1. Административна конфискација (вонсудска постапка),
2. Граѓанска конфискација (судска).

Административната конфискација.

Административната конфискација е дејство насочено против имотот (*in rem*) кое дозволува имотот да се конфискува, без поднесување случај пред федералниот суд.³⁶⁶ Овој вид конфискација се врши од страна на државните органи и не вклучува постапка пред судовите. Токму затоа овој вид конфискација претставува еден од најчесто применуваните инструменти. Според статистиките, најголемиот дел од конфискуваниот имот е резултат на административната конфискација (околу 60 % од целокупниот имот конфискуван во граѓанска постапка).³⁶⁷ Причината за нејзиното често применување се должи на тоа што овој вид конфискување на имот ретко се оспорува.³⁶⁸ Предмет на административното конфискување се:³⁶⁹

- Личните средства во вредност што не надминува 500 илјади долари;
- Паричните средства, без оглед на нивната вредност;
- Предметите и опремата, вклучени во кршење на правилата за контролирани супстанции;
- Увозот на шверцувани предмети.

Административната конфискација поминува низ неколку фази. Во моментот кога предметот е заплнет, надлежната агенција за конфискување, според CAFRA, е должна да испрати известување до сите лица на кои владата има причина да верува дека можеби имаат интерес за имотот. Законот ги уредува и случаите кога можните сопственици не им се познати на органите на прогон. Во тој случај, агенцијата надлежна за конфискување, известувањето со намерата за конфискување на имотот треба да го објави во весникот што циркулира на локацијата на заплнетниот имот, најмалку за период од 3 недели, или да биде објавено на веб-страницата на агенцијата што е надлежна за конфискација. Лицата на кои им е доставено известувањето со намерата за конфискација на имотот имаат рок, предвиден со законот, за поднесување приговор. Ако се поднесува приговор, тогаш случајот се проследува до јавниот обвинител иницирајќи судска постапка за конфискација на имот. Ако

³⁶⁶Administrative forfeiture, Cornell Law School, https://www.law.cornell.edu/wex/administrative_forfeiture [пристапено на 22.4.2022 г.].

³⁶⁷Weld (2011), 18 стр.

³⁶⁸ *Ibid.*

³⁶⁹ (19 U.S.C. § 1607)

никој не поднесе приговор против известувањето за конфискација, тогаш се конфискува наведениот имот во известувањето.

Граѓанската конфискација (судска).

Граѓанско-правната конфискација (во судска постапка) се регулира со повеќе закони на двете нивоа - федералното и државното. Најважните федерални закони за уредување на материјата на граѓанската конфискација се:

1. Законот за реформата на граѓанската конфискација, од 2000 година (*CAFRA*);
2. Сеопфатен закон за конфискација (*The Comprehensive Forfeiture Act*)

Што се однесува на законите донесени од страна на јурисдикциите на државите, најзначајни се:

- Единствениот закон за конфискација - *The Uniform Civil Forfeiture Act*;
- Законот за заштита на невините сопственици - *The Innocent Owner Protection Act*.

Со сеопфатниот закон за контролирање на криминалот, од 1984 година, се предвидува усвојување на Програмата за правично споделување што им овозможува на федералните агенции за спроведување на законот да ги споделат приходите од граѓанските конфикации со државните и локалните агенции за спроведување на законот. Програмата беше креирана од страна на Министерството за правда (*Department of state*) во 80-тите години на минатиот век, и исто така беше овластена и регулирана со различни закони и прописи низ годините.

Граѓанската конфискација, како што посочивме, е насочена кон предметот (*in rem*). Постапката за конфискација почнува така што по упатување од страна на агенција надлежна за заплена на имот, обвинителството има рок од 90 дена да поведе парница или да го вклучи имотот што е заплнет во кривично обвинение и да бара конфискација.³⁷⁰ Товарот на докажување во рамките на оваа постапка е на владата којашто треба да ги докаже причините за конфискација врз основа на преовладувањето на доказите (*predominece of evidence, probable cause*). Владата треба да докаже дека предметот или имотот послужил за извршување на делото. Откако ќе се докаже поврзаноста на стварта со делото, тогаш

³⁷⁰ 18 U.S.C. § 983(a)(3)(A)

товарот на докажување преминува кон жалителот кој е должен да ја докаже својата невиност.

Законот за реформата на граѓанската конфискација, од 2000 година (CAFRA).

Законот за реформата на граѓанската конфискација е донесен во 2000 година. Претходните закони за регулирање на материјата на граѓанската конфискација не ги гарантираа соодветно правата на сопственост и беа карактеризирани со тоа што на органите на прогон им даваа широки овластувања за конфискација на имот за којшто се веруваше дека потекнува од криминални активности. Сепак, според многу автори, Законот за реформата на граѓанската конфискација (2000 г.) не ги исполнил очекувањата и не успеал да направи рамнотежа меѓу органите на прогон и сопствениците на имот.³⁷¹ Според Yoder, кој бил директор на Канцеларијата за конфискација при Министерството за правда во периодот од 1983 до 1985 г., актот не прави доволно за да ги заштити невините сопственици на имот, а товарот на докажување треба да биде на владата за да докаже дека заплениетиот имот е поврзан со криминални активности.³⁷² Другите автори сметат дека законот не прави доволно за да ги заштити невините сопственици на имот и дека владата често ја злоупотребува граѓанската конфискација за да ги зголеми приходите наместо да се бори против криминалот.³⁷³ За разлика од претходните, законот ги гарантира следниве неколку права:

- Право на одбрана. Сопствениците на имот имаат право на полномошник во постапката за конфискација; ако не можат да си дозволат полномошник, судот мора да им одреди;
- Право на расправа. Сопствениците на имот имаат право на сослушување пред судија за да го оспорат одземањето на нивниот имот;
- Право на откривање. Сопствениците на имот имаат право да добијат информации и докази од владата за да се подготват за нивното сослушување;

³⁷¹ Moores (2009), од 777-803 стр.

³⁷² Yoder & Cates (2014). Government self-interest corrupted a crime fighting tool into evil https://www.washingtonpost.com/opinions/abolish-the-civil-asset-forfeiture-program-we-helped-create/2014/09/18/72f089ac-3d02-11e4-b0ea-8141703bbf6f_story.html [пристапено на 25.4.2022 г.].

- Право на судење со порота. Во некои случаи, сопствениците на имот имаат право на судење со порота за да го одредат исходот од постапката за одземање.

Законот *PATRIOT*.

Законот за обединување и зајакнување на Америка преку обезбедување соодветни алатки потребни за пресретнување и попречување тероризам, е донесен по терористичките напади на 9 септември 2001 година. Како и *CAFRA*, така и овој закон беше мета на критики од страна на многу автори, борци за човековите права и други активисти. Еден од најгласните против овој закон е познатиот Едвард Сноуден, кој ги обелодени доверливите документи што го открија обемот на програмите за надзор на НСА (*National Security Agency*). Според Сноуден, овој закон го прекршува четвртиот амандман на Уставот на САД, кој штити од неразумни претреси и заплени.³⁷⁴ Целта на американскиот закон ПАТРИОТ е да ги одврати и да ги казни терористичките акти не само во Соединетите Американски Држави туку и во светот, да ги подобри истражните алатки за спроведување на законот и други цели, а некои од нив вклучуваат:³⁷⁵

1. Зајакнување на мерките на САД за спречување, откривање и за кривично гонење на меѓународното перење пари и финансирање тероризам;
2. Посебна контрола за странските јурисдикции, странските финансиски институции и класите меѓународни трансакции или видови сметки што се подложни на криминална злоупотреба;
3. Сите соодветни елементи на индустријата за финансиски услуги треба да го пријават потенцијалното перење пари;
4. Зајакнување на мерките за спречување на употребата на финансискиот систем на САД за лична корист од страна на корумпираните странски функционери и олеснување на репатријацијата на украдените средства на граѓаните на земјите на коишто им припаѓаат таквите средства.

³⁷⁴ The Guardian: Snowden disclosures helped reduce use of Patriot Act provision to acquire email records <https://www.theguardian.com/us-news/2016/sep/29/edward-snowden-disclosures-patriot-act-fisa-court> [пристапено на 27.4.2022 г.].

³⁷⁵ USA PATRIOT Act <https://www.fincen.gov/resources/statutes-regulations/usa-patriot-act#:~:text=The%20official%20title%20of%20the,USA%20PATRIOT%20Act%20link%20below.>

Законот содржи одредби за двата вида конфискација - граѓанската и кривичната. Имено, граѓанска конфискација ќе се примени во случаите кога кој било имот е вклучен во повреда, наведена во деловите 5313, 5316 и 5324 од законот, или каков било заговор за извршување на таква повреда, а секој имот што може да се следи за такво прекршување или заговор може да биде заплениет и конфискуван во согласност со постапките што ги регулира граѓанско-правната конфискација во случаите на перење пари во согласност со дел 981(a)(1)(A), наслов 18, од Законикот на САД.³⁷⁶

Кривичноправната конфискација.

За разлика од граѓанско-правната, без осуда за обвинетиот, кривичноправната конфискација зависи од осудата на обвинетиот. Кривичноправната конфискација (*in personam*) е врзана за обвинетиот. Таа ќе се примени ако обвинетиот се прогласи за виновен. Во овој вид конфискација постојат повеќе процедурални гаранции со коишто се заштитуваат правата на обвинетиот, односно лицето чијшто имот е предмет на конфискација. Исто така, таа е во согласност и со уставно гарантираните права, особено со член 5 од Уставот на САД, кој го гарантира правото на сопственост. Конкретно, Петтиот амандман наведува дека ниту едно лице нема да биде лишено од „живот, слобода или имот, без соодветна законска постапка; ниту приватната сопственост нема да биде земена за јавна употреба, без праведен надомест“. Согласно со овој амандман, имотот може да биде лишен само со однапред пропишана законска постапка. Постапката за изрекување на кривичноправна конфискација претставува двостепен процес. Прво, обвинетиот мора да биде прогласен за виновен со доказ „надвор од разумно сомневање“ од кој било судија (ако обвинетиот избира), или од едногласна порота од дванаесет лица, или обвинетиот може да одлучи да се изјасни виновен за кривичните дела што му се стават на товар.³⁷⁷ По неговото прогласување за виновен или по признание на вина од страна на обвинетиот, судијата/поротата ќе разгледаат дали владата ја покажала потребната „поврзаност“ помеѓу имотот - предмет на конфискација и кривичното дело за коешто е осуден обвинетиот.³⁷⁸

³⁷⁶ Насловот 18 од Кодексот на Соединетите Американски Држави е федералниот кривичен законик на САД. Дел 981(a)(1)(A), од Наслов 18 од Кодексот на САД, се однесува на конфискација на имот вклучен во кривични дела за перење пари.

³⁷⁷ Weld (2011), 21 стр.

³⁷⁸ *Ibid*.

Во рамките на кривичната конфискација, обвинителот може да побара од судот да донесе „парична пресуда” во случајот кога имотот што е стекнат преку кривично дело, или таквиот имот е користен за извршување на кривичното дело, е невозможно да се конфискува. Преку таканаречената парична пресуда, од обвинетиот се наплатува од законските средства што тој ги поседува.³⁷⁹

Конфискацијата во кривичната постапка се предвидува во повеќе закони. Еден од најважните закони е *RICO* – Законот за корумпирани организации и за рекет-организации. Што се однесува на правната природа на конфискацијата, во кривичната постапка таа е предвидена како казна. Со кривичната конфискација, предвидена во овој закон, се одзема кој било имот што го сочинуваат, или произлегува од, какви било приходи што лицето ги добило, директно/индиректно, од рекетирање или незаконска наплата на долгови. Со ова се подразбира дека од сторителот на делата, од член 1962, се конфискува целокупниот имот. Имотот што е предмет на кривично одземање го вклучува следново:

- (1) Недвижниот имот, вклучително и работи што растат, прикачени/пронајдени во земјата;
- (2) Материјалната и нематеријалната лична сопственост вклучително и права, привилегии, интереси, побарувања и хартии од вредност.

³⁷⁹ *ibid*

ДЕЛ 6.

ГЛАВА IX КОНФИСКАЦИЈА ВО КРИВИЧНОТО ЗАКОНОДАВСТВО НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Во последните декади конфискацијата прерасна во исклучителен важен инструмент во борбата против организираниот криминал и корупцијата во многу законодавства во Европа и пошироко. Иако овој институт често се спомнува како ефективен инструмент во борбата против организираниот криминал и корупцијата, сепак при неговата примена во практиката се испречуваат разни бариери.

Конкретно, во нашата држава, конфискацијата е ретко применуван инструмент. За неа може да се слушне, одвреме-навреме, особено тогаш кога е во прашање случај што го привлекува вниманието на јавноста и медиумите, а во другите случаи примената на овој институт претставува вистинска реткост. Конфискацијата стана особено актуелна во периодот од 2014-2017 година, кога тогашната опозиција во дневно-политички жаргон вети дека ќе се бори против криминалот на владините функционери со конфискација на незаконски стекнатиот имот.

Конфискацијата во законодавството на Република Северна Македонија е регулирана со Кривичниот законик, со Законот за кривичната постапка и со Законот за управување на конфискуваниот имот, имотната корист и одземените предмети во кривичната и прекршочната постапка.

Кривичниот законик, од неговото усвојување за првпат во 1996 година, веќе неколкупати е изменет и дополнуван не само како резултат на општествените промени туку и како резултат од потребата за хармонизирање на одредбите на Кривичниот законик со меѓународните стандарди согласно со обврските што Република Северна Македонија ги има преземено како држава чијашто цел е да стане членка на Европската унија.

Од 2004 година, кога во Кривичниот законик е предвиден институтот конфискација, сè до ден-денес, се направени неколку обиди за хармонизирање на законодавната рамка на овој институт со меѓународните стандарди заради подигнување на нејзината ефективност.

Пред измените на Кривичниот законик во 2004 година, конфискацијата не беше дел од Кривичниот законик, туку имотната корист прибавена од кривично дело се одземаше преку институтот на пленување. Овој институт е употребуван многу ретко, а една од причините за тоа беше неможноста за обезбедување на правно релевантни докази за утврдување дали определен имот е стекнат со кривично дело или, пак, негово навремено прикривање од страна на осомничените преку финансиски трансакции.³⁸⁰

Што се однесува на правната природа на институтот пленување, во Кривичниот законик од 1996 година таа не беше предвидена ниту како мерка за безбедност (како што беше предвидено одземањето на предмети) или како казна. По усвојувањето на Кривичниот законик во 1996 год., тој претрпел неколку измени, а од нив најважни беа измените од 2004 година, кога како резултат на ратифицирање на меѓународната конвенција, во Кривичниот законик се внесе институтот конфискација и напуштање на поимот пленување. Во 2004 година се направија суштински реформи на материјалното казнено право. Со измените извршени во 2004 година, се воспостави кривична одговорност на правните лица (член 28а), а се направија измени и во делот на системот на санкции.

Следните важни измени во КЗ, во делот за конфискација, се случија во 2009 г., кога се вовеле проширената конфискација и конфискацијата на посредна имотна корист.

Исто така и во Законот за кривичната постапка (во 2004 и во 2010 год.) беа извршени измени заради усогласување со измените во Кривичниот законик. Со донесувањето на новиот закон за кривична постапка се направија темелни реформи и со нив кривичната постапка од инквизиторна се направи акузаторна. Со новиот ЗКП, истрагите ги раководи јавниот обвинител а правосудната полиција му стои на располагање.

Во однос на конфискацијата на имот, во подготовка е посебен закон за потеклото на имот и за разлика од конфискацијата, предвидена во Кривичниот законик ќе биде граѓанско-правната. Во овој дел од трудот ќе ѝ се посветиме на законската регулатива за уредување на конфискацијата во Република Северна Македонија.

³⁸⁰ Аврамовски Д., & Петровска Н., (2019), Конфискација на имот во судските постапки поврзани со корупцијата <http://all4fairtrials.org.mk/wp-content/uploads/2019/12/PB-CAFT-MKD-2019.pdf>

1. Конфискацијата во Кривичниот законик на РСМ

Институтот конфискација во КЗ на РСМ е предвиден во Глава VII со членовите од 97 до 100. Во член 100а се зборува за одземањето на предметите што настанале од казненото дело или биле наменети за извршување на кривичното дело.

Во однос на правната природа на конфискацијата, нашиот законодавец се одлучил таа да биде предвидена како посебна казненоправна мерка, издвоена од системот на санкции, предвидени во Кривичниот законик. За разлика од казненоправните санкции што се состојат во посегање по определени слободи и права на сторителот на делото, конфискацијата на имотот и имотната корист и одземањето на предмети како посебни казненоправни мерки се правни последици на самото дело, кои не се врзани за примената на санкција спрема неговиот сторител. Нивна основа е противправно стекнување имотна корист, односно создавање/искористување предмети, остварено со дејство кое претставува казнено дело.³⁸¹

Во член 97 од КЗ, е предвидена правната основа за конфискација на имот, додека, пак, став 1 го содржи универзалното начело: *„Никој не може да ја задржи непосредната и посредната имотна корист прибавена со кривично дело.“*. Со ова начело се нагласува правниот принцип дека на никого не треба да му се дозволи да профитира од неговите незаконски активности со преземање мерки за да се осигура дека сите придобивки стекнати преку криминални активности ќе бидат одземени или конфискувани од страна на органите на прогон.

Според овој став, предмет на конфискацијата е непосредната и посредната имотна корист. За конфискација на непосредната и посредната имотна корист се предвидени следниве два услова:

- Извршување на кривично дело;
- Прибавување непосредна/посредна имотна корист со извршеното кривично дело.

Согласно со став 2, непосредната и посредната имотна корист ќе се конфискува со судска одлука што го утврдила извршувањето на кривичното дело. Овој став не го определува видот на судската одлука што треба да се донесе, туку битно за изрекување на

³⁸¹ Камбовски (2015), 587 стр.

конфискацијата е утврдувањето на стореното кривично дело. Имено, став 3, предвидува изрекување на конфискација од страна на судот во посебна постапка при фактички или правни пречки за водење на кривична постапка спрема сторителот на кривичното дело.

Член 97а се однесува на конфискација на посредната имотна корист. Овој член се додаде со Законот за именување и дополнување на Кривичниот законик на Република Македонија во 2009 година. Согласно со овој член ќе се конфискува посредната имотна корист што се состои од:

- 1) Имотот во којшто е трансформирана или претворена користа, прибавена од кривично дело;
- 2) Имотот стекнат од законски извори, доколку прибавената корист од кривично дело е помешана, целосно/делумно, со таквиот имот, до проценетата вредност од помешената корист прибавена од кривично дело;
- 3) Приходот или друга корист што произлегува од користа прибавена од кривично дело, од имот во кој користа прибавена од кривично дело е трансформирана или претворена или од имот во кој е помешана користа прибавена од кривично дело, до проценетата вредност на помешаната корист прибавена од кривично дело.

Придобивките што се стекнати незаконски можат да претрпат трансформации и да се разликуваат од првобитниот облик. Затоа, со оваа одредба, законодавецот ги овластува правосудните органите да трагаат и конфискуваат средства или придобивки што се произлезени од криминални активности, дури и тогаш кога претрпеле трансформации или биле измешани со легално стекнат имот.

Член 98, се однесува на начинот на конфискација. Според став 1 од овој член: *„Од сторителот ќе се конфискува непосредната и посредната имотна корист прибавена со кривичното дело што се состои во пари, движни или недвижни предмети од вредност, како и секоја друга сопственост, имот или актива, материјални или нематеријални права, а ако нивната конфискација не е можна од сторителот ќе се конфискува друг имот што одговара на вредноста на прибавената корист.“* Според академик Камбовски, под поимот имотна корист се подразбира какво било зголемување на имотот што резултира од казнено дело: украдените предмети, парите добиени со продажба на дроги, награда за стореното

дело, примениот поткуп, итн.. Под имотна корист се подразбира и делот на имотот на сторителот што не е намален благодарение на стореното казнено дело (даночно затајување, фалсификување на документ за признавање на долг, итн.), како и противправно заснованите права или фактички можности за остварување имотна корист.³⁸² Непосредната имотна корист и посредната имотна корист можат да бидат предмет на два вида конфискација: реална или систем на конфискација заснован на имот (анг., *Property based confiscation*) и вредносна конфискација (анг., *Value based confiscation*). И двата вида претставуваат облици на специјалната конфискација. Реалната конфискација се состои од одземање на парите, подвижни или недвижни предмети, како и секој друг имот или актива и материјални или нематеријални права.³⁸³ Вредносната конфискација се применува тогаш кога не е можно да се примени реалната конфискација. Со вредносна конфискација не се одзема предметот туку имотната вредност што одговара на вредноста на криминалниот продукт. Вредносната конфискација се вовеле во КЗ со измените во 2009 год., како резултат на ратификацијата на Варшавската конвенција.

Став 2 од овој член, се однесува на конфискацијата на непосредната и посредната имотна корист од трети лица за кои е остварена таквата корист. Оваа одредба се однесува во прв ред на законски определените случаи во коишто како посебен елемент на битието на делото е истакнато остварувањето на користа „за себе или за друг“ (злоупотреба на службената должност, поткуп, измама, итн.).³⁸⁴ Не е исклучена примената на оваа одредба и тогаш кога делото е фактички извршено за друг (дело „по нарачка“).³⁸⁵

При противправно стекнат имот од страна на криминалците често настанува негов пренос на трети лица заради губење на трагата на имотот, но и избегнување на негова конфискација. Во таа насока, став 3 од овој член, предвидвуа конфискување на имотната корист и од трети лица на кои е пренесена. Според овој став, имотната корист ќе се конфискува ако таквиот имот е пренесен без надоместок што одговара на вредноста на прибавената имотната корист. Лицата на кои им е пренесена имотната корист треба да докажат дека стекнале сопственост врз таа имотна корист со реален договор. Во однос на

³⁸² Камбовски (2015), 591 стр.

³⁸³ Ibid, 592 стр.

³⁸⁴ Ibid, 594 стр.

³⁸⁵ Ibid.,

предметите што се прогласени за културно наследство и природна реткост, како и тие за кои оштетениот е лично врзан, ќе се конфискуваат во секој случај, независно од тоа дали таквиот имот е пренесен со надоместок.³⁸⁶

Доколку има конкретно оштетен, треба нему му се врати конфискуваното; во спротивно, станува сопственост на државата.³⁸⁷ Согласно со став 5, предност му се дава на имотноправното барање од оштетениот во однос на конфискацијата, што значи судот ќе изрече конфискација на имотна корист ако е надминат износот на имотноправното барање.

Проширена конфискација.

Се спроведува врз основа на одземање на имотот или имотната корист, директно поврзано со кривичното дело т.н. традиционална конфискација (во многу држави, но и кај нас, се покажа како несоодветен инструмент при соочувањето со тешки/нови форми на криминал - организиран криминал, перење пари, и слично. Оттаму се појави и потребата за нова форма на конфискација - проширената конфискација. На прагматичен начин, Јохан Бухт ја дефинира проширената конфискација како „начин за делумно надминување на тешкотиите“ при обична/основна конфискација и олеснување на државата да бара конфискација.³⁸⁸ Според истоимениот автор, проширената конфискација претставува „инструмент“ за релаксирање на инаку строгите стандарди за правилата на докази во кривичната постапка во однос на конфискацијата.³⁸⁹ Проширената конфискација е претставена како прагматично решение за подобрување на ефективностa на преземените мерки. Дизајнирана да биде поприспособлива на предизвиците од страна на новите облици на криминал, таа има цел да ги поедностави кривичните постапки, особено со релаксирање на доказните стандарди во кривичната постапка поврзани со конфискација.

Проширената конфискација стана дел на македонското кривично законодавство со новелата на КЗ од 2009 година. Проширената конфискација се воведува согласно со обврската што е произлезена од ратификацијата на конвенцијата на Советот на Европа за перење, откривање, заплена и конфискација на приноси од казнено дело и финансирање на

³⁸⁶ Законот за кривичната постапка („Службен весник на РМ“, бр. 150 од 18.11.2010 година).

³⁸⁷ *Ibid.*, став 5, член 98.

³⁸⁸ Nitu (2019), 5 стр.

³⁸⁹ *Ibid.*, 6 стр.

тероризмот (Варшавската конвенција, од 2005 г.), но и на другите конвенции што се однесуваат на борбата против организираниот криминал и корупцијата.

Во 2023 година беше донесен Законот за изменување и дополнување на КЗ („Службен весник на РСМ“, бр. 188/23); со неговото донесување, измени претрпе институтот на проширената конфискација. Во продолжение, следува анализа на проширената конфискација пред настапување на измените предвидени со претходно наведениот закон и измените по стапувањето во сила на наведениот закон.

Во КЗ на РСМ, конфискацијата е предвидена во член 98а. Во старото решение предвидено во КЗ во став 1 се пропишани условите под коишто може да се примени проширената конфискација: *„Од сторителот на кривично дело сторено во рамките на злосторничко здружение со коешто се остварува имотна корист и за коешто е пропишана казна затвор од најмалку четири години, како и кривично дело во врска со тероризмот, од членовите 313, 394а, 394б, 394в и 419 од овој законик, за коешто е пропишана казна затвор од пет години, или потешка казна, или е поврзано со кривичното дело перење пари, за коешто е пропишана казна затвор од најмалку четири години, ќе се конфискува имотот стекнат во временскиот период пред осудата што судот ја определува според околностите на случајот, но не подолго од пет години пред сторувањето на делото, кога врз основа на сите околности судот основано е уверен дека имотот ги надминува законските приходи на сторителот и потекнува од такво дело.“*

Прво, проширената конфискацијата се применува врз сторител на кривично дело, извршувано во рамките на злосторничко здружение остварувајќи имотна корист и за тоа дело е пропишана казна затвор од најмалку четири години, како и кривични дела поврзани со тероризам (терористичко загрозување на уставниот поредок и безбедноста (член 313), терористичка организација (член 394а), тероризам (член 394б) и меѓународен тероризам (член 419)), за кошто е пропишана казна затвор од најмалку пет години, или потешка казна, или за дело поврзано со перење пари со пропишана казна затвор од најмалку четири години. Овој став го определува и имотот што ќе го опфати проширената конфискација и согласност со ставот, ќе се конфискува имотот стекнат во временскиот период пред осудата што судот ја определува според околностите на случајот, но не подолго од 5 години од извршувањето на делото. За да се примени проширената конфискација, кај судот треба да постои основана

увереност дека имотот на сторителот ги надминува законските приходи и потекнува од такви дела.

Став 2 и став 3 од овој член, се однесуваат на применување на мерката проширена конфискација врз имотот на трети лица за кои е остварен и врз имотот на членови од семејството на сторителот. Овие ставови се идентични со ставовите (2 и 3), предвидени во член 98.

Во проширената конфискација по стапување во сила на измените, предвидени во Законот за изменување и дополнување на КЗ, се направени измени кои се спротивни на препораките од ЕУ за борбата против организираниот криминал и другите сериозни форми на криминал. Со новото решение се ограничува применувањето на оваа мерка на неколку кривични дела. *„Од сторителот на кривично дело извршено во состав на злосторничко здружение, со кое е извршено кривично дело за кое може да се изрече казна затвор од четири години или потешка казна или за кривични дела против човечноста и меѓународното право, кривични дела против половата слобода и половиот морал, кривични дела против имотот или кривични дела против службената должност од овој законик.“* Делата, каков што е примерот со тероризмот, што беа таксативно наброени во старото решение исто како и перењето пари, се отстранети.

Значи, проширената конфискација е институт што означува одземање на имот а не е докажано дека е стекнат со кривично дело, туку судот е основано уверен дека тој имот потекнува од определени дела.

Имотната корист стекната на противправен начин често се стекнува на сметка на оштетено лице. Член 99, ги определува случаите кога оштетеното лице може да бара од судот намирување од пленетета вредност утврдувајќи ги роковите за реализирање на ова право. Согласно со овој член, постојат две ситуации кога оштетениот може да побара намирување од пленетета вредност.

1. *Оштетениот кој, во кривичната постапка во однос на своето имотно-правно барање, е упатен на спор може да бара намирување од износот на конфискуваната вредност: ако поведе спор во рок од шест месеци од денот на правосилноста на одлуката со којашто е упатен на спор и ако во рок од три месеци од денот на*

*правосилноста на одлуката, со којашто е утврдено неговото барање, побара намирување на пленетата вредност.*³⁹⁰

2. *Оштетениот, кој во кривичната постапка не пријавил имотно-правно барање, може да бара намирување на конфискуваната вредност: ако, заради утврдување на своето барање, повел спор во рок од три месеци од денот на узнавањето за пресудата со којашто се конфискува имотната корист, а најдоцна во рок од две години од правосилноста на одлуката за конфискација на имотната корист; и, ако во рок од три месеци од денот на правосилноста на одлуката, со којашто е утврдено неговото барање, побара намирување на пленетата вредност.*³⁹¹

Според академик Камбовски, решението според кое судот може да одлучи за имотноправното барање оштетениот да го упати на граѓанска парница е повеќе од непринципиелно бидејќи го доведува оштетениот во крајно *неповолна положба* (да се појави како обичен тужител во граѓанската постапка, со големи изгледи за бавно решавање на неговото барање), притоа создавајќи дополнителни компликации од аспект на определувањето на висината на конфискуваната корист и имотноправно барање (одлука за конфискација се донесува пред да се утврди вистинската штета).³⁹² Поради тоа, со измените во ЗКП е предвидена должност на судот за имотноправно барање да одлучува во казнената постапка, во која изрекува и конфискација на имотна корист.³⁹³

Конфискација од правно лице.

Концептот за правни лица почнува да се признава во одредени системи дури во XIX век. Со појавата на правните лица, за кратко време, стана јасно дека не е доволна само одговорноста на физичките лица туку треба да се уреди и одговорноста на правните лица.³⁹⁴ Во нашето кривично законодавство одговорноста на правните лице се воведе во 2004 г., со Законот за изменување и дополнување на Кривичниот законик („Сл. весник на РМ“, бр. 19/04).

³⁹⁰ Став 1, член 99 од КЗ.

³⁹¹ *Ibid.*, став 2.

³⁹² Камбовски, В., (2015), 601 стр.

³⁹³ *Ibid.*,

³⁹⁴ Советот на Европа, Одговорност на правните лица за коруптивни дела <https://rm.coe.int/liability-of-legal-persons-mkd-/1680a3db43>

Со овој закон се додава член 96а што ги предвидува видовите казни што се изрекуваат на правно лице:

1. Парична казна;
2. Привремена забрана за вршење на одделна дејност;
3. Трајна забрана за вршење на одделна дејност; и,
4. Престанок на правното лице.

Освен казни од правното лице, ќе се применува и мерката конфискација, кога имотната корист ќе се прибави во корист на правното лице. Одредбите од Кривичниот законик што се однесуваат на конфискација на имотна корист и се применуваат врз физички лица, исто така, ќе се применуваат и врз правните лица (од член 97 до член 100).

Од правното лице не може да се конфискува имотот или имотната корист поради тоа што тоа престанало да постои пред извршувањето на мерката конфискација (ова се однесува и во случајот кога правното лице е сторител на кривичното дело), тогаш мерката конфискација се извршува од страна на:³⁹⁵

- Правниот следбеник/следбеници;
- Ако нема правни следбеник/ци, конфискацијата се извршува од основачот/ите;
- Во случаи утврдени со закон, од акционерите или содружниците;
- Солидарно се обврзуваат да платат паричен износ што одговара на прибавената имотна корист.

Одземање на предметите.

Член 100а се однесува на одземањето на предметите и условите за нивно одземање. Според овој член, (во став 1 и став 2) законодавецот предвидел задолжително одземање на предметите и незадолжително одземање на предметите (во став 3). Врз принципот „од неправо не може да стане право“, оваа одредба пропишува облигаторно одземање на предметите што настанале од извршување на казнено дело.³⁹⁶ Станува збор за одземање од сторителот или од трето лице на „продуктите од казненото дело“ (*producta sceleris*), на пр.,

³⁹⁵ Витларов (2017), од 275-289 стр.

³⁹⁶ *Ibid*, 603 стр.

фалсификувани пари, изработено оружје, произведена дрога, итн..³⁹⁷ Став 2, пропишува и одземање на предметите што биле наменети/употребени за извршување на кривичното дело (*instrumenta sceleris*), без оглед на кого му припаѓаат ако тоа го бараат интересите на општата безбедност, здравјето на луѓето или причините на моралот.

Став 3, се однесува на факултативното одземање предмети. Според овој став, предметите што се употребени или биле наменети за извршување на кривичното дело може да се одземат ако постои опасност повторно да бидат употребени за извршување на кривично дело. Од трето лице предметите ќе се одземат само во случајот кога имало сознание или можело и било должно да знае дека се употребени или биле наменети за извршување на кривичното дело.

Став 4, се однесува на случаите на одземање предмети од сторителот на кривично дело кога постојат фактички или правни пречки за водење на кривична постапка против него. Овој став е идентичен со став 3 од член 97 и се однесува на конфискацијата на имотот и имотната корист.

2. Процесно-правните аспекти на конфискацијата во РСМ

Процесно-правниот аспект на конфискацијата е регулиран во Законот за кривичната постапка на РСМ. Постапката за одземање на предметите и конфискација на имотот и имотната корист е регулирана во Третиот дел на ЗКП, Глава XXXIV, од член 529 до 541.

Одземање на предметите.

Во член 529 се пропишани правилата врз кои се води постапката за одземање на предмети. Според став 1 од овој член: „Предметите што според Кривичниот законик мора да се одземат, ќе се одземат и тогаш кога кривичната постапка нема да заврши со пресуда со којашто обвинетиот се огласува за виновен” Предметите со предвидено задолжително одземање, согласно со член 100а од Кривичниот законик, ќе се одземат независно од исходот на постапката.

³⁹⁷ Ibid.,

За одземање на предметите се донесува посебно решение од страна на органот што ја водел постапката, во моментот кога постапката е завршена/запрена. Според став 3, се предвидува ситуацијата кога судот во пресуда пропуштил да донесе одлука за одземање на предметите. Во овој случај, судот донесува дополнително решение за одземање на предметите. Став 4, предвидува, заверениот препис на решението за одземање предмети да му се достави на сопственикот на предметите, ако е познат.

Став 5 на овој член го опфаќа правото на жалба против решението за одземање на предметите поради непостоење на законска основа за одземање предмети.

Постапка за конфискација на имотот и имотната корист прибавена со кривично дело.

Во член 530 од ЗКП, се предвидени општите одредби за конфискација на имотот и имотната корист. Според став 1 од овој член: „*Имотот и имотната корист прибавени со извршувањето на кривичното дело се утврдуваат во кривична постапка.*“. Според овој став, имотот и имотната корист се утврдуваат според правилата во кривичната постапка. Јавниот обвинител, освен утврдувањето на кривичното дело, во рамките на кривичната постапка треба да го утврди имотот и имотната корист што е прибавена со кривично дело. Според став 2, јавниот обвинител е должен во текот на постапката да собира докази и да ги извидува околностите што се од важност за утврдување на имотот и имотната корист.

Став 3, го опфаќа случајот кога постои оштетено лице кое поднесува имотноправно барање. Ако постои конкретен оштетен, имотната корист се утврдува само во оној дел што не е опфатен со имотноправното барање.

Член 531, ја уредува постапката за конфискација на имотот и имотната корист прибавено со кривично дело пренесена на трети лица. Конфискацијата на имот и имотна корист од трети лица опфаќа имот и имотна корист која е пренесена врз тие лица со цел избегнување на конфискација. Конфискацијата од трети лица како стандард сè повеќе се инкорпорира во националните законодавства. Таа е предвидена и во Директивата 2014/42/ЕУ, и со неа се овозможува конфискација на имотот што е пренесен од осомничениот на трето лице или на имотот што е директно стекнат од трето лице кое би требало да знае дека таквиот имот потекнува од к.д. согласно со став 1. *При конфискација на имотот и имотната корист прибавена со кривично дело, лицето врз кое е пренесена имотна корист, како и претставникот на правното лице ќе се повикаат заради*

испитување во претходната постапка и на главната расправа. Во поканата ќе се предупредат дека постапката ќе се спроведе и без нивно присуство. Од формулираната одредба произлегува дека лицата врз кои е пренесена имотната корист и претставникот на правното лице задолжително се повикуваат заради испитување во претходната постапка, но и во главната расправа. Ако повиканите не се појават на испитувањето во претходната постапка или во главната расправа, тоа нема да претставува никаква пречка за да продолжи постапката.

Став 2, го определува редоследот на испитување на претставникот на правното лице и лицето врз кое е префрлен имотот или имотната корист во главната расправа. претставникот на правното лице се испитува веднаш по обвинетиот, исто како и лицето врз кое е префрлено имотот или имотната корист освен ако е повикано како сведок.

Став 3 предвидува, лицата врз кои е пренесена имотната корист и претставникот на правното лице во врска со утврдувањето на имотната корист да предлагаат докази и по овластување од претседателот на советот да им поставуваат прашања на обвинетиот, на сведоците или на вештаците. Ваквата одредба претставува процесна гаранција за остварување на принципот на еднаквост на оружјата. Согласно со овој став, на странката ѝ се овозможува да ги презентира своите докази и фактите што се во нејзина полза.

Член 532, се однесува на утврдувањето на висината на износот на имотот и имотната корист. Според став 1 од овој член: *„Јавниот обвинител во прибирањето на потребните докази за утврдување на висината на износот на имотот и имотната корист прибавени со кривично дело, може да побара потребни известувања од други државни органи, финансиски институции и други правни лица и граѓани кои се должни без одлагање истите да ги достават.“*

Како што веќе наведовме претходно, јавниот обвинител е должен во текот на постапката да собира докази за утврдување на имотот и имотната корист. Во оваа насока, тој има право од сите институции и од граѓаните да побара известувања или други податоци. Ако постои сомневање дека имотот се наоѓа во странство, судот е должен да распише меѓународна потерница или објава.³⁹⁸

Во член 533, е опфатена проширената конфискација. Став 1 од овој член: *„Судот ќе изрече мерка проширена конфискација под услови пропишани во Кривичниот законик, ако*

³⁹⁸ Став 2, член 532 од Законот за кривичната постапка.

обвинетиот во рок од една година од денот на започнување на главната расправа не може да докаже дека имотот или имотната корист се законски стекнати.“ Условите за изрекување на мерката проширена конфискација се пропишани во Кривичниот законик. Проширената конфискација се воведе во Кривичниот законик со измените од 2009 година. Мерката проширена конфискација ќе се изрече ако обвинетиот во рок од една година од денот на започнување на главната расправа не го докаже легалното потекло на имотот и имотната корист. Товарот на докажување на потеклото на имотот, во овој случај, се префрла на обвинетиот кој е должен во овој рок да го докаже законското потекло на имотот и имотната корист.

Во случајот кога судот донесол пресуда во однос на кривичното дело, во рок пократок од оној што е предвиден во став 1, ако постојат законски услови за изрекување на мерката проширена конфискација, тогаш мерката проширена конфискација судот ќе ја изрече со дополнителна пресуда против која е дозволена жалба.³⁹⁹

Член 534 се однесува на изрекување на мерката проширена конфискација спрема трети лица. Според став 1, судот со решение ќе изрече мерка проширена конфискација според условите предвидени во КЗ и спрема трето лице. Со оваа одредба се заштитуват правата на трети лица кои можат да бидат предмет на проширената конфискација. На третите лица, за разлика од обвинетиот кој е должен во рок 1 година да го докаже законското потекло на имотот или имотната корист, им се дава период од 2 години за да го докажат законското потекло на имотот или имотната корист. Исто така, се предвидува и правото на жалба до непосредно повисокиот суд, во рок од 8 дена против решението на првостепениот суд.

Член 535, се однесува на одредување на привремени мерки за обезбедување и се надоврзува со членот 194 но и 202 со кои се уредува одредувањето на привремените мерки за одземање на имот и предмети заради обезбедување. Мерките предвидени во овие членови се применуваат и врз трети лица под услов да постои сомневање дека врз нив е пренесен без противнадомест, имот и имотна корист стекнат преку извршување на кривично дело.

Во член 536, се пропишува содржината на одлуката за изрекување на мерката конфискација на имотот и имотната корист. Според став 1, судот ја изрекува мерката конфискација во следниве случаи:

³⁹⁹ Ibid., став 2, член 433.

- Во пресудата што го огласува обвинетиот за виновен;
- Во решението за судска опомена;
- Решението за примена на воспитна мерка;
- Решението со коешто се изрекува мерката за безбедност.

Според став 2, судот треба прецизно и јасно да ја наведе вредноста на имотот или предметот, односно паричниот износ што треба да се конфискува.

Со член 537, е опфатена ситуацијата кога се бара повторување на постапката во однос на одлуката за конфискација на имотот и имотната корист. Според истиот член, постапката може да се повтори согласно со условите, наведени во член 449,⁴⁰⁰ но само во делот на конфискацијата на имотот и имотната корист.

Член 540, ја опфаќа посебната постапка за конфискација на имотот и имотната корист и одземање предмети. Според истиот член, посебна постапка за конфискација на имотот и имотната корист ќе се спроведе и тогаш кога постојат фактички или правни пречки за водење на кривична постапка против сторител на кривично дело. Фактички пречки се оние што го исклучуваат водењето на кривичната постапка поради тоа што сторителот на казненото дело е недостапен (во бегство), или не постои (починал, или правното лице е ликвидирано, итн.).⁴⁰¹ Правни пречки постојат и тогаш кога сторителот е познат и достапен, но против него не може да се води казнена постапка поради возраста (дете под четиринаесетгодишна возраст), имунитетот што го ужива (имунитет според меѓународното право или процесен имунитет според домашното право), застаренот на казненото гонење и други правни пречки.⁴⁰²

⁴⁰⁰ Според член 449, постапката може да повтори во следниве случаи:

- 1) ако се докаже дека пресудата е заснована врз лажна исправа, визуелно-тонска снимка или врз лажен исказ на сведокот, вештакот, толкувачот или преведувачот, односно толкувачот;
- 2) ако се докаже дека до пресудата дошло поради кривично дело на судијата, на судијата-поротник или на лице кое ги вршело истражните дејствија;
- 3) ако се изнесат нови факти или се поднесат нови докази што самите за себе или во врска со поранешните докази се подобни да причинат ослободување на лицето кое било осудено или негова осуда според поблаг кривичен закон;
- 4) на некое лице за исто дело повеќе пати му е судено или ако повеќе лица се осудени поради исто дело што можело да го стори само едно лице или некои од нив;
- 5) при осуда за продолжено кривично дело или за друго кривично дело што според законот опфаќа повеќе истовидни или повеќе разновидни дејствија се изнесат нови факти или се поднесат нови докази што укажуваат дека осудениот не го сторил дејствието што е опфатено со делото од осудата, а постоењето на овие факти би било од суштествено влијание врз одмерување на казната; и,
- 6) со правосилна одлука од Европскиот суд за човековите права се утврди.

⁴⁰¹ Калајџиев, (2018), 588 стр.

⁴⁰² *Ibid.*,

Член 541, се однесува на извршувањето на мерката конфискација на имотот и имотната корист. Законот предвидува, мерката конфискација на имотот и имотната корист да се изврши во рок од 30 дена од правосилноста на пресудата.⁴⁰³ Определениот рок од страна на законодавецот се чини дека е прекраток за извршување на мерка, каква што е конфискацијата, особено при посложени предмети. Меѓутоа, овој рок определен во ЗКП, не соодветствува со рокот на застарување на извршувањето на оваа мерка предвиден во член 110, став 5 од КЗ, каде што е предвидено дека извршувањето на посебните мерки за конфискација на имот и одземање предмети не е застарено. Станува збор за недоречност што подоцна може да донесе/предизвика дополнителни проблеми во практиката и може да биде предмет на разни толкувања, а со тоа дополнително би се отежнало применувањето на оваа мерка. Надлежен орган за извршување на судските одлуки за конфискација на имотот и имотната корист е Агенцијата за управување на одземениот имот според Законот за управување на конфискуваниот имот, имотната корист и одземените предмети во кривичната и прекршочната постапка.⁴⁰⁴ По правило, извршувањето се врши над имотот и имотната корист определени со судска одлука. Ако не е можно да се изврши делумно или целосно конфискување врз имотот наведен во судската одлука, тогаш извршувањето се спроведува од преостанатиот имот на лицето на кое му е изречена таквата мерка.⁴⁰⁵ Приговор на извршноста не е дозволен. Законот му овозможува на лицето на кое му се конфискува имотот или имотната корист да го врати имотот или имотната корист или да ја плати висината на имотната корист на сметка на судот, со што ќе се избегне присилно извршување. Банките и другите финансиски институции се должни, итно и без одлагање, да ја извршат одлуката за конфискација и да ја спречат можноста за пренесување или извршување финансиски трансакции.⁴⁰⁶ Заради оневозможување на отуѓување или намалување на вредноста на имотот или имотната корист сите правни дела за остварување на таа цел склучени по извршувањето на кривичното дело се неважечки (*nul*).⁴⁰⁷ Лицето, врз

⁴⁰³ *Ibid.*, член 541.

⁴⁰⁴ Законот за управување на конфискуван имот, имотна корист и одземени предмети во кривичната и прекршочната постапка („Службен весник на РМ“, бр. 98/2008, 145/2010, 104/2013, 187/2013, 43/2014, 160/2014, 97/2015 и 148/2015).

⁴⁰⁵ Став 3, член 541.

⁴⁰⁶ *Ibid.*, 4 стр.

⁴⁰⁷ *Ibid.*, 5 стр.

чијшто имот е спроведена мерката конфискација, има право на приговор само во делот што го опфаќа преостанатиот имот.

3. Законот за конфискација на имот во граѓанска постапка

Во 2024 година беше донесен Законот за конфискација на имот во граѓанска постапка и со тој закон, официјално, и во нашата држава се вовеле системот на граѓанска конфискација. Со донесувањето на овој закон, Република Северна Македонија го следи трендот на многу држави, од регионот и пошироко, што имаат усвоено ваков вид конфискација во нивното законодавство. Законот иако е донесен во февруари 2024 година, заради подготовка на засегнатите субјекти со истиот закон, тој ќе почне да се применува по 6 месеци од неговото донесување.

Имено, со овој закон се уредуваат целите, начелата, прибирањето податоци и докази за постоење имот, чиешто стекнување не може да се докаже дека е од законски извори, мерките за обезбедување и постапката за конфискација на имот во граѓанска постапка, како и опфатот на меѓународната соработка за остварување на целите од овој закон.

Пред да навлеземе во анализирање на неговите одредби, прво, кус осврт кон придобивките што се очекуваат со донесување на овој закон. Станува збор за „инструмент плус во рацете на државата“ во борбата против организираниот криминал и корупцијата. Значи, граѓанската конфискација не е замена за кривичната конфискација, предвидена во КЗ и во ЗКП. Но, донесувањето на ваков вид закони низ светот, често е резултат на високата стапка на корупција и организиран криминал и резултат на неефективноста на конфискацијата во кривичната постапка. Цениме дека, кај нас, и двата услова се исполнети! Затоа, сметаме дека донесувањето на овој закон ќе биде добредојдено! Главната придобивка од овој закон (ако се применува како што треба) е намалувањето на криминалитетот преку таргетирање на имотот што потекнува од криминални активности.

Главната цел на овој закон е насочена кон заштита на јавниот интерес чиешто остварување ќе придонесе за:

- Да се спречи користење и вложување на незаконито стекнат имот, како и средства/предмети што биле наменети/употребени за вршење казниви дела, заради спречување натамошно вршење казниви дела;
- Неисплатливост на противправните дејства;
- Ефективна превенција и борба против криминалот и корупцијата; и,
- Да се остварат обврските на Република Северна Македонија според меѓународните договори, ратификувани согласно со Уставот на Република Северна Македонија, и другите меѓународни документи што содржат одредби за стандарди и соработка во откривање, одземање и конфискација на имотот и имотната корист.

Постапката за конфискација на имотот што е предмет на овој закон, се води според неговите правила и таа постапка е независна од кривичната постапка. Ако не е поинаку определено со одредбите од овој закон, тогаш судот и надлежните органи соодветно ќе ги применат одредбите од Законот за парничната постапка и од Законот за обезбедување на побарувањата.

Во член 5 од овој закон, се дефинирани следниве изрази: имот; имотот чиешто стекнување не може да се докаже дека е од законски извори; разумно сомневање дека имотот не е стекнат од законски приходи; разумно сомневање дека имотот не е стекнат на законит начин; вредност на имотот; засегнато лице; совесни лица. Дефиницијата за поимот „имот“ е слична со дефиницијата предвидена во Кривичниот законик, со тоа што во дефиницијата предвидена во овој закон е додадена и синтагмата „виртуелни средства“, што веројатно се однесува на криптовалути (виртуелни пари или дигитални средства) и на нивната зачестена употреба за прикривање на нелегално стекнати средства. „Разумно сомневање дека имотот не е стекнат од законски приходи“ - сомневање во случајот кога надлежниот орган, согласно со овој закон, ја утврдил разликата меѓу вредноста на имотот и вкупно остварениот законит приход. Изразот „разумно сомневање дека имотот не е стекнат на законит начин“ се однесува на склучени, фиктивни или бестоварни, правни дела при што се располага со имот за чиешто стекнување не може да се докаже дека е од законски извори и тие не се основа за стекнување имот на законит начин. Наследување на имотот не претставува основа за стекнување имот на законит начин, доколку за имотот на оставителот не може да се докаже дека е стекнат од законски извори.

Надлежен за поведување постапка за конфискација на имот во граѓанска постапка е државниот правобранител, кој постапката ја поведува пред месно и стварно надлежен суд со тужба (*in rem*). Според член 9, постапката се поведува при:

- а) Разумно сомневање за имотот чиешто стекнување не може да се докаже дека произлегло од законски извори; и
- б) Несразмерност меѓу нето-вредноста на имотот и расположливите законити и пријавени приходи за стекнување на имотот, изразена како кумулативна разлика што надминува 13 илјади евра во денарска противвредност според средниот курс на Народната банка на Република Северна Македонија, пресметана годишно во временски период што не е подолг од 10 години, пред стекнување на имотот што е предмет на постапката уредена со овој закон, односно дејствата за сторувањето кривично дело од член 8, од овој закон, за коешто постои разумно сомневање дека е поврзано, односно е извор на средства за стекнување на имотот.

Иницијатива за постапка за конфискација на имот во граѓанска постапка до Управата за финансиска полиција е должен да поднесе и јавниот обвинител (особено при недостиг на докази за кривично гонење, или доколку кривичното гонење не довело до осудителна пресуда и ќе се оцени дека постои разумно сомневање дека имотот не бил стекнат од законски извори) во рок од 8 дена. Иницијативата се поднесува за кривични дела таксативно наброени во член 8 од законот (тероризам, перење пари и други приноси од казниво дело, итн.).

Постапката за утврдување на потеклото на имотот од законски извори е итна пред месно и стварно надлежен суд. Товарот на докажување (*onus probandi*) е на страна на тужениот. Законодавецот му дал имунитет на тужениот во врска со изјавите и доказите изведени во текот на оваа постапка, со што не може да се покрене кривична постапка против него. Времетраењето на постапката е ограничено во рок од 9 месеци.

Со законот е пропишано и применувањето на мерките за обезбедување на имотот. Предлогот за мерка за обезбедување на имот државниот правобранител го поднесува до надлежниот суд, пред поднесување на тужбата или заедно со тужбата.

При меѓународна соработка, централен орган за одвивање на соработката е Јавното обвинителство на Република Северна Македонија, а надлежен суд за постапката за конфискација на имот во граѓанска постапка со меѓународен елемент е Основниот граѓански суд - Скопје.

4. Законот за управување на конфискуваниот имот, имотната корист и одземените предмети во кривичната и прекршочната постапка⁴⁰⁸

По донесување на пресудата за изрекување на мерката конфискација на имотот и имотната корист, постапката влегува во нова фаза, односно извршување на правосилните пресуди за коишто е наложено конфискација на имотот и имотната корист во кривичната и прекршочната постапка, а надлежна е Агенцијата за управување со одземениот имот основана со Законот за управување на конфискуваниот имот, имотната корист и одземените предмети во кривичната и прекршочната постапка.

Законот за управување на конфискуваниот имот, имотната корист и одземените предмети во кривичната и прекршочната постапка за првпат е донесен на 25.7.2008 година. Од неговото донесување досега, законот е изменет и дополнет веќе 9 пати. Главна цел на законот е поефикасната практична примена на мерката за конфискација на имотот и имотната корист. Со овој закон се уредува управувањето, користењето и располагањето со привремено конфискуваниот имот, имотната корист и привремено одземените предмети, како и конфискуваниот имот, имотната корист и одземените предмети со правосилна одлука во кривичната и прекршочната постапка, како и основањето, надлежноста, управувањето, раководењето и другите прашања поврзани со работата на Агенцијата за управување на одземен имот.⁴⁰⁹

Законот е донесен во периодот кога оваа материја била малку уредена, следствено, и малубројните изрекувања на мерката конфискација. Иако мерката конфискација на имот

⁴⁰⁸ Законот за управување на конфискуван имот, имотна корист и одземен предмети во кривичната и прекршочната постапка („Сл. весник на РМ“, бр.98/2008, 145/2010, 104/2013, 2013, 43/2014, 160/2014, 97/2015, 148/2015, 64/2018).

⁴⁰⁹ Член 1 од Законот за управување на конфискуваниот имот, имотната корист и одземените предмети во кривичната и прекршочната постапка („Сл. весник на РМ“, бр.98/2008, 145/2010, 104/2013, 2013, 43/2014, 160/2014, 97/2015, 148/2015, 64/2018).

е предвидена во КЗ од 2004 год., првите пресуди во коишто е изречена оваа мерка датираат од 2008 година.⁴¹⁰ Оваа состојба налагаше да се преземат мерки во однос на мерката конфискација. Во следниот период се случија неколку измени во кривичното законодавство: изменување и дополнување на КЗ во 2009 год., реформирање на кривичната постапка со новиот закон во 2010 год. и други значајни новини.

Законот во член 2 ги разликува следниве три поими/изрази: одземен имот, привремено конфискуван имот, имотна корист и одземени предмети и конфискуван имот, имотна корист и одземени предмети. Според законот, под *„одземен имот се подразбира привремено конфискуваниот имот, имотната корист и привремено одземените предмети и конфискуваниот имот, имотната корист и одземените предмети со правосилна одлука во кривична и прекршочна постапка.“*⁴¹¹. *Привремено конфискуван имот, имотна корист и одземени предмети - се подразбира наведениот имот, имотна корист и одземени предмети за чијашто конечна конфискација, односно одземање, не е донесена правосилна одлука. Конфискуван имот, имотна корист и одземени предмети - се подразбира наведениот имот, имотна корист и предмети, конфискувани или одземени со правосилна одлука.*

Во член 3, се предвидени начелата врз чијашто основа се постапува со одземен имот. Законот ги определува следнива начела: законитост, економичност, ефикасност, транспарентност, постапување со внимание на добар домаќин, одговорност, стручност, професионалност и ажурност.

По Законот за управување на конфискуваниот имот, имотната корист и одземените предмети во кривичната и прекршочната постапка, беше основана и Агенцијата за управување на одземен имот, со својство на правно лице и за својата работа одговара пред Владата на Република Северна Македонија којашто го избира и го разрешува директорот кој ја раководи агенцијата.

Член 6, се однесува на делокругот на работата на агенцијата. Според овој член, надлежностите на агенцијата се:

- Управување на конфискуваниот имот, имотната корист и одземените предмети;

⁴¹⁰ Аврамовски /Петровска, (2019).

⁴¹¹ Законот за управување на конфискуваниот имот, имотната корист и одземените предмети во кривичната и прекршочната постапка („Сл. весник на РМ“, бр. 98/2008, 145/2010, 104/2013, 2013, 43/2014, 160/2014, 97/2015, 148/2015, 64/2018).

- Според судот, агенцијата го управува привремено конфискуваниот имот и имотната корист и привремено одземените предмети во кривичната постапка, со цел да се заштити нивната вредност според овој закон;
- Го управува привремено конфискуваниот имот и имотната корист и одземените предмети во прекршочната постапка, со цел да се заштити вредноста на имотот според овој закон;
- Ги управува трајно одземените предмети во прекршочната и управната постапка согласно со законот, освен предметите одземени во даночната постапка;
- Ја спроведува постапката за извршување на конфискацијата на имотот и имотната корист;
- Го чува и го складира одземениот имот;
- Врши процена на имотот и имотната корист;
- Води евиденција на целокупниот одземен имот;
- Го продава одземениот имот;
- Изготвува статистички, финансиски и други извештаи за одземениот имот;
- Планира, организира и спроведува обука за вработените во агенцијата и за другите субјекти, вклучени во постапувањето со одземениот имот;
- Дава мислења во врска со примената на овој закон; и,
- Врши други работи, утврдени со законот.

Според законот, агенцијата задолжително усвојува план за работа и ревидиран финансиски план. Годишниот извештај за работата на агенцијата и ревидираниот финансиски извештај се усвојуваат од страна на управниот одбор на агенцијата и се доставуваат до Владата на Република Северна Македонија.

Третиот дел од законот се однесува на органите на управување и раководење на агенцијата. Органи на агенцијата се: управниот одбор и директорот. Управниот одбор на агенцијата се состои од претставници на неколку значајни институции и во него има 5 члена - по еден член по предлог од Министерството за правда, од Министерството за финансии,

од Државното правобранителство, од Судскиот совет на Република Северна Македонија и од Советот на Јавниот обвинител на Република Северна Македонија.⁴¹²

Овој дел од законот го опфаќа исто така и делот за наменување и разрешување на членовите на управниот одбор, надлежноста и начинот на работата на управниот одбор. Агенцијата ја раководи директорот, кој се избира и разрешува од страна на Владата на Република Северна Македонија со 5-годишен мандат. Исклучива надлежност на директорот на агенцијата е: да ја претставува и да ја застапува агенцијата; да ја организира работата и да ги раководи стручните служби на агенцијата; да ги извршува одлуките од страна на управниот одбор; да изготвува и му предлага на управниот одбор годишен план и ревидиран финансиски план; да изготвува и му предлага на управниот одбор годишен извештај и ревидиран финансиски извештај; да изготвува и предлага на управниот одбор подзаконски прописи за спроведување на овој закон; да ги донесе актите за организација и систематизација на работните места на агенцијата; да се грижи за законито работење и трошење на финансиските средства на агенцијата; да донесе поединечни акти за вработените од областа на работните односи; и, да одлучува и во однос на другите прашања, утврдени со овој закон и со статутот на агенцијата.⁴¹³

Четвртиот дел од законот се однесува на односот на агенцијата со другите органи. Земајќи ги предвид надлежностите на агенцијата, таа е последниот орган во постапката за

⁴¹² Законот за управување на конфискуваниот имот, имотната корист и одземените предмети во кривичната и прекршочната постапка („Сл. весник на РМ“, бр. 98/2008, 145/2010, 104/2013, 2013, 43/2014, 160/2014, 97/2015, 148/2015, 64/2018).

⁴¹³ Достапно на:

[http://www.odzemenimot.gov.mk/VPP/Documents/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%20%D0%B7%D0%B0%20%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B5%20%D1%81%D0%BE%20%D0%BE%D0%B4%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BD%20%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D1%82,%20%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D1%82%D0%BD%D0%B0%20%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%20%D0%B8%20%D0%BE%D0%B4%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B8%20%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%B8%20%D0%B2%D0%BE%20%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B8%20%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%BA%D1%80%D1%88%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BF%D0%BA%D0%B0%20\(%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D1%80%D0%B0%D0%BD%20%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82\).pdf](http://www.odzemenimot.gov.mk/VPP/Documents/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%20%D0%B7%D0%B0%20%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B5%20%D1%81%D0%BE%20%D0%BE%D0%B4%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BD%20%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D1%82,%20%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D1%82%D0%BD%D0%B0%20%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%20%D0%B8%20%D0%BE%D0%B4%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B8%20%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%B8%20%D0%B2%D0%BE%20%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B8%20%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%BA%D1%80%D1%88%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BF%D0%BA%D0%B0%20(%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D1%80%D0%B0%D0%BD%20%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82).pdf)

конфискација. Судот, за одлуките за конфискација или одземање на имот без одлагање, ја известува агенцијата да ги преземе натамошните чекори.

Постапувањето со одземениот имот е предвиден во петтиот дел од законот. Со секој имот што ќе го прими, агенцијата има обврска да врши процена на пазарната вредност на одземениот имот, со што агенцијата може да користи услуги од страна на овластените проценители или од Бирото за судски вештачења на Република Северна Македонија.⁴¹⁴

Главната надлежност на агенцијата подразбира извршување на одлуката за одземениот имот. Законот го уредува и постапувањето со специфични предмети што, во зависност од нивната природа, бараат посебен третман - на пр., постапувањето со предмети од историско и од уметничко значење, одземени скапоцени камења и благородни метали, хартии од вредност и недвижен имот.

Од особена важност е впаричувањето на одземените предмети. Со навременото впаричување на предметите се овозможува одземените предмети да не ја загубат својата вредност или да се олесни финансискиот товар од нивното одржувањето. Еден од начините за впаричување на одземените предмети што се предвидени во овој закон, е преку јавно наддавање.

Законот ја уредува постапката за јавно наддавање и ги пропишува условите за да се изврши продажба на одземениот имот. Во член 43, од законот, се пропишуваат правилата за спроведување на јавното наддавање. Средствата, добиени од продажба на одземениот имот и предмети, треба да се уплатат во Буџетот на Република Северна Македонија.⁴¹⁵ Законот овозможува одредени предмети (храна, пијалаци, облека, итн.), да се отстапат на државните органи, здруженијата на граѓани и фондациите.⁴¹⁶ Агенцијата може да отстапи одземени предмети со правосилна пресуда на другите државни органи, фондови, агенции, дирекции, јавни установи, независни регулаторни тела, основани од страна на Република Северна Македонија; трговски друштва основани од Република Македонија и други друштва основани од Република Македонија, како и единиците на локалната самоуправа, по претходна согласност од страна на Владата на Република Северна Македонија.⁴¹⁷

⁴¹⁴ *Ibid.*, член 27.

⁴¹⁵ *Ibid.*, член 50.

⁴¹⁶ *Ibid.*, член 51.

⁴¹⁷ *Ibid.*, член 52.

Шестиот дел од законот ги пропишува правилата за постапување со стварите што се надвор од промет. Член 54, се однесува на постапувањето со одземените наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурзори. Поради специфичноста на овие супстанции законот пропишува: ако не постојат услови за чување на овие супстанции во агенцијата, тие да се чуваат кај надлежен државен орган што ги исполнува пропишаните услови за нивно чување.

Во врска со нивното постапување, законот ги предвидува следниве три ситуации:

1. Одземените наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурзори да се продадат;
2. Одземените наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурзори да се отстапат за научни истражувања;
3. Одземените наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурзори да се уништат.

Член 58, го уредува постапувањето со одземеното оружје, муниција и експлозивен материјал. Според овој член, одземеното оружје, муниција и експлозивен материјал се предава во агенцијата. Доколку агенцијата нема соодветни услови, тогаш Министерството за внатрешни работи и Министерството за одбрана со законот се надлежни за чување на предмети од ваков вид. Законот не предвидува продажба за овој вид предмети, но една отстапка - ако се во исправна состојба, треба да се предадат во рацете на органите што имаат право да користат оружје.

5. Законот за данок на личниот доход

Со Законот за данок на личниот доход⁴¹⁸ се уредува оданочувањето на личниот доход на физичките лица, обврзникот за плаќање на данокот на личен доход, даночната основа за пресметување на данокот на личен доход, даночните стапки, роковите за плаќање на данокот на личен доход, како и другите важни прашања за утврдување и плаќање на данокот на личен доход. Во член 78, од законот, се предвидува еден вид конфискација или скриена конфискација. Според овој член, данокот на непријавениот доход се пресметува по стапка од 70 отсто. Во случајот кога лице поседува имот или располага со средства поголеми од оданочените, што потекнуваат од доход без да се утврди данок или не е доволно утврден и

⁴¹⁸ Законот за данок на личниот доход („Службен весник на РМ“, бр. 241/18; „Службен весник на РСМ“, бр. 275/19, 290/20 и 85/21).

чиешто потекло не може да се докаже, органот за јавни приходи донесува решение за утврдување на данокот на тој доход.⁴¹⁹ Основа за пресметување на данокот претставува разликата меѓу вредноста на имотот и докажаната висина на средствата за негово стекнување.⁴²⁰

6. Законот за спречување корупција и судир на интереси ⁴²¹

Законот за спречување на корупција и судир на интереси е донесен за спречување на корупцијата во вршењето на власта, јавните овластувања, службената должност и политиката. Според законот избрано или наименувано лице, одговорно лице во јавно претпријатие, јавна установа или друго правно лице што располага со државен капитал, нотар, извршител, административен службеник од категоријата А утврдена со закон или лице вработено во кабинетите на претседателот на Република Македонија, претседателот на Собранието на Република Македонија, потпретседателите на Собранието на Република Македонија, претседателот на Владата на Република Македонија, замениците на претседателот на Владата на Република Македонија, министрите и генералниот секретар на Владата на Република Македонија, имаат обврска да поднесат изјава за имотната состојба и интереси.⁴²² Исто така, законот предвидува и обврска за пријавување промени во имотната состојба и интереси на претходно наведените лица. ДКСК е должна да изврши проверка на вистиноста на податоците внесени во изјавата за имотната состојба.⁴²³ Ако постои основано сомневање дека имотот на лицето кое, според законот, е должно да поднесе изјава за имотната состојба и интереси е несразмерно зголемен во споредба со неговите редовни примања, ДКСК може да почне постапка за испитување на имотната состојба (член 93). Во случајот кога службеното лице во постапка за испитување на имотот нема да докаже дека неговиот имот потекнува од приходи што се пријавени и оданочени, против него се поднесува иницијатива за поведување кривична постапка до надлежното јавно обвинителство (член 94). Во оваа насока, во Кривичниот законик се предвидени две

⁴¹⁹ Димитрова (2021), 178 стр.

⁴²⁰ *Ibid.*

⁴²¹ Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси („Службен весник на РМ“, бр. 12/2019).

⁴²² *Ibid.*, член 82.

⁴²³ *Ibid.*, член 92.

кривични дела: противправно стекнување и прикривање на имотот (член 359а) и прикривање на потеклото на несразмерно стекнат имот (член 359б). Овие дела се предвидени во Глава XXX, во групата кривични дела против службената положба и должност.

За разлика од ова законско решение, ако службеното лице или негово блиско лице не успее да го докаже потеклото, ДКСК поднесува иницијатива за поведување кривична постапка до надлежното ЈО, со стариот закон за спречување на корупција.⁴²⁴ Постапката за испитување на имотната состојба беше во надлежност на Управата за јавни приходи (УЈП), со можност да предложи до надлежниот суд привремена мерка за забрана за располагање со имотот. Ако службеното лице не успее пред УЈП да го докаже обемот на стекнатиот имот, зголемен како резултат на примања, пријавени и оданочени, тогаш Управата за јавни приходи ќе донесе решение за оданочување со персонален данок. Основа за пресметување на данокот претставува разликата меѓу вредноста на имотот во време на стекнувањето и докажаната висина на средствата за негово стекнување. Данокот на непријавените приходи се пресметува по стапка од 70 отсто.⁴²⁵

7. Меѓународната соработка во постапката за конфискување на имотот што потекнува од к.д.

Важна компонента во постапката за конфискување на имотот и имотната корист со потекло од нелегални активности е меѓународната соработка на државите поради меѓународната димензија на организираниот криминал. Имено, меѓународната соработка во постапката за конфискација на имот што потекнува од криминални активности е клучен аспект на глобалните напори за борба против транснационалниот криминал, перењето пари и организираниите криминални групи. Таквата соработка вклучува координација помеѓу различни земји и нивните агенции за спроведување на законот за следење, замрзнување и заплена на имотот, добиен од криминални активности. Криминалците и организираниите групи најчесто нелегално стекнатиот имот и имотна корист го пренесуваат надвор од

⁴²⁴ Законот за спречување на корупцијата („Службен весник на Република Македонија“, бр. 28/2002, 46/2004, 126/2006, 10/2008, 161/2008, 145/2010, 97/2015 и 148/2015).

⁴²⁵ Член 36а, од стариот закон за спречување на корупцијата.

границите на државата и го споделуваат во повеќе држави, со единствена цел да им се изгуби трагата и да се избегне конфискација. Речиси сите конвенции, ратификувани од страна на нашата држава, содржаат одредби што им налагаат на државите да ја зајакнат меѓународната соработка во кривичната материја. Во таа насока, од посебно значење е Законот за меѓународна соработка во кривичната материја.⁴²⁶ За првпат, законот е донесен во 2010 година и со него се уредуваат постапките и правилата врз чијашто основа се потпира меѓународната соработка во кривичната материја. Според законот, меѓународната соработка се остварува врз следниве начела:

1. Заштита на суверенитетот, сигурноста или безбедноста;
2. Двојна инкриминираност;
3. Забрана на двојно казнување;
4. Фактички реципроцитет;
5. Итност и ефикасност во постапувањето;
6. Директна комуникација и соработка со правосудните органи;
7. Заемна доверба;
8. Заемно признавање и извршување на судските одлуки.

Претходно наведените принципи обезбедуваат рамка за воспоставување и одржување на ефективната меѓународна соработка во правните прашања и прашањата што се однесуваат на спроведување на законот и справување со транснационалните криминални активности.

Во однос на меѓународната соработка, Законот ги предвидува следниве видови:

1. Меѓународна правна помош;
2. Пренос на кривичните постапки;
3. Екстрадиција;
4. Извршување на кривичните пресуди и трансфер на осудените лица.

Постапката за меѓународна соработка се започнува со замолница или барање. Со законот се уредува исто така и начинот на комуникација и случаите кога државата може да одбие меѓународна соработка. Во одредени случаи постојат околности врз чијашто основа

⁴²⁶ Законот за меѓународна соработка во кривичната материја („Службен весник на РСМ“, бр. 77/2021).

меѓународната соработка во кривичната материја е невозможна особено кога има повреда на начелата врз кои се потпира меѓународната постапка, но и другите причини што од страна на секоја држава се поставени како „црвена линија“. Причините за одбивање на меѓународна соработка се предвидени во член 11 од законот. Според истиот член, домашниот надлежен орган може да ја одбие замолницата или барањето ако:

1. Постапувањето е спротивно на Уставот на Република Северна Македонија или го нарушува суверенитетот, сигурноста или безбедноста на Република Северна Македонија;
2. Се однесува на дело кое се смета за политичко кривично дело или дело поврзано со политичко кривично дело;
3. Се однесува на кривично дело со кое се повредува воен закон на друга држава, а со закон не е предвидено како кривично дело во законодавството на Република Северна Македонија;
4. Оправдано може да се претпостави дека лицето чие предавање се бара во времето на предавање било кривично гонето или е казнето поради својата расна, национална и социјална припадност или поради своето политичко или верско уверувања, односно дека неговата положба би била отежната поради една од тие причини;
5. Постапката за истото кривично дело против обвинетиот во Република Северна Македонија е запрена од материјално-правни причини, или е донесена ослободителна пресуда, или е ослободен од казна, или санкцијата е извршена, или не може да се изврши според законодавството на државата каде што е донесена пресудата;
6. Против обвинетиот во Република Северна Македонија се води кривична постапка за истото кривично дело; и,
7. Преносот на кривичната постапка и извршувањето на санкцијата биле исклучени поради апсолутна застареност, во согласност со законодавството на РСМ.

Според истиот член, секоја држава може да одбие меѓународна соработка ако постои една од претходно наведените причини. Првата точка е поврзана со начелото на заштита на суверенитетот, сигурноста или безбедноста на државата. Во секој случај, кога постои

можност за повреда на ова начело, тоа претставува основа за домашниот орган да ја одбие меѓународната соработка. Втората ситуација предвидува одбивање на меѓународната соработка ако станува збор за политичко кривично дело. Според ова начело, предвидено и во Уставот на Република Северна Македонија, во член 29: „...странец не може да биде екстрадиран заради политичко кривично дело...“. Имено, во многу држави владеењето на правото не е на соодветно ниво и со трендот на пораст на авторитарните режими⁴²⁷ што посегнуваат по своите противници, и токму ова начело претставува важна алатка за заштита на основните човекови права и слободи. Точка 5, е поврзана со начелото *Non bis in idem* (предвидено во голем дел од правните системи и националните законодавства како и нашето законодавство). Ова начело е предвидено и во нашиот устав, односно: „Никој не може да биде осуден за дело за кое веќе бил суден и за кое е донесена правосилна судска одлука.“. За кривични дела против човечноста и меѓународното право, домашниот правосуден орган не може да ја одбие замолницата.⁴²⁸

Со овој закон е регулирана и меѓународната соработка во врска со привремените мерки, конфискација на имотот и имотната корист. Соработката во оваа област има посебно значење. Навременето идентификување и лоцирање на имотот, надвор од границите на државата, е предуслов за успешноста на постапката за конфискација. Затоа, во рамките на овие случаи, од страна на државните правосудните органи се бара да постапуваат навремено и ефективно. Посебно важно е навременото применување на привремените мерки, предвидени во член 28, од законот. Според истиот член, домашниот правосуден орган по приемот на замолницата (може да се достави преку ARO-канцеларијата), ќе преземе привремени мерки што се однесуваат на:

- Привремено обезбедување и одземање на предметите, имотот или средствата што се поврзани со кривичното дело, имот во банкарски сеф, следење на платниот промет;
- Привремено запирање на извршување на определени финансиски трансакции.

⁴²⁷ Според извештајот на *FreedomHouse*, само 20 отсто од светското население живее во слободни државни и околу 38 отсто живеат во неслободни држави. Ова претставува најголема пропорција од 1997 година. Достапно на: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2022/global-expansion-authoritarian-rule>

⁴²⁸ Член 19 од Законот за меѓународна соработка во кривичната материја („Службен весник на РМ“, бр. 124 од 20.9.2010 година).

Конфискацијата на имот и имотната корист се врши според одредбите од КЗ, од ЗКП и од меѓународните договори.⁴²⁹ Став 2 од член 95, се однесува на располагањето со парите добиени од извршувањето на мерката конфискација. Со конфискуваниот имот Република Северна Македонија располага на следниов начин:

1. Ако износот добиен од извршувањето на мерката конфискација е под 10 илјади евра, или е еднаков на тој износ, износот се слева во Буџетот на Република Северна Македонија;
2. Во сите други случаи, Република Северна Македонија ѝ префрла на странската држава 50 % од износот, добиен од извршувањето на мерката конфискација.

Во однос на имотот што не се состои од пари, законот му остава простор на надлежниот орган да одлучи како да постапи, односно може да одлучи имотот да го продаде и со приходот од продажбата да постапи (според став 2), или имотот да го префрли на странската држава тогаш кога таа ќе даде согласност.

Член 96, од законот, се однесува на предавањето на приврмено одземени предмети, документи и имотна корист. Став 1, од овој член, предвидува предавање на одземените предмети по барање од странскиот надлежен орган заради нивна заштита. Имено, во став 2, се наведени предметите што може да се предадат:

- Предметите со коишто е извршено кривичното дело;
- Предметите што настанале како резултат на извршувањето на кривичното дело или нивна противвредност, приносите од кривичното дело или нивната противвредност;
- Подароците, дадени со цел да се поттикне извршување на кривично дело, како и наградите за кривичното дело или нивна противвредност.

Во став 3, се определени условите за предавање на бараните предмети. Според истиот став, предметите ќе се предадат врз основа на правосилна и извршна одлука од страна на странскиот надлежен орган.

⁴²⁹ *Ibid.*, 95 стр.

Во став 4, се определени случаите кога предметите, што се определени во став 1, трајно се здржуваат во Република Северна Македонија. Според истиот став, предметите трајно ќе се задржат во РСМ, во следниве случаи:

- Станува збор за добра под привремена заштита, или културно наследство, или природни реткости на Република Северна Македонија;
- Оштетениот, со живеалиште/престојувалиште во Република Северна Македонија, има потреба да му се вратат;
- Домашниот надлежен орган го истакнува правото на РСМ над нив;
- Лицето, со живеалиште/престојувалиште во Република Северна Македонија и не учествувало во извршувањето на кривичното дело, ќе докаже дека не знаело и не можело да знае дека предметот и имотната корист се стекнати со кривично дело во РСМ или во странство;
- Предметите се потребни за спроведување на тековната кривична постапка во Република Северна Македонија; и,
- Предметите се потребни за примена на мерката конфискација на имотот и имотната корист и одземање на предмети; станува збор за предмети што, според Кривичниот законик, мора да се одземат.

Законот предвидува неколку институционални облици на меѓународна соработка. Според законот, институционалната меѓународна соработка може да се оствари преку следниве три институции:

1. Европранда,
2. Европска правосудна мрежа во кривичната материја,
3. Соработка со органи за финансиски истраги и конфискација (ARO-канцеларија).

7.1. Европранда (*Eurojust*).

Европранда е агенција во рамките на Европската унија со седиште во Хаг. Станува збор за агенција каде што националните правосудни органи меѓусебно соработуваат во борбата против прекуграничниот организиран криминал, а дијапазонот на кривични дела е мошне широк. Дејноста на Европранда е особено насочена кон борбата против кривичните дела што се однесуваат на тероризмот; к.д. против децата; компјутерски к.д.; шверц на

дроги; економски криминал; криумчарење мигранти; трговија со луѓе; воени злосторства, итн.. Европрана има важна улога во напорите на Унијата за борба против сериозниот прекуграничен криминал преку поттикнување на соработката и координацијата помеѓу националните судски власти.

Соработката со Европрана се остварува преку јавен обвинител за врски од Република Северна Македонија, наменуван од министерот за правда по предлог од Јавниот обвинител на РСМ. Според законот, соработката опфаќа помош за подобрување на соработката помеѓу надлежните правосудни органи; помош на надлежните правосудни органи за обезбедување најдобра можна координација на истрагите или обвиненијата, вклучително и логистичка поддршка, превод и организација на координативните состаноци; обезбедување оперативна, техничка и финансиска поддршка за прекугранични операции и истраги и за заеднички истражни тимови.⁴³⁰

Табела 18. Предмети од Европрана со соработка со РСМ ⁴³¹

Предмети	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Иницирани		5	11	8	4	14
Учесник	11	6	23	24	21	22
Предмети (вкупно)	11	11	34	32	25	36

Во 2018 година, за првпат од нашата држава се назначи обвинител за врски во Европрана, со што уште повеќе се олесни борбата против организираниот криминал и корупцијата. Во Табела 18, се прикажани податоците за предметите во коишто јавниот обвинител за врски од Република Северна Македонија учествувал во случаите поврзани со Европрана. Според податоците, се бележи растечки тренд на соработката со Европрана. Од 2018-2023 год., јавниот обвинител за врски од Република Северна Македонија учествувал во вкупно 149 предмети; од нив, 42 предмета биле иницирани од страна на јавниот обвинител за врски од РСМ, а во 107 предмети тој активно учествувал.

⁴³⁰ Ibid., став 3, член 111.

⁴³¹ Извор: www.Eurojust.europa.eu

7.2. Европската правосудна мрежа во кривичната материја (European Judicial Network in Criminal Matters).

Станува збор за мрежа на националните точки за контакт во однос на олеснувањето на судската соработка во кривичната материја. За првпат, таа е основана во 1998 година. Основа за нејзиното функционирање е Одлуката на Советот на Европа 2008/976/JHA од 2008 година. Според став 1, член 113 од законот, министерот определува најмалку шест лица за контакт со Европската правосудна мрежа од редот на вработените во министерството, судиите или јавните обвинители, по побарана номинација од надлежните правосудни органи, како и национален координатор за Европската правосудна мрежа, кој е воедно и лице за контакт и кореспондент за технички прашања. Овие лица се задолжени да воспостават контакт помеѓу домашните правосудни органи и надлежните правосудни органи на државите-членки на Европската унија.

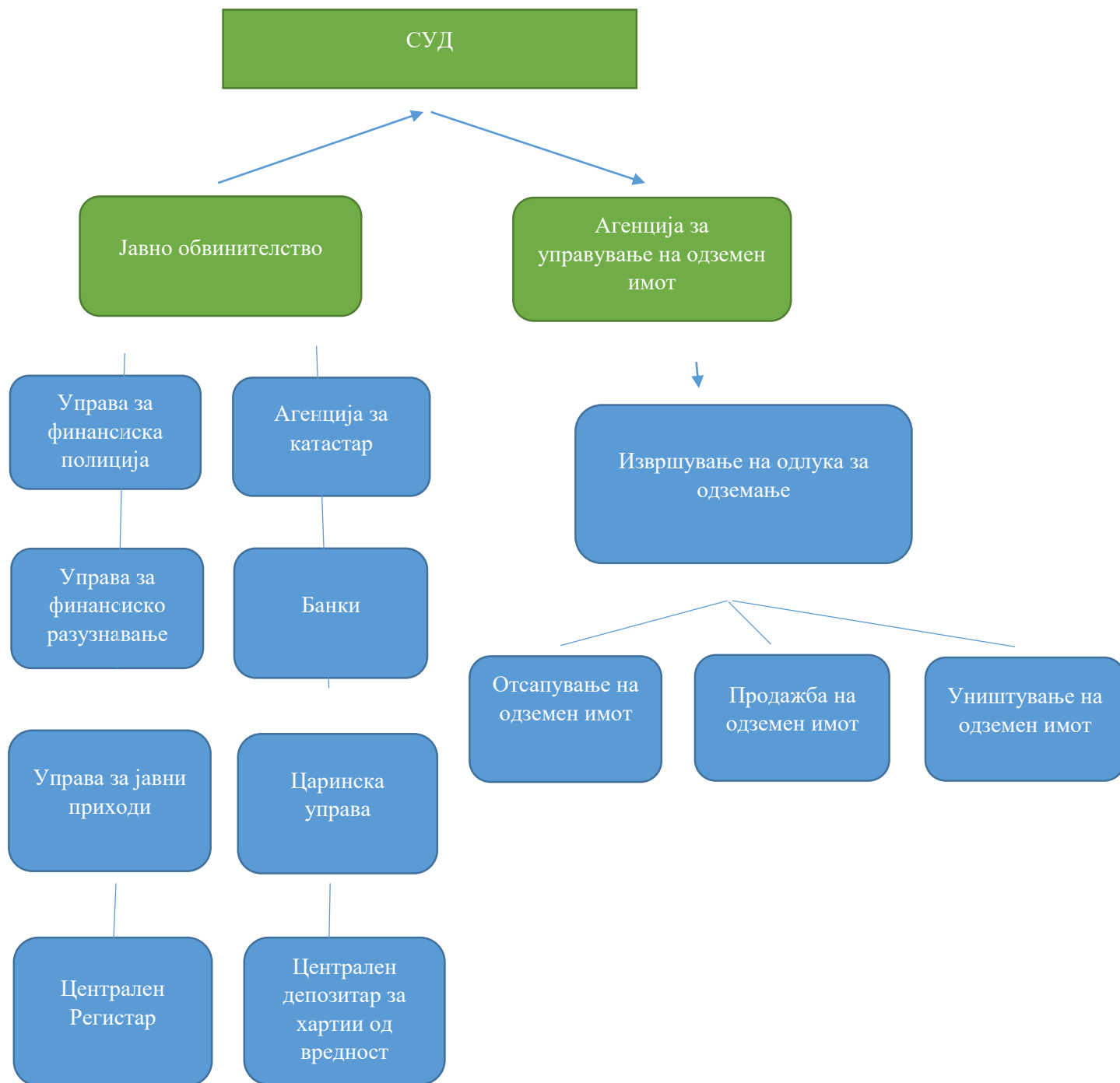
7.3. ARO-канцеларија (*Asset recovery office*).

Меѓународната соработка во однос на финансиските истраги, конфискацијата и привремените мерки се предвидува да се оствари преку канцелариите на ARO или канцеларијата за поврат на имот. Во Република Северна Македонија, канцеларијата на ARO е оформена во 2019 година во рамките на Јавното обвинителство на РСМ.

По предлог од јавниот обвинител на РСМ, министерот за правда номинира лице за контакт за ARO-канцеларијата,⁴³² со должност да воспостави директни контакти помеѓу домашните правосудни органи и странските правосудни органи, да им пружи помош на домашните и странските правосудни тела, да ги координира барањата за информации и одговорите обезбедени од домашните правосудни, финансиски и истражни органи.

⁴³² Став 2, член 114.

8. Графички приказ на институционалната рамка за спроведување на мерката конфискација

Од сè претходно елаборирано во овој труд, може да се констатира дека конфискацијата се состои од повеќе фази: првата фаза е истрагата, односно финансиската истрага што ја раководи јавниот обвинител. Според измените на Законот за кривичната постапка, јавниот обвинител раководи финансиско истражување заради идентификување на непосредната и посредната имотна корист, прибавена како принос од кривично дело, предлагајќи привремени мерки заради обезбедување на имотот и имотната корист како принос што може да биде предмет на мерката конфискација. Јавниот обвинител ја има на располагање правосудната полиција што е под надзор и контрола на јавниот обвинител. Правосудната полиција, по добиени сознанија за постоење кривично дело со коешто е прибавена имотна корист или по наредба од страна на надлежен јавен обвинител, започнува финансиска истрага собирајќи информации преку повеќе извори. Тогаш кога правосудната полиција ќе дојде до информации за противправно стекнат имот и имотна корист со потекло или поврзаност со кривично дело и имот од незаконско потекло, веднаш и без одлагање, доставува известување до надлежниот јавен обвинител во коешто ги наведува сите релеватни податоци за прецизно идентификување на таквиот имот давајќи предлог за примена на мерка за негово привремено одземање. Известувањето до јавниот обвинител може да биде и усно, тогаш кога постојат конкретни околности што укажуваат на опасност од отуѓување, уништување, пренесување на имотот надвор од државата, во странска јурисдикција и тогаш кога на кој било друг начин постои опасност неговата конфискација по завршување на кривичната постапка да биде отежната или оневозможена, по што треба да следува и писмено известување до јавниот обвинител со прецизно наведени податоци за негово идентификување.

По завршување на предистражната/истражната постапка почнува судската фаза, односно главната расправа што претставува и централна фаза на кривичната постапка при што се донесува конечната одлука за конфискација на имотната корист. Во текот на оваа фаза се изведуваат докази, прибирани од страна на јавниот обвинител во текот на истрагата, и со тие докази тој го поткрепува своето барање за конфискација на имот или имотна корист прибавена со противправно дело. Другиот услов што треба да се исполни, е утврдување на извршувањето на кривичното дело. При редовна конфискација судот ја утврдува имотната корист по службена должност. Имотната корист, во овој случај, се појавува како елемент на

законското битие на кривичното дело (на пр., предметот што е украден, земениот поткуп, итн.), како елемент на квалифицираниот облик на делото (убиство од користољубие), или како околност битна за одредување на степенот на вината на сторителот (извршување на делото за награда).⁴³³ Во однос на утврдувањето на имотната корист, важат општите правила на докажување: судот ги утврдува овие околности по предлог од тужителот или по сопствена одлука, тргнувајќи од начелото на утврдување на материјалната вистина. Товарот на докажување не паѓа врз обвинетиот, кој може да се брани и со молчење.⁴³⁴

Третата фаза се однесува на извршувањето на правосилната пресуда за конфискуван имот и управувањето на конфискуваниот имот што е во надлежност на Агенцијата за управување на одземен имот. Конфискуваниот имот, имотната корист и одземените предмети, со правосилна одлука во кривична и прекршочна постапка, влегуваат во дефиницијата на терминот „одземен имот“ во согласност со законот што го регулира постапувањето на агенцијата.⁴³⁵ Агенцијата, прво, врши процена на имотот со помош на овластени проценители и за утврдената вредност го известува судот, јавното обвинителство, државното правобранителство и лицето чијшто имот е одземен.⁴³⁶ Во случајот кога лицето доброволно не ја платило имотната корист прибавена со кривично дело во рокот даден во пресудата, агенцијата пристапува кон извршување на пресудата со барање податоци за имотот на лицето од соодветните институции (од банките, од Агенцијата за катастар на недвижности, од Централниот регистар, од Централниот депозитар за хартии од вредност и од други институции).⁴³⁷

⁴³³ Калајџиџев (2018), 1037 стр.

⁴³⁴ *Ibid.*

⁴³⁵ *ibid.*, 1045 стр.

⁴³⁶ *Ibid.*

⁴³⁷ *Ibid.*

ДЕЛ 7.

ГЛАВА X СТАТИСТИЧКИ ПОДАТОЦИ ЗА ПРИМЕНАТА НА МЕРКАТА КОНФИСКАЦИЈА НА ИМОТОТ И ИМОТНАТА КОРИСТ И ОДЗЕМАЊЕ ПРЕДМЕТИ

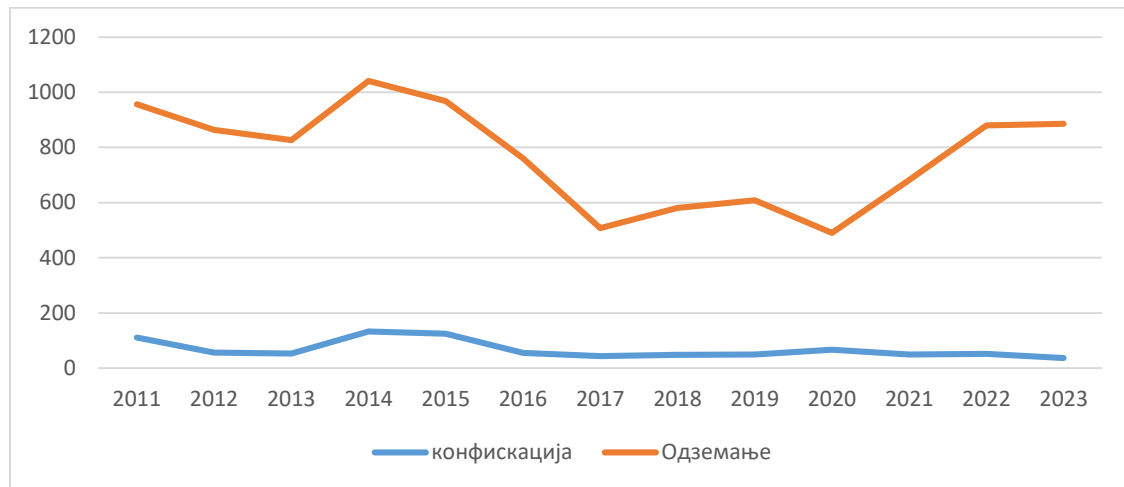
7.1. Статистичките податоци за примена на мерката конфискација на имотот и имотната корист и одземање на предмети во периодот од 2011 до 2021 година

Табела 19. Вкупно изречена мерка конфискација (по години)

Бр.	Година	Вкупно осудени лица	Вкупно изречена мерка конфискација	Одземање предмети
1.	2011	9.810	111	956
2.	2012	9.042	56	864
3.	2013	9.539	53	827
4.	2014	11.683	133	1.041
5.	2015	10.312	125	968
6.	2016	8.172	55	760
7.	2017	6.273	44	508
8.	2018	5.857	48	581
9.	2019	4.712	49	608
10.	2020	6.351	67	490
11.	2021	7.634	49	682
12.	2022	7.769	51	880
13.	2023	6.528	37	860
Вкупно		103.682	878	10.025

Во периодот од 2011 до 2023 година, од вкупно 103.682 осудени сторители на кривични дела, мерката конфискација на имотот и имотната корист е изречена врз 878 лица, или на 0,85 отсто, додека мерката одземање имот е изречена врз 10.025 сторители на кривични дела, или 9,67 отсто. Мерката конфискација на имотот и имотната корист најмногу е изречена во 2014 година, со 133 случаи, и во текот на истата година биле изречени најмногу мерки за одземање предмети, или вкупно 1.041 случај.

Графикон 1. Вкупно изречена мерка конфискација (по години)

Во однос на изречената мерка конфискација, може да се забележи дека нема поголеми отстапувања од трендот на конфискација во периодот од 2011 до 2020 година. Очигледно, конфискацијата сè помалку се применува.

Во однос на одземањето предмети, може да се забележи опаѓање на изречената мерка за одземање предмети, што се должи и на опаѓањето на бројот на осудени лица како тренд, што исто така е во опаѓање, од 2014 година.

Табела 20. Осудени, полнолетни лица, според групите сторени кривични дела

	к.д. против здравјето на луѓето	к.д. против имотот	к.д. против јавните финансии, платниот промет и стопанството	к.д. против службената должност	к.д. против правниот сообраќај	к.д. против јавниот ред	к.д. против човечноста и меѓународното право
2011	493	3.850	240	133	477	665	44
2012	383	3.652	212	150	372	601	67

2013	456	4.073	255	137	285	622	78
2014	478	3.965	277	243	1.990	931	137
2015	427	4.296	277	201	858	821	208
2016	333	3.370	261	113	244	653	91
2017	289	2.427	177	96	154	401	55
2018	237	2.339	119	92	154	483	55
2019	280	1.812	104	53	111	418	65
2020	2.034	1.631	94	75	132	385	74
2021	2.197	1.964	162	80	176	492	108
2022	1.574	2.204	149	98	318	648	121
2023	671	1.858	230	126	208	542	123
Вкупно	9.852	37.441	2.557	1.597	5.497	7.662	1.226

Од групите кривични дела, прикажани во рамките на табелата, за периодот од 2011 до 2023 година, најмногу осудени лица се сторители на кривични дела против имотот или вкупно 37.441 осуден, односно 36,11 отсто, во однос на вкупниот број осудени лица. Притоа 9,5 % од осудените се сторители на кривични дела против здравјето на луѓето. Притоа, 7,4 % од осудените се сторители на кривични дела против јавниот ред. Додека, пак, 5,3 % од осудените се сторители на кривични дела против правниот сообраќај, а 1,18 отсто се осудени за к.д. против човечноста и меѓународното право.

Табела 21. Осудени, полнолетни лица, според групите кривични дела и вкупно изречени мерки конфискација

	к.д. против здравјето на луѓето	к.д. против имотот	к.д. против јавните финанси, платниот промет и стопанството	к.д. против службената должност	к.д. против правниот сообраќај	к.д. против јавниот ред	к.д. против човечноста и меѓународното право
2011	10	23	24	3	4	38	2
2012	8	9	11	6	1	5	13
2013	3	8	29	10	/	/	2
2014	14	4	27	66	4	4	6
2015	11	30	37	12	3	19	6
2016	5	19	10	/	9	4	1
2017	2	16	2	/	4	6	/

2018	6	19	6	3	4	3	1
2019	9	25	2	2	3	1	3
2020	17	30	2	4	/	5	2
2021	8	15	6	4	1	3	9
2022	6	32	5	2	/	1	3
2023	3	12	4	4	2	/	9
Вкупно	102	242	165	116	35	89	57

Во периодот од 2011-2023 година, мерката конфискација е изречена вкупно врз 806 осудени лица. Оваа мерка најмногу е изречена против осудени, полнолетни лица за кривични дела против имотот, или вкупно 242 осудени, со изречена мерка конфискација, односно 30 % од случаите. Голем број осудени, со изречена мерка конфискација, се осудените за кривични дела против јавните финансии, платниот промет и стопанството - 165 осудени, односно 20,47 % од случаите. За кривични дела против службената должност, мерката конфискација им е изречена на 116 осудени лица, или 14,4 отсто.

Табела 22. Сооднос меѓу вкупно осудените полнолетни лица и вкупно изречена мерка конфискација за групи кривични дела

(2011-2021)	к.д. против здравјето на луѓето	к.д. против имотот	к.д. против јавните финансии, платниот промет и стопанството	к.д. против службената должност	к.д. против правниот сообраќај	к.д. против јавниот ред	к.д. против човечноста и меѓународното право
Осудени	9.852	3.7441	2.557	1.597	5.497	7.662	1.226
Вкупно изречена мерка конфискација	102	242	165	116	35	89	57

%	1,04 отсто	0,65 отсто	6,4 отсто	7,26 отсто	0,64 отсто	1,16 отсто	4,65 отсто
---	----------------------	----------------------	------------------	-------------------	----------------------	----------------------	-------------------

Табела 23. Податоци за конфискуваниот имот и имотна корист

Бр.	Година	Вредноста на конфискуваниот имот и имотна корист, изразена во денари	Вредноста на конфискуваниот имот и имотна корист, изразена во евра
1.	2011	102.003.963,00 ден.	1.664.012,0
2.	2012	61.227.473,50 ден.	998.816,0
3.	2013	533.701.362,00 ден.	8.706.384,3
4.	2014	313.793.679,00 ден.	5.118.983,3
5.	2015	459.532.017,00 ден.	7.496.444,0
6.	2016	374.850.888,00 ден.	6.115.022,0
7.	2017	38.951.393,00 ден.	635.422,3
8.	2018	103.632.343,00 ден.	1.690.576,5
9.	2019	532.114.872,00 ден.	8.680.503,6
10.	2020	142.261.941,00 ден.	2.320.749,4
11.	Вкупно конфискуван имот и имотна корист		43,429.911,0

Според податоците, добиени од Агенцијата за управување на одземен имот, за периодот од 2011 до 2020 година, вкупно е конфискуван имот и имотна корист во вредност од 43.429.911,00 евра или во просек 4.342.991,1 евро годишно. Најмногу е конфискувано во 2013 година со вкупно 8.706.384,3 евра имот и имотна корист, а најмалку во 2017 година, со 635.422,3 евра имот и имотна корист.

Табела 24. Податоци за поднесените кривични пријави од Управата за финансиска полиција

Год.	Вкупно поднесени кривични пријави	Вкупно пријавени лица	Вкупно пријавени правни лица	Вкупна штета	
				Денари	Евра
2011	72	228	29	569.062.342,6	9.283.235,5
2012	60	120	16	1.240.932.990,00	20.243.605,00
2013	65	155	/	662.280.193,0	10.803.918,3
2014	51	125	/	554.845.218,0	9.051.308,6
2015	68	178	/	509.907.569,0	8.318.231,1

2016	41	121	/	287.485.371,0	4.689.810,2
2017	49	111	/	5.895.129.935,0	96.168.514,4
2018	74	167	64	3.013.217.645,0	49.155.263,3
2019	79	129	66	9.315.337.006,0	151.963.083,3
2020	71	137	51	1.176.170.845,0	19.187.126,3
Вкупно	630	1471	226		378.864.093,00

Управата за финансиска полиција, во периодот од 2011 до 2020 година, до надлежните јавни обвинителства во Република Македонија има поднесено вкупно 630 кривични пријави за вкупно 1471 физичко лице и 226 правни лица за сторени кривични дела, со коишто е причинета штета на буџетот на државата во вкупен износ од 378.864.093,00 евра.

Табела 25. Сооднос меѓу вкупната штета направена врз буџетот на РМ (според пријавите на ФП) и вкупно конфискуваниот имот (од 2011-2020 г.)

Вкупна штета (од 2011-2020 г.)	Вкупно конфискуван имот (од 2011-2020 г.)	Вкупно конфискуван имот, изразено во %
378.864.093,00 евра	43.429.911,00 евра	11,5 отсто

Ако ја споредиме вкупната висина на конфискуваната имотна корист и висината на штета што произлегува од поднесените кривични пријави од страна на Управата за финансиска полиција, се заклучува дека од тој имот само 11,5 отсто било конфискувано. Иако бројката на штетата, предизвикана со сторени кривични дела, се однесува само на пријавите од страна на Управата за финансиска полиција, може да се заклучи дека мерката конфискација малку се применува.

7.2. Извештај за работата на јавните обвинителства во Република Северна Македонија (од 2017 - 2021 година)

Конфискацијата на имот во Република Северна Македонија, според сите индикатори, ретко се применува. Имено, особено е загрижувачка оваа појава бидејќи, освен

во подрачјето на Вишото јавно обвинителство во Скопје, каде што биле изречени најголемиот дел од мерките за конфискација, во другите подрачја оваа мерка претставува вистинска реткост.

Според Извештајот за работата на јавните обвинителства за 2021 година,⁴³⁸ на подрачјето на Вишото јавно обвинителство во Битола не се донесени пресуди, со коишто е конфискуван имот, додека за одземање предмети, употребени за извршување кривично дело или настанале од извршување на кривичното дело, биле донесени 60 одлуки. Во подрачјето на Вишото јавно обвинителство во Гостивар, исто така, не е донесена ниту една пресуда за конфискување имот. Во рамките на Вишото јавно обвинителство во Штип, мерка конфискација е изречена против 43 лица, од кои 39 лица во подрачјето на Основниот суд во Струмица и 4 лица во подрачјето на Основниот суд во Берово. Во Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција, мерка конфискација е изречена само против 4 лица.

Според Извештајот за работата на јавните обвинителства за 2020 година,⁴³⁹ во подрачјето на Вишото јавно обвинителство во Битола и во Гостивар, во текот на 2020 година, не се донесени пресуди. Во подрачјето на Вишото јавно обвинителство во Штип се донесени вкупно 23 пресуди, единствено на подрачјето на Основниот суд Берово. Во Основно јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција, мерка конфискација е изречена само против 3 лица.

Во 2019 година,⁴⁴⁰ во подрачјето на Вишото јавно обвинителство во Гостивар и во Битола не се донесени пресуди за конфискување имот. За другите подрачја, мерка конфискација е изречена против 7 лица во подрачјето на Вишото јавно обвинителство во Штип. Најмногу изречени мерки конфискација има во Основниот суд во Берово и тоа, против 6 лица и една мерка конфискација од Основниот суд во Струмица.

⁴³⁸ Извештај за работата на јавните обвинителства на Република Северна Македонија во 2021 година, ЈОРСМ <https://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2022/08/izveshta%D1%98-finalen-2021-1.pdf>

⁴³⁹ Извештај за работата на јавните обвинителства на Република Северна Македонија во 2020 година, ЈОРСМ <https://jorm.gov.mk/godishen-izveshtaj-za-rabotata-na-javnite-obvinitelstva-vo-2020-godina/>

⁴⁴⁰ Извештај за работата на јавните обвинителства на Република Северна Македонија во 2019 година, ЈОРСМ <https://jorm.gov.mk/izveshtaj-za-primenata-na-posebni-istrzhni-merki-vo-2019-godina/>

Во 2018 година,⁴⁴¹ на подрачјето на Вишото јавно обвинителство во Битола и во Гостивар не се донесени пресуди за конфискување имот. Во подрачјето на Вишото јавно обвинителство во Штип биле донесени 17 пресуди за изречена мерка конфискација. За оваа година нема податоци за пресуди за изречена мерка конфискација во Основното јавно обвинителство за организиран криминал и корупција.

Во 2017 година,⁴⁴² пресуди за изречена мерка конфискација се донесни во подрачјето на Вишото Јавно обвинителство во Штип против 2 лица и во Скопје против 2 лица. На подрачјето на Вишото јавно обвинителство во Гостивар и во Битола не се донесени пресуди со коишто се изрекува мерка конфискација.

Од претходно наведените податоци, може да се заклучи дека мерката конфискација ретко се применува во рамките на целата држава. Од презентираниите податоци, се издвојува Основниот суд во Берово со најмногу донесени пресуди, со коишто се изрекува конфискација. Повеќето од пресудите, донесени од овој суд, за изрекување на мерка конфискација се донесени за кривичното дело Кражба, од чл. 235, ст. 3 од КЗ, на дрвна маса. Во подрачјето на Вишото јавно обвинителство во Гостивар и во Битола, за периодот од 2017 до 2020 година, според извештаите од страна на Јавното обвинителство, не е донесена ниту една пресуда со којашто се изрекува конфискација, што е недозволиво!

⁴⁴¹ Извештај за работата на јавните обвинителства на Република Северна Македонија во 2018 година, ЈОРСМ <https://jorm.gov.mk/godishen-izveshtaj-za-rabotata-na-javnite-obvinitelstva-vo-republika-severna-makedonija-vo-2018-godina/>

⁴⁴² Извештај за работата на јавните обвинителства на Република Северна Македонија во 2017 година, ЈОРСМ <https://jorm.gov.mk/godishen-izveshtaj-za-rabotata-na-javni-2/>

ДЕЛ 8.

ГЛАВА XI ЗАШТИТА НА ОСНОВНИТЕ ЧОВЕКОВИ ПРАВА И СЛОБОДИ ПРИ ПРИМЕНА НА КОНФИСКАЦИЈА НА ИМОТ; АНАЛИЗАТА И ОДЛУКИТЕ ОД СТРАНА НА ЕСЧП

Конфискацијата претставува важен инструмент во борбата против организираниот криминал и другите форми на сериозен криминал. Конфискацијата претставува чин на одземање нечиј имот од страна на надлежен орган и може да има импликации врз неколку човекови права и слободи што се предвидени и гарантирани со меѓународните конвенции. Државите во име на поефективна борба против организираниот криминал и тешките кривични дела, имаат донесено нови облици на конфискација и тие, за разлика од традиционалниот облик на конфискација, се поедноставни. Конфискацијата претставува значаен инструмент за борба против организираниот криминал и корупција, но мора да се применува така што ќе ги почитува човековите права и ќе гарантира за лицата врз кои е насочена оваа мерка дека нема да бидат неправедно цел или лишени од нивниот имот без соодветна постапка. Конфискацијата, особено граѓанско-правната во којашто не е потребна осудителна пресуда за обвинетиот и понекогаш воопшто и не е нужно да се почне кривична постапка за конфискација на имотот, може да предизвика повреда на правата предвидени со Европската конвенција за човековите права, особено правото на правично судење (член 6) и правото на сопственост (член 1 протокол 1), што исто така се предвидени и во Уставот на Република Северна Македонија. Од овие причини, од државите што ја имаат усвоено оваа мерка во нивното законодавство се бара таа да биде во согласност со меѓународните стандарди за човековите права.

Пред да се осврнеме на правата што се најмногу засегнати од спроведувањето на конфискацијата, прво, ќе направиме кратка анализа во однос на системот за заштита на човековите права, со посебен акцент на Европската конвенција за човековите права и слободи и Европскиот суд за човековите права.

1. Европската конвенција за човековите права (ЕКЧП)

Оваа конвенција (ЕКЧП) е донесена во 1950 година од Советот на Европа и стапи во сила во 1953 година. Конвенцијата е ратификувана од сите членки на Советот на Европа, а се донесе како резултат на грубите повреди на човековите права во текот на Втората светска војна. Во конвенцијата се додадени уште шест⁴⁴³ додатни протоколи што се задолжителни за државите што ги ратификувале. Утврдува голем број основни права и слободи, вклучувајќи го правото на живот, забраната на тортура и нехумано постапување, правото на правично судење, правото на слобода на изразување, правото на слобода на собирање и здружување, како и правото на почитување на приватниот и семејниот живот. Исто така, воспоставува систем на индивидуални претставки, што им овозможува на поединците да поднесат жалби за прекршување на нивните права до Европскиот суд за човековите права. Судот, потоа, може да донесе обврзувачки пресуди за овие случаи, а земјите-членки се обврзани да ги почитуваат одлуките на судот.

Оваа конвенција се применува директно, како дел од националното законодавство, и индиректно, преку извршување на пресудите со обврзувачки карактер, донесени од страна на Европскиот суд за човековите права.

Конвенцијата има значајно влијание врз домашното право на државите-потписнички во однос на заштитата на човековите права. Во голем број случаи, државите пристапуваат кон измена на законодавството или практиката со цел да ги доведат во согласност со конвенцијата по повод на пресуди во случаи во коишто не биле странка.⁴⁴⁴ Пример, Холандија направи промени во нејзиното законодавство за децата родени надвор од брак како последица на одлуката во случајот Маркс против Белгија.⁴⁴⁵ Случајот Маркс против Белгија изврши големо влијание, не само врз Белгија туку и врз многу други земји. Овој случај постави преседан за признавање на правата на вонбрачните деца и утврди дека тие не треба да бидат дискриминирани, особено во однос на наследното и семејното право; исто така, има случаи кога државата-договорничка го изменува своето законодавство со цел да го

⁴⁴³ Додатните протоколи: Првиот протокол, усвоен во 1952 г., Четвртиот протокол (1963 г.), Шестиот протокол (1983 г.), Седмиот протокол (1984г.), Дванаесеттиот протокол (2000 г.) и Тринаесеттиот протокол, усвоен во 2002 година.

⁴⁴⁴ O'Boyl & Warbrick (2009), 31 стр.

⁴⁴⁵ *Ibid*,

усогласи со конвенцијата или некој од нејзините протоколи дури и пред да стане нивна потписничка.⁴⁴⁶

2. Европскиот суд за човековите права

Огромна улога има практиката на Европскиот суд за човековите права што се заснова на принципите на законитост и пропорционалност во случаите на мешањето во човековите права. Правните позиции на ЕСЧП ги опфаќаат најважните аспекти: концептот, целите, видовите, допуштеноста на конфискацијата и процедуралните гаранции за заштита на правата на сопственост.⁴⁴⁷

Европскиот суд за човековите права (ЕСЧП) е судско тело, одговорно за толкување и примена на Европската конвенција за човековите права (ЕКЧП). Неговата улога е да обезбеди земјите-членки на Советот на Европа да ги почитуваат човековите права и основните слободи, наведени во конвенцијата. Судот, со седиште во Стразбур, е составен од истиот број судии како држави-договорнички кон конвенцијата. Се избираат судии од страна на Парламентарното собрание на Советот на Европа. Тие се целосно независни при извршувањето на нивните должности и не ги застапуваат државите што ги номинираше.

3. Правата што можат да бидат повредени при примена на конфискацијата

3.1. Правото на правична судска постапка (член 6)

Освен со ЕКЧП, правото на правична судска постапка се гарантира и со Уставот и законите на Република Северна Македонија. Правото на правична судска постапка има примарна позиција во конвенцијата, и поради важноста на инволвираното право, и поради огромниот обем на жалби. Во однос на првото, судот нагласува дека „правото на правично судење зазема толку значајно место во едно демократско општество што не може да постои оправдување за евентуално рестриктивно толкување на член 6 став 1 од конвенцијата.“⁴⁴⁸ Во

⁴⁴⁶ *Ibid*

⁴⁴⁷ Orlovska & Stepanova (2020), од 493-511 стр.

⁴⁴⁸ O’Boyl & Warbrick (2019), 201 стр.

поглед на второто, далеку поголем број жалби пред Стразбур се однесуваат на оваа, отколку на која било одредба. Случаите најмногу се однесуваат на кривичните и граѓанските постапки пред редовните судови, подеднакво пред првостепените, како и пред апелационите.⁴⁴⁹

Важен аспект на правото на правично судење е презумпцијата на невиност како традиционално начело на кривичните постапки. Начелото на презумпција на невиност во ЕКЧП е предвидено во член 6 став 2. Оваа начело, исто така, е предвидено и во Уставот на Република Северна Македонија, во член 13 и во член 2 од Законот за кривичната постапка.

Презумпцијата на невиност е важен аспект на правичното постапување спрема обвинетиот бидејќи претставува процесен механизам што го ослободува обвинетиот од обврската да ја докажува својата невиност, од една страна, а од друга страна, ги задолжува сите физички и правни лица (вклучително и учесниците во постапката, но и општата јавност) да го сметаат обвинетиот за невин, сè додека вината не биде утврдена со правосилна судска пресуда.⁴⁵⁰

Презумпцијата на невиност се однесува и на „товарот на докажување“. Не може да се бара осомничениот да ја докажува својата невиност. Напротив, товарот на докажување е на страна на обвинителството кое е должно, надвор од разумно сомнение, да докаже дека обвинетиот е сторител на кривичното дело. За секое сомнение ќе биде одлучено поповолен начин за обвинетиот во согласност со начелото *in dubio pro reo*.⁴⁵¹

Меѓутоа, можноста начелото на презумпција на невиност да биде повредено е големо во случај на граѓанска конфискација. Иако граѓанската конфискација е постапка насочена кон предметот (*in rem*) и во оваа постапка кривична осуда не е услов за конфискација на имот, сепак граѓанската конфискација, како и таа во кривичната постапка, ѝ служи на истата цел.

Европскиот суд за човековите права во неколку случаи има утврдено повреда на начелото на презумпција на невиност (член 6 (2)) предвидено во конвенцијата. Во случајот *Geerings vs The Netherlands*, судот оценил дека има повреда на начелото на презумпција на невиност. Повреда на презумпцијата на невиност беше констатирана во овој случај, со што

⁴⁴⁹ *Ibid*

⁴⁵⁰ Калајџиев (2018), 30 стр.

⁴⁵¹ *Ibid*

Судот ја осуди Холандија, затоа што наредбата за проширена конфискација, издадена по пресудата, опфаќаше имот што е произлезен од кривични дела за коишто апликантот претходно бил ослободен. Ова, според ЕСЧП, претставувало утврдување на вина без апликантот да биде прогласен за виновен според законот.⁴⁵²

3.2. Правото на сопственост

Едно од основните човекови права, предвидено во ЕКЧП, е правото на сопственост. Правото на сопственост е право кое се гарантира со меѓународните конвенции, но и со уставот и законот. Европската конвенција за човековите права правото на сопственост го предвидува во член 1 од протокол 1 на оваа конвенција, и гласи: *„Секое физичко или правно лице има право на мирно уживање на својот имот. Никој не може да биде лишен од својот имот, освен во јавен интерес и под услови предвидени со закон и со општите принципи на меѓународното право“*.

„Претходните одредби не навлегуваат во правото на државите да донесуваат закони коишто ги сметаат за неопходни за регулирање на користењето на имотот во согласност со општиот интерес или заради сигурно плаќање на данокот, другите придонеси и парични казни.“

Од овој член произлегуваат неколку основни принципи, и тоа:⁴⁵³

- Право на мирно уживање на својот имот (кое подразбира право да се поседува, да се користи, да се поправа, да се отуѓува, да се позајмува, итн.);
- Забрана за лишување од својот имот;
- Задржување на правото за регулирање на користење на имотот согласно со општиот интерес.

Од претходно наведеното може да се заклучи дека правото на сопственост не е апсолутно. Конвенцијата оставила можност ова право во одредени случаи да се ограничува.

⁴⁵² Simonato (2017), 371 стр.

⁴⁵³ O'Boyl & Warbrick (2009).

За ограничување на ова право треба да се исполнат условите предвидени во конвенцијата, односно:

- Во случајот кога е во прашање јавниот интерес; и,
- При постоење на законска основа за ограничување на ова право.

Секое мешање во правата, заштитени со член 1 од Протоколот бр. 1, мора да го исполни барањето за законитост. Се претпоставува дека применливите одредби од домашното право се доволно достапни, прецизни и предвидливи.⁴⁵⁴ Притоа, постоењето на правна основа во домашното право не е доволно, само по себе, да го задоволи принципот на законитост. Дополнително, правната основа мора да има одреден квалитет, имено, да биде компатибилна со владеењето на правото и да дава гаранции против самоволието.⁴⁵⁵ Исто така, Судот нагласува дека мерките за конфискација треба да бидат пропорционални, дури и во отсуство на пресуда со којашто се утврдува вината на обвинетиот.⁴⁵⁶

Особено важно за ЕСЧП е постоењето на процедурални права и со нив на засегнато физичко/правно лице би му се загарантирало можност да се изјасни или да ги презентира доказите пред суд и можност да ја обжали одлуката со којашто се ограничува правото на сопственост.

Повреда на правото на сопственост е констатирано во случајот на Имери против Република Хрватска. Случајот се однесува на конфискација на девизна сума што жалителот, норвешки државјанин, не ја пријавил при преминувањето на хрватско-словенечката граница. При преминување на границата меѓу Словенија и Хрватска, апликантот бил запрен од царинските органи кои утврделе дека тој носел 43.500 евра и 730.000 норвешки круни што, спротивно на важечкиот закон, апликантот не ги пријавил. Целиот износ на пари беше привремено одземен, согласно со член 70 од Законот за девизи и член 159 од Законот за административните прекршоци. По истрагата, направена од финансискиот инспекторат од Министерството за финансии, се дознало дека апликантот бил осомничен за измама со имот во Норвешка, но истиот не бил осудуван заради недостиг на докази. Меѓутоа, органите во

⁴⁵⁴ Orlovska & Stepanova (2020), од 493-511 стр.

⁴⁵⁵ *Ibid*,

⁴⁵⁶ *Ibid*,

Република Хрватска ги конфискувале паричните средства, затоа што апликантот не успеал да го докаже нивното потекло.

Судот придава значење на фактот дека чинот на внесување девизи во готовина во Република Хрватска не бил незаконски според хрватскиот закон. Напротив, тоа беше изречно дозволено според одредбите на Законот за девизи. Дополнително, сумата што можела легално да се пренесе или физички да се пренесе преку хрватската граница, во принцип не била ограничена. Судот, исто така, го зел предвид фактот дека апликантите немале криминално досие и не биле осомничени, ниту обвинети за какво било кривично дело пред/по предметниот инцидент, а што е уште поважно, апликантите не биле кривично осудени или дури и гонети за непријавување на предметните пари бидејќи тоа не претставува кривично дело, туку само административно дело, кое се смета за значително помалку сериозно. Дополнително, при примената на мерката за конфискација, домашните власти не ја зеле предвид наводната вмешаност на апликантот во криминални активности во Норвешка. Дополнително, штетата што апликантот би можела да им ја нанесе на властите била мала: тој не ги избегнал царинските давачки, или какви било други давачки, или не предизвикал каква било друга материјална штета на државата. Доколку износот не бил откриен, хрватските власти само ќе беа лишени од информацијата дека парите поминале низ Република Хрватска. Според тоа, судот проценил дека има повреда на член 1 од Протоколот бр. 1 на Конвенцијата.

3.3. Заштита на правата на трети лица

Со цел да се избегне конфискација, имотот или имотната корист стекната на незаконит начин често се префрлува врз трети лица. Конфискацијата против трети лица ги вклучува случаите кога на третите лица им е пренесен имот или имотна корист за којашто знаеле, или требало да знаат, врз основа на конкретни факти, дека префрлувањето било наменето за да се избегне нивна конфискација. Меѓународните конвенции, особено Варшавската конвенција, имаат воведено заштитни мерки за заштита на *bona fide* третите лица на кои им е префрлен имотот.

3.4. Пресудите, донесени од ЕСЧП, што се однесуваат на Република Северна Македонија

Во случајот *Андонски vs Република Македонија*, апликантот се жалеше дека неговото возило, со кое тој заработувал за живот, му било одземено во кривична постапка, покрај фактот што тој не бил осуден како сторител на какво било кривично дело. Судот, во овој случај, оценил дека одземањето на возилото било непропорционално бидејќи му наметнале претеран товар на апликантот. Заради тоа, судот оценил дека има повреда на член 1 од Протоколот бр.1 на Конвенцијата.

Во случајот *Сулејмани v Република Македонија* Европскиот суд за човекови права во овој предмет постапил по апликација против Република Македонија поднесена до Судот, со која апликантот се жали според член 1 од Протокол 1 кон конвенцијата, за конфискување на неговото возило во кривична постапка против трето лице.

На 12 април 2006 година, апликантот склучил купопродажен договор со Ш.А., за купување на камион-мешалка за бетон 2 („возилото“) за еквивалентен износ од 5.000 евра во денарска противвредност. На 15 мај 2007 година, апликантот го додал возилото во неговата фирма. На 6 октомври 2008 година, Министерството за внатрешни работи привремено го одзело возилото и неговата сообраќајна дозвола од апликантот, со цел да се изврши проверка на шасијата на возилото. Била издадена потврда за привремено одземени предмети.

Во првостепената постапка судот утврдил дека шасијата на возилото е фалсификувана, но го ослободил од обвинението за фалсификување исправа во врска со бројот на шасијата на возилото и го отфрлил обвинителниот акт поднесен од јавен обвинител против лицето И.С. (апликантот). Апликантот побарал враќање на возилото во негова сопственост од страна на Основниот суд.

Повикувајќи се на став 3 од член 100 на КЗ, Основниот суд во Струга констатирал дека не постоела основа за конфискација на возилото на апликантот. Апликантот не знаел, ниту пак можел да знае, дека возилото било употребено за извршување на кривично дело. Судот, исто така, наредил сообраќајната дозвола да му биде вратена на апликантот. Против одлуката на судот за враќање на возилото на апликантот

Јавниот обвинител поднесол жалба до Апелациониот суд. На жалба на јавен обвинител, на 24 јануари 2011 година, Апелациониот суд во Битола („апелациониот суд“) ја поништил таа жалба. Врз основа на член 100-а (2) од Законикот, апелациониот суд утврдил дека шасијата на возилото била фаслификувана и дека тоа возило, во интерес на јавната безбедност, не може да биде прогласено за возна/исправна состојба. Понатаму, се повикал на член 100-а (3) од Законикот, и му наредил на Основниот суд да процени дали продолжената употреба на возилото би претставувала кривично дело „употреба на фалсификувана јавна исправа“.

Судот, во овој случај, оценил дека нема повреда на член 1 од Протоколот бр. 1 на Конвенцијата од следниве причини: судот смета дека одземањето на возилото на апликантот не му наложило преголем товар, затоа што апликантот може да поднесе граѓанска тужба за надомест на штета од продавачот.

ДЕЛ 9.

ГЛАВА XII АНАЛИЗА НА СЛУЧАИТЕ ОД МАКЕДОНСКАТА СУДСКА ПРАКТИКА

1. Анализа на пресудата К. бр. 1459/17 на Основниот суд Скопје 1

Судот во овој предмет постапувал по обвинение на Јавното обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и што произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите за кривично дело злоупотреба на постапката за јавен повик, доделување на договор за јавна набавка или јавно-приватно партнерство од чл. 275в, ст. 3 в.в. ст.1 в.в. чл. 22.

Судот, обвинетиот С.К. за сторено к.д. злоупотреба на постапката за јавен повик, доделување на договор за јавна набавка или јавно-приватно партнерство, од чл. 275в, ст.3 в.в. ст.1 в.в. чл. 22, го осудува на казна затвор во времетраење од 6 години, како и споредна казна **ЗАБРАНА** за вршење професија, дејност или должност – да биде управител – одговорно лице во правно лице, односно член на орган на управување во правно лице во времетраење од три (3) години. Исто така и обвинетиот В.А. за сторено к.д. злоупотреба на постапката за јавен повик, доделување на договор за јавна набавка или јавно-приватно партнерство, од чл. 275в, ст. 3 в.в. ст. 1 в.в. чл. 24, го осудува на казна затвор во времетраење од 3 години, како и споредна казна **Забрана** за вршење на професија, дејност или должност - да биде застапник на правно лице или овластено лице во правно лице - за потпишување на тендерска документација во каква било постапка по објавен тендер на којшто може да се јави во такво својство во времетраење од три (3) години, додека обвинетите правни лица ДГТТ „Транс Мет“ д.о.о. С. и ДРГ „СИЛЕКС НЕМЕТАЛИ СТ“ д.о.о.е.л. К. ги осудува на парична казна во износ од 2 милиона денари.

Извадок од пресудата.

На 14.11.2011 година во С., обвинетиот Сеад Кочан како одговорно лице-управител на обвинетото правно лице Друштвото за градежништво, транспорт и трговија „Транс Мет“ д.о.о. С. и преку неговите дејствија обвинетото правно лице Друштвото за градежништво, транспорт и трговија „Транс Мет“ д.о.о. С., во договор и заедно како соизвршители со обвинетиот Василије Авировиќ како фактички застапник на обвинетото правно лице ДРГ „СИЛЕКС НЕМЕТАЛИ СТ“ д.о.о.е.л. К. со усно овластување од претседателот на Управниот одбор на Р. С. Љ.И.С. и како застапник со овластување бр.01/09-248 од 10.11.2011 година од управителот В.Р. за јавна набавка по Оглас бр.01- 178/2011 од 7.10.2011 година и преку неговите дејствија обвинетото правно лице ДРГ „СИЛЕКС НЕМЕТАЛИ СТ“ д.о.о.е.л. К., свесно ги повредило прописите за постапката за доделување на договор за јавна набавка по Оглас бр.01-178/2011 од 7.10.2011 година, со поднесување невинистичката документација, заради изигрување на постапката за доделување на договор за јавна набавка, на начин што кон пријавата за учество во прва фаза од постапката за јавна набавка доставена од страна на Конзорциумот Транс Мет С. Како носител и „Силекс неметали СТ“ К. како член, до АД Е. на М.С., со архивски бр.4/743 од 14.11.2011 година, во врска со Оглас бр. 01-178/2011 од 6.10.2011 година, објавен од АД Е. на М.С., предмет на набавка ископ на јаловина и јаглен од свлечиштето на М.- 3 во Р.С.- Б. со дотур на јаглен до Т.Б., со дисконтинуирана технологија, според Дополнителниот рударски проект,“ со што обвинетите Сеад Кочан и Василије Авировиќ за Конзорциумот од правните лица ДГТТ „Транс Мет“ д.о.о. С. и ДРГ „Силекс Неметали СТ“ д.о.о.е.л. К., поддржан со техничка поддршка од ДГТТ „В.“ д.о.о. С., оствариле имотна корист од поголеми размери, во вкупен износ од една милијарда и шеесет милиони (1.060.000.000,00) денари, без ДДВ.....“

...Во согласност со чл. 100 в.в. со чл. 96к од Кривичниот законик, од обвинетите правни лица: Друштво за градежништво, транспорт и трговија „ТРАНС МЕТ“ д.о.о. С. и Друштво за рударство и градежништво „СИЛЕКС НЕМЕТАЛИ СТ“ д.о.о.е.л. К., се конфискува имотната корист прибавена со извршување на кривичното дело во износ од една милијарда и шеесет милиони (1.060.000.000,00) денари во корист на РМ...

Конфискацијата на имотот и имотната корист прибавена со кривичното дело од обвинетите правни лица, да се спроведе и од недвижниот имот обезбеден со Решението на

судијата на претходна постапка II КПП. бр. 315/17- II од 10.5.2017 година, со коешто е определена привремена мерка – забрана за отуѓување и располагање со ставање хипотека и тоа на следниот имот :....“

„..... како и од секоја друга сопственост, имот или актива, материјални или нематеријални права и од секој друг имот на обвинетите правни лица: Друштво за градежништво, транспорт и трговија „ТРАНС МЕТ“ д.о.о. С. и Друштво за рударство и градежништво „СИЛЕКС НЕМЕТАЛИ СТ“ д.о.о.е.л. К., што одговара на вредноста на прибавената корист... “

Анализа на случајот.

Станува збор за кривичното дело Злоупотреба на постапката за јавен повик, доделување на договор за јавна набавка или јавно-приватно партнерство коешто спаѓа во групата кривични дела против јавните финансии, платниот промет и стопанството.

Првообвинетиот С.К е осуден за кривичното дело (став 1, член 275) што претставува основен облик на делото чиешто дејство на извршување е свесно повредување на прописите за постапка за јавен повик, доделување на договор за јавна набавка или јавно приватно партнерство со поднесување на неистината документација, со договарање со други можни учесници заради изигрување на постапката за доделување на договори за јавна набавка, со неизвршување на обврските од договорот со намера тој да се изигра на друг начин. Во конкретниот случај обвинетите поднеселе неистината документација заради изигрување на постапката за доделување на договор за јавна набавка со што оствариле имотна корист од поголеми размери, во вкупен износ од една милијарда и шеесет милиони (1.060.000.000,00) денари, без ДДВ.

Земајќи предвид дека имотната корист е остварена во корист на правните лица „ТРАНС МЕТ“ д.о.о. С. и Друштвото за рударство и градежништво „СИЛЕКС НЕМЕТАЛИ СТ“ д.о.о.е.л. К, судот ја конфискува прибавената имотна корист од овие правни лица, согласно со член 100, што предвидува конфискација на имотна корист од правно лице ако со кривичното дело на сторителот е прибавена имотна корист за правно лице.

Ова конфискација претставува најголема конфискација на имот во историјата на нашата држава. Меѓутоа, по донесување на одлуката за конфискација, сè до ден-денес, конфискација не е извршена и случајот сè уште е во тек.

Според нашето мислење, предметниот случај се состои од најмалку два спорни момента. Првиот момент се однесува на определувањето на привремената мерка.

На 22.3.2017 година, СЈО до судот доставува предлог за привремена мерка (НСК-КО. бр. 4/17). Судот по овој предлог одлучува по 26 дена од неговото поднесување и истиот го одбива со решение КПП бр. 213/17, заради потреба за негово уредување, односно прецизирање на имотот за којшто се бара предлогот. Од пресудата се гледа дека списокот со имотот на компанијата од страна на катастарот ЈО го добил на 21.4.2017 година. Во овој случај се клучни две ситуации.

Прво, СЈО доставил до судот предлог за привремена мерка што не била уредна и без доволно информации за имотот што се бара определување на привремена мерка. Второ, судот по ова барање постапил со задоцнување. Од пресудата се гледа дека списокот со имотот на компанијата од страна на катастарот ЈО го добил на 21.4.2017 година. СЈО, на 9.5.2017 година, пак, до судот поднесол барање за привремено одземање имот заради обезбедување со забрана на отуѓување на недвижен имот со ставање на хипотека и во следниот ден, на 10.5.2017 година, судот го уважува барањето на СЈО. Имено, судот го уважува барањето на СЈО од следниве причини: постоење на основано сомневање дека имотот/предметите потекнуваат од кривично дело и до крајот на кривичната постапка ќе биде особено отежнато или оневозможено одземање на имотот/предметите, што по правосилното завршување на постапката треба да се одземат со ставање на хипотека на имотот, сè со цел да се спречи отуѓувањето.

Вториот спорен момент е неможноста на државата да си го земе имотот што со правосилна пресуда е конфискуван во полза на државата. Имотот, што е наведен во пресудата и конфискуван, бил под хипотеки и долгови. Иако имотот е конфискуван од страна на државата, извршителите успеваат да наплатат стари долгови. Не е земено предвид член од ЗКП и според тој член, сите дејствија со замрзнат и конфискуван имот се ништовни, исто така, не е земен предвид и член 13 од Законот за судови и според тој член, правосилната судска одлука има неприкосновено правно дејство. Судските одлуки се задолжителни за

сите правни и физички лица и имаат поголема правна сила во однос на одлуките на кој и да е друг орган. Во овој случај, предност му се дава на хипотекарниот договор, а не на правосилната судска пресуда. На иста линија е исто така и начелното правно мислење на Врховниот суд донесено на општата седница, одржана на 9.7.2021 година и според него, **...НЕ ПРЕТСТАВУВААТ ПРЕЧКА И НЕ МОЖЕ ДА СЕ СМЕТА ДЕКА НАДЛЕЖНИОТ ИЗВРШИТЕЛ ПОСТАПУВАЛ НЕЗАКОНИТО** при спроведувањето на извршувањето во постапката за реализација на договор за залог, склучен пред донесените решенија за привремена мерка, и тој договор има својство на извршна исправа. Со ваквиот став се потврдува правилноста на постапувањето на извршителите и им дава право да извршуваат од конфискуваниот имот.

Според нашето мислење, двата клучни момента: одолжувањето на постапката за определување на привремената мерка и давањето предност на хипотекарните договори - се пресудни за конфискацијата да биде оневозможена.

Бавното постапување на ЈО и на Судот, во конкретниов случај, им дал време на обвинетите/осудените да го префрлат имотот на трети лица. Кривичното дело е сторено во 2011 г., а имотот е оптоварен со хипотека по стореното к. дело. Во овој случај, би требало повнимателно да се анализира член 541, став 5 од ЗКП, и според него, *„Правните дела склучени по извршувањето на кривичното дело, а со намера да се намали вредноста на имотот што е предмет на конфискација, се неважечки“*. Треба да се анализира дали сторителите на к.д. со оптоварувањето на имотот со хипотеки на тој начин сакале да се ослободат од имотот што го стекнале со к.д..

2. Анализа на пресудата I. КОК. бр. 72/15 на Основниот суд Скопје 1

Основниот суд Скопје I С., специјализираното судско одделение за судење кривични дела од областа на организиран криминал и корупција постапувал по обвинение на Основно јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција за кривичното дело перење пари и други приноси од казниво дело по чл. 273, ст. 5 в.в. со ст.1 од КЗ.

Судот, обвинетите Б. Х.-Ј., З. М., А. Л., ги прогласува за виновни, затоа што, во временскиот период од почетокот на месец мај 2012 година до крајот на 2012 година, обвинетиот К. Г. организирал група со обвинетите Б.Х.-Ј. и Р.С., а обвинетите К.С., С.М., А.В., З.М., Џ.Н., А.Л., И.Г. и Љ.Р., како членови на група што се занимава со перење пари, пуштиле во оптек пари прибавени со казниво дело на начин што, користејќи го интернационалниот меѓубанкарски електронски трансфер на парични средства, преку финансиските институции-даватели на услугите брз трансфер на пари во РА, РС, СРГ и во РМ, во повеќе наврати, паричните средства за коишто знаеле дека се стекнати со кривично дело - Неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурзори, од чл. 215 од КЗ, продажба на наркотична дрога хероин во земјите на западна Е., ги внесувале во легалниот финансиски систем, а трансакциите ги разделувале - вршеле структурирање на трансакциите во помали износи, со цел истите да не бидат предмет на законско пријавување до надлежните државни институции по основа на големи износи и сомнителни трансакции, така што второобвинетиот Б.Х.-Ј., по претходно дадени инструкции од првообвинетиот К.Г., заминал за В. - Р.А., каде што се занимавал со улична продажба на наркотична дрога - хероин на уживатели на наркотична дрога, па стекнатите парични средства од продажбата на наркотична дрога - хероин со цел да се прикрие потеклото и сопственоста на парите и да се внесат во легалниот финансиски систем со нивно трошење за обезбедување на потребите на секојдневната егзистенција, во вкупен износ од 41.140,58 евра, или во денарска противвредност 2.521.917,55 денари, ги испраќале на повеќе лица во РМ, по претходно дадени инструкции од првообвинетиот К.Г., кој во РМ го ангажирал тринаесетто обвинетиот Љ.Р. да ангажира друго лице, кое би ги примало парите испратени преку В.У., па Р. за таа цел го ангажирал петто обвинетиот С.М. во свое име да ги прима паричните средства во филијалата на „В.У.“ во В. Во повеќе наврати и од повеќе лица-испраќачи од А. и С. и во сите наврати пред подигнувањето на паричните средства, го информирал петто обвинетиот С.М. за кодовите од коишто биле испратени паричните средства, по што петто обвинетиот С.М. по подигнувањето на паричните средства во филијалата на „В.У.“, веднаш му ги предал на тринаесетто обвинетиот Р.Љ., за што добивал паричен надомест во износ од 500 денари по извршена трансакција, а другите обвинети во повеќе наврати примале и испраќале помали парични износи, обвинетиот И.А. на еден наврат пратил пари преку „В.У.“, а обвинетиот И.М. на еден наврат примил пари

преку „В.У.“, за коишто знаеле дека се прибавени со казниво дело и тоа :.... “ „ Со коишто дејствија обвинетите Б.Х.-Ј., З.М. и А.Л. сториле кривично дело – Перење пари и други приноси од казниво дело по чл. 273, став 5 в.в. со ст.1 од КЗ, и врз основа на цитираниот член и членовите 4, 32, 34, 35 и 39, 40 и 41 од КЗ, судот ги осудува секој од обвинетите на казна затвор во времетраење од 3 години.

Врз основа на чл. 97 и чл. 98 од КЗ, од обвинетиот Б.Х.-Ј. да се конфискува имотна корист во износ од 263.259,00 денари; од обвинетиот З.М. да се конфискува имотна корист во износ од 208.089,00 денари; и, од обвинетиот А.Л. да се конфискува имотна корист во износ од 208.089,00 денари, во полза на РМ, како имотна корист со којашто обвинетите се стекнале во вршењето на кривичното дело.

Коментар.

Станува збор за класично дело на организиран криминал, перење пари и други приноси од казниво дело коешто спаѓа во групата кривични дела против јавните финансии, платниот промет и стопанството. Судот ги осудува тројцата обвинети за к.д. перење пари и други приноси од казниво дело по чл. 273, ст. 5 в.в. со ст.1 од КЗ.

Станува збор за извршување на потезокиот облик на делото предвидено во ст. 5, што предвидува сторување на делото како член на група или друго здружение што се занимава со перење пари. Делото од став 1, предвидува повеќе облици на дејствие на извршување: пуштање во оптек, примање, замена или раситнување пари или друг имот што сторителот го прибавил со казниво дело.

Судот, согласно со чл. 97 и 98, од обвинети лица ја конфискува имотната корист прибавена со к.д..

Во овој случај, сметаме дека постои можност за применување на институтот на проширената конфискација од повеќе причини.

Прво, се зборува за типичен случај на организиран криминал за којшто се осудени 3 лица. Станува збор за дело коешто е експлицитно наведено во член 98а, што предвидува

проширена конфискација. Во образложението на пресудата како олеснителна околност при изрекувањето на висината на казните, судот ги зел предвид невработеноста и слабата имотна состојба на обвинетите. Меѓутоа, земајќи предвид дека обвинетите се рецидивисти и претходно биле осудени за повеќе к.д., меѓу другото, и за неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурзори, и со тие дела стекнале имотна корист, Јавното обвинителство би морало да изврши поопширна финансиска истрага за имотот на обвинетите лица.

3. Анализа на случај VI КОК - 116/19

ОСНОВНИОТ КРИВИЧЕН СУД СКОПЈЕ, Специјализирано судско одделение за судење кривични дела од областа на организиран криминал и корупција постапувал по обвинение на Основно Јавно Обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција против обвинетиот Б.Ј. за кривично дело - Примање награда за противзаконито влијание, по чл. 359, ст. 7 в.в. ст. 3, в.в. ст. 2, в.в. чл. 22 од КЗ, и кривично дело - Перење пари и други приноси од казниво дело, по член 273 став 1 од Кривичниот законик, и обвинетата К.Ј. за кривично дело - Злоупотреба на службената положба и овластување, од член 353 став 3 в.в. став 1 од Кривичниот законик.

Обвинетиот Б.Ј. и обвинетата К.Ј., судот ги прогласува за виновни, затоа што во периодот од месец ноември 2018 година до месец април 2019 година во Скопје, обвинетиот Б.Ј., познат како Боки 13, со искористување на своето претпоставено влијание врз обвинетата К.Ј., јавен обвинител од страна на Јавното обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и произлезени од содржината на незаконското следење на комуникациите, преку претходно воспоставени пријателски односи, влијаел да се изврши службено дејствие што не би смеело да се изврши во врска со водење на кривичната постапка по наредба на обвинетата К.Ј. за спроведување истражна постапка против Ј.К., во предметот со работен наслов „Империја“ - да ја олесни неговата положба во постапката со предлог да му се укине мерката притвор, да му се определи поблага мерка - куќен притвор при постоење на исти неизменети околности, врз чијашто основа по нејзин предлог притворот бил определен и продолжен, и во понатамошниот тек на постапката да му даде својство на заштитен сведок

и со наредба да ја запре истражната постапка или да склучи со него предлог-спогодба за вина за полесни кривични дела и да плати незначителен износ на штета, да му се укине мерката на претпазливост - привремено одземање на неговите патни исправи, а во што битно продонел обвинетиот З.М., со договарање континуирани средби и воспоставување меѓусебен контакт на обвинетиот Б.Ј. со сведокот А.К. и сведокот Ј.К., и на тие средби ги увериле во влијанието на обвинетиот Б.Ј. врз обвинетата К.Ј., а за посредувањето примиле награда во вкупен износ од еден милион и петстотини илјади (1.500.000) евра, во различни апоени во денарска противвредност од 92.250.000,00 денари, и тоа, од сведокот А.К., износ од петстотини илјади (500.000) евра и од сведокот Ј.К., износ од еден милион (1.000.000) евра, а обвинетата К.Ј. го прифатила влијанието на обвинетиот Бојан Јовановски и, како службено лице Јавен обвинител на Јавното обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и произлезени од содржината на незаконското следење на комуникациите, таа ја искористила својата службена положба и овластување и ги пречекорила границите на своето овластување што ги има по Законот за Јавното обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и произлезени од содржината на незаконското следење на комуникациите и одредбите во ЗКП во Глава XVI - Мерки за обезбедување присуство на лица и за непречено водење на кривичната постапка, Глава XXI - истражна постапка и во Глава XXIX - донесување на пресуда врз основа на спогодба на Јавниот обвинител и осомничениот, и за себе прибавила значителна имотна корист и тоа, предмети - мебел во износ од 296.040,00 денари, што за неа го набавил обвинетиот Бојан Јовановски од фирмата „Зона мебел“ Скопје, и пари во износ од педесет илјади (50.000) евра во денарска противвредност од 3.075.000,00 денари.

Обвинетиот Б.Ј. сторил кривично дело - Примање награда за противзаконито влијание по чл. 359, ст. 7 в.в. ст. 3, в.в. ст. 2, в.в. чл. 22 од КЗ и кривично дело - Перење пари и други приноси од казниво дело по чл. 273, ст. 1 од Кривичниот законик, а **обвинетата К.Ј.** сторила кривично дело - Злоупотреба на службената положба и овластување по чл. 353, ст. 3 в.в. ст. 1 од Кривичниот законик.

Обвинетиот Б.Ј. се осудува на казна затвор во времетраење од 9 години, додека обвинетата К.Ј. - на казна затвор во времетраење од 7 години.

Во согласност со чл. 97, чл. 97а и чл. 98 в.в. со чл. 273, ст. 13 од КЗ, од обвинетиот Б.Ј. СЕ КОНФИСКУВААТ: парични средства - како имотна корист прибавена со

кривичното дело - Примање награда за противзаконито влијание, од член 359, став 7 в.в. став 3, в.в. став 2, в.в. член 22 од КЗ, како и предметите, купени со присвоените противправни парични износи.

Во согласност со чл. 97, чл. 97а и чл. 98 в.в. со чл. 273, ст. 13 од КЗ, од обвинетата К.Ј. СЕ КОНФИСКУВААТ: непосредната и посредната имотна корист, прибавена со кривично дело, во износ од педесет илјади (50.000) евра, во денарска противвредност од 3.075.000,00 денари, стекнати со сторување на кривично дело – Злоупотреба на службената положба и овластување, од член 353, став 3, в.в. став 1 од Кривичниот законик

Доколку конфискацијата на непосредната и посредната имотна корист што се состои во пари, не е можна од сторителите, дотолку ќе се конфискува другиот имот што одговара на вредноста на прибавената корист, односно од трети лица за кои е остварена со извршување на кривично дело. Имотната корист ќе се конфискува и од членови на семејството на сторителите на кои е пренесена, ако е очигледно дека не дале надоместок што одговара на вредноста на прибавената имотна корист, или од трети лица, ако не докажат дека за предметот или имотот дале противнадоместок што одговара на вредноста на прибавената имотна корист.

Во согласност со член 100а од КЗ, од обвинетиот Б.Ј. **СЕ ОДЗЕМААТ** предметите што настанале од извршување на кривичното дело, како и предметите што биле наменети или се употребени за извршување на кривичното дело.

Во согласност со член 100а од КЗ, од обвинетата К.Ј. **СЕ ОДЗЕМААТ** предметите што настанале од извршување на кривичното дело, како и предметите што биле наменети или се употребени за извршување на кривичното дело.

Анализа на случајот.

Станува збор за к.д. злоупотреба на службената положба и овластување, од член 353, став 3, в.в. став 1 од Кривичниот законик, за коешто е обвинета К.Ј. и за к.д. примање награда за противзаконито влијание, по чл. 359, ст. 7, в.в. ст. 3, в.в. ст. 2, в.в. чл. 22 од КЗ, за коешто е обвинет Б.Ј.. Овие кривични дела спаѓаат во групата кривични дела против службената должност.

Во врска со делото злоупотреба на службената положба и овластување, станува збор за потезок облик на делото, од став 3, коешто за квалификаторна околност го предвидува прибавувањето на значителна имотна корист. Дејствието на извршување на делото, во конкретниов случај, подразбира искористување и пречекорување на службената положба и овластување, со што обвинетата за себе прибавила имотна корист.

Во врска со делото примање награда за противзаконито влијание во конкретниов случај, тоа е сторено со искористување на претпоставено влијание врз обвинетата - јавен обвинител на ЈО за гонење на кривични дела поврзани и произлезени од содржината на незаконското следење на комуникациите - влијаел да се изврши службено дејство што не би смеело да се изврши во врска со водење на кривична постапка. Во прашање е потезок облик на делото, предвидено во ст. 3, што се однесува на извршување на делото предвидено во став 2, во врска со покренување или водење на кривичната постапка против определено лице. Квалификаторна околност е исто така и примањето награда или друга корист (став 7).

Судот, во согласност со чл. 97, 97а и 98, ја конфискува прибавената имотна корист од двајцата обвинети. Во согласност со цитираните членови и покрај непосредната имотна корист, судот ја конфискува и посредната имотна корист што се состои од:

1. Имотот во којшто е трансформирана или претворена користа, прибавена од кривичното дело;
2. Имотот стекнат од законски извори, доколку користа прибавена од кривично дело е помешана, во целост или делумно, со таквиот имот, до проценетата вредност од помешаната корист прибавена од кривично дело; и,
3. Приходот или друга корист што произлегува од користа прибавена од кривично дело, од имот во којшто користа што е прибавена од кривичното дело е трансформирана/претворена, или од имот во којшто е помешана користа прибавена од кривично дело, до проценетата вредност на помешаната корист прибавена од кривично дело.

Како и непосредната, така и посредната имотна корист прибавена со кривичното дело се состои во пари, движни/недвижни предмети од вредност и секоја друга сопственост, имот или актива, материјални/нематеријални права и доколку нивната конфискација не е можна од сторителот, дотолку ќе се конфискува друг имот што одговара на вредноста на прибавената корист.

Од обвинетите, во согласност со член 100а, се одземат предметите што настанале од извршување на кривичното дело и предмети, наменети/употребени за извршување.

Сметаме дека, во овој случај, судот правилно го применил институтот конфискација.

4. Анализа на случај IX.«КОК.бр.31/22»

ОСНОВНИОТ КРИВИЧЕН СУД СКОПЈЕ, Специјализираното судско одделение за судење кривични дела од областа на организиран криминал и корупција, постапувајќи по обвинението од страна на ОЈО за гонење организиран криминал и корупција, против обвинетиот Е.С. од С., за кривично дело организирање на група и поттикнување на извршување на делата трговија со луѓе, трговија со малолетно лице и криумчарење мигранти, од чл. 418в, ст. 1 од КЗ, и кривично дело криумчарење мигранти, од чл. 418б, ст. 4 в.в. со ст. 2 и чл. 45 од КЗ.

Судот донесува пресуда врз основа на признание на вина и го осудува обвинетиот на казна затвор во времетраење од 9 години. Обвинетиот е виновен бидејќи: во почетокот на 2014 година, во С., обвинетиот Е.С. заедно со осудените Д.Ј, Ќ.Б и Е.И. организирале група за вршење на кривичното дело криумчарење мигранти, и на таа група припадници станале осудените Џ.С., С.А., Џ.Б., Б.Ѓ., А.А. и други Н.Н. лица, така што обвинетиот Е.С., заедно со осудените Д.Ј., Ќ.Б. и Е.И., создале план од користољубие за подрачјето на Република Македонија да организираат прифаќање мигранти и на организиран начин, со возила, да ги превезат од гевгелиско-валандовскиот регион до Куманово, а тој план бил прифатен од страна на осудените Џ.С., С.А., Џ.Б., Б.Ѓ., А.А. и од други Н.Н. лица, а во таа група секој имал однапред определена улога и обврски. Имено, обвинетиот Е.С. го организирал прифаќањето и превозот на мигрантите кои илегално од РГ влегувале на територијата на РМ, ги раководел активностите на групата, подигал парични средства преку брз трансфер на пари како надомест за извршените активности на групата, одлучувал за паричниот надоместок што членовите на групата треба да го земат за извршените задачи, обезбедувал превозни средства за превоз на мигрантите, непосредно учествувал при транспортот во улога на „чистач“, да врбува нови припадници на групата и да врши други организациски работи во рамките на планот групата.

„...Осудените Д.Ј., Ќ.Б. и Е.И. непосредно учествувале во транспортите во улога на „чистачи“, да подигаат парични средства што пристигале преку брз трансфер на пари како надомест за извршените активности на групата и да врши други работи во рамките на планот на групата. Осудениот Џ.С., непосредно учествувал во транспортот како „чистач“, да врбува нови припадници на групата и да врши други работи во насока на остварување на планот на групата, што ќе му бидат дадени од обвинетиот Е.С.. Осудените С.А., Џ.Б., Б.Ѓ., А.А. и други Н.Н. лица, непосредно учествувале во транспортот како возачи на мигрантите. Реализирајќи го криминалниот план, дејствувајќи во периодот од почетокот на 2014 година до 7 септември 2014 година, обвинетиот Е.С., осудените Д.Ј., Ќ.Б., Е.И., Џ.С., Џ.Б., А.С., Б.Ѓ. и А.А., искористувајќи ист траен однос и исти прилики, во повеќе наврати, извршиле прифаќање и превоз преку територијата на РМ на поголем број мигранти, помеѓу кои биле и мигрантите прифатени и превезени на ден 19.8.2014 година и на 7.9.2014 година...“.

Со наведените дејствија, обвинетиот Е.С. сторил две кривични дела: организирање на група и поттикнување на извршување на делата: трговија со луѓе, трговија со малолетно лице и криумчарење мигранти, од чл. 418в, ст. 1 од КЗ, и криумчарење мигранти, од чл. 418б, ст. 4, в.в. ст. 2 и чл. 45 од КЗ, па во согласност со овие членови и чл. 4, 32, 33, 35 и 39 од Кривичниот законик, обвинетиот се суди за кривичното дело „организирање група и поттикнување на извршување на делата трговија со луѓе, трговија со малолетно лице и криумчарење мигранти“, од чл. 418в, ст. 1 од КЗ.

Во согласност со чл. 97, ст. 1 и ст. 2, и чл. 98 ст. 1 од КЗ, од обвинетиот Е.С., паричните средства во износ од 22.597,75 евра, во денарска противвредност, СЕ КОНФИСКУВААТ, а ако нивната конфискација не е можна од обвинетиот, тогаш ќе се конфискува друг имот што одговара на вредноста на прибавената корист.

Врз основа на чл. 418б, ст. 6, в.в. со чл. 100а, ст. 2 од КЗ, од обвинетиот Е.С., предметите и превозните средства, употребени за извршување на кривичното дело, и тоа: ПМВ А. со рег. бр. ... број на шасија... со сообраќајна дозвола бр. .. на име Е.С., еден мобилен телефон С... со ИМЕИ.... со Имеи картичка од Т-Мобиле со сериски број ..., мобилен телефон С. со ИМЕИ 1 избришано, ИМЕИ 2 .. со 2 сим и тоа, сим 1 од Т-Мобиле со сериски број... и сим картичка 2 од ОНЕ ... без мемориска картичка, мобилен телефон марка VIP 626 со ИМЕИ ... со Сим картичка од ОНЕ со сериски број ..., мобилен телефон S.. со ИМЕИ ... и сим од ОНЕ ... со микро од 2 ГБ, СЕ ОДЗЕМААТ.

Анализа на случајот.

Во конкретниов случај станува збор за извршување кривични дела во групата кривични дела против човечноста и меѓународното право, односно за кривичните дела:

1. Организирање група и поттикнување на извршување на делата: трговија со луѓе, трговија со малолетно лице и криумчарење мигранти, од чл. 418в, ст. 1 од КЗ; и,
2. Криумчарење мигранти, од чл. 418б, ст. 4, в.в. ст. 2, и чл. 45 од КЗ.

Во прашање е добро организирана група и нејзините членови имаат определени улоги и обврски. Облик на делото е организирање група за вршење на к.д. криумчарење мигранти, од член 418б. Станува збор за класично дело на организиран криминал во коешто учествуваат повеќе од три лица. Осудените, во повеќе наврати, извршиле прифаќање и превоз преку територијата на РМ на поголем број мигранти, со што судот правилно оценил дека се зборува за продолжено кривично дело од член 45 на КЗ.

Судот се води според став 1 од член 97, и според него: „Никој не може да ја задржи непосредната и посредната имотна корист, прибавена со кривично дело“ и став 2 од овој член, како и став 1 од член 98, ги конфискува паричните средства од 22.597,75 евра во денарска противвредност.

Судот, во согласност со став 6 од член 418, што предвидува задолжително одземање на предметите и превозните средства, употребени за извршување на делото, и став 2 од член 100а, што предвидува задолжително одземање на предметите, наменети или употребени за извршување на кривичното дело (*instrumenta sceleris*), ги одзема ПМВ А., мобилни телефони, итн..

Цениме дека судот правилно ја изрекол мерката конфискација, при што се конфискувани посредната и непосредната имотна корист на сторителот, како и правилно се одземени предметите што служеле за извршување на кривичните дела. Меѓутоа, според нашето мислење - според околностите, наведени во случајот, постојат елементи за применување на проширената конфискација бидејќи се исполнети условите, предвидени во член 98а, и според тој член, проширената конфискација се применува:

- Врз сторителот на кривично дело, сторено во рамките на злосторничко здружение. (Овој услов е исполнет со тоа што се работи за к.д. организирање група, банда или друго здружение за вршење кривични дела, од член 418в, и по тој член, делото претставува специјално дело - злосторничко здружение);
- Заради остварување на имотна корист – исто така, со извршувањето на ова кривично дело, од страна на извршителите е стекната имотна корист што е утврдена со пресудата;
- Во однос на к.д. криумчарење мигранти, од член 418б, е пропишана казна затвор во времетраење од најмалку 4 години.

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

Организираните криминал и корупцијата како појави се широко распространети во нашето општество. Тоа се потврдува и од податоците од повеќе извори и направената анализа во овој труд. Од анализата на извештаите на Европската комисија за напредокот на Република Северна Македонија произлегува дека еден од главните проблеми на Република Северна Македонија е справувањето со организираните криминал и корупцијата. Речиси во сите извештаи, од 2011 до 2021 година од страна на Европската комисија, се нагласува корупцијата како сериозен проблем на државата, а особена загриженост се истакнува што државата не може да се справи со случаите на висока и политичка корупција. Во извештајот од 2016 година, Европската комисија официјално ја категоризира нашата држава како „заробена држава“, што подразбира заробеност на државните институции од страна на политиката. Во однос на корупцијата, до истиот заклучок се доаѓа и од Индексот за перцепција на корупцијата, објавен од *Transparency International*, и според него, во Република Северна Македонија индексот на корупција во општеството е во континуитет над 40 отсто, со што нашата држава останува една од најлошо рангираните држави во регионот. Правосудството, според граѓаните, е една од најкорумпираните области во нашата држава, односно судството и јавното обвинителство се институциите во коишто граѓаните најмалку веруваат.

Според *Organized crime index*, РСМ претставува транзитна точка на трговијата со луѓе и со дрога од Авганистан и потоа кон Западна Европа, како и со дрога од Латинска Америка и потоа кон Бугарија и кон Турција.

Според статистичките податоци, како најзастапени кривични дела на организиран криминал и корупција во нашата држава се кривичното дело „неовластено производство и пуштање во промет наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурзори“, како и „злоупотреба на службената положба и овластување“. Бројот на пријавените, обвинетите и осудените лица во однос на другите кривични дела е многу мал, што укажува на висока темна бројка на овој криминалитет. Исто така, евидентирана е мала бројка на пријавени,

обвинети и осудени лица за кривично дело „перење пари и други приноси од казниво дело“. Според статистичките податоци, во период од 2011 до 2021 година, за кривичното дело перење пари се осудени вкупно 97 лица, односно во просек 9 лица годишно. Проблем претставуваат и ниските изречени казни од страна на судовите за ова кривично дело. Пример, во 2021 година, од вкупно 6 лица осудени за кривично дело перење пари и други приноси од казниво дело, дури на 5 лица им е изречена алтернативна мерка, односно условна осуда. Според наведеното, може да се констатира дека почетната хипотеза: *корупцијата и организираниот криминал во Република Северна Македонија имаат системски карактер*, се потврдува!

Република Северна Македонија веќе подолг период е во процес на хармонизација на кривичното законодавство со европските стандарди што се наметнуваат како резултат на процесот за пристапување кон Европската унија. Една од најголемите реформи направени на кривичното законодавство се однесува на донесувањето на Законот за кривичната постапка во 2010 година, и со него се менува моделот на кривичната постапка, од „мешовит модел“ на кривична постапка со доминантни инквизиторски елементи во „акузаторен модел“ на кривична постапка. Во борбата против организираниот криминал и корупцијата се донесоа нови закони за спречување на корупцијата и судирот на интереси и спречување на перењето пари и финансирањето тероризам. Во Кривичниот законик, како најзначајна новост, е воведувањето на институтот на проширена конфискација за дела од областа на организираниот криминал и корупцијата.

Институционалната рамка за борба против организираниот криминал и корупцијата ја сочинуваат следниве институции и тела: Јавното обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција кое постапува пред Основниот кривичен суд Скопје, Управата за финансиска полиција, Управата за финансиско разузнавање и Државната комисија за спречување на корупцијата. Кривичното законодавство на Република Северна Македонија, според истражувањето, во голем дел е усогласено со меѓународните акти што се однесуваат на конфискацијата на имот. Проблем претставува ниското ниво на имплементација на овие законски решенија во практиката. Исто така, проблем претставува и екипирањето на органите на прогон, што е нотирано во повеќе меѓународни и домашни извештаи. Меѓутоа, измените со Законот за изменување и дополнување на КЗ од септември, 2023 година, во делот на проширената конфискација, како и намалувањето на затворските казни за

злоупотреба на службена положба и овластување и за злосторничко здружување, бришењето на членови што предвидуваат казни за злоупотреба на јавни набавки, итн., не соодветствуваат со целите на борбата против организираниот криминал и корупција.

Конфискацијата претставува еден од основните механизми за борба против организираниот криминал и корупцијата.

Во правните системи низ светот се прифатени два типа на конфискација: конфискација во кривичната постапка (*in personam*) и конфискација во граѓанската постапка (*in rem*). Иако, помеѓу овие два вида конфискација постојат концептуални разлики, крајната цел е одземање на имотот, стекнат на противправен начин или преку криминални активности. Значењето на конфискацијата како алатка во борбата против организираниот криминал и корупцијата се нагласува во многубројните конвенции и меѓународни договори. Меѓу првите конвенции што ја спомнуваат важноста на конфискацијата во борбата против организираниот криминал е Конвенцијата на Обединетите нации против незаконската трговија со наркотични дроги и психотропни супстанции од 1988 година. Важноста на конфискацијата ја нагласуваат и другите конвенции од Обединетите нации што се донесени за борба против организираниот криминал и корупцијата - Конвенцијата против транснационалниот организиран криминал (Конвенцијата од Палермо, од 2000 год.) и Конвенцијата на ОН против корупцијата од 2003 година. Двете најважни конвенции, донесени од страна на Советот на Европа во оваа област, се: Конвенцијата против перење пари, потрага, одземање и конфискација на приноси од кривични дела (Стразбуршка конвенција, донесена во 1990 година) и Конвенцијата против перење пари, потрага, одземање и конфискација на приноси од кривични дела и финансирање на тероризам (Варшавска конвенција, од 2005 година). Според конвенциите, меѓународниот карактер на организираниот криминал налага унапредување на соработката меѓу државите во борбата против оваа појава.

Од компаративната анализа, направена во овој труд, може да се констатира дека повеќето од државите во поглед на борбата против организираниот криминал и корупцијата, како и за конфискацијата, усвоиле посебна законска регулатива. Во многубројни европски држави, постои сè поголема склоност кон инкорпорирање на граѓанската конфискација (*in rem*) во нивните законодавства. Од државите во регионот - Република Албанија, Република Србија и Република Словенија, конфискацијата е

регулирана со посебен закон. Исто така, овие држави имаат воведено во своето законодавство и систем на граѓанско-правна конфискација. Република Албанија, по примерот на Република Италија, има усвоено т.н. антимафија-закон и преку него, со превентивни мерки против имотот, се бори против организираниот криминал, трговијата и корупцијата. Овој закон предвидува префрлување на товарот на докажување врз лицето чијшто имот се бара да се конфискува од страна на јавниот обвинител. Постапката за конфискација се води според правилата, предвидени во Законот за парничната постапка. Освен граѓанско-правната конфискација, во кривичното законодавство на Република Албанија се предвидува и класичната конфискација, што се води според одредбите од КЗ и од ЗКП. Република Србија, пак, има усвоено посебна регулатива за борба против организираниот криминал и во центарот ја има конфискацијата на противправно стекнат имот. *Lex specialis* е Законот за конфискација на имот што произлегува од кривично дело и со него се уредуваат условите, постапката и органите за откривање, конфискација и управување на имотот на физичките и правните лица стекнат со извршување на кривични дела. Со овој закон се пропишува дека трајна конфискација на имот може да се поведе само по правосилноста на пресудата со којашто обвинетиот е прогласен за виновен. Исто така, конфискацијата се уредува и во КЗ и во ЗКП. Во законодавството на Република Словенија се предвидени двата вида конфискација - кривичноправната конфискација се регулира со Кривичниот законик и со Законот за кривичната постапка, а граѓанско-правната конфискација се регулира со Законот за одземање на имотот од незаконски извори. Овој закон предвидува префрлување на товарот на докажување на сопственикот на имотот, што се претпоставува дека е стекнат од незаконски извори. Во законодавството на Република Хрватска е предвидена кривичноправната конфискација, уредена со КЗ и со ЗКП. Од 2011-2017 година, Република Хрватска имаше посебен закон што се однесуваше на постапката за конфискација на имотна корист, стекната преку кривично дело или прекршок; тој закон престана да важи во 2017 година. Во Сојузна Република Германија конфискацијата е предвидена во рамките на Кривичниот законик и во Законот за кривичната постапка. Освен класичната конфискација, со КЗ е предвидена и проширената конфискација што може да се изрекува за сите кривични дела за разлика од повеќето држави каде што примената на проширената конфискација е ограничена само на потешките кривични дела.

Поради историските предизвици со организираниот криминал, Република Италија има направено неколку сериозни реформи во областа на конфискацијата на имот за да обезбеди поголема ефикасност. Во законодавството на Република Италија се предвидени неколку видови конфискација вклучително и граѓанско-правната конфискација, што се применува со цел да го таргетира имотот и средствата во сопственост на поединци и на мафијашките организации, вклучени во криминални активности. Во Обединетото Кралство (Велика Британија), конфискацијата се предвидува во повеќе закони, а најважен е Законот за приходите од криминал, од 2002 година, што ги содржи и граѓанско-правната конфискација и кривичноправната конфискација. Во САД, конфискацијата се предвидува во повеќе закони. Доминантен вид конфискација во САД е конфискацијата во граѓанска постапка. И покрај тоа што граѓанската конфискација наиде на големи критики од страна на стручната и на општата јавност во однос на човековите права и слободи, сепак овој вид конфискација се смета за успешна приказна во борбата против криминалот.

Еден од клучните услови за успешна конфискација е финансиската истрага. Една од целите на финансиската истрага е да го идентификува и да го лоцира имотот или приносите, стекнати со криминални активности. Имено, ефикасната финансиска истрага овозможува навремено определување на привремените мерки за обезбедување на имот, со што се спречува имотот или приносите што се предмет на истрагата да се скријат или да се трансферираат на трети лица заради одбегнување на конфискацијата. Од направената анализа, може да се заклучи дека пречка за спроведување на финансиските истраги се: недостигот на одредби што ја регулираат оваа материја и недостигот на екипираност на јавните обвинителства со професионален кадар за финансиски истраги.

Во Република Северна Македонија, институтот конфискација е предвиден во кривичното законодавство уште од Кривичниот законик од 1996 година. Во Кривичниот законик од 1996 година, институтот конфискација беше предвиден како „плenuвање“ и претставуваше институт што ретко се применуваше во практиката. Во 2004 година, беа воведени првичните измени во Кривичниот законик во врска со конфискацијата, а потоа и во 2009 година.

Според македонското кривично законодавство, конфискацијата е посебна казненoправна мерка. Основа за изрекување на мерката конфискација претставува

универзалното начелото предвидено во КЗ: „Никој не може да ја задржи непосредната и посредната имотна корист прибавена со кривично дело.“. Во рамките на кривичното законодавство се предвидени два вида конфискација: класична конфискација (основниот облик) и проширена конфискација.

Помеѓу овие два вида конфискација постојат неколку значајни разлики. При изрекување на основниот облик на конфискација, судот треба да утврди дека стекната имотна корист произлегува од извршување на конкретното кривично дело. Во овој вид конфискација, товарот на докажување паѓа врз јавниот обвинител, кој е должен во текот на постапката да собира докази што се важни за утврдување на имотот и имотната корист. Проширената конфискација, пак, е донесена заради унапредување на борбата против организираниот криминал и корупција. За разлика од класичната конфискација, овој вид конфискација се изрекува за определен круг кривични дела, како што се: кривично дело сторено во рамките на злосторничко здружение со кое остварува имотна корист и за кое може да се изрече казна од најмалку 4 години, како и за другите тешки кривични дела. Законот пропишува дека ќе се конфискува имотот што е стекнат во временскиот период пред осудата што судот го определува според околностите на случајот, но не подолго од 5 години пред сторување на делото. Товарот на докажување во овој случај е врз обвинетиот, кој е должен да го докаже законското потекло на имотот, значи проширената конфискација дава можност ако судот е уверен дека имотот потекнува од кривично дело со кое е остварена имотна корист, со помал степен на докажаност наназад до најмногу 5 години, да се конфискува имот со префрлување на товарот на докажување ако очигледно постои несразмерност во законските приходи.

Во однос на одземањето на предметите што настанале од извршување на кривичното дело, со КЗ се предвидува: задолжително одземање и факултативно одземање на предметите. Во првиот случај, според став 1 од член 100а, предметите што биле наменети или се употребени за извршување на к.д. ќе се одземат, без оглед на нивната сопственост, ако тоа го бараат интересите на општата безбедност, здравјето на луѓето или причините на моралот.

Во врска со практичната примена на мерката конфискација, анализата на статистичките податоци покажува дека оваа мерка во нашата држава се применува мошне

ретко. Иако изнаоѓањето податоци за конфискацијата претставува голем предизвик поради непостоење на единствена база на податоци, нашата констатацијата во однос на реткото применување на оваа мерка ја основаме врз податоците, добиени од повеќе извори - од Државниот завод за статистика, од Агенцијата за управување на одземениот имот, од Финансиската полиција и од извештаите за годишната работа на јавните обвинителства.

Според податоците од Државниот завод за статистика, во периодот од 2011 до 2021 година, од вкупно 89.385 осудени сторители на кривични дела, мерката конфискација на имотот и имотната корист е изречена врз 790 лица, односно 0,9 отсто. Мерката конфискација на имотот и имотната корист најмногу е изречена против осудени полнолетни лица за кривични дела против имотот - вкупно 198, односно 25 % од вкупниот број осудени лица. Втор најголем број осудени, на кои им е изречена мерка конфискација, се осудените за кривични дела против јавните финансии, платниот промет и стопанството - 156 осудени, односно 19,7 отсто. За кривични дела против службената должност мерката конфискација е изречена на 110 осудени лица, односно 13,9 отсто.

Управата за финансиска полиција, во периодот од 2011 до 2020 година, до надлежните јавни обвинителства има поднесено вкупно 630 кривични пријави за 1.471 физичко лице и за 226 правни лица за сторени кривични дела, со коишто е причинета штета на буџетот на државата во вкупен износ од 378.864.093,00 евра. Од друга страна, според податоците добиени од Агенцијата за управување на одземен имот, во периодот од 2011 до 2020 година, во РСМ е конфискуван имот во вкупна вредност од 43.429.911,0 евра или, во просек, 4.342.911 евра годишно. Ако ја споредиме вкупната висина на конфискуваната имотна корист и висината на штетата што произлегува од поднесените кривични пријави од страна на Управата за финансиска полиција, може да се заклучи дека само 11,5 % од тој имот е конфискуван. Иако станува збор само за кривични пријави, поднесени од страна на Финансиската полиција и не се знае епилогот на овие пријави, сепак јазот меѓу сторената штета на буџетот на Република Северна Македонија и конфискуваниот имот е премногу голем.

Ниското ниво на примена на мерката конфискација се забележува и во извештаите за работата на јавните обвинителства. Според нив, најголемиот дел изречени мерки за конфискација се регистрирани во подрачјето на Вишото јавно обвинителство - Скопје. На другите подрачја, оваа мерка речиси не се изрекува воопшто. Според Агенцијата за

управување на одземен имот, сè уште нема правосилна пресуда со којашто се изрекува мерката проширена конфискација. Лошите резултати во однос на конфискацијата на имот се должат и на финансиските истраги што досега не беа уредени во нашето кривично законодавство. Иако со измените и дополнувањата на ЗКП, финансиските истраги се предвидени, според нашиот став, сепак не се доволно и детално уредени за да се постигне посакуваниот успех. Поради сè претходно наведено, сметаме дека и двете други хипотези - хипотезата: *усвоените мерки на легислативно рамниште вклучително и мерката конфискација, но и судската практика, не соодветствуваат со целите на борбата против организираниот криминал и корупцијата*, и хипотезата: *казненоправната мерка конфискација не е ефикасна и недоследно се применува во практиката поради недоволен капацитет на водење на финансиските истраги и недоволна поворзаност помеѓу институциите на јавниот и приватниот сектор*, се потврдуваат.

Во рамките овој труд, беа анализирани 4 пресуди од специјализираното судско одделение за судење кривични дела од областа на организиран криминал и корупција при Основниот кривичен суд Скопје. Од анализата на пресудите што се однесуваат на тешките кривични дела, може да се забележи дека, иако во одредени случаи се исполнуваат законските услови за примена на мерката проширена конфискација, тоа не се случува. Исто така е анализирана и пресуда за конфискување имот во вредност од 17 милиони евра. Од анализата на оваа пресуда произлегува дека судот и јавното обвинителство постапувале мошне бавно во однос на определување привремена мерка, а со тоа овозможиле имотот што е предмет на конфискација да се отуѓи.

Практичното спроведување на кривичноправната конфискација во многу држави е проследено со проблеми, со што оваа мерка се покажала неефикасна во борбата против тешките кривични дела. Поради овие причини во последниве години, многу држави во своето законодавство имаат усвоено посебни закони за граѓанско-правна конфискација. Иако овој вид конфискација беше карактеристичен за земјите со common law системот, во последните години овој вид конфискација сè повеќе се воведува и во европските држави, како што беше погоре наведено. Трендот на усвојување закони со коишто се предвидува граѓанска конфискација особено расте во државите што имаат сериозни проблеми со корупцијата и организираниот криминал и онаму каде што традиционалниот облик на корупција се покажал неефективен во справувањето со овие појави, иако често се критикува

дека се користи за политички цели. Но, овој вид конфискација многу лесно може да се претвори во казна, а со тоа да се повредат и основните човекови права, предвидени со меѓународните конвенции. Токму затоа, сметаме дека и последната хипотеза: *предвидувањето на граѓанската конфискација би можело да придонесе во поефективно конфискување на имотот, под услов оваа мерка да биде добро разработена*, делумно се потврдува.

Врз основа на целокупното истражување, следуваат неколку препораки заради подобрување на решенијата што се однесуваат на борбата против организираниот криминал и корупцијата, како и на примената на мерката за конфискација.

1. Зајакнување на легислативната рамка. Од компаративната анализа на законските решенија што се однесуваат на конфискацијата, дојдовме до заклучок дека многу законски решенија се целосно пресликани од другите законодавства, без да се адаптираат на нашиот систем и терминологија. Во оваа насока, предлагаме законските решенија да се формулираат согласно со реалната слика на општеството и нивото на правосудниот систем, со што ќе се придонесе во зголемување на имплементацијата на законите. Во Законот за кривичната постапка детално да се регулира финансиската истрага, како клучна за ефикасноста на конфискацијата на имотната корист стекната преку криминални активности.

2. Зајакнување на капацитетите на органите на прогон. Голем предизвик претставува недостигот на човечки капацитети. Неопходно е зголемување на бројот на јавните обвинители и истражителите во обвинителствата, со што би се намалила преоптовареноста на обвинителите, би се зголемила нивната специјализација, а со тоа истовремено би се подигнала ефикасноста и квалитетот на извршување на должностите. Соодветното финансирање, опремување и зајакнување на технолошките капацитети имаат суштинско значење за органите на прогон да држат чекор со организираниот криминал.

3. Создавање на единствена база на податоци. Создавањето единствена и сеопфатна база на податоци за судскиот систем е важен аспект во борбата против корупцијата и организираниот криминал. Создавањето на единствена база на податоци ја подобрува интеграцијата на податоците, ефикасноста, анализата и транспарентноста во

рамките на системот на кривичната правда. Унифицираната база на податоци би ги интегрирала различните извори на информации, во единствено, достапно складиште, а со тоа ќе се рационализира споделувањето информации меѓу институциите на прогон. Исто така, ова ќе оди во прилог и на меѓународната соработка, со што споделувањето на информациите меѓу државите ќе се одвива многу полесно и поефикасно.

4. Ветинг во правосудството. Прочистувањето на правосудниот систем од корумпирани и неподобни лица за извршување јавни овластувања е еден од најдобрите начини за борба против организираниот криминал и корупцијата. Ова е особено важно и за враќање на довербата на јавноста во правосудниот систем којшто, според анкетите на јавното мислење, е историски на најниско ниво. Со ветингот ќе се создаде култура на одговорност во правосудниот систем, каде што судиите, обвинителите и другите чинители се одговорни за нивните постапки и одлуки.

5. Транспарентност. Како една од најмоќните алатки во битката против корупцијата, транспарентноста промовира отчетност така што го олеснува следењето на протокот на ресурси, откривањето на коруптивните практики, итн.. Тогаш кога носителите на одлуки знаат дека нивните постапки се следат, помала е веројатноста да се вклучат во коруптивни активности.

Во однос на мерката конфискација, треба да се преземат неколку чекори за подобрување на ефикасноста на оваа мерка. Како што видовме погоре во трудот, мерката конфискација е тесно поврзана со финансиската истрага, што значи успешноста на мерката конфискација зависи од квалитетот на финансиските истраги. Затоа, во оваа фаза на постапката, односно на финансиската истрага, треба да се посвети поголемо внимание. За одредени кривични дела, финансиската истрага треба да биде задолжителна и да биде изречно предвидена во Законот за кривичната постапка. Другиот аспект, важен за квалитетна финансиска истрага, е итноста во постапувањето и тајноста. Овие два елемента се значајни бидејќи се спречува имотот-предмет на финансиската истрага да се отуѓи или да биде скриен. Во случаите кога има кривично дело со кое се остварила имотна корист, финансиската истрага треба да биде задолжителна.

Од голема важност е да се спроведуваат почести обуки за релевантните субјекти заради ефективно применување на мерката конфискација. Земајќи предвид дека оваа материја е динамична и често законите се менуваат, потребно е да се спроведуваат обуки во континуитет, не само во однос на конфискацијата како казненоправна мерка, туку и за другите области и институти на правото, особено на граѓанското, финансиското и трговското право.

Предлагаме да се размисли за можноста, извршувањето на пресудите за конфискување имот да е во надлежност на судовите, а не на Агенцијата за управување на одземен имот. Тоа би ѝ оставило на агенцијата повеќе простор во однос на управувањето на конфискуваниот имот. За конфискување на имотот што е стекнат на противправен начин постојат повеќе основи што ги наоѓаме во повеќе закони. Усвојувањето на Законот за конфискација на имот во граѓанска постапка треба да послужи за отстранување на дел од товарот од обвинителството во предмети за конфискација, кое досега со сите инструменти со коишто располагаше се покажа како неефикасно и префрлување на дел од товарот на Државниот правобранител како овластен државен орган, кој според законот треба да поведува постапка пред надлежен суд за утврдување имот чиешто стекнување не може да се докаже дека е од законски извори. Меѓутоа, дали и во колкава мера овој закон е применлив, ќе покаже практиката.

Државата е должна да креира реални и цврсти легислативни и инфраструктурни основи, за ефикасно спроведување на сите видови конфискација.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Albanese, Jay.(2000).”The Causes of Organized Crime: Do Criminals Organize Around Opportunities for Crime or Do Criminal Opportunities Create New Offenders?” Journal of Contemporary Criminal Justice, 409-423.
2. Albanese, Jay & Artello, Kristine.(2019).”The behavior of Corruption: An Empirical Typology of Public Corruption by objective and method”, Criminology,Criminal Justice, Law and Society.
3. Anti-Corruption Helpdesk:The impact of corruption on growth and inequality, https://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/Impact_of_corruption_on_growth_and_inequality_2014.pdf [пристапено на 20.6.2020].
4. Albini, Joseph (1971), The American Mafia: Genesis of a Legend, New York.
5. Арнаудовски, Лубчо (2007); Криминологија. Штип, 2 Август.
6. Арнаудовски, Лубчо (2000); <http://www.maclc.mk/Upload/Documents/02.pdf>
7. Аврамовски, Д. & Петровска, Н. (2019); *Конфискација на имот во судските постапки поврзани со корупција*. Истражување, Скопје: Платформата на граѓанските организации за борба против корупцијата.
8. American for prosperity: Civil asset forfeiture: unpopular and unjust, <https://americansforprosperity.org/civil-asset-forfeiture-unpopular-and-unjust/> [пристапено на 20.4.2022]
9. Administrative forfeiture, Cornell Law School, https://www.law.cornell.edu/wex/administrative_forfeiture
10. Балоска, Ашталкоска Татјана (2019); „Проширената конфискација во казненото право - компаративни аспекти и проблеми во примената“; Здружение за кривично право и криминологија на Македонија.
11. Brantingham, Paul and Faust, Frederic L (1976). A conceptual model of crime prevention, *Crime and Delinquency*, vol. 22, No. 3, 284-96.
12. Beare, Margaret E.(2003). "Critical Reflections on Transnational Organized Crime, Money Laundering and Corruption." *University of Toronto Press*, стр. 159.
13. Balch, Gary. (2009). The UK Asset Recovery Regime. Presentation, 9th Regional Conference, The Hague, Netherland.

14. Beirne, Piers, and James W Messerschmidt. 2006. *Crimonology*. Los Angeles, CA: Roxbury Publishing.
15. Berg, Bruce L. 2008. *Criminal Investigation*. New York: McGraw-Hill.
16. Vula, G, and Mensur Ademi (2000); *Kriminaliteti i organizuar*. Prishtine.
17. Van Dijk, J. J. M., & De Waard, J. (1991); A two-dimensional typology of crime prevention projects: With a bibliography. *Criminal Justice Abstracts*, 23, 483-503.
18. Vidička & Prtenjača (2019), Does the crime pay off - (un)efficiency of confiscation in Croatia - New proposals for its 60th Birthday, EU and comparative law issues and challenges issues.
19. Von Lampe, Klaus. (2016). "Organized crime: Analyzing Illegal Activities, Criminal Structures and Extra-legal Governance." *SAGE Publications*.
20. VY LE (2012). Global Organised Crime Typologies: Structure, Activities and Conditions, *International Journal of Criminology and Sociology* E-ISSN: 1929-4409/12 © 2012.
21. Витларов, Т. (2017); Мерката конфискација во нашиот казненоправен систем, Македонска ревија за казнено право и криминологија, од 275-289 страница.
22. Голобинек, Роберт. 2006. Финансиски истраги и конфискација на приходи стекнати од криминал. Прирачник, Стразбур: Совет на Европа.
23. Global organized crime index (2023) https://ocindex.net/country/north_macedonia
24. Global Estimates of Modern Slavery, International Labour Organization https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_575479/lang--en/index.htm
[Пристапено на: 25.06.2018]
25. Guide for Asset Recovery in France. (2022) Paris: Ministère de la Justice et des Libertés, достапно на: <https://star.worldbank.org/sites/default/files/2023-01/Guide%20for%20the%20recovery%20of%20criminal%20assets%20in%20France%20%28Nov%202022%29.pdf>
26. Gluščević, Jelena (2015). *Oduzimanje Imovine stecene so krivicnim delom*, Doktorska disertacija, Pravni fakultet Beograd
27. Димитрова, Јанка (2021). *Даноци и даночно сметководство*. Штип: Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип.

28. Diamanti, Francesco, Eleonora Anna Alexandra Dei Cas, and Samuel Bolis.(2019).
Improving Confiscation procedures in European Union: Italy. Research Project, Napoli:
Jovene Ditore.
29. Duricic, N., & Tahirovic, M. (2020). Стр. 3<https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0352-3713/2020/0352-37132001001X.pdf>
30. Д. Харис, М. О'Бојл (2009). Право на Европската конвенција за човековите права.
Oxford: Oxford University Press
31. Давитковски, Борче, Гордана Лажетик, Ана Павловска-Данева, Дивна Илиќ-Димовски, & Констатин Битраков. 2020. *Антикоруптивно право*. Скопје: Мисија на ОБСЕ во Скопје.
32. Eliot, A Mabel. (1952). "Crime in Modern Society." *Social Forces*.
33. European border and coast guard agency, Migratory routes: Balkan Route
<https://frontex.europa.eu/we-know/migratory-routes/western-balkan-route/> [пристапено на 01.05.2022]
34. Ignatovic, Djordje. 2004. "Suzbijanje najtežih oblika kriminaliteta u uslovima tranzicije i nesigurnosti", *Teški oblici kriminala*." *Seminar Prava*. Budva
35. International Consortium of Investigative Jorunalists, Money laundering criminals are adapting to new technology faster than the authorities can keep up, EU report says
<https://www.icij.org/investigations/fincen-files/money-laundering-criminals-are-adapting-to-new-technology-faster-than-authorities-can-keep-up-eu-report-says/#:~:text=Nearly%2070%25%20of%20criminal%20elements,last%20week%20by%20the%20EU's> Пристапено на 29.9.2023 година.
36. Ignjatovic, A., (2007). Krivično pravo – opšti deo, [Criminal Law – General Section]. Novi Sad,
37. Ilić, /Nikolić/ Majić/Melilo, Đ., (2009) Komentar Zakona o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela sa pregledom relevantnih međunarodnih dokumenata, uporednopravnih rešenja i prakse ESLJP, Beograd: Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju, Misija u Srbiji, стр 57, 42-171
38. Ivičević, Elizabeta, (2010) UTVRĐIVANJE IMOVINSKE KORISTI STEČENE KAZNENIM DJELOM PRIMJENOM BRUTO ILI NETO NAČELA S OBZIROM NA

PRAVNU PRIRODU MJERE (PROŠIRENOG) ODUZIMANJA IMOVINSKE KORISTI, Hrvatski ljetopis za kazнено pravo i praksu (Zagreb), vol. 17, broj 1/, str. 181-210

39. Извештај од фокус групи: Јавната перцепција за довербата во политичките партии, јавните институции и квалитетот на животот во Република Северна Македонија, Анализа на јавното мислење, бр. 22/2022, октомври: <https://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2022/12/Izveshtaj-za-fokus-grupi-MKD.pdf>
40. Interpol. Organized Crime, пристапено на 20 јуни 2021 година. <https://www.interpol.int/en/Crimes/Organized-crime#:~:text=Organized%20crime%20networks%20are%20billion,criminal%20activities%20spanning%20several%20countries>
41. Joković, Milica. 2018. "Tipologije korupcije", *Srpska politička misao*.
42. Камбовски, Владо (2015), Коментар на Кривичниот законик.
43. Калајџиев, Г., Лажетик, Г. et al. (2018), Коментар на Законот за кривичната постапка, ОБСЕ, Скопје.
44. Камбовски, Владо. 2005. *Организиран криминал*. Штип: 2 Август.
45. Камбер, К., Ферис, Б., et.al (2020), Прирачник за ефективно одземање на имотна корист од кривично дело во согласност со европските и меѓународните стандарди, Советување за индивидуални права во Европа (AIRE центар) Регионална антикорупциска иницијатива (РАИ)
46. Костић, Јелена., Рашић, Милена., et al. (2022) Одземање имовине проистекле из кривичног дела: Изазови и препоруке за унапређење поступка, Правосудна академија Београд
47. Kilchling, Michael. 2001. "Tracing, Seizing and Confiscating Proceeds from Corruption (and other Illegal Conduct) Within or Outside the Criminal Justice System." *European Journal of Crime Criminal Law and Criminal Justice*
48. Key crime preventions <https://www.unodc.org/e4j/en/crime-prevention-criminal-justice/module-2/key-issues/2--key-crime-prevention-typologies.html> Пристапено на 22.11.2022
49. Lazarević, Lj., Komentar Krivičnog Zakonika Republike Srbije, Beograd, 2006., str. 174

50. Lee, Maggy. 2007. *Human Trafficking*. London: Willan Publishing.
51. Longar, Katja Rejec. 2018. "Analysis of the legal aspects of illegal asset recovery in Slovenia." *Journal of Criminal Justice and Security* 434-447.
52. Манески, Михајло. 2013. *конфискација на имотот и имотната корист: Судска практика 2007-2012*. Скопје: Европа 92
53. Merdović, B., Stojković Numanović, K., & Dragojlović, J. (2023). Confiscation of property obtained from a criminal offense as a measure to fight against organized crime. *Kulturapolisa*, 20(1), 87–109.
54. Michalowski, Raymond J. 1985. *Order, Law and Crime: An introduction to Criminology*. New York: Random House
55. Miraglia, Paula, Rolando Ochoa, and Ivan Briscoe. 2012. *Transnational organised crime and fragile states*. OECD
56. Мојаноски, (2019), Владеење на правото:Инспирација и Аспирација, Предизвици-Списание за општествени прашања, стр.25
57. Moores, (2009).Reforming the civil asset forfeiture reform act, *Arizona Law Review*, стр. 777-803 <http://www.arizonalawreview.org/pdf/51-3/51arizlrev777.pdf>
58. McKinney, John. 1966. *Constructed Tipology and Social Theory*. New York: Meredith Publishing Company
59. Mykaj, Endri. 2020. Judicial vetting: a key policy tool to fight corruption in Albania. November 10. пристапено на 14.08.2021
60. Национална стратегија за дроги на Република Северна Македонија (2021-2025) со акциски план (2021-2023) https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/Strategija-za-drogi-mkd-final-version-1.pdf пристапено на 28.11.2023 година.
61. Nitu, Daniel (2019). Extended and third party confiscation in the EU, *Improving confiscation procedures in the European Union*, Jovene ditore, од 57-85 страница.
62. Orcutt, (2020). „Criminal laundered \$ 2.8 billion in 2019 using crypto exchanges, find a new analysis“ MIT Technology Review <https://www.technologyreview.com/2020/01/16/130843/cryptocurrency-money-laundering-exchanges/> [пристапено на 21.3.2021].

63. Orlovska, Natalya, and Julia Stepanova. 2020. "Confiscation of proceeds and property related to crimes: International standards and ECHR practice". *Tribuna Juridica*, 493-511.
64. OLAF Report 2023 https://anti-fraud.ec.europa.eu/document/download/b6881acf-3d38-4021-802b-47ee45e44752_en?filename=or-2023-short_en.pdf Пристапено на 15.4.2024.
65. Slingerland, Willeke (2010)., *Trading in Influence: Corruption Revisited*, EGPA Study Group on Ethics and Integrity of Governance, Toulouse.
66. St.Paul Chamber "Stages of Money Laundering Explained, St Paul's Chambers". February 21, 2021, <https://www.stpaulschambers.com/stages-of-money-laundering-explained/#:~:text=What%20are%20the%20Three%20Stages,to%20the%20criminal%20activity%20involved>. [пристапено на 14.01.2022].
67. Steven.(2018). "Money laundering techniques and Invoice fraud" LinkedIn 11 July, 2018. <https://www.linkedin.com/pulse/money-laundering-techniques-invoice-fraud-steven-crociata> [пристапено на 23 јуни 2020].
68. Стејт департмент „Просечно висока закана од терористички напади во Македонија“, Радио Слободна Европа <https://www.slobodnaevropa.mk/a/32291801.html>.
69. Станојевич, Саша, (2010). Конфискација на имот по Втората светската војна, со посебен осврт на Косово и Метохија (1945-1948 г.), УДК 347.23(497.115)“1945/1948.
70. Simonato, Michele. 2017. "Confiscation and fundamental rights across criminal and non-criminal domains". *ERA Forum*, 365-379.
71. Simonato, Michele, and Michael Fernandez Betier. 2019. "Confiscation and fundamental rights: the quest for a consistent european approach.". Jovene Editore.
72. Стратегија за јакнење на капацитетите за водење финансиски истраги и конфискација на имот за периодот од 2021-2023 година со акциски план, Скопје, 2021.
[strategija_za_jaknenje_na_kapacitetite_za_vodenje_finansiski_istragi_i_konfiskacija_na_imot_za_periodot_2021-2023_godina_so_akciski_plan.pdf](#)
73. Suárez (2021), Confiscated spaces as a common resource, <https://cooperativecity.org/2021/08/10/confiscated-spaces-as-a-common-resource/> [пристапено на 20.3.2022]

74. Советот на Европа, Одговорноста на правните лица за коруптивни дела <https://rm.coe.int/liability-of-legal-persons-mkd-/1680a3db43>
75. Ryder, Nicholas. 2013. "To confiscate or not to confiscate? A comparative analysis of the confiscation of the proceeds of crime legislation in United States of America and United Kingdom." *The journal of Bussines Law*, 767-798.
76. Tanzi, Vito. 1998. *Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope and Cures*. Working paper , International Monetary Fund.
77. Taylor, (2020). Albanian government considering gun amnesty for illegally held weapons, exit.al, 12 November, 2020. <https://exit.al/en/2020/11/12/albanian-government-considering-gun-amnesty-for-illegally-held-weapons/> [пристапено на 12.07.2021]
78. Тупанчески, Никола. 2015. *Економско Казнено Право*. Скопје: Правен Факултет „Јустинијан Први“.
79. Thunberg Schunke M. (2017) Legislation in Germany. In: *Extended Confiscation in Criminal Law: National, European and International Perspectives*. Supranational Criminal Law. Intersentia; 91-128.
80. The trial of Gaius Verres: The Account <https://www.famous-trials.com/gaius-verres/57-home> Пристапено на 22.10.2021
81. The Legislative Guide to the 2003 UN Convention against Corruption, UNODC https://www.unodc.org/pdf/corruption/CoC_LegislativeGuide.pdf [пристапено на 25.02.2022]
82. The Guardian: Snowden disclosures helped reduce use of Patriot Act provision to acquire email records <https://www.theguardian.com/us-news/2016/sep/29/edward-snowden-disclosures-patriot-act-fisa-court> [пристапено на 27.04.2022]
83. The EU demands that Macedonia return 2.2 million euros due to abuses https://time.mk.translate.google/c/6a77d4ee80/r/c/e90a84f5d6/r/c/e90a84f5d6/r/c/3d47f1e895/?_x_tr_sl=mk&_x_tr_tl=en&_x_tr_hl=en&_x_tr_pto=sc Пристапено на 15.01.2024
84. Unger,(2017), European parliament, Directorate-General for internal policies, Offshore activities and money laundering: recent findings and challenges, достапно на: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/595371/IPOL_STU\(2017\)595371_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/595371/IPOL_STU(2017)595371_EN.pdf) [пристапено на: 12 април 2020]

85. United States Department of Defense. (n.d.). *Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*. Пристапено на 04.07.2024, from <https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/dictionary.pdf>
86. UNODC, The illicit drug trade through south-eastern Europe.Vienna: UN 2014 https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Illicit_DT_through_SEE_REPORT_2014_web.pdf [Пристапено на: 12.12.2021]
87. UNODC World Drug Report 2021: Pandemic effects ramp up drug risks, as youth underestimate cannabis dangers https://www.unodc.org/unodc/press/releases/2021/June/unodc-world-drug-report-2021_-pandemic-effects-ramp-up-drug-risks--as-youth-underestimate-cannabis-dangers.html [пристапено на 10.12.2022]
88. United Nation Office on Drugs and Crime (UNODC), Money laundering, <https://www.unodc.org/unodc/en/money-laundering/overview.html> [пристапено на 29.06.2023]
89. United Nations Office on Drugs and Crime. (2017). "Economic and Social Consequences of Drug Abuse and Illicit Trafficking." Достапно на <https://www.unodc.org/unodc/en/drug-prevention-and-treatment/economic-and-social-consequences.html> [пристапено на 20.06.2020]
90. United Nations Office on Drugs and Crime, Drug situation in Afghanistan (2021) https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Afghanistan/Afghanistan_brief_Nov_2021.pdf [пристапено на 02.09.2022]
91. Federal Bureau of Investigation, <https://www.fbi.gov/hq/cid/orgcrime/glossary.html> [Пристапено на 14 февруари 2019]
92. Fatf Report, Operational issues Financial investigations guidance, 2012 https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Operational%20Issues_Financial%20investigation_s%20Guidance.pdf
93. Conklin, John E.(2007). *Crimonology*. Boston: Pearson
94. Committee of experts on the evaluation of anti-money laundering measures and the financing of the terrorism Moneyval,: <https://rm.coe.int/committee-of-experts-on-the->

[evaluation-of-anti-money-laundering-measures/1680714f58](https://www.evaluation-of-anti-money-laundering-measures/1680714f58) [пристапено на: 21 јули 2021]

95. Council of Europe Treaty Series – Explanatory reports <http://www.worldlii.org/int/other/treaties/COETSER/1999/2.html> [пристапено на 23.08.2022]
96. Cukaj, Lirime. 2020. "Sekuestrimi dhe konfiskimi i produkteve të veprave penale, jashtë procedimit penal në Shqipëri në një këndvështrim krahasues me sistemin Amerikan të konfiskimeve. Administrimi i këtyre produkteve." PhD Thesis, Tirana.
97. Cardamone, Daniela. 2016. "Criminal Prevention in Italy" From the "Pica Act" to the "Anti-Mafia Code". Presentation
98. Civil forfeiture in the United States, Wikipedia https://en.wikipedia.org/wiki/Civil_forfeiture_in_the_United_States#Statistics [пристапено на 20.04.2022]
99. Çuçi, Bledi (2023) Në 2022-shin u konfiskuan rreth 24 milionë euro asete të veprimtarisë kriminale достапно на <https://ata.gov.al/2023/01/11/cuci-ne-2022-shin-u-konfiskuan-rreth-24-milione-euro-asete-te-veprimtarise-kriminale/> пристапено на 03.04.2023
100. Yoder & Cates (2014). Government self-interest corrupted a crime fighting tool into evil https://www.washingtonpost.com/opinions/abolish-the-civil-asset-forfeiture-program-we-helped-create/2014/09/18/72f089ac-3d02-11e4-b0ea-8141703bbf6f_story.html
101. What is corruption ? Transparency international <https://www.transparency.org/en/what-is-corruption> [пристапено на 23.08.2022]
102. Weld, Jean B. (2011). Forfeiture Laws and Procedures, Training Courses, Tokyo: UNAFEI.

Прописи.

1. Уставот на Република Северна Македонија („Службен весник на Република Македонија“, број 52/92).
2. Кривичен Законик на Република Северна Македонија

3. Законот за кривичната постапка, („Службен весник на Република Македонија“, бр.150/2010, бр. 100/2012, бр. 142/2016 и бр. 198/2018).
4. Законот за управување на конфискуван имот, имотна корист и одземени предмети во кривичната и прекршочната постапка („Службен весник на РМ“, бр. 98/2008, бр. 145/2010, бр. 104/2013, 2013, бр. 43/2014, бр. 160/2014, бр. 97/2015, бр. 148/2015, 64/2018).
5. Законот за јавното обвинителство („Службен весник на РСМ“, бр. 42/20).
6. Законот за спречување перење пари и финансирање тероризам („Службен весник на РСМ“, бр. 151, од 4.7.2022 година).
7. Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси на корупцијата и судирот на интереси („Службен весник на РСМ“, бр. 12/2019).
8. Законот за меѓународната соработка во кривичната материја, („Службен весник на РМ, бр. 124, од 20.9.2010 година).
9. Законот за данокот на личниот доход („Службен весник на РМ“, бр. 241/18, „Службен весник на РСМ“ бр. 275/19, бр. 290/20 и бр. 85/21).
10. Законот за банките („Службен весник на Република Македонија“, бр. 67/07, бр. 90/09, бр. 67/10, бр. 26/13, бр. 15/15, бр. 153/15, бр. 190/16; и бр. 7/19 и „Службен весник на Република Северна Македонија“, бр. 101/19, бр. 122/21).
11. Кривичниот закон („Сл. весник на Федеративна Народна Република Југославија“, бр.13/1951):
<https://www.restitucija.gov.rs/doc/oduzeta%20imovina/KRIVICNI%20ZAKONIK.pdf>
12. Кривичниот законик на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“, бр. 37/1996).
13. Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta pročišćeni tekst zakona (Hrvatska) NN 76/09, 116/10, 145/10, 57/11, 136/12, 148/13, 70/17.
14. Kazneni zakon pročišćeni tekst zakona (Hrvatska) NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23.
15. Zakon o kaznenom postupku pročišćeni tekst zakona (Hrvatska) NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22.
16. Законикот за кривична постапка на Република Албанија (Kodi I procedurës penale i Shqipërisë) (ndryshuar me ligjet: nr. 7977, datë 26.7.1995, 8027, datë 15.11.1995, nr.

- 8180, datë 23.12.1996, nr. 8460, datë 11.2.1999, nr. 8570, datë 20.1.2000, nr.8602, datë 10.4.2000, nr. 8813, datë 13.6.2002, nr.9085, datë 19.6.2003, nr. 9187, datë 12.2.2004, nr. 9276, datë 16.9.2004, nr. 9911, datë 5.5.2008, nr. 10 054, datë 29.12.2008, nr. 145/2013, datë 2.5.2013, nr. 21/2014, datë 10.3.2014, nr.99/2014, datë 31.7.2014, nr. 35/2017, datë 30.3.2017; vendimet e Gjykatës Kushtetuese nr. 55, datë 21.11.1997, nr. 15, datë 17.4.2003 dhe nr. 31, datë 17.5.2012, nr.41, datë 23.03.2021).
17. Кривичниот закон на Република Албанија (Kodi penal i Shqipërisë Miratuar me ligjin nr.7895, datë 27.1.1995).
18. Законот за превенција и борба против организираниот криминал, трговија и корупцијата преку превентивни мерки против имотот. (LIGJ Nr. 10 192, datë 3.12.2009 (Ndryshuar me ligjin nr.24/2014, datë 20.3.2014).
19. Zakonik o krivičnom postupku (Србија) ("Sl. glasnik RS", br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - odluka US i 62/2021 - odluka US).
20. Krivični zakonik Srbije ("Sl. glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019).
21. Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela ("Sl. glasnik RS", br. 32/2013, 94/2016 i 35/2019).
22. Kazenski zakonik (Uradni list RS, št. [50/12](#) – uradno prečišćeno besedilo, [6/16 – popr.](#), [54/15](#), [38/16](#), [27/17](#), [23/20](#), [91/20](#), [95/21](#), [186/21](#), [105/22](#) – ZZNŠPP in [16/23](#)).
23. Zakon o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 176/21 – uradno prečišćeno besedilo, 96/22 – odl. US, 2/23 – odl. US in 89/23 – odl. US).
24. Zakon o izvršbi in zavarovanju (Uradni list RS, št. [3/07](#) – uradno prečišćeno besedilo, [93/07](#), [37/08](#) – ZST1, [45/08](#) – ZArbit, [28/09](#), [51/10](#), [26/11](#), [17/13](#) – odl. US, [45/14](#) – odl. US, [53/14](#), [58/14](#) – odl. US, [54/15](#), [76/15](#) – odl. US, [11/18](#), [53/19](#) – odl. US, [66/19](#) – ZDavP-2M, [23/20](#) – SPZ-B, [36/21](#), [81/22](#) – odl. US in [81/22](#) – odl. US).
25. Zakon o odvzemu premoženja nezakonitega izvora (Uradni list RS, št. [91/11](#), [25/14](#) in [53/18](#) – odl. US).
26. Strafgesetzbuch (Criminal Code in the version published on November 13, 1998 (BGBl. I p. 3322), which was last amended by Article 1 of the law of July 26, 2023 (BGBl. 2023 I No. 203).

27. Strafprozeßordnung (StPO) Code of Criminal Procedure in the version of the announcement of April 7, 1987 (BGBl. I p. 1074, 1319), which was last amended by Article 6 of the law of February 21, 2024 (BGBl. 2024 I No. 54).
28. Законот 575/1965 (*LEGGE 31 maggio 1965, n. 575*) на Република Италија.
29. Законот *Rognini – La Torre* од 1982 година.
30. Законот 109/1996.
31. Codice penale Testo aggiornato alla Legge, 24 novembre 2023, n. 168.
32. Proceeds of Crime Act 2002.
33. Criminal Finances Act 2017.
34. *The Civil Asset Forfeiture Reform Act - CAFRA*.
35. *PATRIOT*.
36. The Comprehensive Forfeiture Act.
37. The Uniform Civil Forfeiture Act.
38. The Innocent Owner Protection Act.
39. RICO – Законот за корумпирани организации и рекет-организации.
40. United Nations Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, 1988.
41. United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto 2000.
42. Council of Europe Convention on Laundering, search, seizure and confiscation of the proceeds from crime and on the financing the terrorism, Warsaw, 2005.
43. Единствена конвенција за наркотични дроги на ОН, усвоена во 1961 година.
44. Конвенцијата на Обединетите нации против незаконската трговија со наркотични дроги, психотропни супстанции (Виенска конвенција, 1988).
45. Конвенцијата на Советот на Европа против перење пари, потрага, одземање и конфискација на приноси од кривични дела (Стразбуршка конвенција, 1990).
46. Конвенцијата на Обединетите нации против корупцијата (2003).
47. Казнено-правна конвенција против корупцијата (Стразбуршка конвенција, 1999).
48. ФАТФ-препораки.

49. Заедничката акција 98/699/JXA за перењето пари, идентификацијата, следењето, замрзнувањето, одземањето и одземање на инструментите и на приносите од криминал.
50. Рамковната одлука на Советот (2001/500/JHA, од 26 јуни 2001 година) за перење пари, идентификација, следење, замрзнување, одземање и конфискација на инструменти и приноси од криминал.
51. Рамковната одлука на Советот (2003/577/JXA) на извршувањето во Европската унија на наредби за замрзнување на имот или докази (2003/577/JHA).
52. Рамковната одлука на Советот (2003/577/JXA) на извршувањето во Европската унија на наредби за замрзнување на имот или докази (2003/577/JHA).
53. Рамковната одлука на Советот на Европа за конфискација на приноси од казниви дела, инструменти и имот (2005/212/JHA).
54. Рамковната одлука за примена на принципот на заемно признавање на наредбите за конфискација (2006/783/JHA).
55. Одлуката на Советот (2007/845/JHA) во врска со соработката помеѓу канцелариите за наплата на средства на земјите-членки во областа на потрага и идентификација на приноси или друг имот поврзан со криминал.
56. Директивата 2014/42/EU за замрзнување и конфискација на инструментите и приносите од криминал во Европската унија.
57. Регулативата (ЕУ) 2018/1805 на Европскиот парламент за заемно признавање на наредбите за замрзнување и наредбите за конфискација.

Извештаи.

1. [Извештај на Европската комисија за Република Северна Македонија за 2020 година,](https://www.sep.gov.mk/page/?id=1117#.YQRob-gzZPY)
достапен на: <https://www.sep.gov.mk/page/?id=1117#.YQRob-gzZPY>

2. Извештај на Европската комисија за Република Северна Македонија за 2019 година, достапен на: <https://www.sep.gov.mk/data/file/Dokumenti/Izveshtaj%202019-F.pdf>
3. Извештај на Европската комисија за Република Северна Македонија за 2016 година: https://www.sobranie.mk/content/%D0%9D%D0%A1%D0%95%D0%98/izveshtaj_na_e_vroпskata_komisija_za_republika_makedonija_2016_godina-mk2-raboten_prevod.pdf
4. Статистички извештај за сторителите на кривични дела во 2011 година, од Државниот завод за статистика на Република Северна Македонија, достапен на: <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.12.09.pdf>
5. Статистички извештај за сторителите на кривични дела во 2012 година, од Државниот завод за статистика на Република Северна Македонија, достапен на: <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.13.11.pdf>
6. Статистички извештај за сторителите на кривични дела во 2013 година, од Државниот завод за статистика на Република Северна Македонија, достапен на: <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.14.11.pdf>
7. Статистички извештај за сторителите на кривични дела во 2014 година, од Државниот завод за статистика на Република Северна Македонија, достапен на <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.15.12.pdf>
8. Статистички извештај за сторителите на кривични дела во 2015 година, од Државниот завод за статистика на Република Северна Македонија, достапен на: <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.16.08Kor.pdf>
9. Статистички извештај за сторителите на кривични дела во 2016 година, од Државниот завод за статистика на Република Северна Македонија, достапен на: <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.17.09.pdf>
10. Статистички извештај за сторителите на кривични дела во 2017 година, од Државниот завод за статистика на Република Северна Македонија, достапен на: <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.18.07.pdf>
11. Годишен извештај за работата на ЈО во 2009 година, достапен на: <https://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2015/03/Godisen-izvestaj-za-2009-godina.pdf>
12. Годишен извештај за работата на ЈО во 2010 година, достапен на: <https://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2011/04/izveshtaj-na-javnite-obvinitelstva-za-2010-godina.pdf>

13. Годишен извештај за работата на ЈО во 2011 година, достапен на:
<https://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2012/04/izveshtaj-na-javnite-obvinitelstva-za-2011-godina.pdf>
14. Годишен извештај за работата на ЈО во 2012 година, достапен на:
<https://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2013/04/godishen-izveshtaj-za-rabotata-na-javnite-obvinitelstva-vo-republika-makedonija-za-2012-godina.pdf>
15. Годишен извештај за работата на ЈО во 2013 година, достапен на:
<https://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2015/03/godishen-izveshtaj-za-rabotata-na-javnite-obvinitelstva-vo-republika-makedonija-za-2013-godina.pdf>
16. Годишен извештај за работата на ЈО во 2014 година, достапен на:
<https://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2016/03/Izvestaj-na-JORM.pdf>
17. Годишен извештај за работата на ЈО во 2015 година, достапен на:
<https://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2016/12/Godisen-izvestaj-2015.pdf>
18. Годишен извештај за работата на ЈО во 2016 година, првиот дел:
<https://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2019/12/godishen-izveshtaj-za-rabotata-na-javnite-obvinitelstva-vo-republika-makedonija-vo-2016-godina-1-del.pdf> и вториот дел:
<https://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2019/12/godishen-izveshtaj-za-rabotata-na-javnite-obvinitelstva-vo-republika-makedonija-vo-2016-godina-2-del.pdf>
19. Годишен извештај за работата на ЈО во 2017 година, достапно на:
<https://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2018/11/%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98-%D0%B7%D0%B0-%D1%80%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D1%98%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D0%BE%D0%B1%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-2017-%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0.pdf>
20. Годишен извештај за работата на ЈО во 2018 година, достапно на:
<https://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2020/01/godishen-izveshtaj-za-raboteneto-na-javnoto-obvinitelstvo-na-republika-severna-makedonija-za-2018-godina.pdf>

21. Годишен извештај за работата на ЈО во 2019 година, достапно на:
<https://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2020/09/izveshtaj-na-javnite-obvinitelstva-na-rsm-za-2019-godina.pdf>
22. Годишен извештај за работата на ЈО во 2020 година, достапно на:
<https://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2021/08/izveshta%D1%98-za-2020-%D1%98o-na-rsm.pdf>
23. Извештај на Државното обвинителство на Република Хрватска за 2023 година:
<https://dorh.hr/hr/izvjesca-o-radu/izvjesce-o-radu-drzavnih-odvjetnistava-u-2023-godini>
24. Извештај на Државното обвинителство на Република Хрватска за 2022 година
<https://dorh.hr/hr/izvjesca-o-radu/izvjesce-o-radu-drzavnih-odvjetnistava-u-2022-godini>
25. Извештај на Државното обвинителство на Република Хрватска за 2021 година:
<https://dorh.hr/hr/izvjesca-o-radu/izvjesce-o-radu-drzavnih-odvjetnistava-u-2021-godini>
26. Извештај на Државното обвинителство на Република Хрватска за 2020 година:
<https://dorh.hr/hr/izvjesca-o-radu/izvjesce-o-radu-drzavnih-odvjetnistava-u-2020-godini>
27. Извештај на Државното обвинителство на Република Хрватска за 2019 година:
<https://dorh.hr/hr/izvjesca-o-radu/izvjesce-drzavnog-odvjetnistva-republike-hrvatske-o-radu-drzavnih-odvjetnistava-u>